יחזון המגן ואיש הצבא העברי

אייר-סיון תשי"ד

מאי-יוני — 1954

פד-פה

„מערכות"
בית ההוצאה של צבא הגנה לישראל
נחלת בנימין 57 — ת. ד. 168 — ת"א

דפוס „ספר" בע"מ, תל־אביב, טלפון 67318
עטיפה: בית הדפוס הצבאי 665

מערכות

ירחון המגן ואיש הצבא העברי

ג׳ — ד׳ (פד — פה) / כרך כ״ב אייר — סיון תשי״ד

תוכן הענייניים

תפקיד חיל־הנדסה במלחמת־פרטיזנים — גנ׳־לויט׳ דושן קודר — 7

תמרון דיביזיה־הררית צרפתית — סגן־אלוף י. בן־דוד — 19

ממורשת ההגנה העברית: ברכות והתיצבויות — 31

ההטעיה — סגן־אלוף י. ערן — 32

מכתבים טקטיים: „מניעה" — „לוחם" — 34

הביצורים בישראל בימי קדם (עד התקופה הישראלית) — ש. ייבין — 36

מדברי מפקדים: מרשל מוריס דה־סכס — 60

מלחמה זעירה — רב־סרן משולם בר־נתן ז״ל — 62

ברכת־דרך לקציין־המטה של מחרתיים — גדעון לב־ארי — 66

עקרונות בהקניית ידיעות — סרן ש. זיו — 69

ממצפה אה״ד: לבעיות ארגון שטחי־אימונים — 73

מיומנו של טירון — 75

מכתבים אל קצין מילואים: מנע ידיעות! — 80

במת מערכות: הכרת שטחי־ארצנו — מקור לכוח / על „חיל־הרגלים תוקף" / אותות הצטיינות — היכן האות? / על „הלגיון הערבי" במלחמה״ע השניה / בעקבות המאמר „כיצד נעצרה הדיביזיה?" — 81

מכתב מטירון: עוד ל„משטר ונוהג" — חברו של ראובן — 87

נשק וטכניקה: ניקה — 90

עתונות צבאית: הדיפת התקפת־שריון / מירוצי התמצאות ליליים — על שום מה? / מבנה חדש ליחידות רגלים? — 92

מחנה במצור במעמקי הודו־סין — 100

רשימות קצרות: אורחי צבא אמריקאי בקוריאה — והערכות בריטיות — 102

בעולם החמוש: תכונה־צבאית — ושכרה — 104

מי ומה בחוברת

ציונים לקורא

„פרטיזנים" ו„גייסות־הנדסה" נראים, למבט ראשון, כתרתי־דסתרי. אולם למציץ אל מתחת ללבוש החיצון יתגלה מיד, כי קרובים הדברים עד מאוד, ולרוב — דבוקים־זה־בזה. „מלחמה פרטיזנית", במובנה האמיתי והצבאי־המובהק, אין פירושה הנזרות מטכניקה והתרחקות משכלול של חימוש והנדסה. דוקא מסיבותיה וצרכיה מביאים לידי שימוש מודגש הן בטכניקה הנדסית־חבלנית טקטית — והן בתפיסות אופרטיביות הנזקקות במיוחד להנדסה־חבלנית זו. אלא שב„מלחמה־פרטיזנית" צריך השימוש באמצעים אלה להיות שנון ומחושב ביותר. ומכשירו ה„הנדסי" העיקרי של שימוש זה חייב להיות „כלי־היסוד" — האדם. אמיתות אלו, שאינן בגדר חידוש מוחלט, מעלה בסקירתו הנרחבת הגנ' קודר (עמ' 7); והוא מדגימן ומוכיחן ע"י שפע של מצבי־קרב ומהלכים־תמרוניים.

*

לא יחידות־סדירות בלבד מורישות לבאים אחריהן „ספרי־יחידה" המספרים את פעלם. אף יחידות־גרילה כך. ספר מעין זה, המתאר קורותיהן ופעלן של יחידות צבא־הרפובליקה האירי המתמרד בדרומה של רוזנות טיפרארי שבלב אירלנד, מכיל את פרשת ההתקפה על בית מוגן של מוצב־משטרה, שבה לא היתה דרך תכליתית להשיג את המטרה אלא באמצעות אש: — והתוקפים (הסרי־נסיון למדי) גרדו מיכלי נפט אל גג הבנין, שפכוהו והדליקוהו. אכן, ממש הצורה הפרימי־טיבית ביותר של השימוש ב„נשק־אש", במובנה הראשוני ביותר של המילה — ללא להביור, ואף ללא בקבוק־מולוטוב. אך היא מבליטה במוחשיות יתר את אחת מהנחיותיו של גנ' קודר: כי „באין ארטילריה — גובר תפקידו של החבלן". וקירותיהם הפרוצים של בנייני „משטרות טאגארט" בישראל הלוא יודעים לספר אותו הסיפור עצמו. אות היא, כי בהלכות „מלחמה זעירה" (או — מלחמה־בכל־התנאים) „סדנא דארעא חד הוא": — ביוגוסלביה, באירלנד ובא"י, ב־1941־5, ב־1919־22, וב־1947־48.

*

את סקירתו של גנ'־לויט' דושן קודר — מראשי ההדרכה־הצבאית והכשרת־הקצינים בצבא יוגוסלביה, וממכוני מפעל ההיסטוריה־הצבאית משנות מלחמתו — המוקדשת הפעם לצד ההנדסי של התקיפה הפרטיזנית, יש לראות כהשלמה (נחוצה ביותר) לשלושת מאמריו אשר נתפרסמו בעברית על דפי ה„צקלון" — „מלחמת הפרטיזנים היוגוסלבית" חוברת מס' 8; „המלחמה הארצית" — חוברת מס' 9; ו„מלחמת התנגדות — כיצד?" — חוברת מס' 10.

*

על שתים בנויה המלחמה בהרים: על הטכניקה המיוחדת של תנועה ופעולה בהר, ועל התפיסה המבצעית, היודעת להסתגל אל תנאי השטח־ההרי ומבנהו, ולנצלם. בסקירתו של סגן־אלוף י. בן־דוד על תמרון דיביזיה הררית מצבא צרפת (עמ' 19), אשר בו נוכח כמסתכל, מובלטת בעיקר השניה שבשתי בחינות אלו. אכן, כמה מגילוייה המטופחים השנונים ביותר של הטכניקה הנ"ל שבמלחמת ההר הגבוה (המודגמים, בין השאר, ע"י תמונת איש „הציידים האלפיניים" המעפיל בצלעו הזקופה של הר־נישא, עמ' 27), אינם מתאימים ביותר לפעולות מלחמה המתנהלות בשטח הררי־בינוני או הררי־גבעי. אולם עיקריה המבצעיים ודאי שקיימים־ושרירים הם בכל מקום בו מושגי המיצר־ההרי, עורק־תנועה תחום בין צלע־הר ועומקו־של־גיא, מעבר־פרשת־מים, גבעה אוגפת וכיו"ב, משמשים כמציאות טקטית מוחשית. צבא צרפת, מהבקיאים והמנוסים שבעולם במלחמת־הרים — ראוי תמיד כי נעקוב אחרי נוהגו ודרכי־פעלו בתחום קשה זה, אשר לגביו נכונה שבעתיים אימרת־הכנף של נפוליון: „במלחמה — הכל פשוט; אך אפילו הדבר הפשוט־ביותר — קשה עד מאוד".

מי ומה בחוברת

מסורתו של צבא צרפת בטיפוח שיטת מלחמה־בהרים — שורשה נעוץ כבר בראשית המאה הי"ח. כבר אז פיתח גנרל דה־בורסה, על רקע של תכניות מסעות־מלחמה ותמרוני־מבצע בהרי האלפים שבין צרפת לאיטליה (אשר בחלק הצפוני של שטחם נערך התמרון ההררי המתואר כאן), גם תפיסה כוללת של המלחמה־בהרים, וניתוח קולע של נתוניה, גורמיה ופתרונותיה המתמידים. במשך מאה שנים ומעלה היה נטוש בספרות הצבאית הויכוח, באיזו מידה קבע דה־בורסה את דרכי מחשבתו ומהלכיו של נפוליון בונפרט במסע־המלחמה של ראשית שנת 1796, אותו מסע־מלחמה שפתח את איטליה בפני צבאות המהפכה הצרפתית; על העובדה גופא, כי אכן היתה השפעה כזאת קיימת — אין, בעצם, חולקים ברצינות. חידוש מהפכני אחד — הופעת כוח־האויר — גם הוא לא שינה כליל ומן־היסוד את משימות המלחמה בהר. על אף כל ההשתכללות שבחימוש ובטכניקה־הלוחמת, ניתן לראות קו אופרטיבי אחד, ברור למדי, העובר מדה־בורסה, דרך נפוליון־בונפרט, דרך הגנתו הנודעת של קול' קון האוסטרי על דרומה־של־טירול בשנת 1836 בפני הקורפוס של גריבלדי, דרך מלחמת־קוקז ב־17־1914, מלחמת חבש ב־1936, המלחמה בצפון־ספרד ב־38־1936 — ועד לרבים ממבצעיה של מלחמת־העולם השניה, ואף מלחמת קוריאה. התמורות עצמן — מבליטות את אחידות־היסוד; ואחידות זו גופא — מדרבנת לחיפוש אחר אורחי־מעשה מחודשים.

★

מקום־ייחוד קובעים לעצמם במערכת כוחות־הצבא הצרפתיים ה„ציידים האלפיניים". אמנם אין הם נמנים על הותיקות המובהקות שביחידותיו של צבא צרפת (אשר בין הרגימנטים הרגליים שלו יש המונים את ייחוסם מאמצע המאה הי"ז). לעומת אלה „קצר" מאוד עברם של גדודי האלפיניים, והוא נמדד במושגי מאת שנים אחת בלבד. אך רב המוניטין המקצועי והלוחם שלהם, ושמם הולך לפניהם. הכומתה הרחבה של גדודים אלה מסמלת יכולת ודריכות. מבנה היחידות דומה בעיקרו לזה של חיל־הרגלים ה„כללי", בכמה שינויים וסיגולים שטבע ההר מחייבם. אחד מגילויי ה„מסורת" (במידת־מה — גם סימן לתנאי הפעולה המיוחדים) משמשת כאן העובדה כי כיחידת־היסוד מופיע לא הרגימנט כי אם הגדוד; וצירוף שלושת הגדודים, המהוים את גוף־המשנה התקין שבכל דיביזיה, מכונה כאן לא „רגימנט" כי אם „חצי־בריגדה", — כלשון צבאות הרפובליקה־הצרפתית הראשונה. קשה היתה על היחידות ההרריות פרידתן מן התותח־ההררי (בן 75 המ"מ), שהפך אף הוא לחלק מן המסורת הנערצת. אכן, ברוב המצבים, מאפשרים ההוביצר בן 105 המ"מ ואחיו הכבד ממנו, בן 155 המ"מ — המהוים עתה את הארטילריה־הדיביזיונית התקינה גם בדיביזיה ההררית — את מילוין של המשימות הטקטיות המוטלות על הדיביזיה.

★

כמאמר הנודע: „תכליתו הראשונה של צבא למנוע בעד הצורך במלחמה", המשמיע אמת צבאית, מדינית וחינוכית־כללית, כן גם במציאות מבנהו של כוח־מזויין מסויים, העומד על משמרת בטחונה ושלומה של מדינתו. הכרח הוא לשקול היטב את גורם־המניעה הכלול בו, לטפחו כמלוא־היכולת, לחזקו מבפנים ולהבהירו כלפי־חוץ. אך משבאה גזירת המלחמה, ואין עוד תקנה ומנוס ממנה — יתפוס מקום־בראש כושרו־בפועל של אותו כוח מזויין לבצע מניעה־במעשים, אשר תשלול מן התוקף את תנופתו המבצעית ותכהה את חוד־עוקצו. לאפיק זה מכון את מחשבת הקוראים „לוחם" ברשימתו „מניעה" (ב„מכתבים טקטיים" עמ' 34).

★

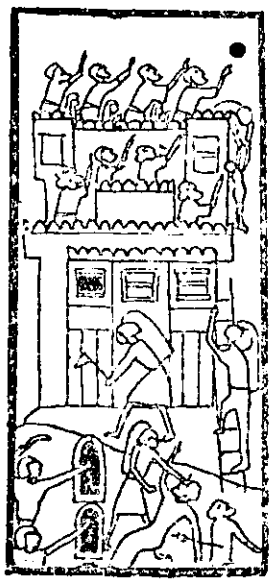

„המערכה הראשונה בתולדה שבה יכולים אנו לחקור במידת־מה את עריכת הגייסות — ואשר היא גם נקודת המוצא לתולדות אמנות המלחמה — היתה מערכת־מגידו". — אלה דברי ה. גלסון בספרו המוקדש לאותה מערכה קדומה, מימי המאה הט"ו לפסה"ג. מערכה זו זכתה כבר לציון כפול מעל דפי „מערכות": בחוברת י"ה־י"ט, במאמרו של ד"ר ה. פולוצקי „מערכות מגידו וקדש" — ובמאמרו של ד"ר ש. ייבין „לתכסיסי המלחמה של הכנענים והחתים", בחוברת ע"ח. אולם עדות בלתי־מפוקפקת למעשי מלחמה וקרב בתחומה של ארצנו נשתמרה מוחשית עוד מדורות קדומים בהרבה: הלוא היא עדותם הנאמנה של הביצורים המצויים מסביב לכל ישוב עירוני, אשר היה ישוב־מוגן בימי־קדם. ואין ספק כי כושר התגוננותו של הישוב אף נבחן לא פעם — ולעתים לא עמד במבחן. בדרך הטבע, סידורי־קרב מוצקים וכבדים אלה (וזהו טבע־היסוד של הביצורים, שעיקר־ההבדל ביגם לבין סידורי קרב אחרים, בעצם, רק בקביעותם היתרה ובעמל העצום המושקע בהתקנתם) — הם אשר שרדו לנו מהתקופות המרוחקות ההן, הם ומעט ממצא כלי־הנשק המתגלה מדי פעם בקברות עתיקים. אך יש ללמוד מהם רבות (בין השאר,

מי ומה בחוברת

גם את העובדה — כפי שאפשר ללמוד מגילויי ההפירות האחרונות ביריחו — כי בארץ־ישראל נמצא הקדום בישובים־העירוניים שנתגלו עד כה בעולם כולו). לימוד זה שופך אור מסויים על גורמיו ודרכיו של מעשה־המלחמה בתקופות הקדומות ביותר, אשר קדמו לעדויות הראשונות שבכתב. ש. ייבין (כיום — מנהל מחלקת העתיקות של ממשלת־ישראל), העוסק בענף חקירה זה לא מתמול־שלשום, מפרסם בחוברת זו של „מערכות" (עמ' 36) את הראשון בשני מאמריו, המוקדש לביצורים בארץ, בתקופה הטרום־ישראלית. בכך ממשיך הוא את השתתפותו בסדרת המאמרים והסקירות המתפרסמת ב„מערכות" ברוחי־זמן מסויימים מאז ראשית 1944, סדרה העתידה להוות את עיקרו של ספר על מלחמותיה של א"י, ומלחמות ישראל עד לחורבן הבית הראשון, שנועד להופיע בהוצאת „מערכות". נוסף על מאמריו הנ"ל נתפרסמו מפרי־עטו בסדרה זו „גיאוגרפיה ואסטרטגיה בתולדות א"י" (חוב' י"ח־י"ט); עלייתה הצבאית של מצרים בימי הממלכה החדשה" (שם); „כיבוש הארץ" (בחוברות כ"ד־כ"ה — כ"ו־כ"ז); „לתכסיסי המלחמה של הכנענים והחתים" (חוב' ע"ח).

★

מ. ברנתן. **מלחמה זעירה — נושא גדול לנו. לנושא זה הקדיש מ. שולם** ברנתן ז"ל — אשר נפל לא מזמן באחת מהתנגשויות הדמים הנגרמות ע"י תכסיסיה של מלחמה־זעירה־בפועל המתנהלת נגדנו ע"י שכנינו ה„ירדניים" — את מאמרו, אשר מסרו ל„מערכות" בעודו בחיים: „מלחמה זעירה ומקומה במדיניות ההגנה של מדינות קטנות" (עמ' 62).

★

„ברכת־דרך לקציר־הממה של מחרתיים" (עמ' 66), נשלחת על־ידי רב־סרן גדעון לב־ארי, אשר שימש כאחד מעוזרי ראש מחלקת־ההדרכה של צה"ל בראשיתו.

★

איבת־שכנים, היא, בראש וראשונה, הגורם לאותן ידיעות תכופות בעתונותנו המספרות על אש שנפתחה מעבר לקוי־הגבול אל יחידות צה"ל המתאמנות בשטחים הסמוכים לספר. אך גם עצם צמצומה הקרקעי של מדינתנו מוצא לעצמו ביטוי נוסף במצבים מעין אלה. ומה כלפי חוץ — כך גם כלפי פנים. ככל שמצטופף ישובנו (והלואי ויצטופף וילך, בקצב מזורז!) כן מתרבה ה„חיכוך" בין שטחי האימונים לבין אזורי הישוב והמזרע. במסיבות אלו אקטואלי עד מאוד הנושא אשר הוצג הפעם (ראה עמ' 73) ב„מצפה אה"ד", ברשימה הדנה ב„בעיות ארגון שטחי אימונים". רשימה זו תומכת את יתדותיה במצב־הדברים הקיים בתחום עניינים זה בבריטניה, זה האי צפוף־האוכלוסיה, שחקלאותו אינטנסיבית — ובהנחיות ועצות אשר מפקדי הגייסות שם נוהגים לפיהם.

★

יש ותיאור „יום־יומי", בלתי סנסציוני — דוקא הוא המעלה בעיות בגישתנו ההדרכתית והחינוכית, אשר מותר לכנותן: בעיות יסודיות־למדי. וה„הוי" — הוא המציג לפנינו, במציאותיות יתרה, את בעיית הנדרש — והנעשה — בפועלנו לבניית צבא מוכשר ומחוסן. רבים הם ודאי קטעי המכתבים והיומנים, הנכתבים במחנות ובבסיסי־ההדרכה, אשר כלולים בהם פרקי מציאות ולקח החייבים לעניין אותנו ולדרבן את מחשבתנו. הקטעים הניתנים „מיומנו של טירון" (עמ' 75) שיחק מזלם (או, שמא איתרע מזלם?) ונזדמנו לידי המערכת, והגיעו לידי פרסום. במידה ויגיעונו פרקי־כתיבה דומים — ודאי יימצא מקום גם בשבילם על דפי הירחון. יש והמדריך יוכל ללמוד מחניכו — יותר משילמד הלז ממדריכיו. וכבר אמרו חז"ל: „הרבה למדתי מרבותי — ומתלמידי יותר מכולם".

★

כשעמדה על הפרק באופן ממשי, כביכול, שאלת „הקמת מדינה יהודית בחלק של א"י" — בימים שלאחר דו"ח „ועדת פיל", בשלהי 1937 — הופיע ב„טיימס" הלונדוני מאמר מאת סופרו הצבאי רב־ההשפעה (היה זה קפיטן לידל הארט, שעמד אז ברום מעמדו וזיקתו להכנת העניינים ע"י מיניסטר המלחמה של בריטניה אז) הדן בטיב הגבולות שבין ה„מדינה היהודית" ל„מדינה הערבית" המוצעות.

מי ומה בחוברת

טענתו העיקרית נגדם היתה: רבים הם הקטעים (כבעמק יזרעאל, ובשרון) בהם נמצאו היהודים יושבים במישור, ואילו הערבים — בקו האופק של הרכסים. מסקנתו הצבאית המקצועית היתה, כי גבול כזה פותח פתח נוסף לפורענות („נוסף" — דהיינו, נוסף על עצם היותו ארוך, ומפותל מאוד). הצד של תצפית חולשת אשר ביחס צבאי־טופוגרפי זה שבין הר למישור מובלט כראוי ב„מכתב אל קצין המילואים" שבחוברת זו (עמ' 80), הגם שה„מכתב", כדרך הטבע, עומד בעיקר על הבחינה הטקטית־השימושית שבדבר, כפי שחייב לשים אליה לב מפקדה של כל יחידה הפועלת בשטחים מעין אלה.

*

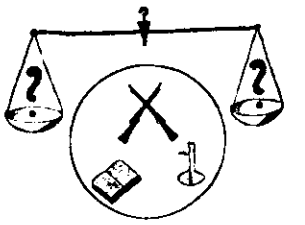

„במת־מערכות" מאכסנת הפעם מספר הערות ותגובות שבאו בעקבות שני המאמרים „כיצד נעצרה דיביזיה" ו„על שום מה נעצרה הדיביזיה", שנתפרסמו בחוברות 11 ו־12/13 של ה„צקלון". תגובות אלו — שבחלקן „משלנו הן", אך ביניהן גם אחת שנשלפה מבין הרבות שהופיעו בירחון האמריקאי בו נתפרסם המאמר הנ"ל במקורו — ודאי שמעידות על חיוניותו של המעשה; בין השאר, מעניינת הקבלת־מה בין גישתם־תרעומתם של שני ענפים אשר ודאי שהנם חיוניים בכל צבא בזמננו: הענף הכימי בצבא ארה"ב — וענף ההסברה וההשכלה בצבא־ההגנה־לישראל, אשר שניהם טוענים — ובודאי לא בלי־יסוד — כי חיוניות תפקידיהם לא זכתה להערכה ראויה אצל הקול' האמריקאי בעל־המאמר. אכן, הלז הרי שאף להבליט את חשיבותה של הכשרת החייל־הקלע הפרט — וודאי שהקריב, למען הבלטה זו, אף מקצת מן הדברים אשר על חשיבותם לא היה מערער אף הוא עצמו, כפי שיש לשער.

*

בעיית „משטר ונוהג" ודאי שהנה בגדר בעיה נצחית בכל צבא באשר הוא צבא. איננו מתנבאים כי הויכוח על נושא זה, אשר הוחל בו מעל דפי „מערכות" עוד לפני כמה חוברות („משטר ונוהג" — מכתב לטירון — בחוב' ע"ז; „משטר ונוהג" — מכתב מטירון — בחוב' פ"א; „המטרה — קיום הנפש" — במת מערכות בחוב' פ"ב ו„על משטר ונוהג" בחוברת פ"ג) יהיה אף הוא „נצחי". מכל מקום בחוברת זו (עמ' 87) תורם את תרומתו־תשובתו „חברו של ראובן".

*

מזל שונה לקרבות שונים. יש מעמדי־קרב שאימרת־כנף נתלותה אליהם — והם הפכו להיסטוריה. כך קרה לתשובתו הבלתי־פרלמנטרית של גנ' קנברון, עם עמידתה העיקשת של בריגדת העתודה מן ה„גברדיה הישנה" בשדה ווטרלו, כשהמערכה כבר הוכרעה נגד הצרפתים. וכעבור כמעט 130 שנה קרה כך למענהו יוצא־הדופן של גנרל מק־אוליף, מפקד הדיביזיה האמריקאית, שהותקפה ע"י הגרמנים ליד בסטון. לעומתם — רבים הקרבות, לעתים מרים ומפוארים לא פחות, הנשכחים בנקל מלב הדורות הבאים. אך יש גם מעמדי־קרב בהם נקשרת אימרת־הערכה אירונית או מרה; ובין כאלה מצויים גם קרבות העטורים הילת גבורה. כך — האימרה הנודעת משירו של טניסון, "Theirs not to Reason Why, Theirs just to Do and Die", אשר נזדהתה עם מערכת בקלבה עקובת־הדם במלחמת־קרים שבשנת 1854. בימינו אלה, על רקע של מרירות אנושית ולאומית, ושל ניגודים פוליטיים חריפים עד־בלי־גבול כאחד, צמחה בצרפת המימרה, שנתקשרה בצלילי שמה של דיאן־ביאן־פו — אלא שאות אחת „תוקנה" בה — „טיאן ביאן, פו!" (Tiens Bien, Fou!). בצלילה אלה, לאחר הכנסת הפיסוק המתאים, אומרת היא בצרפתית: „החזק היטב, המטורף!". אכן, בדומה למעמד ביר־חכים בשעתו (במדבר המערבי), במאי־יוני 1942, החזיק גם חיל־המצב הצרפתי של דיאן־ביאן־פו בעמדותיו בדבקות יתרה. אלא שלא כגייסותיו של גנ' קניג בשעתם, לא יכלו חייליו של דה־קאסטרי לסגת כלל — וסופו של חיל־המצב המוקף היו כבחדה ושבי. רק סקירה קצרה, שנכתבה באחד משלבי הביניים של המצור, ניתנת על נושא זה הפעם (ראה עמ' 100). אולם בחוברות הקרובות עומדות להתפרסם סקירות מפורטות מפי הגנ' דה־בארשו, אשר הרצה לא מזמן מספר הרצאות בפני מפקדי צה"ל. סקירותיו הן ענייניות ואוביקטיביות במידה ההופכת אותן לחומר לימוד מאלף בשתי הפרשות השלובות שבמלחמת הודו־סין: סוגיית המלחמה הזעירה; וסוגיית „בסיסים מוצקים" לגייסות מוטסים בתוך שטחי־ארץ הנתונים לשליטת יריבך.

מי ומה בחוברת

בסימן של עפרון־מתכננים ורובה השלובים־יחד מגישה עתה הוצאת „מערכות" את הספר המנהלי המובהק הראשון בספרות הצבאית שבלשון העברית — „מנהל צבאי והגנה לאומית". עם הוצאתו בא במידת־מה על תיקונו ה„קיפוח" אשר נתקפח עד כה המעגל הרחב־למדי של אנשי משק ומנהלה, המקיימים את מנגנון צבאנו. מיעוטה של ספרות מן הסוג המתאים, וקשיי התרגום, הם אשר גרמו, כביכול, להזנחה זו. בספר הניתן הפעם רואה הוצאת „מערכות" רק לבנה ראשונה לסתימת הפירצה. ספרו של קול' בישליין, אשר כרקע לבעיות־המנהל הצבאיות המובהקות, כלולים בו פרק־יסוד בתורת הניהול ה„כללית", יוכל להיות לעזר אף לעובדי מדינה וציבור רבים, המבקשים אחר מקורות יניקה וידיעה.

✶

כבר קולומבוס ,בשעתו גילה את העובדה כי ראשי־התרנים של אניה נראים ממרחק, כבר זמן רב בטרם ייראה גופה כולו. מה האניות בימי קולומבוס כך — אף „האניה" לס. ס. פורסטר כך. כבר בחוברת פ"ב של „מערכות", מעל דפי „מי ומה בחוברת" בושרה עובדת בואה הקרוב „ב,סדרת היל־הים' בהוצאת ,מערכות', המכוונת להניח את ראשוני־הנדבכים לתורה־ציית שבדפוס בלבוש העברי". ואז נאמר גם זאת, כי ספר זה משולבים ודבוקים בו יחד „פרקי תיאור של מנגנון־אניה והוי־מלחים, ושלביו של קרב במרחבי הים־התיכון". הסיפור מעלה יריעת דמויות המשקפות כמעט כל תפקיד ומצב שבכוח־ציי לוחם: מפקד, קציניו ועוזריו, סמלי־סיפון וסמלי־מקצוע, משקי"ם לוחמים, ימאים ותיקים־יותר ותיקים־פחות, עזי־אופי ורפי־אופי, לוחמים מטבעם ומסתגלים־תוך־כדי־מאמץ. הוא מגולל לנגד עינינו תמונה נאמנה של טקטיקה ציית ושל תחבולות קרב, אך גם דמויות־אדם ומבחני־אופי — ובכך אולי עיקר ערכו.

✶

נסיון חדש־במינו נעשה עם הוצאת „מסיפורי חוקר ותיק" לס. ארקדי, לפתוח בפני הקורא העברי, באמצעות מחרוזת סיפורים, שטח חשוב ובלתי־נודע כאחת — את תחום „המלחמה הזעירה" המתנהלת יום־יום ולילה־לילה באויבים הסמויים־מן־העין — בנושאי הריגול וה„הסתננות" המתנכלים לבטחוננו. כדברי אלוף־משנה ב. גיבלי בהקדמתו: „מטרת הספר להגביר את עירנותו של הישוב ולהפנות את תשומת לב הציבור לבעיות הללו. ואם תתעורר בלב הקורא הרגשת אהדה לאלה, אשר מקדישים את חייהם בצנעה למען בטחונו־הוא ולמען בטחון המדינה כולה — והיה פעלו שלם".

✶

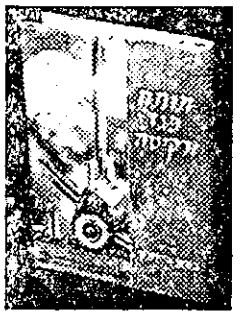

לפני שנה, במאי 1953, הופיע בהוצאת „מערכות" תרגומו העברי של הספר „תותח, פגז ורקיטה" מאת מיור ג'. ס. ס. היימנס, ספר קטן שהוא בחינת ,מועט המחזיק את המרובה', בהסברת תורת הבליסטיקה. בקבלת הזכויות לפרסומי ספרים מתנהל לרוב המו"מ לקבלת זכות־התרגום עם ההוצאה המחזיקה בזכויות, ולא עם המחבר. כך היה גם במקרה דנן. והנה הגיענו השבוע מכתב מאת המחבר, אשר בשל הענין אשר יעורר ודאי אצל קוראי „מערכות", הרינו מביאים בזה את תרגומו:

לכ' הוצאת „מערכות".

הנדון: „תותח, פגז ורקיטה"

א. נ.

נמסר לי כי הוסכם אתכם על פרסום ספרי הנ"ל בעברית. יתכן ויהי ברצונכם לתת עליו גם את שמי העברי — ישראל בן־אליעזר.

הריני מצפה לקבלת טופס של ספרי העומד להופיע בישראל".

הרינו מבטיחים למהבר למלא רצונו במהדורה הבאה. ואף לרוכשי המהדורה העברית הראשונה — הרינו מוסרים הודעה זו באמצעות „מערכות".

גנרל־לויטנט **דושן קודר**, צבא־יוגוסלביה

תפקיד חיל־הנדסה במלחמת־פרטיזנים

היחידות של גייסות־ההנדסה מילאו במלחמתנו תפקיד, אשר ככל שנרבה בהערכתו לא יהיה בכך משום הפרזה. כמעט עד לסיום המלחמה מילאו אנשיהן, בציודם הצנוע ובגבורתם, את חסרונם של אמצעי־אש כבדים וחדישים. גייסות־ההנדסה מילאו אצלנו בהצלחה את מקום הארטילריה, ולפעמים — אף את מקום האויריה, והפרטיזנים קראו להם בצדק: „ארטילריה פרטיזנית".

חיל־ההנדסה לא זו בלבד שפתר במלחמתנו את המשימות רחבות־ההיקף שהיו נופלות בחלקו גם בכל מלחמה אחרת, אלא שהוא אף הוכיח את ערכו בקרב: הוא שמר על כל תכונותיו של חיל טכני, ונוסף לזה פעל בהצלחה כגיס לוחם. בתור כזה היה חיל־ההנדסה לעזרו הראשי של חיל־הרגלים, והשתזר אתו במידה כזאת, עד כי ביחידות הנמוכות יותר ממש השתלב אתו לסוג חיל אחד ויחיד. באותו זמן עצמו נתגלו גייסות־ההנדסה גם כחיל־רגלים בעל כושר רב, שהיה פותר בשעת הצורך את כל סוגי המשימות האופייניים לחיל־הרגלים. לעומת זאת יצויין, כי במלחמתנו — יותר מאשר במלחמה החזיתית הקלסית — עסקו גם כל יתר החילות, וביחוד חיל־הרגלים, בתפקידים „הנדסיים".

אשר לתפקידים ה„הנדסיים" אשר מילאו גייסות־ההנדסה שלנו במהלכה של מלחמתנו, הרי אלה, מנקודת־המבט של הביצוע הטכני, היו בעיקרו־של־דבר אותם תפקידים עצמם המוטלים על גייסות־ההנדסה בכל הצבאות במלחמה החדישה. ברם, מבחינה זו גילו גייסות־ההנדסה שלנו שני קוים המיוחדים־להם, שבהם שונה הצד הטכני של פעילותם שוני ניכר מדרכי עבודתם של גייסות־הנדסה שבשאר צבאות סדירים: ראשית, השתתפותם במשימות תפסה מקום הרבה יותר ניכר בפעולתם הכוללת; ושנית — חיל־ההנדסה שלנו נאלץ לבצע את משימותיו, לרוב, באמצעים הרבה יותר פרימיטיביים — ועל־כן השתמש הרבה יותר באלתורים (אימפרוביזציות) עשירי המצאה — מאשר גייסות־ההנדסה בצבאות סדירים אחרים.

אשר לטכניקה של הביצוע, מילא חיל־ההנדסה במשך המלחמה את התפקידים־הראשיים דלקמן: —

— פיצוץ אמצעי התובלה של האויב, מטרות שבוצרו, בניינים, כבישים, גשרים וכד'.
— חסימה, ע"י הריסה, עבודות עפר, מכשולי עצים וכד'.
— הבטחת מקומות צליחה בנהרות וביצוע הצליחה.
— ביצור של עמדות הגנה ועמדות־מוצא־להתקפה.
— בניית מחפורות למטות, בתי־חולים, סדנאות, בתי־דפוס ומחסנים.
— סלילת כבישים והחזקת רשת הדרכים שלנו.
— פינוי שדות־מוקשים של האויב.

העבודות הטכניות שפורטו כאן — חשיבות רבה נודעה להן לכל היחידות הפרטיזניות מכל סוגי־החיל. על־ידי כך שביצען במקום הנכון ולשעה הנכונה, ותודות לצירופים חרוצים ושנונים, היה ביכולתו של חיל־ההנדסה לפתור בעיות טקטיות מרובות לתועלתם של סוגי־החיל האחרים, ולתכלית הגשמתם של התפקידים הטקטיים של כלל הצבא.

*

אם נתבונן בפעילות חיל־ההנדסה מנקודת־המבט הטקטית — היא היתה מקיפה ומגוונת. בראש וראשונה יש להזכיר התנפלויות עצמאיות לצרכי חבלה — אשר בוצעו ע"י קבוצות־חבלנים עצמאיות של חיל־ההנדסה, או על־ידי קבוצות מיחידות

סקירתו זו של גנ' ד. קודר משמשת מעין השלמה חילית־מקצועית לסדרת מאמריו בשאלות מלחמה־זעירה ומבצעי־פרטיזנים, אשר נתפרסמה ב„צקלון", חוב' 8, 9 ו־10.

פרטיזניות רגילות, בעזרת אנשי חיל־ההנדסה — על מסילות־ברזל (כברות־מסילה, מתקנים, רכבות), גשרים, קוי טלפון וטלגרף, מבנים תעשיתיים, קוי מתח־גבוה חשמליים וכד׳. אורחי־הביצוע של פעו־לות ההסחה ושל ההתנפלויות הנם כה מרובים עד שהערכתם הנאותה היתה מצריכה מחקר בפני עצ־מו. נזכיר כאן רק את העובדה, שהתנפלויות אלו השפיעו השפעה ניכרת על ההתפתחות הכללית של מצבי־המלחמה בארץ יוגוסלביה, ואף על האסטר־טגיה של בעלות־הברית באירופה. ודי לציין כאן, למשל, כי הקבוצה החורבטית של פלגות־החבלנים ביצעה במשך המלחמה 3130 פעולות, פוצצה 1639 רכבות, הרסה 379 גשרי־רכבות או כבישים, שרפה 7 מיליון ליטר בנזין, השמידה 39 כלי רכב משורין ו־46 אוירונים וכו׳ וכו׳.

המארב הריהו אחת הצורות השכיחות ביותר של פעולות ההתקפה הפרטיזניות והוא רב־תכלית במי־דה בלתי רגילה. אולם פעולתו של המארב גדולה פי כמה כאשר משתתפים בו גייסות־הנדסה. הללו — יש ביכולתם לגרום לו, לאויב המותקף, נזקים חומריים ונפשיים כבדים, על־ידי „פעולת האש" של חומרי־הנפץ אשר להם; ביכולתם למלא את מקום האר־טילריה בהתקפה על רכב השריון שלו; ביכולתם לחסום את נסיגת האויב — ולאבטח בכוחותיהם־הם את אגפי המארב בפני התקפות האויב.

כדוגמה לפעולה רבת־תכלית נגד האויב באמ־צעי־להימה אלה נתאר את המארב, אשר בוצע על־ידי הגדוד השלישי של הבריגדה החורבטית ה־18, ופלוגה ב׳ של גדוד־החבלנים החורבטי הראשון, ב־14 בנובמבר 1944, נגד שדרה ממונעת של האויב בסביבת נובסקה בכביש בלגרד—זגרב (ר׳ תרשים 1).

אחרי שאנשי מודיעין העבירו לנו את הידיעה הודאית ששדרה ממונעת של האויב תעבור בכיוון

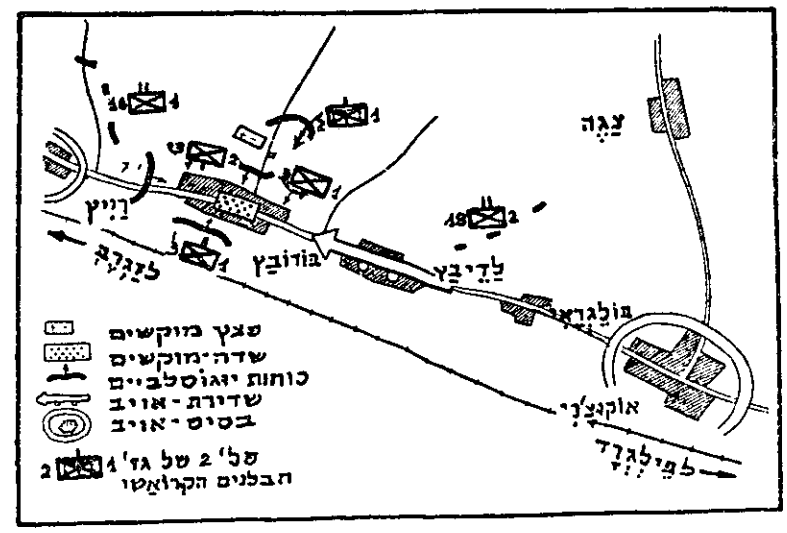

תרשים מס׳ 1

נובסקה ב־14 בנובמבר בבוקר, ביצעה פלוגת החב־לנים ב׳, עוד באותו הלילה, פעולות מסויימות: היא חפרה בורות לאורכה של כברת כביש בת 200 מ׳, וברנחים של 20 מטר אחד מן השני — והניחה בכל בור 10 ק״ג חומר־נפץ. ברגע ששדרת האויב נמצאה על חלק זה של הכביש, הופעלו המטענים באמצעות חשמל. פעולת חומר־הנפץ קעקעה את השדרה כליל; בהסתערות משותפת של הגדוד מן הבריגדה ה־18 ושל פלוגת החבלנים, שבוצעה משני עבריו של הכביש, הושמדה שארית האויב בתגרת־התכתשות, עד לאיש האחרון ועד למכונית האחרו־נה. התוצאות היו: —

120 חיילי אויב וקציניו נהרגו, 12 משאיות ו־2 מכוניות נוסעים הושמדו, וכל הנשק והציוד נלקחו שלל. מצדנו נהרגו חמישה אנשים ונפצעו שלושה.

במיוחד אין להמנע משימוש באמצעיו של חיל־ההנדסה במקרים שאין ליחידה הפרטיזנית אשר במארב נשק נגד־טנקי — ומשערים כי השדרה האויבת תלווה רכב שריון. כך, אגב ההתקפה של הבריגדות הסלובניות על צוצמברק־שושנברג (Zuzemberk-Schuschenberg) בשנת 1943, נערך מארב, שנועד להבטיח את ההתקפה בפני פעולות אויבות מצד נובו־מסטו, טרבניה (Novo Mesto, Trebnje).

שדרת האויב אשר התקדמה מכיוון טרבניה כדי לחלץ את העיירה צוצמברק אשר הוקפה על ידינו, נהדפה בראש וראשונה תודות לעובדה שכלי הרכב המשוריינים, אשר הבטיחו את השדרה, נפלו לתוך מארב והושמדו על־ידי הפעלת מטען חומר־נפץ.

ניתוק נסיגתו של האויב המותקף, המבוצע מתוך מארב, על־ידי הריסת עורק התחבורה וחסימת כיוו־ני הנסיגה הבאים־בחשבון, חשוב באופן מיוחד במקרה שהשדרה האויבת הנה חזקה, ויש להניח שהשמדתה השלמה תצריך קרב עז וממושך. במקרה כזה עשוי חיל־ההנדסה למלא תפקיד מכריע. אחרי שעלתה הבריגדה הראשונה של הדיביזיה ה־26 בחור־פה של דלמציה בסביבת נאום־קלק (Neum Klek), הצליחו יחידות הבריגדה לתפוס, בהתנפלות לילה, את נקודות המפתח בנקיק ההרים של ווקוב־קלנץ (Vukov-Klanac) בכביש מוסטר־דוברוניק (Mostar-Dubrovnik) (ראה תרשים מס׳ 2).

כשהגיעה שדרה בת 8 טנקים וכ־200 מכוניות משא, נהרס ונותק עורק התחבורה — ועל־ידי זה נשללה מן השדרה האויבת אפשרות הנסיגה, בשני־

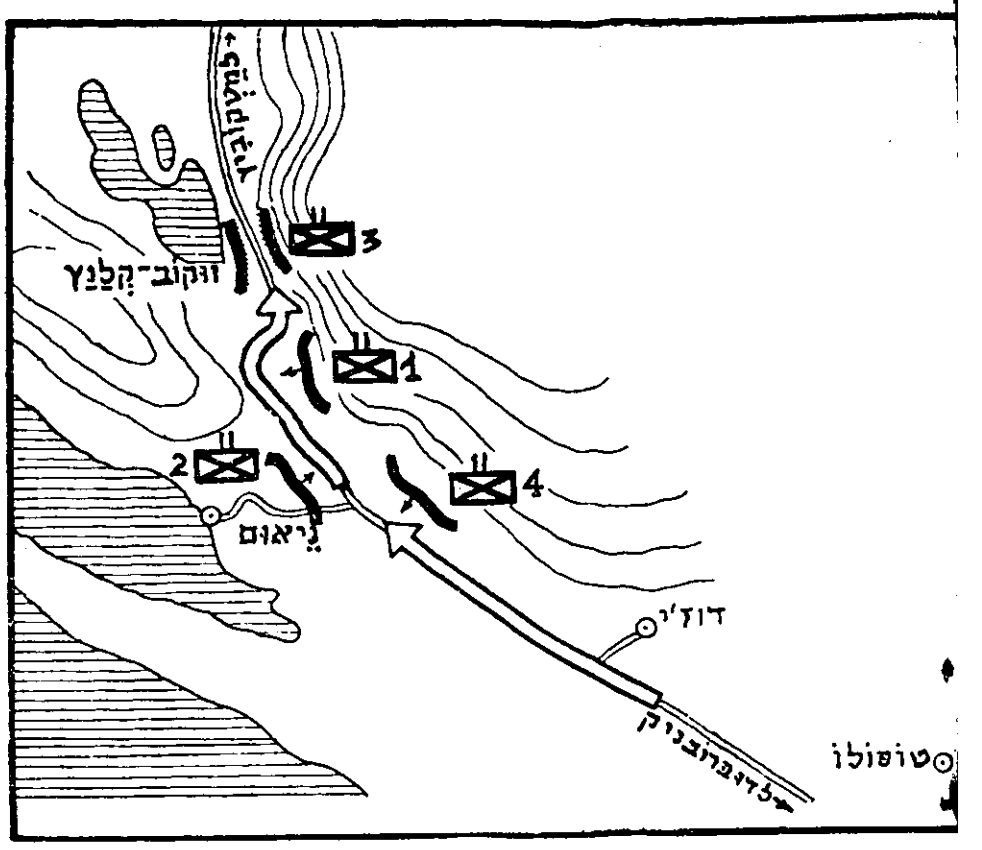

תרשים מס' 2

הכיוונים גם יחד. בקרב אשר נמשך יומיים הובס האויב ונכבשו כל כלי־הרכב וכלי־הנשק.

במקרים בהם מדובר באויב, אשר אגב מסעו בשדרה אינו מאבטח את עצמו בפלגות סיור ובטחון (דבר, אשר במציאות הנו בלתי שכיח בחבלים בהם כבר פרצה מלחמת־פרטיזנים), הרי אפשר, במקום התחלת המארב, להרוס את הכביש, להפכו כליל ע"י חפירה, לחסמו במתרסים עשויי אבנים גדולות או גזעי עצים על־מנת להפריע לשדרה לפרוץ בכיוון מסעה. כדי למנוע מן השדרה, ובעיקר מן המכוניות, את הנסיגה אחורנית, אפשר להכין מאחרי זנב־השדרה פיצוץ של כביש, של סכר, של סלע הנישא מעל לדרך או של חלקת כביש משוקעת שקירותיה גבוהים — ולהוציא את הפיצוץ לפועל רק לאחר שכל השדרה נכנסה כבר לתוך שטח המארב. משהושמדו הכוחות הלוחמים שבשדרה, עוד תמיד נשאר לאנשי ההנדסה התפקיד להשמיד את ציודו הכבד של האויב ואת מכוניותיו, אשר אי־אפשר לטלטלם מן המקום; לשם זה הם הכינו תמיד, עוד בטרם החל המבצע, את החומרים הדרושים, כגון: חומר־נפץ, בנזין, מצתים וכד'.

כשהמדובר הוא בשדרה חזקה, של אויב בעל רוח־לוחמת רמה, המוכן אף לעבור להתקפת־נגד — יהיה על היחידה שבמארב להגן על עצמה באגפים ומעבר־החזית אף באמצעים טכניים. ההבטחה באגפים נעשית על־ידי הקמת ביצורי שדה, פיצוצים, מכשולי עצים; ואילו בחזית — ייקל להשיגה על־ידי הנחת שדה־מוקשים בשטח־הגישה שבין האויב לבין עמדתנו אנו. במארב שערכה יחידה־פרטיזנית על אחת הדרכים באי ברַץ (Brac), הניחה בין הדרך לבין עמדתה היא, במארב, שדה מוקשי־נעל. האויב, שנפל לתוך המארב, ניסה להציל את המצב על־ידי הסתערות על גייסותינו שבמארב — אולם סבל בשדה המוקשים אבידות אשר שיבשו את רוחו, ואזי עברו הפרטיזנים עצמם להסתערות והשמידו את האויב בקרב גוף־אל־גוף.

*

צורה נהוגה במיוחד של פעולות גייסות־ההנדסה היתה השתתפותם בהתקפות על מסילות־ברזל; הם היו מבצעים התקפות משני סוגים:

א. התקפה על המסילה ומתקניה (פסים, גשרים, מנהרות, סכרים, תחנות וכיו"ב). ב. התקפה על רכבות בנסיעתן. הראשונה בוצעה כרגיל על־ידי התקפה על המתקן (שהיה מוגן), או על כברת מסילה (אשר הובטחה רק על־ידי פטרולים). סוג ההתקפות השני נעשה כרגיל מן המארב — ובו היו אנשי ההנדסה נושאים באבטחה באמצעים־הטכניים, במסגרת ההתקפה הנעשית על־ידי יחידת־הרגלים.

צורה זאת של התקפה ניסו לרוב לשלב בהריסתה של המסילה — או של המטרה־המתקן — עם הופעת הרכבת; וההריסה עצמה היתה נעשית באמצעות חומר־נפץ (אשר הופעל על־ידי פתיל בטחון או חשמל), או באמצעות כלונסאות שבעזרתם נעקרו הפסים, או על־ידי חפירת בורות שלתוכם היה נתקע הקטר. בין התפקידים השכיחים ביותר לגייסות־ההנדסה במלחמתנו היה הסיוע לחיל־הרגלים בהתקפה. כאן בא לידי גילוי בולט ביותר תפקידם כממלאי מקומה של הארטילריה. משהתחיל האויב מתבצר —הפכו אנשי ההנדסה למלניו שאי־אפשר־בלעדם של חיל־הרגלים הפרטיזני בהתקפה. מן הרגע שיחידות הפרטיזנים פתחו בהתקפות על חילות־המצב של הכובש — התחיל האויב להגן על פלגות המשמר שלו שבערים, בכפרים ועל־יד המתקנים (גשרים, מסילות־ברזל, הצטלבויות דרכים, מחסנים וכד') על־ידי מערכת חפרות, מכשולי תיל ועמדות־מבוצרות. על החפרות ומכשולי התיל עוד יכול היה חיל־הרגלים להתגבר בכוחותיו הוא, ואי־לו חיסולן של עמדות־מבוצרות היה קשה לגביו מאוד, בגלל המחסור בנשק־כבד, וגרם לא פעם לאבידות מרובות. אולם הדרך אל חיסול חיל־המצב הוליכה על פני אותן עמדות־מבוצרות, אשר היה

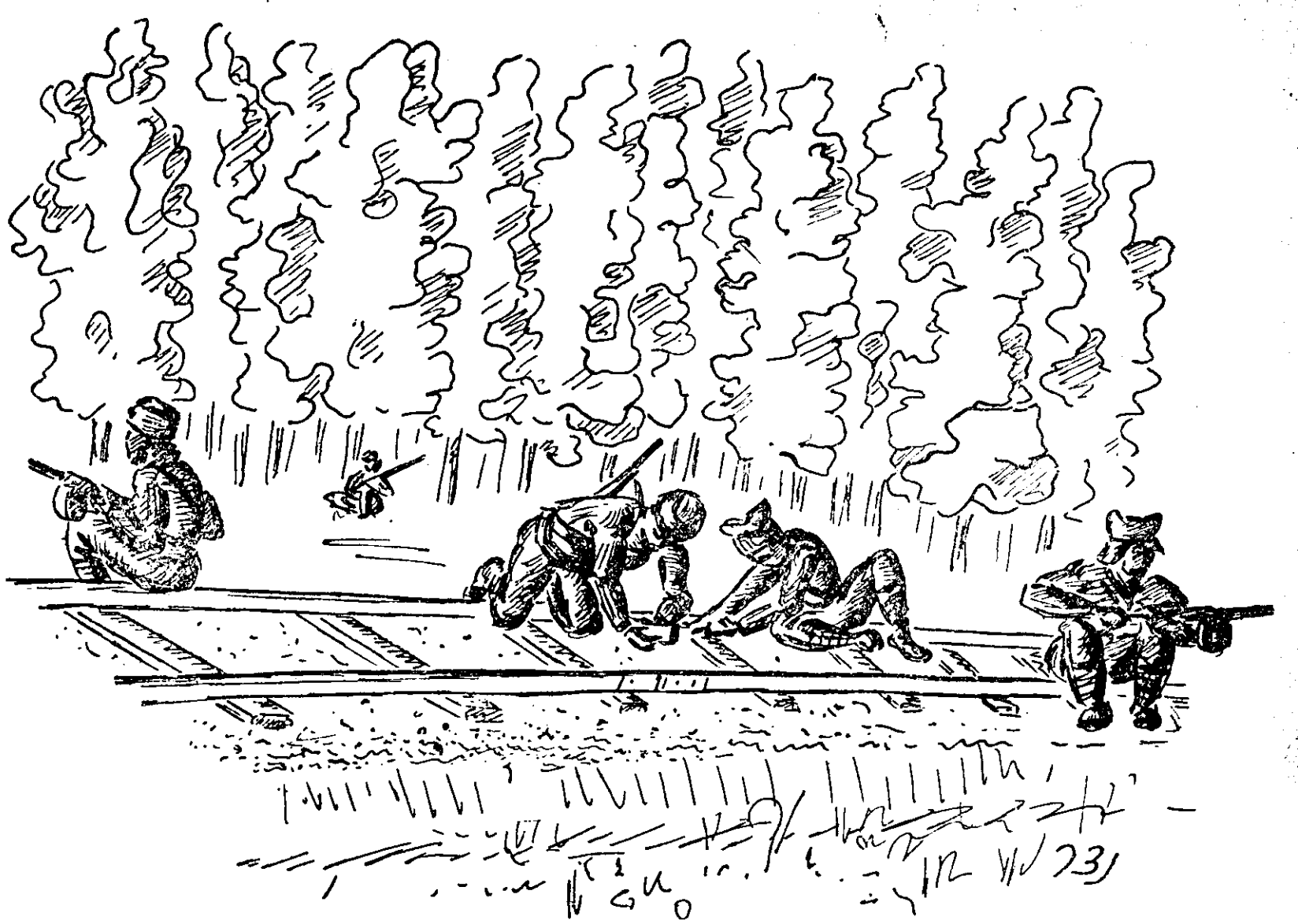

הכרח מוחלט להשמידן. ואם גם עלה לא פעם בידי רמנים־מתנדבים להשתיק באמצעות רימוני־יד עמדות־מבוצרות אויבות, הרי מחמת מבנן המוצק של אותן עמדות לא תמיד עלה דבר זה בידם. ואז נפלה משימה זו בחלקם של אנשי ההנדסה, אשר היו קרבים לעמדות, בחיפוי אש הרגלים, ומפוצצים אותן בחומרי־נפץ. בתולדות מלחמתנו מצויות דוגמאות אין־ספור לחיסול עמדות אויב באורח זה.

*

הבעיות העומדות בפני יחידת־רגלים תוקפת הפכו קשות עוד יותר משנאחז אויב בבנין, והפכו למצד־ענק. אם כי לא פעם עלה בידי יחידות־פרטיזניות לחסל את חיל־המצב בבנין כזה על־ידי נקיטת דרכי הערמה והפתעה שונים, הרי ברוב המקרים לא עלה הדבר בידיהם בלי עזרתם של אנשי ההנדסה, והם היו פותרים אותו או על־ידי הריסה בחומר־נפץ או ע"י הצתה באש.

כדוגמה לפיצוצו של בנין נביא את ההתקפה של הבריגדה הסלבונית ה־12, בהשתתפות פלוגת החבלנים של הדיביזיה ה־12, ב־19 ביוני 1944, על נקודת־המשען האויבת בפודגורץ (Podgorac) בסלבוניה. בנקודה זו החזיקו כ־600 ג'נדרמים של האויב (ראה תרשים מס' 3). גדודי הבריגדה ה־12 כבשו בהסתערות נמרצת את כל נקודות־ההתנגדות שבמקום פרט לטירה הישנה, בה נשארו כ־200 חיילי אויב אשר גילו התנגדות חזקה. שורה של הסתערויות על הטירה לא הוכתרו בהצלחה. אחרי־כן התקרבו המוקשנים של פלוגת החבלנים לטירה במחסה

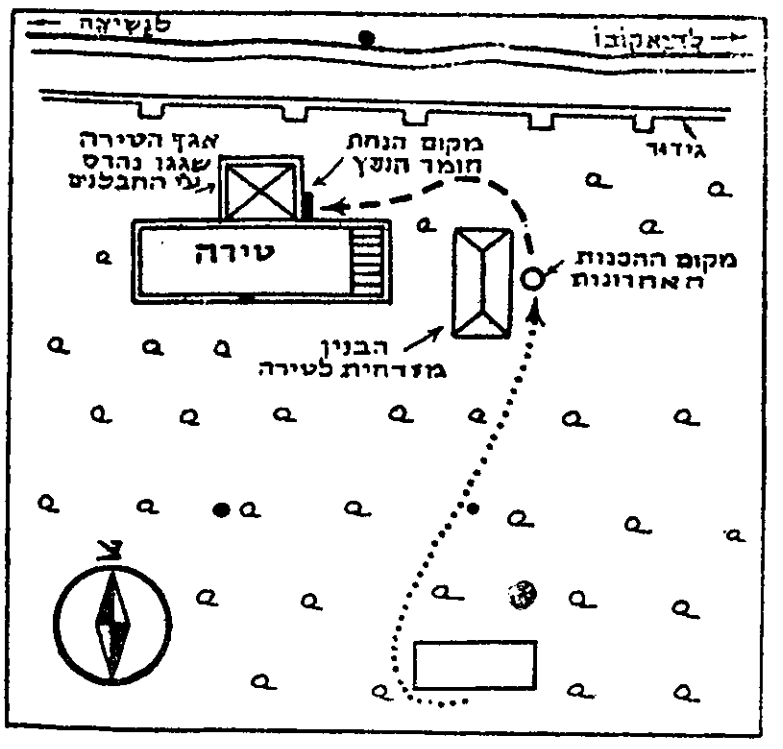

תרשים מס' 3

חשכת־הליל ובחיפוים של תנאים טבעיים — עשן ואש־רגלים — והרסו באמצעות מטען־חנ"ם חזק את כל האגף הצפוני של הבנין. לאחר זאת עבר חיל־הרגלים להסתערות והטירה נכבשה עד־מהרה. בהתקפתנו על פודגורץ נגרמו לאויב אבידות ניכרות. 235 הרוגים, 125 שבויים, וכל הנשק נפל בידינו.

באורח דומה פעלה גם הדיביזיה ה־5 בזמן התקפתה על אַרַנדְיֶלוֹבַץ (Arandjelovac) ב־20 בספטמבר 1944, תוך־כדי התקדמותה לעבר בלגרד. לאחר שהבריגדות של דיביזיה זאת חיסלו בעיר כולה את התנגדותם של גייסות נֶדיטש [1] ושל ה„צ'טניקים" [2], התבצרה שאריתם בבנין המרכזי, הגדול, של מקום־מרפא זה, והחזיקה מעמד בפני כל ההתקפות אשר בוצעו בסיוע תותחים, מרגמות ומכונות יריה; לנוכח מצב זה חיבלו יחידות ההנדסה, בחיפוי־אש חזק, את הבנין בשני שקים של חומר־נפץ — ופיצוצם של אלה פרץ פירצה גדולה אשר דרכה חדרו הרגלים, שברו כל התנגדות והכריחו את 100 החיילים והקצינים ששרדו עוד בבנין להכנע.

כשהמצב איפשר זאת, ובמיוחד כשהיה מחסור בחומר־נפץ, פעלו יחידותינו על־ידי הצתת הבניינים התפוסים בידי האויב. פעולה זאת בוצעה באופנים שונים. תוך־כדי תמרון־התנועה הגדול מתוך החבל של סוטיֶסקה (Sutjeska) לתוך הבוֹסַנסקה־קראַינה (Bosanska-Krajina), באמצע 1942, התקיפה הבריגדה הפרולטרית ה־1 את נקודת־המשען של ה„אוסטַשים" [3] במנזר שצ'יט (Scit). ה„אוסטשים" עמדו בהתנגדותם במנזר המבוצר הזה למעלה מ־48 שעות. רק לאחר שנתקרבה לבנין חולית אנשי מחלקת־ההנדסה של הבריגדה תחת חיפוי אש הרגלים, וריססה בצינור מכבי־אש את הבנין בבנזין והדליקתהו, חוסלה נקודת־משען אויבת זאת.

בזמן ההתקפה של הבריגדה הסלובנית ה־2 על נקודת־המשען האיטלקית בדופ, בקראינה־התחתית שבסלובניה, ב־26 בדצמבר 1942, התגונן האויב במשך 23 שעות בטירה שבוצרה. חיל המצב האויב, בן 40 החייל, הושמד רק אחרי שהפרטיזנים אשר הגיעו לגג החלו בהצתת הבנין מעל לראשי האויב.

1) גנרל נדיטש, ראש ממשלת סרביה שנתקיימה בחסות הכובשים הגרמניים.

2) צ'טניקים — אנשי ה„צ'טות" („צ'טה" — חבורת גרילה, בלשונות הבלקנים ובתורכית) שבפיקודו של קולונל דראזה מיכאילוביץ'.

3) אנשי היחידות הפאשיסטיות של ממשלת פאבאליץ' הקויסלינגית, שהוקמה בחורבטיה תחת חסות האיטלקים והגרמנים, לאחר כיבוש יוגוסלביה.

מדוגמאות אלו אפשר לראות מה ערך נודע לו לחיל־ההנדסה בהתקפה על אותם מקומות ישוב, בהם השתמש האויב, לצורך הקמת עמדותיו המבוצרות, בראש וראשונה בבניינים. נוסף על שיתוף הפעולה עם שאר היחידות בזמן כיבושם של מבנים־מבוצרים בודדים, נופל על המהנדסים גם התפקיד לסייר את הישוב המבוצר סיור הנדסי; כי בזאת תלויה במידה רבה כל הצלחתה של ההתקפה. בשעת ההתקפה על ישוב מבוצר מוטל על אנשי חיל־ההנדסה לבצע גם שורה של הריסות ועבודות פינוי, הן בשטח והן במבנים. אכן, בכל מקרה שהמצב איפשר זאת, נשלחו מראש אל תוך נקודת־הישוב קבוצות סער בלוית אנשי־הנדסה, אשר, בעת ובעונה אחת עם ההתקפה מבחוץ, תקפו מבפנים את המבנים ואת המתקנים החשובים ביותר שבתוך הישוב.

*

אנשי־חיל־ההנדסה שלנו הגישו סיוע ניכר ליתר היחידות על־ידי פינוי מוקשים שבשטח — בעיקר באזורים בהם זרע האויב שדות־מוקשים בקנה־מידה רחב יותר. הם פעלו בכל מבצעי־ההתקפה, בהם צפוי היה הצורך לחדור־קדימה על־פני שטח ממוקש. מה גדול היה היקפה של עבודה זאת במהלך המלחמה אפשר להעריך על סמך מספרים כדלקמן: —

גייסות־ההנדסה של הארמיה ה־1 עקרו ושיתקו לפני האופנסיבה שבחזית סירמיה [4] בלבד כ־70.000 מוקשים; ואילו יחידות של הארמיה ה־3, במשך אותו פרק זמן עצמו, טיפלו כך ב־12.000 מוקש.

אולם נוסף על כל אלה נפלו על חיל־המהנדסים גם תפקידים אשר בצבאות מצויידים־היטב מוטלים הם בחלקם על חיל־תותחנים.

*

במסיבותיו של אורח המלחמה שלנו נאלצו כרגיל יחידותינו לבצע התקפות על האויב ללא הבטחה לאגפיהם. סיכון ממין זה היה מוצדק כל זמן שהפעולות נעשות בהפתעה ובמהירות. אולם, במקרה שהיה צורך לקחת בחשבון קרב שימשך שעה ארוכה, היתה היחידה התוקפת נאלצת להבטיח את אגפיה וכן את עורפה. תפקיד זה קיבלו על עצמם לעתים קרובות גייסות־ההנדסה — אם לבדם, ואם יחד עם יחידות אחרות. פעילותם של גייסות־ההנדסה לאבטחתה של התקפה היתה מקבלת חשיבות

4) השטח שבין זרמו־התחתי של הנהר סאבה לבין הדנובה, מערבה וצפון־מערבה לבלגרד, בקצה מזרחה של ארץ סלבוניה.

מיוחדת במקרים בהם נעשו ההתקפות בחבל־ארץ המכוסה רשת צפופה של חילות־מצב, וכאשר היה צורך להבטיח היטב את ההתקפה בפני התערבותן של יחידות האויב מתוך חילות־מצב שכנים.

כך, למשל, במהלך תמרון־התנועה הנ"ל, מתוך אזור סוטֶיסקה (Sutjeska) אל בוֹסַנסקה־קראינה (Bosanska Krajina), ביולי 1942, בוצעה התקפה על קו מסילת־הברזל סַרַיֶבו—קוניץ (Sarajevo—Konjitz); במבצע זה הבטיחו הפלסים את אגפי היחידות המתקיפות ע"י ניתוק קשר הרכבת עם חילות־המצב האויבים.

תוך־כדי מסע ההתקדמות של הארמיה ה־4 בכיוון אל טריאסטה נמצאה „נקודת־הכובד" של מבצעי הארמיה בשלב התחלתי (במרס 1945) על הציר לַפַּץ—ביהַץ' (Lapac—Bihac). הסכנות שנשקפו אותה שעה ליחידותינו, היו בראש וראשונה מן העורף מכיוון גוֹספיץ' (Gospic) ופֶרוּשיץ' (Perusic). במצב דברים זה נמסרה אבטחת העורף לבריגדת־ההנדסה של הארמיה, אשר פתרה את הבעיה על־ידי הקמת חסימות ובעיקר על־ידי זריעת שדות־מוקשים.

*

יש ומשימה חשובה מוטלת על גייסות־ההנדסה אף תוך כדי מהלכה של התקפה, כאשר מגיעים לכיתור האויב והשמדתו. תפקידם העיקרי במקרה זה הוא להקים מחסומים ומכשולים כדי למנוע מן האויב את האפשרות לחמוק מתוך הכיתור. דבר זה

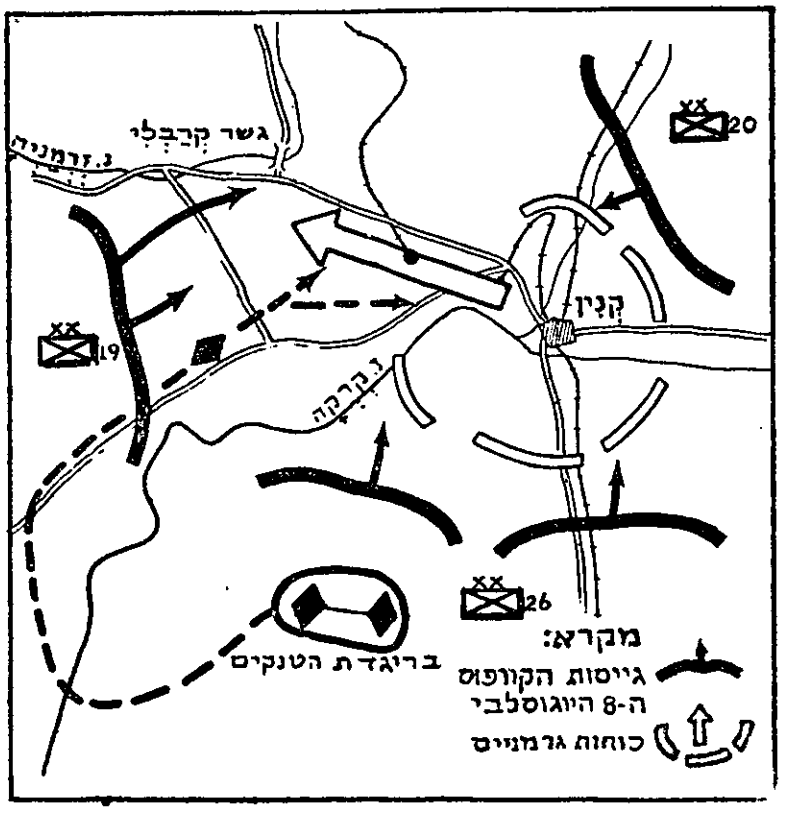

תרשים מס' 4

נעשה על־ידי הריסת עורקי תחבורה וגשרים, הנחת שדות־מוקשים וכד'. בתור דוגמה נעלה כאן את הקפתה והשמדתה של קבוצת הגייסות האויבת שבקְנין (Knin), בדצמבר 1944, על ידי הקורפוס השמיני שלנו (ראה תרשים מס' 4).

הדיביזיות של הקורפוס ה־8, אחרי שהשמידו את פלגות־המצב האויבות שנשאו בתפקיד האבטחה, הקיפו את קנין משלושה צדדים. האויב הכיר בסכנת הכיתור והחל בהכנות לנסיגה בכיוון הצפוני — הכיוון היחידי אשר נשאר עוד פתוח. כדי

> בקרבות פרטיזנים ממלא חיל־ההנדסה תפקיד חשוב מאוד. הוא משמש מעין תחליף לארטילריה ולחיל־האויר בתפקידם החיוני: — להביא את חומר־הנפץ עד אל מטרת־הפגיעה. בין שהמדובר הוא בהתקפה, בהגנה או בנסיגה — תמיד נמצא את גייסות־ההנדסה בקֶרב המשתתפים, ותפקידם — תפקיד קובע. עִיקרי ההפעלה של כוחות־הנדסה פרטיזניים ושקפים מתוך דוגמאותיה של המלחמה הזעירה אשר צבא־יוגוסלביה ניהלה.

למנעו מכך, שלחה מפקדת הקורפוס, בכל המהירות האפשרית, רכב שריון וגייסות־הנדסה להתייצב על צירים אלה. עורק התחבורה היחיד אשר נותר לאויב בכיוון זה, בהרים, עבר על פני הגשר המכונה קראַבלי־מוסט (Kravlji-Most). הריסת הגשר הזה, פירושה היה ניתוק נתיב הנסיגה האחרון בפני האויב. הכובשים אמנם הכירו בעוד מועד את חשיבות הגשר הזה והבטיחו אותו על־ידי מערכת „בונקרים" חזקים. לא היו לנו בכיוון זה כוחות מספיקים כדי להתקיף את הבונקרים האלה, ולא היתה בידינו שהות מספקת להעברת כוחות מכיוונים אחרים, שכן היה צורך לפעול במהירות רבה. אנשי חיל־ההנדסה הצילו את המצב: יחידת פלסים הצליחה, מבלי לעורר את תשומת לבו של האויב, להתגנב בערוצו של הנהר עד לגשר, ולפוצץ אותו ברגע שראש שדרת האויב, הנעה מעבר קנין, כבר הגיע לגשר. כך נותקה בפני האויב דרך־הנסיגה האחרונה, ובתוך קבוצת הגייסות שכותרה פרצה בהלת־מגור. אחרי קרב קצר ונמרץ הובסה כליל קבוצת הגייסות בת 11.000 האיש, ונשקה נלקח שלל. אבידות האויב היו 6555 הרוגים ו־4758 שבויים. השלל שנלקח על־ידי יחידותינו כלל 74 כלי תותח

ומרגמות, כ־400 מקלעים מסוגים שונים ולמעלה מ־5000 רובים. לנו היו 829 הרוגים ו־2273 פצועים.

*

אולם יכולת המעשה של גייסות ההנדסה — וכן של יחידות אחרות, שנשאו אופי הנדסי — בהתקפה, לא נצטמצמה לאותם סוגי־פעולה שמבחינה טקטית היו קשורים ומותנים בלתי־אמצעית ביכולת המעשה של היחידה, או הקבוצה, הפרטיזנית שלצדה פעלו. חיל־ההנדסה — בחרגו מתוך מסגרתו הטקטית הרגילה — פתר לעתים במסגרת של מבצע־התקפה רב־היקף תפקידים אופרטיביים או אסטרטגיים גדולים (בין שהדבר נעשה בתחום מבצעיה הישיר של קבוצת־הכוחות האמורה — ובין שבוצע במדרגת חישוביה של הנ"ל ולטובתה, בעומקה של ארץ־העורף האויבת); ובאורח זה תרם החיל תרומה של ממש להצלחה הכללית.

תוך כדי תמרון־התנועה הנ"ל, מעבר סוטיסקה אל תוך בוסנסקה־קראינה, ביצעו מחלקות הפלסים של הבריגדות שלנו, בעזרת יחידות אחרות, הריסות נרחבות ברשת התחבורה של האויב שבאזור רחב־הידים של מסע ההתקדמות. אותו אזור היה גדוש חילות־מצב ונקודות־משען של האויב, ותודות לשיתוק התחבורה האויבת יכלו יחידותינו לתמרן באופן חופשי יותר. בפרק הזמן שבין ה־4 עד ל־9 ביולי 1942 נהרסו בקו מסילת־הברזל סאראיבו—מוסטר כל הגשרים שבין קוניץ לרמה, המסילה עצמה חובלה בכברת־נתיב ארוכה, פוצצו 39 קטרים, וחובלה המנהרה שמתחת להרי איבאן. רק בנובמבר אותה שנה הצליח האויב להקים מחדש אותה כברת־נתיב. לפי זה ברור שפעולות המהנדסים תרמו תרומה ממשית ביותר להצלחת „תמרון־המסע" הנ"ל בכללו.

באשר למבצעים חשובים, יש והטילו על יחידות שלמות של הפרטיזנים, אשר פעלו בעורף האויב, את התפקיד לבלום בעזרת פלסיהן את תזוזות האויב על־ידי פעולות נגד רשת התחבורה שלו. אפשר לומר כי מבחינה זאת נטלו על עצמן יחידות־ההנדסה שלנו, בפעולותיהן בעורף העמוק של האויב, תפקידים השייכים בדרך־כלל לחיל־האויר. כך, למשל, במשך האופנסיבה הגדולה של הארמיה הרביעית בכיוון טריאסטה, פעלו הקורפוס ה־7 וה־9 באמצעות יחידות־ההנדסה שלהם בסלובניה; ובמשך האופנסיבה של הארמיות ה־1 וה־3 בסירמיה ובסלבוניה — הקורפוס ה־6 בסלבוניה והקורפוס ה־10 ב„זגוריה" („הארץ שמאחורי ההרים") החורבטית.

דוגמה מובהקת ל„פעילות אסטרטגית" של

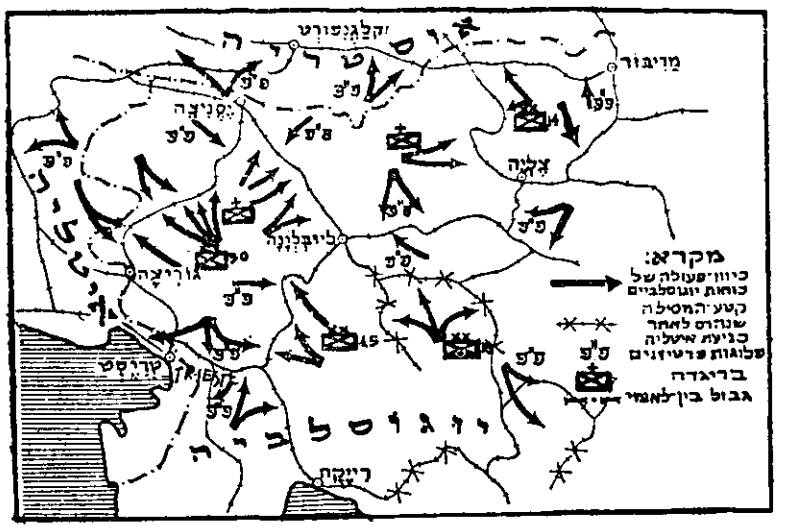

תרשים מס' 5

יחידותינו בעורף האויב העמוק ביותר ניתן למצוא בפעולות צבא־השחרור העממי של סלובניה ביוני 1944, נגד רשת מסילות הברזל (ראה תרשים 5).

באותו זמן התחילו כוחות בעלות־הברית לעלות בחופי צרפת, ובאיטליה נכנסו הכוחות האנגלו־אמריקניים לתוך רומא. כדי למנוע מן האויב את העתקת גייסותיו מחזית אחת לשניה, ביקש מאתנו הפיקוד העליון של בעלות־הברית לרכז באותה תקופה את פעילותנו וכוחותינו בעיקר נגד מסילות־הברזל. במטרה זו התחילו כל היחידות שבסלובניה, ללא יוצא מן הכלל, להתקיף באורח תכניתי באופנסיבה שלהם; ובאמצעות פעולות פלסיהן גרמו נזק והריסות קשים מאוד למסילת־הברזל. כתוצאה מכך ירד קצב התעבורה בעורק הראשי לאַיבך (ליובלנה)—טריאסטה עד ל־12,5 אחוז; בקו סנט פטר—פיומה ל־9 אחוז; בקו טריאסטה—פולה — ל־19 אחוז, ובקו טרביזיו—אודינה ל־80 אחוז מכשרם התקין; ואילו תשעה קוים משניים הוצאו לחלוטין מכלל־שימוש. בדבר הזה היה משום סיוע רב־ערך מצד צבאנו בסלובניה לאסטרטגיה של בנות בריתנו באירופה המערבית והדרומית.

*

כן היוו יחידות־ההנדסה במלחמתנו יסוד שאי־אפשר־בלעדיו בארגונה של ההגנה. התקנת השטח מבחינת ביצורו, וביצוען של החסימות השונות, היו בין הפעולות התקינות של הפלסים במצבי הגנה — שע"י כך היתה זו מקבלת אופי של הגנה־תקיפה. את הביצור היו מבצעים כמעט תמיד לפי שיטת המתחמים־המוגנים, ורק בשלב האחרון של המלחמה, ובגזרות חשובות בודדות — לפעמים גם לפי השיטה של חפרות־קלעים רצופות. כמעט תמיד (וגם בזמן שהן נמצאו בחניה) ביצעו יחידותינו

פעולות ביצור מסויימות לתכלית הגנתית, כל־אימת שהיתה מצויה סכנה של התקפת אויב מפ־תיעה. לתכלית זו היו מקימים גם מוצבי־תצפית מוס־וים, מבצרים את עמדות פלגות־האבטחה, ומתקינים תילי־חזה, מחפורות ושוחות־ליחיד, פשוטים ביותר, כדי לאפשר כניסה לקרב־הגנה ברגע של התקפת האויב במפתיע.

מבחינה זו היה חשוב ביחוד תפקידן של יחידות־ההנדסה בארגון ההגנה הנגד־טנקית; וזאת, בעי־קר, מאחר שמעולם לא עמד לרשותנו נשק־אש בכמות מספקת לתכלית זו, וביחוד — לא כלי־תו־תח. גם פה החליפו אנשי־ההנדסה, עם חומר־הנפץ המוקשים שלהם, את הארטילריה יקרת המציאות. החולשה העיקרית של הארמיה ה־4, למשל, תוך־כדי האופנסיבה שלה לעבר טריאסטה, התבטאה במח־סור בתותחים נגד־טנקיים, ועלה בידיה להקים מציוד שנלקח־שלל גדוד נגד־טנקי רק כאשר הגיעה כבר לאזור פיומה. זאת היתה הסיבה לכך, שבתכניותיה של הארמיה הוקצה תפקיד האבטחה בפני כוחות משוריינים לגייסות־ההנדסה. לתכלית זו הופעלו גיי־סות־ההנדסה הן להגנה נגד־טנקית בלתי אמ־צעית בתוך היחידות הלוחמות והן כעתודה נגד־טנקית. אפילו המטולים הנגד־טנקיים והרובים פורצי־השריון אשר היו בנמצא, שולבו, לשם השגת לחימה תכליתית־יותר נגד הטנקים האויבים, לתוך מסגרת גייסות־ההנדסה. כתוצאה מכך, השמידו במלחמתנו אנשי־ההנדסה שלנו יותר טנקים מאשר כל יתר החיילות.

תפקידים נרחבים במיוחד נפלו בחלקו של חיל־ההנדסה משנוצר „החבל החופשי". היה עליהם להבטיח את גבולות השטח המשוחרר על־ידי התקנת מחסומים, וליצור תנאים מתאימים להגנה תכ־ליתית. כבר בסתיו 1941, ובשיתוף־פעולה עם יתר היחידות הפרטיזניות, יצרו יחידות־ההנדסה חגורת־מגן מסביב ל„חבל החופשי" של סרביה־המערבית, שהיתה מורכבת רשת מכשולים. לשם כך הרסו את מסילות הברזל שַבַּץ—קוֹבִיליאַצָה (Sabac—Koviljaca), ליקוֹבאַץ' — מלַדיאָנוֹבַץ (Lajkovac—Mladenovac), ולַיקוֹבאַץ'—גוֹרני־מילַנוֹבַץ (Lajkovac—Gornji-Milanovac). בכבישים נחבלו כל הגשרים ונחפרו חפרות הגנה־נגד־טנקית. ביערות הקימו מכשולי עצים ומתרסים. אזור ההגנה העמוק הזה שירת שי־רות טוב את קרבות ההגנה על „החבל החופשי". בשלבים מאוחרים יותר של המלחמה היתה לחיל־ההנדסה אפשרות למלא את תפקידי האבטחה של „החבל החופשי" באמצעים ובאורחי־פעולה יעילים יותר, תודות לנסיון הרב שצברו.

כאשר נערכה התקפה לא מתוך כוונה ליצור „חבל חופשי", נסוגו כרגיל יחידותינו לאחר שביצעוה. כמובן שהיו גם נסיגות אשר נערכו שעה שהותקפו היחידות ע"י כוחות עדיפים, וביחוד תוך כדי אופנ־סיבה אויבת מן הגדולות־יותר. במקרים כאלה היה מוטל על חיל־ההנדסה להקים מחסומים, ולהקטין ע"י כך את הלחץ הצפוי של האויב, וביחוד של רכב השריון שלו. לתכלית זו הם פעלו כרגיל במסגרת חיל המאסף. דבר כזה נעשה כמובן רק לגבי יחי־דות גדולות־יותר, אשר נסוגו על גבי דרכים, ואילו יחידות קטנות וניידות יותר יכלו כמעט תמיד לנתק עד־מהרה את המגע עם האויב על־ידי תמרוניהן דרך יערות ושטחים קשי־מעבר.

*

במלחמתנו השתמשו בגייסות־הנדסה לפעולות הסואה, גם טקטיות וגם אסטרטגיות. תחת הדר־כת אנשי חיל־ההנדסה, נהגו יחידותינו להסוות את עמדותיהן, הן בהגנה והן בהתקפה — וביחוד תוך־כדי תפישת עמדות־מארב — באמצעים פשוטים, מה־מצויים במקום. חשובים במיוחד היו הצעדים שנקטו להסואת מבנים ומתקנים מיוחדים — כגון בתי־חו־לים, בתי־מלאכה, מחסנים וכד' — אשר בטחונם היה תלוי בהסתרת מקום המצאם יותר מאשר בכוח המגן עליהם. שיטת ההסואה לעצמים אלה התפתחה לפי אורחי־פעולה עצמיים — מקוריים, מגוונים ותכלי־תיים — עד לשכלול כה גבוה, שרק לעתים רחו־קות מאוד הצליח האויב לגלותם.

יחידותינו, מן הגדולות ביותר ועד לקטנות ביו־תר, השתמשו באמצעים של הקמת דמיים והטעיית האויב בפעולות הפגנתיות. בשלב־המוצא שכבר הוז־כר לעיל, של המבצע־הטריאסטיני של הארמיה ה־4 בכיוון ביהַץ' (Bihac), הקימו הפלסים מן החומר המצוי תחת היד סוללה של תותחי־דמה; האויב רומה עד כדי כך, שהפציץ את הסוללה ממטוס יחידי ששרד לו עוד בגזרה הזאת.

כדוגמה להסואה בעלת ערך אסטרטגי אפשר לציין את הפעולה ההפגנתית הנודעת, בפברואר—מרס 1943, במהלך האופנסיבה האויבת הרביעית על כוחותינו־הראשיים בבוסניה (ראה תרשים מס' 6).

אותה שעה נמצאו יחידותינו במצב קשה: הן היו מכותרות על־ידי כוחות־אויב חזקים מכל הצד־דים, ועמוסות באלפים אחדים של פצועים וחולי־

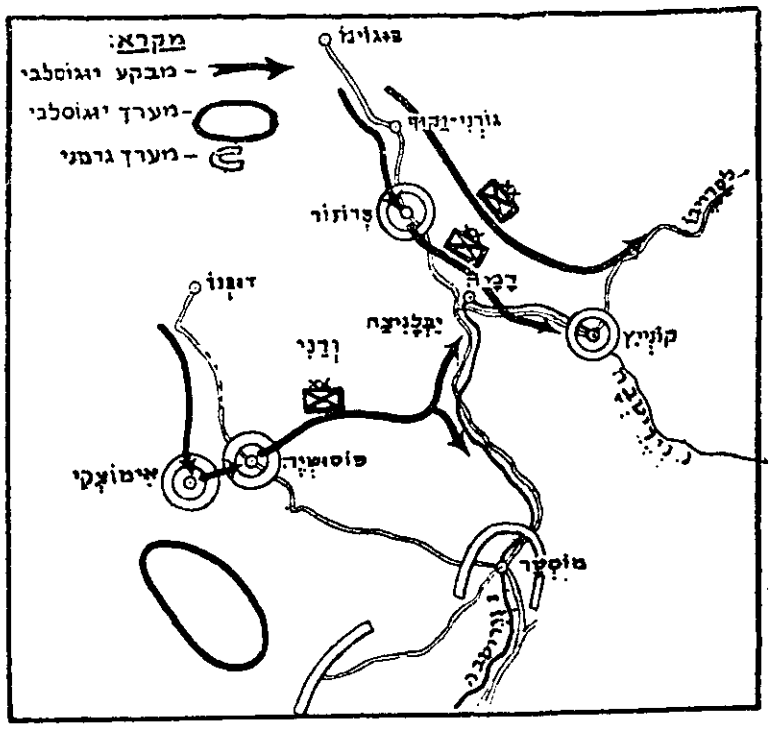

תרשים מס׳ 6

טיפוס. תכניתו של טיטו להבקעת הכיתור היתה כדל־קמן: כל יחידותינו תסוגנה מן הגדה השמאלית של הנרֶטבה (Neretva), ותהרוסנה את כל הגשרים מעל הנהר הזה כדי לעורר אצל האויב רושם כאילו כוחותינו שינו את כיוון התקדמותם; מיד לאחר זאת תערוכנה התקפה נגד אותם כוחות־אויב אשר נמצאו מסַכנים את הפצועים והחולים — על־מנת לשנות, לאחר־מכן, באופן מפתיע, את כיוון ההתקדמות ולצלוח את הנרטבה באותם מקומות עצמם בהם הרסו מקודם את הגשרים. הריסת הגשרים מעל הנרבטה בוצעה החל ב־1 במרס וגמור ב־4 בו; והצלחת התמרון היתה שלמה. כוחותינו צלחו, לאחר קרבות, את הנהר ליד פרוזור (Prozor), היכו את הגייסות הגרמניים והצ׳טניקיים שהיו מוצבים בגדה האחרת של הנרטבה, ופרצו לעצמם דרך לעבר הדרום.

*

מקרה זה על־יד הנרטבה, אינו רק דוגמה מאלפת להסואה מוצלחת של תמרון באמצעות פעולות

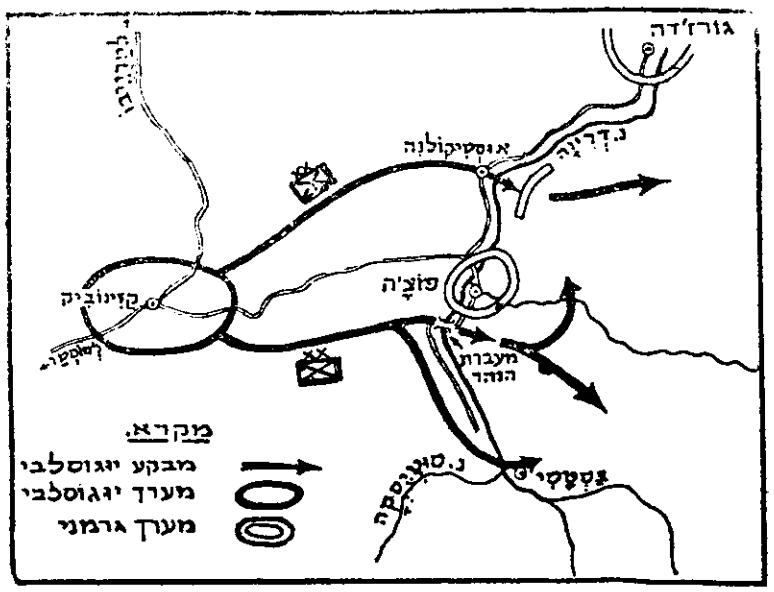

תרשים מס׳ 7

„פלסיות" — כי אם גם מקרה מענין של צליחת נהר תוך־כדי קרב. אולם אין הוא מקרה בודד. במלחמתנו, על־פני המרחב של מדינתנו, החצוי ע״י זרמי נהרות רבים, היו דוגמאות אין־מספר לצליחות־נהר מוצלחות, שנסעדו על־ידי פעולות טכניות. העברת רצים, פטרולים ויחידות קטנות מעל נהרות היתה ענין של יום־יום, וברוב המקרים בוצעה באמצעים פרימיטיביים ביותר. תודות לנסיון שנרכש קנו לעצמן יחידות־ההנדסה של העוצבות הגדולות־יותר את היכולת למלא משימות אף מן המורכבות יותר. כך, בתקופת האופנסיבה האויבת הרביעית באפריל 1943, צלחו הכוחות העיקריים שלנו, יחד עם המפקדה העליונה, את הנהר דרינה (ראה תרשים מס׳ 7).

בהזדמנות זו בנו פלסי הפיקוד העליון ליד הכפרים ברוֹד (Brod) וּבַסְטַסי (Bastasi) שני גשרים על „יסוד" צף, מגזעי עצים. עליהם עברו כל כוחותינו

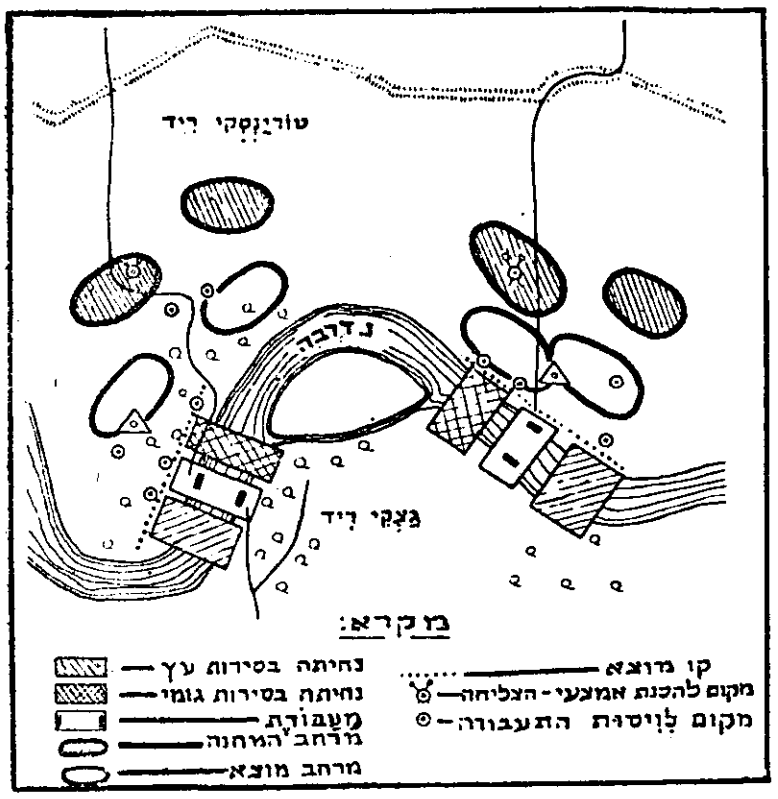

תרשים מס׳ 8

ובתי־החולים־של־שדה, ואפילו גדוד ההוביצרים בני 105 מ״מ של הפיקוד העליון. על יסוד נסיונותיהם הרבים במהלך המלחמה כולה הגיעו גייסות־ההנדסה שלנו לכלל יכולת לבצע אף משימות גדולות, בקנה־מידה חדיש, בשטח צליחת הנהרות. כך למשל, צלחה הארמיה ה־3, במבצעי־הסיום, ב־11 באפריל 1945 את הדְרֶבָה שרוחבה שם כ־25 מ׳, ליד אוסיאק (Osijek) וַלְפוֹבוֹ (Valpovo) (ראה תרשים מס׳ 8).

חיל־הרגלים של הארמיה, בשלימותו, חצה את הנהר בסירות עץ; חיל־התותחנים — על פני גשרים, ורכב השריון — ברפסודות. כל הציוד הוכן מעצים, שאנשי חיל־ההנדסה כרתו ביער, וגיסרו

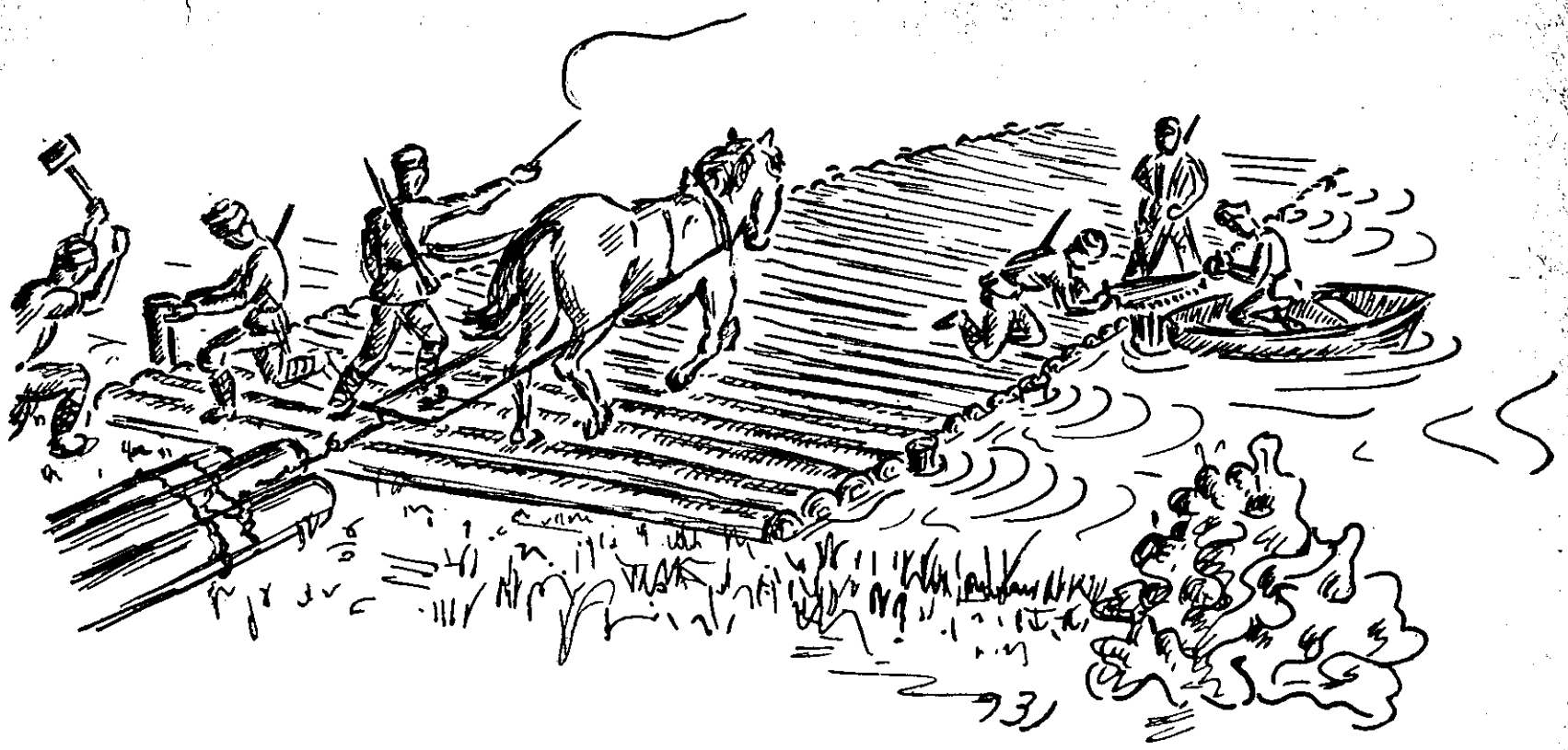

במנסרות המצויות בסביבה. לעבודה זו גוייסו גם פועלים אזרחים אשר עזרו בהתקנת הסירות, המצו־פים וחלקי־העץ של הגשרים. לתכליתו של מעבר־נהר זה לא נמצאו ברשות הארמיה שום אמצעי צלי־חה תקניים משלה.

*

בגלל אופיה התמרוני־הנייד של מלחמתנו, שבה חזר ועבר השלטון על השטחים מיד ליד, בוצעו על־ידי יחידותינו פעולות מתמידות להריסת עורקי התחבורה, ובמיוחד גשרים — ואת אלה היה עלינו להקים־מחדש מדי עברם שוב לידינו. בשלב הסופי של המלחמה ערך האויב בעצמו, תוך כדי נסיגתו, הריסות רחבות־היקף ברשת התחבורה. בשל סיבה זאת נאלצו פלסינו, בכל משך המלחמה, לבצע עבודות שיקום ובדק מרובות בכבישים ובמ־סילות־ברזל, וביחוד בגשרים. כך, למשל, כאשר שח־ררו גייסותינו בקיץ 1942 את בוסַנסקה־קראַינה, שנמצאה הרוסה ע"י קרבות קודמים, היה על יחידות־ההנדסה שלנו לשקם, בעזרת יחידות אחרות ובעזרת האוכלוסיה, כבישים באורך של 300 ק"מ בערך ולהכשיר לתפעול את מסילות־הברזל דרבַר—מלינישטֶא (Drvar—Mliniste) וסרנֶטיצה—סַנסקי־מוסט (Srnetica—Sanski-Most). עבודות הענק שבוצעו ע"י פלסינו בשיקום כבישים וגשרים הן אשר איפ־שרו את התקדמותן המהירה של הארמיות שלנו במבצעים המסיימים. לאחר הפריצה בחזית סירמיה בנו המהנדסים של הארמיה ה־3, בעמק הדרבה בלבד, 164 גשרים באורך כולל של 2664 מטר, שכושר־העמסתם 40 טון; ואילו המהנדסים של הארמיה ה־1, בעמק הסַבה, הקימו כ־160 גשרים, שכושר־העמסתם 35 טון. אחד התפקידים המיוחדים של חיל־ההנדסה במלחמתנו היה התקנת שדות־תעופה ארעיים, לנחיתת מטוסי בעלות־הברית, לצורך הספקה ופינוי. הם מילאו משימה זו בהדר־כת מומחי תעופה ובעזרתה הנדיבה של האוכלוסיה האזרחית. בוצעו עבודות עפר רחבות־היקף, רובן בשטחי־הרים קשי־גישה, והוקמו מתקנים טכניים הכרחיים. אנשי־ההנדסה בנו במשך המלחמה, בתנ־אים קשים, מספר רב של שדות־תעופה כאלה.

*

אולם גייסות־ההנדסה מילאו במשך המלחמה אף משימות אשר חרגו מתחום מקצועם. תכופות דרש המצב כי יחידות־ההנדסה תכנסנה לקרב כיחי־דות רגלים רגילות. כך, למשל, פלוגת המהנדסים של הפיקוד העליון, ניהלה לא פעם קרבות להגנה על המטה. על הזֶלֶן־גוֹרה („ההרים הירוקים" — Zelengora), במשך מסעו של הפיקוד העליון, נמצאה היא בחיל החלוץ; גם בהרי מיליבינה (Miljevina), במשך האופנסיבה־החמישית, כאשר הגרמנים חדרו לחצר בה נמצא הפיקוד העליון, אסרה עליהם קרב גם פלוגת המהנדסים. לא זו בלבד שכושרה הלוחם לא נפל מזה של יתר הפלוגות שבגדוד־המפקדה, אלא שלפעמים אף עלה עליהן.

*

עצומים היו הקשיים אשר פלסינו היו חייבים לגבור עליהם כדי להבטיח את החומרים והציוד הדרושים לפעולתם. רק בשלב הסופי היתה אפשרות לדבר על הספקה סדירה פחות או יותר; לפני־כן הצטיידו גייסות־ההנדסה מתוך אמצעים מקומיים, או מאלה שנלקחו־שלל מן האויב, והשתמשו

באלתורים על צורותיהם השונות ביותר. בראשית המלחמה יכלו אמנם היחידות להשתמש בציוד אשר נשאר מהצבא היוגוסלבי הישן שהאוכלוסיה החביאתו. אבל מקורות אלה לא הספיקו אלא לזמן קצר בלבד. היו מחרימים את חומר־הנפץ שבמכרות ובמחצבות, ובמקרים שהאויב הגן על המכרות בכוח נשקו, היה הכרח לבצע פעולות כאלו בתנאי קרב. תכופות תוכננו התקפות מיוחדות על־מנת לקחת שלל חומר־נפץ ודלק, כלים ומכשירים. על ההצטיידות בחומר־נפץ בדרך של מלקוח־שלל הכבידה גם העובדה, שאצל האויב עצמו היה חומר זה מצוי בצמצום, היות וסבר שבמלחמה נגד הפרטיזנים לא יצטרך לו (פרט, כמובן, לשלב הסופי של המלחמה).

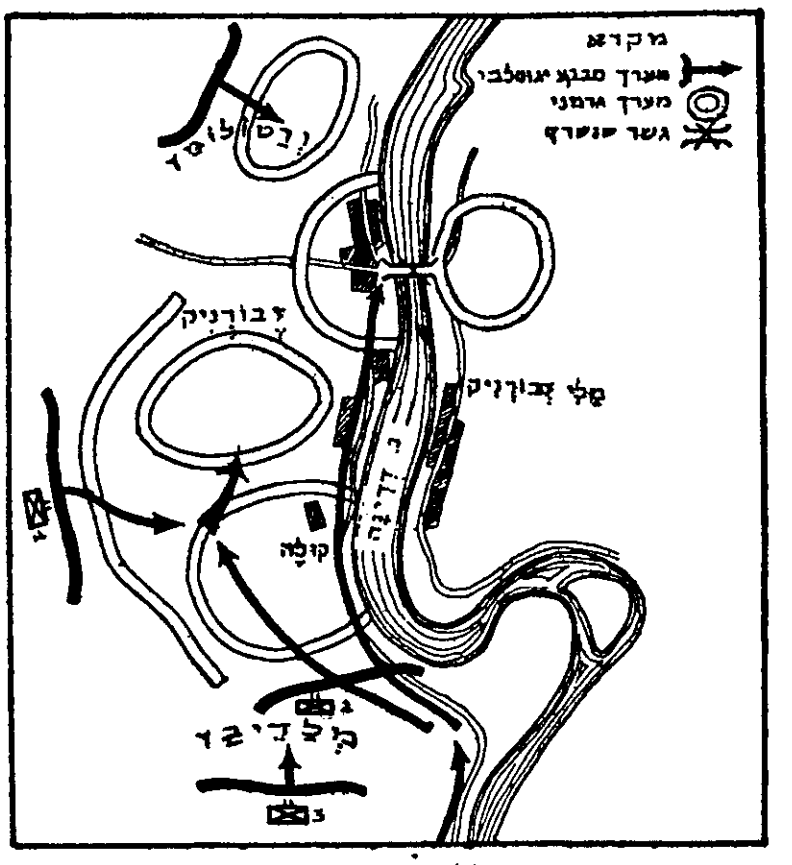

תרשים מס׳ 9

פיקוד בעלות־הברית באיטליה עשה רבות בשטח זה למען חיל־ההנדסה שלנו, ובשנות המלחמה האחרונות סופק להלז בדרך־האויר חומר־נפץ בשפע. אכן, היה הכרח לקחת־שלל מן האויב גם ציוד טכני אחר. כך, למשל, קיבלה הבריגדה ה־20 (של הקורפוס השלישי) בספטמבר 1944, את המשימה להרוס את הגשר מעל לנהר דרינה (Drina) ליד זבורניק (Zvornik), כדי למנוע בעד תמרון הכוחות האויבים בסרביה, בכיוון חילות־המצב המכותרים שבבוסניה־המזרחית (ראה תרשים מס׳ 9).

החלק האמצעי של הגשר היה בנוי עץ, כמבנה ארעי; ולכן היתה הצתתו האמצעי היעיל ביותר להריסת הגשר. אבל לבריגדה לא היה דלק. להשגתו היה צורך לכבוש תחילה את העיר זבורניק (Zvornik), בה היה לאויב בנזין ונפט. הוחלט לעשות כן. הבריגדה כבשה את זבורניק, הדלק נלקח־שלל והגשר נשרף.

יחידותינו נאלצו להשתמש באלתורים מרובים. מחוסר חומר־נפץ, השתמשו בקנה־מידה גדול בפצצות־מטוס ובפגזי תותחים שלא נתפוצצו, אשר לא היה לנו שימוש בהם. לכל המשימות הטכניות של צליחת נהרות, בניית דרכים והקמת מבנים חדשים השתמשו באמצעים מקומיים. למען ניידות־יתר נשאו אתן יחידות־ההנדסה רק את המינימום ההכרחי מציודם. כל יתר הציוד והאספקה הוסתר, כרגיל, במחבואים מוסוים, ועמד לרשותן בעת הצורך; או שהיו משיגים בכל מקרה ומקרה מן האוכלוסיה האזרחית את הציוד החסר.

לגבי מהירותם של מבצעינו, נודע תמיד ערך רב לכך שהחומר בשביל הפעולה והעבודות של גייסות־ההנדסה יהיה מוכן למועד. תמיד השתדלנו שיחידות־הפרטיזנים המקומיות בשיתוף עם ה„ועדות לשחרור העם", יכינו מבעוד מועד, בארץ־העורף של האויב, את החומר הדרוש לשיקומו של גשר או כביש, כבר מן הרגע שנראו סימנים לכונת האויב להאיט על־ידי הריסות את התקדמות יחידותינו. באורח זה, תוך כדי התקדמותה אל גשר שנהרס, היתה יחידתנו מוצאת בקרבתו של זה את החומר הדרוש לשיקומו, שכבר הוכן מראש.

*

מבחינה ארגונית היו שני חלקים בחיל־ההנדסה שלנו.

את החלק הראשון היוו יחידות־הנדסה עצמאיות, אשר נועדו לביצוע פעולות עצמאיות. הן היו מורכבות מפלגות־משנה, או ממחלקות של חבלנים — אשר פעלו נגד כברות־נתיב מסויימות של מסילות־ברזל או כבישים, קוי מתח־גבוה, בתי־חרושת וכד׳. פלגות ומחלקות אלו היו מבצעות את פעולותיהן במסגרת ההנחיות הכלליות של המפקדות־הממונות הגבוהות־יותר, כשהן נוקטות־פעולה באורח עצמאי לפי יזמתן הן, וגם להצטיידותן דואגות בכוחן־הן. יחידות מעין אלו היו מפותחות במיוחד בסלובניה. בחורבטיה ניגשו אף להקמת גדודי חבלנים, המחולקים לפלוגות — ואפילו להקמת קבוצות־גדודים תחת פיקוד אחיד; ובסירמיה הוקם גדוד־חבלנים בן שלוש פלוגות.

את החלק השני היוו גייסות־ההנדסה האורגניים של היחידות־העוצבות השונות. כבר בתוך

פלגות־הפרטיזנים היו מצויות כיתות ומחלקות אור־גניות של פלסים (אשר לעתים קרובות כונו בשמות אחרים). משאורגנו הבריגדות הוקמו בהן מחלקות הנדסה, ובצד אלה היו מצויות, גם בגדודים ובפלו־גות, קבוצות פלסים נפרדות (קבוצות כאלה נדרשו שם בשל אופי פעילותם של הגדודים והפלוגות, אשר לעתים קרובות פעלו באורח עצמאי למדי). לאחר שנתהותה, בשנת 1944, חזית תקינה, הקימו כל הבריגדות פלוגות פלסים (אך בריגדות אחדות — רק מחלקות); הדיביזיות — גדודים; והארמיות — בריגדות־הנדסה. ליחידות אלו היה בדרך־כלל תקן הקטן מזה המקובל בצבאות סדירים, וזאת משני טעמים: ראשית, משום שהפלסים ביצעו כרגיל את המשימות־ההנדסיות בעזרת שאר אנשי היחידה (במובן זה ניתן לומר כי לעתים קרובות שיחקו יחי־דות שלמות של חיל־הרגלים את תפקידה של יחידת־הנדסה); ושנית, משום שבכל העבודות הפשוטות יותר היו מפעילים ביד־רחבה את האכולוסיה האז־רחית.

שדה־הפעילות של שני סוגי יחידות־ההנדסה לא היה מוגדר ומוגבל בצורה מוחלטת במשך המל־חמה. לא פעם קרה שפלגות חבלנים פעלו במשותף עם יחידות רובאים בהשמדת מוצבי האויב, במאר־בים, בהתקפות על מסילות־ברזל — וביצעו בכל אלה את הצד הטכני של הפעולה. לעומת זאת קרה לא פעם שיחידות־הנדסה המשתייכות לעוצבות־כלליות (בריגדות ודיביזיות), מילאו תפקידי־חבלה עצמאיים מובהקים.

סגן־אלוף יהודה בן־דוד

תמרון דיביזיה־הררית צרפתית

במסגרת תמרוני הקיץ של צבא־צרפת לשנת 1953 בוצע תמרונה של דיביזיה־אלפינית, אשר יש בו כדי להדגים הן את המשותף והן את השונה שבין תרגילים־תמרוניים של גייסות־הרריים לבין אלה של הכוחות „מן הסוג הרגיל".

ואלה היו מטרותיו ומשכו של התמרון:

א) חלקו הראשון הוקדש לתטל"ג למפקדות ולמטות של הדיביזיה ושל חטיבותיה, תוך כדי הדגשה על פתרון בעיות הקשר. משכו של שלב זה — 48 שעות. הפעלת מפקדת הדיביזיה, והמפקדות הכפופות לה, נעשתה כשהללו פרושות בשטח, במרחקים מציאותיים של מערך־דיביזיוני בפעולות־מלחמה, ותוך כדי תנועה אחר האויב הנסוג.

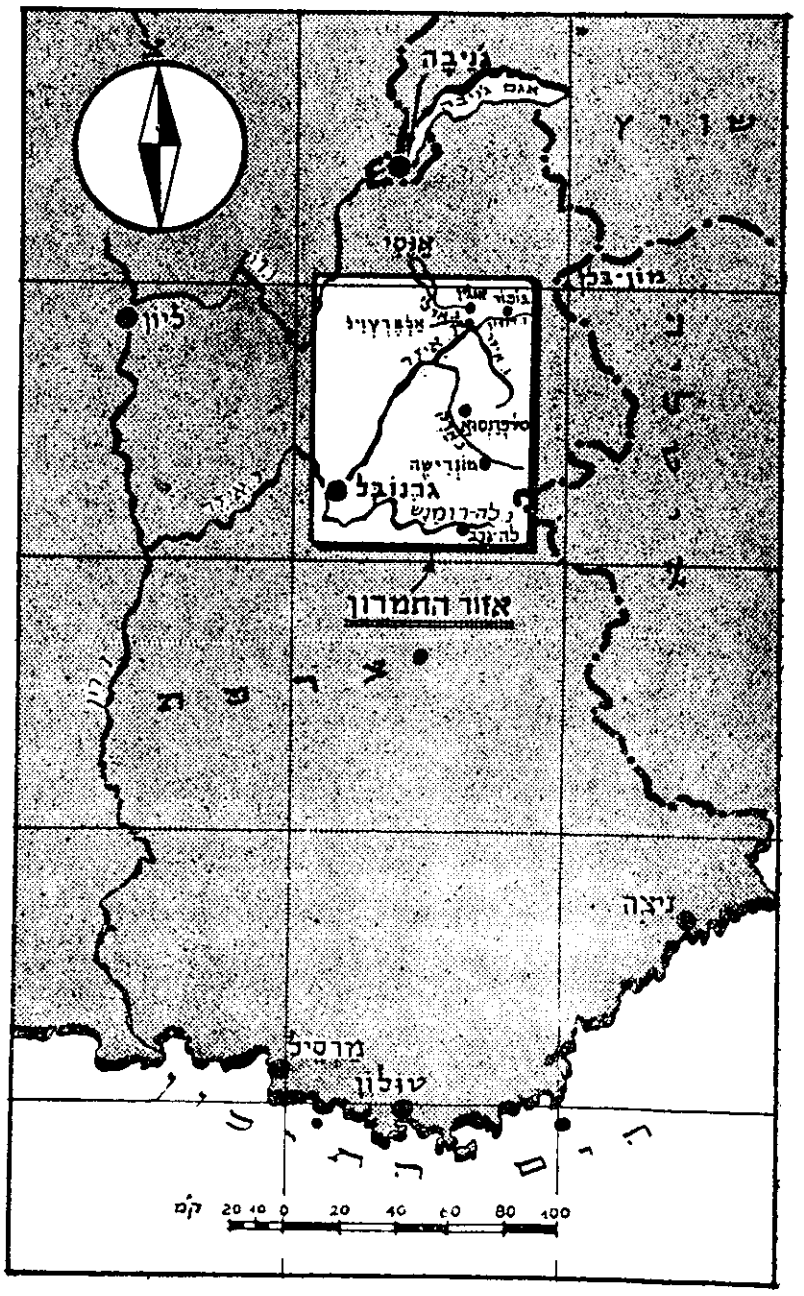

תרשים מס' 1
אזור התמרון

ב) חלקו השני היה: — הדיביזיה על כל יחידותיה, ומוגברת ביחידות שריון בינוני וקל, הפועלת במסגרת הקורפוס בשטח הררי (בקיץ). הדיביזיה מופעלת בתפקידי רדיפה והתקפה, נגד אויב הנמצא במצבי נסיגה והגנה. משכו של שלב זה היה כ־4 יממות.

התיאור שלהלן יגע רק בחלק השני.

השטח

(ראה תרשים מס' 1)

שטחו של התמרון השתרע במעין מלבן (90×40 ק"מ בקירוב), שאורכו מכוון מדרום־מערב אל צפון־מזרח, והוא הולך וצר כלפי קצהו הצפון־מזרחי. הצלע הצפון־מערבית של ה„מלבן" השתרעה בין הערים גרנובל בדרום־מערב ויוז'ין (Ugines) בצפון־מזרח, כשהיא כוללת בפנים המלבן את שתי גדות הנהר איזֶר ויובלו הצפוני, נ' אַרלי. הערים יוז'ין ובופור (על נהר דורון), היוו את פינותיו של הצד הצפון־מזרחי. הקו הדרום־מזרחי נמשך מבופור, אל מונטרישה (שעל הנהר ארק) ועד לעיירה לה־גראַב (על נהר לה־רומַנש). ומשם סימן ה„נתיב הארצי" ("Route Nationale") מס' 91, המוליך אל גרנובל, את תחומו הדרום־מערבי של המלבן (ראה תרשים מס' 3).

רוחב גזרת הדיביזיה היה, אם כן, בשלב הראשון כ־35—40 ק"מ; ואילו בשלב שלאחריו הצטמצם במקצת והגיע ל־25 ק"מ בקירוב.

ציר ההתקדמות הכללי היה מדרום דרום־מערב לצפון צפון־מערב.

אופיו של השטח: הררי ומבותר, כשהחתכים העיקריים שבו, פרט לחלק מן האיזֶר, מכוונים מדרום־מזרח לצפון־מערב. הקרקע מתרומם־ועולה לעבר צפון־מזרח. את הגזרה חותכות בקעות עמוקות גם לרוחבה.

הנהר איזֶר עובר בגיא שרוחבו מ־500 מ' ועד 2 ק"מ, בעוד שהנהרות אַרלי ואַרק חוצים את השטח בגאיות של 200—500 מ'. הבדלי הגבהים בין הגאיות והשיאים שבחבל זה הם 1500—2000 מ', והמדרונים תלולים, בתורים ומסולעים. נוסף לכך גזור השטח ע"י נהרות קטנים יותר, העוברים בערוצים צרים ותלולים מאוד ונשפכים לתוך הנהרות שהוזכרו

לעיל. ערוצי־הנחלים הללו מובילים בכיוון צפון־מזרח, המקביל לכיוון התקדמותה של הדיביזיה.

חלק ניכר מן השטח הנו יערי. הראות מוגבלת לטווחים קצרים מאוד, אך מעמדות נבחרות יש אפשרות לצפות לאורך הגאיות למרחקים ניכרים. בהתאם לכך, מוגבל השימוש בנשק שטוח־מסלול.

ההסואה מתבצעת כאן בנקל. ההתחפרות בשטחי ההרים — קשה; ואילו בגאיות אין היא כרוכה בקושי מיוחד.

השימוש באויריה לסיוע לכוחות הקרקע מוגבל לצילומי־אויר ולתצפית, שאף היא איננה טובה ביותר. הפגיעה מן האויר מושגת כאן בקושי, הן מפני תנאי השטח והן מפני אפשרויות ההסואה, פרט להבזקת רכב הנע בדרכים ההרריות.

דרכי־התנועה: בגאיות של הנהרות איזֶר, אַרק ואַרלי מצויה רשת כבישי סוג א'. כן ישנם שבילי פרדות לאורך יתר הגאיות, וכמה שבילי־הרים אף מחוץ להם. בשבילים אין אפשרות, בדרך־כלל, להעביר רכב. שבילים אלה מוליכים עפ"ר בכיוון אל מעברי־האוכפים שבהרים, אשר החשובים שבהם הנם — אוכף המַדלֶן (ממזרח לנהר אַרק, בינו לבין האיזֶר; ר' תרשים מס' 3), אוכף־בַּמון (מצפון למדלן; ב־1) ואוכף בתי (א־8; כ־8 ק"מ דרומית־דרומית־מערבית לבופור).

לאורך הנהרות ובהצטלבויות עורקי התנועה — נמצאים ישובים כפריים ועיירות קטנות. כן מפוזרים בהרים בתים בודדים ומכלאות־בקר.

אין באזור זה שום קושי בהשגת מים, מאחר שהם נמצאים בשפע ובכל מקום.

ביום־האויב והשיפוט:

האויב בוים ע"י יחידות בנות עצמה מוקטנת, שרמת־אימונן גבוהה. הוא היה כפוף ישירות למנגנון השיפוט, שהיה מורכב מחבר קצינים מפיקוד הגליל־הצבאי (Région).

מצב הדיביזיה בשלב־הפתיחה
(5.8.53, עם שקיעת השמש)
(ראה תרשים מס' 3)

בימים האחרונים התקדמה הדיביזיה, בהתגברה על התנגדות האויב, לפי שני צירים מקבילים, בכיוון אל צפון־מזרח: —

א. מגרנובל — לאָטון (הסמוכה אל שפך נ' אַרק, לתוך האיזֶר; ג־7).

ב. בכביש מויזיל (דרומית־דרומית־מזרחית לגרנובל; ה־2) אל אלמון (ו־1) ועד לה־שמבר (שעל נ' ארק; ז־1).

ע"י תנועה זו השתלטה הדיביזיה על עמק הנהר אַרק, ונערכה בו להמשך התקדמותה.

הכוחות היו ערוכים כדלקמן:

צות־קרב המכיל חטיבה („חצי־בריגדה" — לפי המונח המקובל אצל „הציידים האלפיניים" בצרפת, זכר הכינוים שהונהגו בימי המהפכה הצרפתית הגדולה) המכילה 3 גדודים (מהם אחד — „מדומה") וסוללת מרגמות 120 מ"מ. הוא היה ערוך משמאל, בעמק האיזֶר, מדרום לאָטון. הוא קיבל לרשותו גם פלוגת טנקים־בינוניים („שרמן").

צות־קרב שני היה ערוך בסביבות לה־שמבר. הוא היה מורכב מחטיבה רגלית, פלוגת שריון־קל, טנקים־קלים מסוג (AMX) ופלוגת חיל־הנדסה.

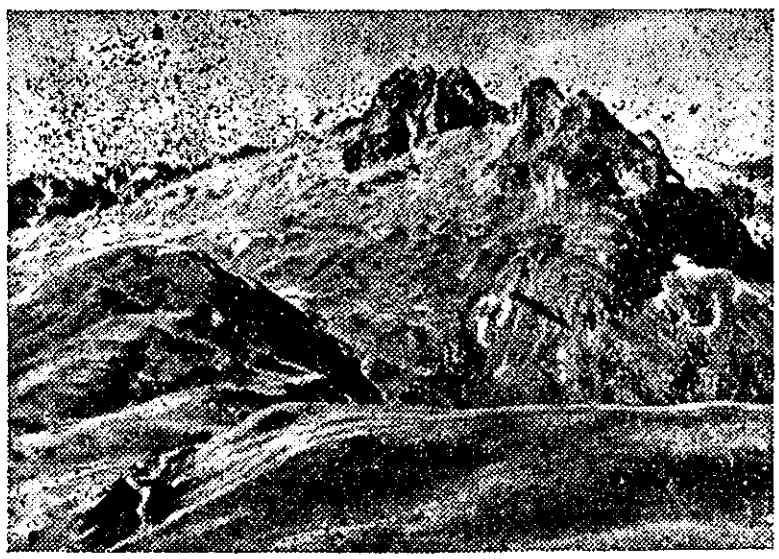

ציור א': אוכף גלנדון (T־3)

בדרך מסעו של צות־קרב א' צפון־מזרחה, מבקעת הנהר לה־רומנש אל בקעת איזר העילית.

צות שלישי („מדומה"), שהיה מורכב מחטיבת־רגלים, סומן כעתודה־דיביזיונית, ונחשב כחונה כ־3 ק"מ צפונית־מערבית לכפר לה־שמבר.

דו"ח מודיעין ליום 5.8.53

1. כללי

האויב הצליח להסיג חלק ניכר מן הכוחות אשר פעלו כיחידות־חיפוי לנסיגת הכוח־העיקרי. הוא הגביר את התנגדותו. הוא מתאם את פעולות יחידותיו עם פעולותיהן של יחידות פרטיזנים שהושארו על־ידיו בעורף.

באויר, על אף איזון־הכוחות הנוכחי, יש ביכולת כוחות־האויר שלו לסייע סיוע בן־ממש לכוחות־הקרקע.

2. הצבה וארגון בשטח

א. בגיא הנהר איזר:

1) יחידה בעצמת גדוד־הררי אחד לערך, כשלר־שותה כ־⅔ מעצמת האש הגדודית, מחזיקה בסביבות גרֶזִי—בוֹנוֹייֶר (7—8 ק"מ צפונית־מזרחית לאֶטוֹן).

2) גדוד נתארגן להגנה באַלבּרטוֹיל (צפונית־מזרחית להנ"ל, ליד שפך הנ' אַרלי לאיזֶר). מצויים שם ביצורים, והעיר מאורגנת היטב להגנה.

ב. בהרים:

האוכפים בַּמוֹן ומַדלן מוחזקים בעצמה של כ־2 פלוגות, בערך.

במַדלן — מספר ניכר של עבודות־ביצור, חפירות ועמדות לנשק אבטומטי. כך גם בבמון.

ארטילריה. — לכל היותר גדוד בן 12 קנים (3 סוללות תותחים בגי 76 מ"מ, גרורי רכב או בהמות — לפי הצורך), אשר כמעט לא סבל אבידות בקרבות קודמים והנו בעל כושר־תמרון ניכר. הגדוד מוצב בסמוך לאלברטסויל, מצפון או צפ"־מזרח לו.

פרטיזנים. — פעולתם, שהיתה יעילה ביותר בימים האחרונים, מסתכמת כך: בעזרת חלק מן התושבים, האוהד אותם, פועלים במפתיע נגד עורפנו. הם מבכרים לפגוע בנקודות רגישות, כגון צומתי־תחבורה, גשרים וכן גם בשיירות בלתי־מוגנות, במכוניות קצינים־קישור וכיו"ב.

3. סיכום:

יש ביכולתו של האויב:

א. למנוע, מניעה־של־ממש, את התנועה לאורך הציר הדרומי־מערבי, לעבר אַלבּרטוֹיל.

ב. לעמוד בפני התקפה, בעצמה מסויימת, על

ציור ב': „בקתת גלנדון" — העליה אל אוכף גלנדון. המבט דרום־מערבה, אל הכיוון ממנו בא צות־קרב ב'.

האוכפים שבקרבת גרנד־אַרק (הפסגה 2488, שמצפון־מערב לאוכף־בַּמוֹן; ג־7).

ג. לפעול ביעילות רבה נגד קוי־התחבורה של היחידות.

מאידך גיסא, נראה שאין ביכולתו של האויב להחזיק באופן רציני בכל הרכסים. יש לשער שהוא ינסה לעכב את התקדמותנו תוך כדי המנעות מקרב מכריע.

***

בשעות המוקדמות של אחר־הצהרים החלה להצטייר בעיני מפקד הדיביזיה תכנית־הפעולה הנראית לו. תכנית זו נתגבשה־והלכה בְּביקוריו אצל היחידות הקדמיות, והוא החל נותן את פקודות המבצע, מקוטעות, למפקדי החטיבות בְּאורח ישיר. אותה שעה עבד מוצב־הפיקוד על ניסוח פקודת־מבצע מלאה, אשר הגיעה למפקדי היחידות־הכפופות בשעה 18.00 לערך. וזה עיקר תוכנה:

משימת הדיביזיה

על הדיביזיה־ההררית ה־27 להשתלט על אַלבּרטוֹיל — ולנתקה מצפון, ע"י עקיפה־מרוחקת כפולה, על־מנת לכתר את היחידות האויבות שנשארו בגאיות היוצאים ממנה לעבר צפון וצפון־מזרח.

האויב (עיין דו"ח־מודיעין דלעיל).

כונת מפקד הדיביזיה

בשלב ראשון: לרתק את האויב ממערב, לתקפו

ממזרח ולקטע את דרך נסיגתו מאזור יוז'ין (Ugines).

לשם כך — לשים יד, אם אפשר, על אוכף תמי (צפונית־צפונית־מזרחית לאָטוֹן, מערבית לאלברטויל).

כדי לבצע שלב זה יש:

1. לרתק את האויב, בהתקיפנו בגזרת כפר סנט־פיאר (בגדה־הצפונית של האיזר, בכיוון כל־לי מערבה — ומקצת צפונה — מאָטוֹן) — אָטוֹן, לכיוון אלברטויל (ד־7; ג־7).
2. לפרוץ דרך האוכפים של מדלן ובמון, בשתי תנועות המכוונות צפון־מערבה ויוצאות לבק־עת־האיזר מדרום־מזרח לאלברטויל (ג־8) — כדי לתקוף אח"כ את אלברטויל ממזרח (תוך כדי חיפוי לעבר צפון־מזרח).
3. לפשוט על יוז'ין, דרך בופור, מרגע שנתפסה על ידינו סֶבֶן (בבקעת־האיזר, צפון־מזרחית לאוכף־במון, ועל הקו המוליך מן הלז אל אוכף־בתי; ב־9).

בשלב שני: או — השתלטות איתנה על אוכף תמי.

או — רדיפה בכיוון תמי—יוז'ין — במגמה להש־לים את הכיתור ולהשמיד את כוחות־האויב שבאזור אלברטויל.

כוחות ויעדים

צות־קרב א'. מורכב משלושה גדודי רגלים־הר־ריים („ציידים־אלפיניים" — "Chasseurs Alpins") ופלוגת טנקים־בינוניים; משימתו — ריתוק האויב בבקעת איזר, תוך־כדי התקדמות לעבר אלברטויל — ותוך־כדי מאמץ להתקדם דרך גיא תמי.

צות־קרב ב'. מורכב משלושה גדודי רגלים־הרריים, פלוגת שריון־קל ופלוגת חיל־הנדסה; משימתו — לפרוץ דרך האוכפים לְה־מדלן ובמון, ולתקוף את

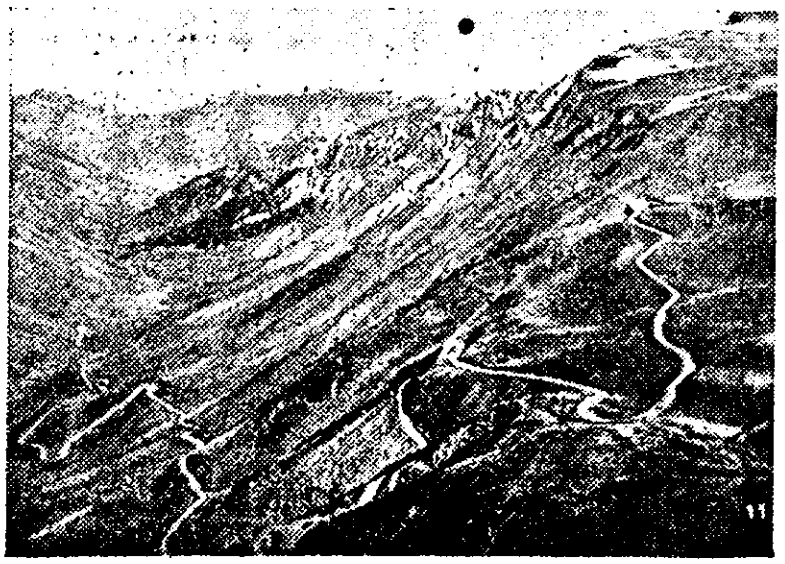

ציור ג': אוכף גלנדון.

אלברטויל מדרום־מזרח וממזרח. את סֶבֶן יש לת־פוס עד 23.00.

צות־קרב ג'. מורכב משני גדודי רגלים־הרריים, פלוגת טנקים־בינוניים ומחלקת תובלה — יימצא בעתודה. יהיה מוכן: — לסייע או לפעולת צות־קרב א' נגד אלברטויל — או לפעולת גדוד־השריון משיפ־רוץ הלז למסע־רדיפה־ועקיפה, בדרך שתפתח מאר־כף־תמי — או, אם יהיה הכרח, למסע־העקיפה של צות ב' לבקעת־איזר, וללפיתת אלברטויל ממזרח. הדרך הטובה ממקום הצבתו איפשרה הטלה מהירה גם לכיוון תמי. הריחוק היחסי מגזרת חטיבה א', שבעיקר בשבילה הובא בחשבון, נועד לשמור מהס־תבכות מוקדמת בקרב.

גדוד־הסיור (שריון־קל) — פחות פלוגה — יימצא בעתודה. יהיה נכון לסייר על ציר תמי, ברגע שיפתח ע"י צות־קרב א'.

הארטילריה הדיביזיונית.

גדוד אחד — בסיוע ישיר לצות־קרב א'.

כל היתר:

בשלב הפתיחה — סיוע למעבר באוכף־מדלן; ומיד לאחר־מכן — באוכף־במון. לאחר כיבושם — סיוע להתקדמות צותות־הקרב א' וב'.

הנדסה.

נוסף להקצאת פלוגה (כנ"ל) לצות־קרב ב' — יהיה נודע דין־קדימה לתנועה למשימות הנדרשות על ציר־התנועה של צות זה, לכיוון אוכף לה־מדלן.

סיוע־אויר־התקפי —

3 גיחות סיוע־התקפי ליום.

שונות:

התנועה על ציר־התנועה לכיוון לה־מדלן תהא מווסתת ע"י מפקדת הדיביזיה.

מוצב הפיקוד: 2 ק"מ מערבה מלה־שַמבר.

שעת־האפס נקבעה ל־05.15 — שעת האר היום.

⁂

תנועת צות־קרב א'

צות זה, שהיה מורכב מכוחות מאומנים־פחות, נע לאורך האיזר. מבנהו היה — שני גדודים לפנים, וגדוד אחד, והשריון (טנקי־„שרמן") — מא־חור. הפעולה התרכזה בתפיסת הפפרים שמשני צדי הנהר, בעוד כוחות־קלים עולים ותופסים את השיאים שבאגפים. תנועת הצות הזה, אשר צריכה היתה להתגבר על כוחות מצומצמים יחסית, נתפתחה ללא בעיות מיוחדות, עד יום ה„ע", שעה 12.40.

בשעה זו נתגלה שפלגה אויבת, בעצמת פלוגה

לערך, מחזיקה בקבוצת הכפרים פרונטנה טורנון (שבגזרת איזֶר הצפונית). הסתערות־הגדוד נבלמה; זרק לאחר שכל הארטילריה הצותית הופעלה בסיוע ישיר לגדוד 25 התוקף, ולאחר שהוכנס השריון לפעולה בתור בסיס־אש, הצליח גדוד זה להתגבר על ההתנגדות.

מפקד הדיביזיה ייחס חשיבות רבה לתפיסת קבוצת כפרים זו, שצריכה היתה לתת בידו את נקודת־המוצא לגיא תמי.

מִכאן ואילך התקדמו היחידות, תוך־כדי התגברות על התנגדות קלה, בהתאם לתכנית.

תנועת צות־קרב ב'

הבעיות אשר התייצבו בפני צות זה היו חמורות הרבה יותר. הפרש הגבהים, מנקודת ההיערכות החטיבתית עד ליעדים, היה 1500—1700 מטר. כוח־קיבולם של עורקי־התנועה מהכפר סנט־פראַנסוּאַ (צפונית־צפונית־מזרחית מלֶה־שמבר) ואילך, בכיוון אל אוכף־מדלן, היה בלתי מספיק, וגם עד לנקודה האמורה עמדה לרשות החטיבה רק דרך צרה אחת, המאפשרת תנועה לכיוון אחד בלבד. דרך זו היתה נתונה (כנ"ל) לפיקוחה הישיר של הדיביזיה.

לכיוון אוכף במון היתה התנועה קשה עוד יותר, אף כי הפרש־הגבהים היה קטן יותר.

לפי המודיעין שהיה בידי מפקד צות־הקרב, החזיקו בלֶה־מדלן כוחות־אויב בעצמת פלוגת־רגלים מוגברת, והיו ערוכים שם להגנה. באוכף במון החזיקו כוחות קטנים בלבד.

אי־לכך החליט מפקד החטיבה:

א. להפנות את מאמצו העיקרי נגד אוכף לֶה־מדלן, ולרכז נגדו גדוד מוגבר (בצירוף פלוגת שריון־קל ופלוגת הנדסה). כן החליט להעמיד לרשותו סיוע ארטילריה ומרגמות, ככל שיהיה הדבר אפשרי.

ב. להפנות גדוד אחד (אשר הועמד לרשותו, פחות פלוגה, ע"י צות־קרב ג') כלפי אוכף־במון.

מאחר שהפקודה ניתנה לו בעל־פה זמן ניכר לפני שעת־האפס, יכול היה, לאחר הערכת־מצב ראשונה, להוציא פקודת־מבצע לפלוגת חיל־ההנדסה. הוא פקד עליה להכשיר אותה כברת דרך, בה לא יכלו הטנקים לנוע מבלי שתותקן לכך תחילה. פקודה זו ניתנה במטרה לאפשר לטנקים לעלות אל מעבר למדרונים, אל חלקו העליון של האוכף, אשר בו השתפלה האדמה לכיוון האוכף, כשתלילותה נוחה יחסית ומאפשרת תנועת שריון.

פלוגת־ההנדסה, אשר עבדה כ־16 שעות, הפכה תוך פרק־זמן זה שביל־פרדות לדרך המאפשרת נסיעת רכב כבד. היא הקימה, תוך כדי עבודתה, כ־20 מעבירי־מים פרימיטיביים, חיזקה גשר־בטון קטן (4 מטר רוחבו), שעבר על־פני נחל, ובחלקו הסופי של הנתיב התקינה מעלה מתפתל שאיפשר לטנקים תנועה עד אל סמוך לאוכף. בשעת ה„ש" פחות 10 שעות היתה הדרך מוכנה.

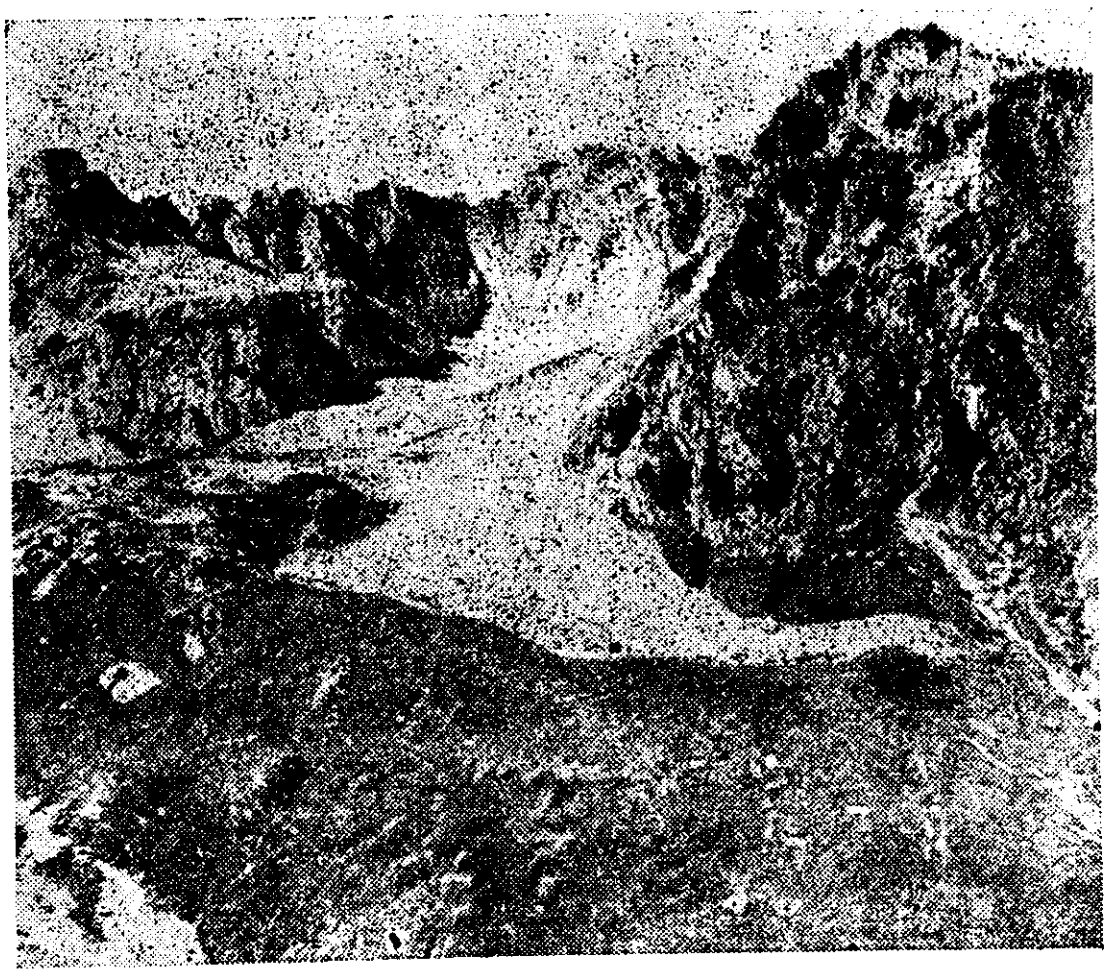

ציור ד':
אוכף מדלן (ב־5).
המבט בתפנית שמאלה, כלפי מחסום־ההרים מצפון.

(1) אוכף מדלן (2000 מ')
(2) צוק לוזייר (2700 מ')
(3) קרחון סליה

צורת פני הקרקע וצמחייתו איפשרו לבצע את הפעולה הזו בהסחה, בעוד שהחלק האחרון והרעש־ני ביותר של הפעולה בוצע בלילה האחרון, בו לא היה בידי האויב לרכז כוחות, בהתחשב במערכו הכללי.

תכניתו של מפקד החטיבה

(עיין תרשים מס׳ 2)

מפקד החטיבה הגיע למסקנות הבאות:

מאחר שעל אוכף לה־מדלן חולשים משני עבריו שני רכסים, המאפשרים שליטה על האוכף, משמאל — השיא 2402, ומימין — השיא 2089, יש להסיק מכך שהאויב מחזיק ודאי בכל אחד מהם בכוחות קטנים (כיתה או מחלקה). הוא החליט:

א. לתפוס ע״י פלוגה את השיא 2402 ולאיים משם על עורף האוכף.

ב. לתפוס, ע״י פלוגה אחרת, את השיא 2089 — ולהעביר דרכה פלוגה נוספת, לכיתור כוחות האויב הנמצאים בעמדות שעל האוכף, בעוד פלוגה שלישית נכונה להמשיך בתנועה לשם הבטחת הרכסים שב־המשך הדרך מצפון לאוכף.

ג. עם תפיסת שתי הגבעות — לשטוף את היעד בצות־קרב גדודי מעורב (גדוד־רגלים בצירוף פלו־גת־טנקים), להשמיד את כוחות האויב שהתבצרו בו, ולפתוח את הדרך להמשך התנועה. גדוד אחד, הנמצא בעתודה (פחות פלוגה), יֵצא מיד לאחר הפריצה דרך האוכף לכיוון צפון־מזרח וינוע בראש; בעוד יתר הכוחות יתארגנו, על־מנת להצטרף אף הם להמשך־התנועה.

ד. הארטילריה תסייע, בשלב ראשון, ליחידה הימנית; ולאחר מכן — תסייע לשריון לפרוץ אל היעד.

שעת־האפס נקבעה ל־05.45.

החטיבה, אשר נמצאה בבסיס־היציאה שלה בכפר לה־שמבר, היתה צריכה להזיז במשך הלילה, את כל כוחותיה אל בסיס־ההיערכות, שנמצא בכפר סנט־פראַנסואַ. תזוזה זאת צריכה היתה להיעשות על פני עורק־תנועה הררי, אשר ברובו הגדול היה אמנם במצב טוב, אך לא איפשר תנועה אלא בכיוון אחד בלבד.

הביצוע

התנועה עד לעמדות ההיערכות בוצעה במשך הלילה תחת פיקוד ישיר של הדיביזיה. גדוד הרגלים העתיד לפעול מימין נמצא בבסיס ההיערכות דרו־מית־מזרחית לכפר סנט פראַנסואַ. הטנקים וגדוד־רגלים אחד עלו ונערכו מדרום לכפר סנט־פראַנסואַ. הפיקוד על צות זה היה בידי מפקד גדוד הרגלים. פלוגת־הרגלים שנועדה לעלות על השיא השמאלי של האוכף, והעתודה, שכללה גדוד רגלים פחות פלוגה, נמצאו מדרום.

בשעה 06.30 נראתה תנועת הכוח הימני, כשהוא

1) דהיינו, מפקד צות־קרב ב׳.

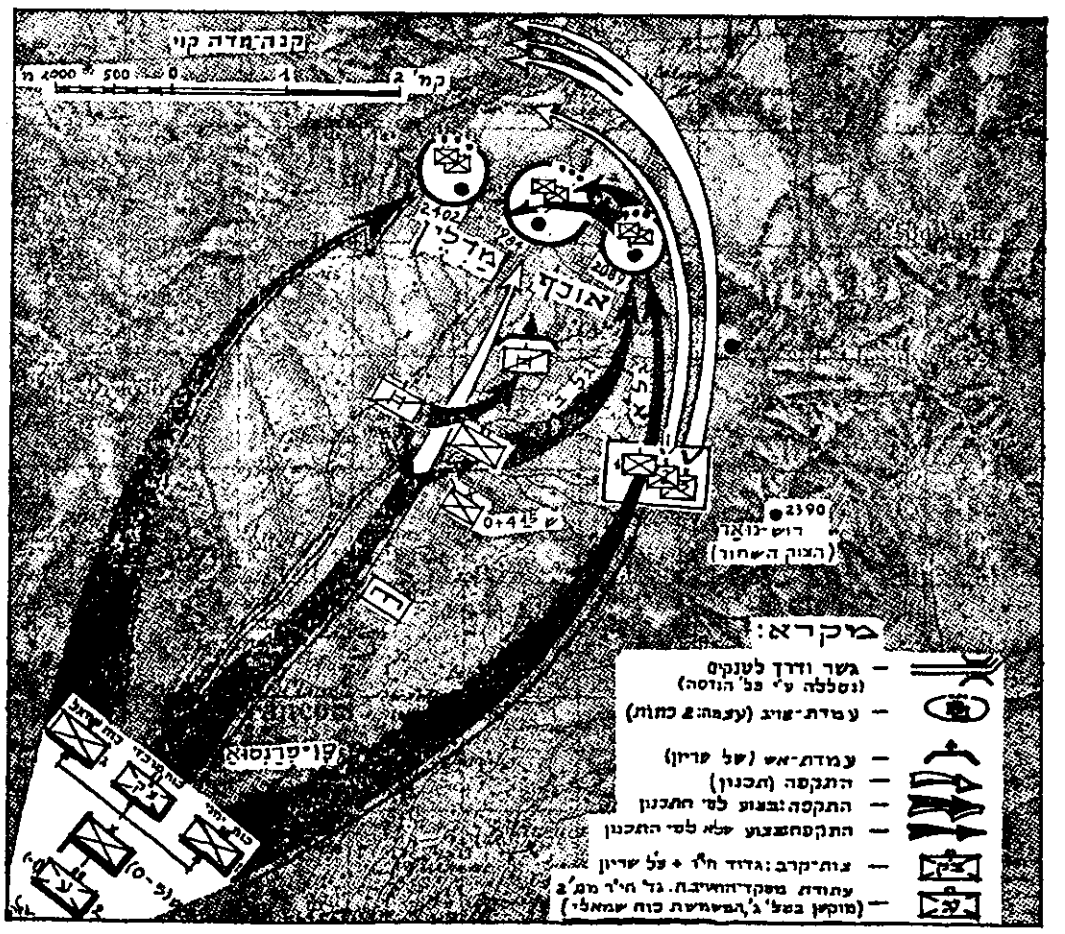

תרשים מס׳ 2
זירת הפעולה של צות קרב ב׳

נע על הרכסים ונעלם ביער, על פני המדרונות אשר ממערב לצוק רוש־נוֹאַר („הצוק השחור"). בשעה 08.45 דיוח כוח זה כי השתלט על הגבעה 2089. נת־ברר, שתנועתם לא נתגלתה כלל ע"י המגינים, והכוח הסתער על היעד זמן קצר לאחר שניתן ע"י הללו אות האזעקה הראשון, ובטרם הספיקו להתארגן כראוי.

משנתברר לכוחות שהיו באוכף כי הגבעה 2089 נכבשה — נערכו מיד להגנה היקפית של האוכף עצמו. בשעה 09.00 לערך דיוח הכוח שמשמאל על כיבוש גבעה 2402, אך נתברר שרק כוחות קטנים טיפסו ועלו על הגבעה, והשיפוט קבע שהכיבוש טרם הושלם. עברה עוד כחצי שעה עד שהכוח הזה תפס את הגבעה וטיהר אותה מכוחות־האויב, שהח־זיקו בה בעצמה של 2 כיתות.

השריון עבר עתה את המרחק של 2,5 ק"מ, על־פני הדרך שהוכשרה ע"י פלוגת ההנדסה, והגיע אל עמדת־ההיערכות שלו ללא תקלה — דבר אשר, כשהוא לעצמו, היה בו משום הישג, בהתחשב בסוג הקרקע בו היה עליו לנוע. הוא הגיע אל מרגלות הגבעות שמדרום לאוכף, התפרס, והחל לנוע לכיוון האוכף.

בשעה 09.30 לערך, נתברר למפקד החטיבה, שנמ־צא אותה שעה לא־הרחק ממוצב־הפיקוד של הצות רגלים־שריון, כי השריון לא יוכל להגיע עד אל היעד מחמת אופיו המבותר של השטח. הסיור שבר־צע לפני־כן לא הביא בחשבון גורם, אשר נתגלה עכשיו כמבטל כל סיכוי לעלות על היעד: הערוצים הקטנים, שבמבט ראשון נראו כמכשולים שניתן להת־גבר עליהם, דרשו לאמיתו־של־דבר זמן ניכר כדי לעבור על פניהם, בהתחשב במספרם הרב. כל נסיון להעביר כאן את השריון „בכל מחיר" היה עלול לג־רום לאיחור רציני בפעולה — איחור, שהיה מבטל, בשלב שלאחר־מכן, את סיכויי ההפתעה של תנועת האיגוף־מימין המכוונת אל אלברטויל.

על כן החליט המפקד על שינוי בתכניתו (ר' תרשים מס' 2). הוא אירגן את השריון כבסיס־אש, שנועד לסייע ישירות להסתערות. ההסתערות עצמה בוצעה ע"י שתי הפלוגות של הגדוד שנמצא על השיא שמימין. הגדוד שנע עם השריון, כחלקו ה ר ג ל י של הצות רגלים־שריון, הופרד עתה — ונשלח מיד אף הוא מימין: להוות גל שני של ההתקפה, או להמשיך בתנועה, תוך־כדי כיתור האוכף, צפונה. העתודה נשארה במקומה.

בשעה 1100 לערך נכבש האוכף. הגדוד השני

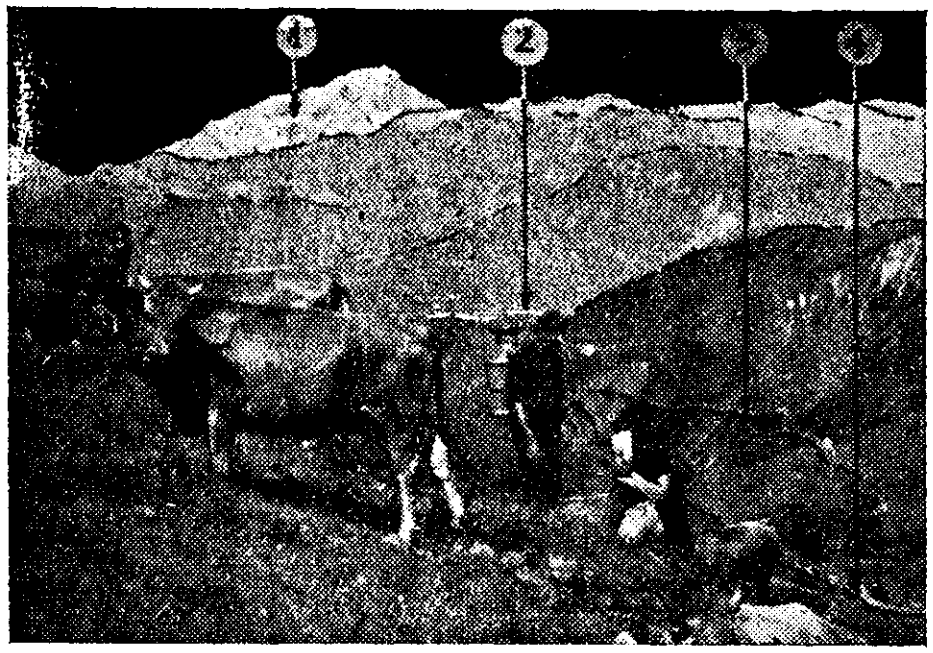

ציור ה': אוכף מדלן. מבט מן האוכף צפון־מזרחה, כלפי בקעת האיזר העילית. (1) הר מונבלן (במרחק 55 ק"מ צפון־מזרחה). (2) בקעת איזר העילית — מגמת המסע. (3) הדרך היורדת מאוכף מדלן לבקעת איזר. (4) ערוץ נחל רוש, המוביל מן האוכף אל בקעת האיזר.

המשיך בתנועתו, כשמאחוריו החלה תובלת־הדרג־הלוחם — שהיתה מורכבת מפלוגת־פרדות בת 150 פרדה — לנוע בעקבותיו. הגדוד שהיה בקו הראשון התארגן־מחדש, השאיר זמגית מחלקה אחת על האר־כף, והתכונן להמשיך בתנועתו.

המשך התנועה של החטיבה — לא היו בו מאו־רעות מיוחדים; לפנות ערב הגיעה אל בקעת האיזר והוציאה פטרולים לעברו הצפוני. הגדוד מצות־קרב ג' („מדומה") נחשב כי השתלט על אוכף־במון; ולא נמצא צורך לקדמו, במקביל לצות ב', עד אל בקעת איזר.

***

ערב יום ה„ע" מצא את הדיביזיה ערוכה כדלקמן:

צות־קרב א' — מחזיק בקבוצת הכפרים טורנון־פרונטנה, כשעתודותיו עודן רעננות בידו.

צות־קרב ב' — הגיע עד בקעת האיזר והחל שולח זרועות לעברו הצפוני.

צות־קרב ג' — בעתודה, במקומו הקודם.

מוצב־הפיקוד של הדיביזיה הועתק קדימה והוצב מערבית לאָטון.

תזוזת המוצב החלה בשעה 19.30, והוא היה מוכן מחדש לפעולה מלאה ב־22.00. הקשר עם העוצבות־הלוחמות נשאר בעינו במשך כל זמן התנועה.

עיקר פקודת־המבצע של מפקד הדיביזיה ליום ה־„ע"+1.

המצב בכללו: עיין לעיל.

משימת הדיביזיה — ללא שינוי.

האויב — אין האויב הנמצא בגבעות שמסביב לאלברטויל נראה כמסוגל להגן ביעילות על העיר מן הכיוון המזרחי.

הפעולות המיוחדות של הלחמה הזעירה, של הפרטיזנים, החבלנים והצנחנים של האויב, נמשכות, ומאיימות כל הזמן על עורף יחידותינו.

כונת מפקד הדיביזיה:

לתפוס את אוכף תַּמִי ולהתקדם על הציר תַּמִי—פָּבְרֶגִ׳ (לכיוון צפון מתמי), בד בבד עם ביצוע הפעולה שתוכננה כלפי אלברטויל.

לשם כך:

צות־קרב א׳, אחרי הצלחת הפעולה נגד הכפר נוטר־דאם־דה־מיליה, ובהבטיחו מן העבר ההוא את הגדה השמאלית של האיזר — יתקדם שמאלה, על הכפרים ג׳ייאי ומֶרקיוּרי־גֶ׳מְיֶאי.

צות־קרב ב׳ — ממשיך בתנועתו.

צות־קרב ג׳ יתקדם מאחרי צות־קרב ב׳ ובסמוך לו — ישתמש בנקודת־המוצא לתנועתו, שיכבוש לו הלז — וישתלט על אוכף תמי.

גדוד הסיור יבקיע לכיוון פָּבְרֶגִ׳ מרגע שאוכף תמי ייתפס.

כוחות ויעדים:

צות־קרב ב׳ — ללא שינוי, ההתקפה על אלברט־ויל, בתיאום עם צות־קרב א׳.

צות־קרב א׳ — כמתואר לעיל בכונת המפקד (לכיוון תמי), או להמשיך בהתקפה על־פני שתי גדות־הנהר על אלברטויל, בתיאום עם צות־קרב ב׳.

צות־קרב ג׳ — לנוע בסמוך לשדרות צות־קרב א׳ עד לכיבוש ג׳ייאי ומֶרקיוּרי־גֶ׳מְיֶאי, ואז לפתוח את הדרך לפני גדוד־הסיור, לכיוון פָּבְרֶגִ׳, ע״י תפי־סת אוכף תַּמִי.

גדוד הסיור.

א. עם תפיסת תמי — להבקיע לכיוון פברג׳, לכשתנתן פקודת מפקד הדיביזיה.

ב. או להתקדם לכיוון יוג׳ין, במגמה להשלים את הכיתור על אלברטויל — או לנצל־את־ההצלחה בכיוון אל אגם אַנְסִי.

ארטילריה

כל גדוד של הוביצרים בני 105 מ״מ — בסיוע ישיר לאחד מצותי־הקרב.

גדוד ההוביצרים בני 155 מ״מ — לפקודת מפקד הדיביזיה, לסיוע כללי.

חיל־הנדסה

פלוגה אחת תסופח אל גדוד־הסיור.

⁂

תהליך מסירת הפקודה היה דומה לזה שכבר צויין לגבי היום הקודם. ע״י מפקד־הדיביזיה ניתנו פקודות־מבצע מקוטעות, באופן שפקודתו הכוללת של המפקד נבנתה שלבים־שלבים, והיא נשלחה, מסוכמת, ביום ה־„ע״ בשעה 2100.

למחרת בבוקר הותקף, ע״י צות־קרב א׳, הכפר נוטר־דאם־דה־מיליה, ונכבש. צות־הקרב העתיק מיד את מאמצו־העיקרי שמאלה, כלפי הדרך העולה בכיוון אל אוכף תמי — בעוד הגדוד הימני ממשיך בלחצו לכיוון אלברטויל. כאשר הגיע המאמץ־העיקרי הנ״ל, בשעה 1600 לערך, למרחק של כ־2—3 ק״מ לפני האוכף, נמצא הגדוד הימני מול הכפר גְרִינְיוֹן (דרור־מית לאיזֶר), שמדרום־מערב לעיר — הנמצאת מעבר לנהר (בגדתו הימנית הצפונית).

אותו יום, ובלילה שלפניו, נמשכה תנועתו של צות־קרב ב׳. הוא הגיע אל אפיק האיזר בשעות המוקדמות של אחר־הצהרים, והמשיך צפון־מערבה, בכיוון אל היעד העיקרי (אלברטויל) — בעוד גדוד אחד נע צפון־מזרחה, לעבר בופור ואח״כ לעבר יוג׳ין — שתפיסתן עשויה להשלים את הכיתור.

נקודות להדגשה

הדיביזיה ביצעה את משימותיה במסגרת הזמנים שהוקצו לה. היא התגברה על התנגדות האויב, והגיעה במצב גופני טוב־יחסית, עד אל היעדים שנקבעו לה.

צות־קרב ב׳ ביצע תוך יומיים־ומחצה (כשהוא מוביל אתו את כל ציודו הגדודי) תנועה על פני כ־80 ק״מ, בהבדלי־גבהים של כ־2000 מ׳ — דבר הראוי לציון כשהוא־לעצמו.

והנה נקודות מספר שניתן היה להתרשם מהן בתנועתה זו של הדיביזיה: א. הצורך, שנבע מטיב פני־הקרקע, לקבוע לכל עוצבה־כפופה ציר־תנועה המרוחק מרחק ניכר מאלה של שכנותיה, ולא איפשר אלא שמירה על מגע רופף בלבד ביניהן. מצב־דברים זה הציב קשיים ניכרים בפני מפקדת הדיביזיה באשר לשימוש ב ע ת ו ד ו ת, נוסף על קשיי המגע והקשר.

ב. היעדים היו כמעט תמיד גם צ ו מ ת י־ת נ ו ע ה. כל התנועה התבססה על קפיצות מצומת אחד למשנהו.

ג. חשיבות עורקי־התנועה בהרים היא בגדר דבר הברור־ממילא. דרך תפיסתם, כמעט בכל אחת מתנו־עותיה של הדיביזיה, היתה — כיתור, או איגוף קטע ממנה, תפיסת צומת, ולאחר־מכן — השתלטות על הדרך עצמה. זה נעשה, כרגיל, באמצעות תנועה כפולה: הן לכיוון הדרך, ע״י כוח הנע לכיוון הפרי־

צה המבוקשת — והן בכיוון הפוך, היינו — מן הצומת הכבושה — אחורנית, לכיוון הכוחות העיקריים של התוקף. כך נשאה כל „קפיצה" כזו אופי של תנועת־ריתוק, לאורכו של הציר — ע"י כוח אחד, ושל איגוף, דרך ההרים, וטיהור הדרך — ע"י פעולה משולבת של שני הכוחות.

ד. ראויה לציון רמת־האדם ביחידה ההררית. דיביזיה זו — אחת הדיביזיות הטובות של צבא צרפת — מורכבת מאנשי־ההר. מרביתם בני הכפרים, וקצתם בני הערים שבהרים, כגון גרינובל וכיו"ב. אימונם מעולה. הם עוברים אימון מיוחד בגלשות, נוסף על האימונים הרגילים; ולמעשה ישנו בכל חטיבה גדוד אחד לפחות הנכון לפעולות־גלשים. שילוב זה של ריכוז כוח־אדם של בני־הסביבה, והאימון המדוקדק

ציור ו': הדגמת טיפוס אלפיני בשעת תמרון.

שניתן להם — הוא שאיפשר לדיביזיה לבצע את התמרון כפי שבוצע. רמת־הכוח הכללית, ורוח־היחידה במיוחד, היו מן המעולות ביותר.

חיילות נלוים ומסייעים, מטות וציוד

השימוש בשריון

בתמרון זה הוכח כי השימוש בשריון אפשרי בהרים, אם כי היה כרוך בו סיכון לא־מועט. אף כי השריון לא יכול היה במקרה המתואר להוות כוח מסתער — הרי עצם הופעתם של כעשרה טנקים, המסייעים בתותחיהם סיוע־ישיר לחיל־הרגלים התוקף, עירערה במקרה זה כל אפשרות של האויב לעמוד בהתנגדותו. הרושם־המשפיע של ה ה פ ת ע ה, שנגרמה ע"י הופעת השריונים, היה חזק ביותר.

במשך כל זמן התנועה לאורך העמקים, הוחזק השריון בעתודה והוכנס מדי פעם בקבוצות קטנות, לסיוע לחיל־הרגלים.

השימוש בו הוגם, אם כן, ב ש ת י צורות: א. כחלק מצות־קרב, מתוך כונה שיהוה בו כוח־מסתער — אפשרות, שבהרים ניתן לנצלה רק לעתים רחוקות; ב. כבסיס־אש, כשהוא נע מאחרי חיל־הרגלים, תופס עמדות, מפצח קני־אויב, ופותח ע"י כך את הדרך בפני התקדמות הרגלים.

חיל־התותחנים

בעייתה העיקרית של הארטילריה היתה בעיית צירי התנועה. למעשה, יכולה היתה הארטילריה ללוות באשה את התקדמות העוצבות בשלבים הראשונים בלבד. לאחר כיבוש אוכף לה־מדלן — לא יכלה עוד הארטילריה להמשיך בסיוע. כלי־היריה, שהיו מטיפוס אמריקאי, בני 105 מ"מ (הוביצרים) נתגלו לדעת תותחני הדיביזיה כניידים למדי, ואילו היו מחליפים אותם בתותחים בני 75 מ"מ הרריים (הצרפתיים) — היה ההפסד בטוח מעמידם באותו מצב, בעצם, מבחינת יכולת הסיוע באשם, ואת — על אף האפשרות לטלטלם על־פני שבילי־הרים, במעומס על גבי פרדות. הבעיה של תמיכה ארטילרית ל א עמדה בפני אותו כוח אשר נע לאורך ה ע מ ק י ם. יצוין, כי מרגמות בנות 120 מ"מ היוו תחליף חשוב, באותם שלבים בהם הפסידה הארטילריה מיכולת פעולתה היעילה.

חיל־ההנדסה

יחידות חיל־ההנדסה תרמו תרומה ניכרת להצלחה. הדרך שנסללה בכיוון אל אוכף לה־מדלן איפשרה, בשלב הראשון, את העלאת השריון לשם כיבוש

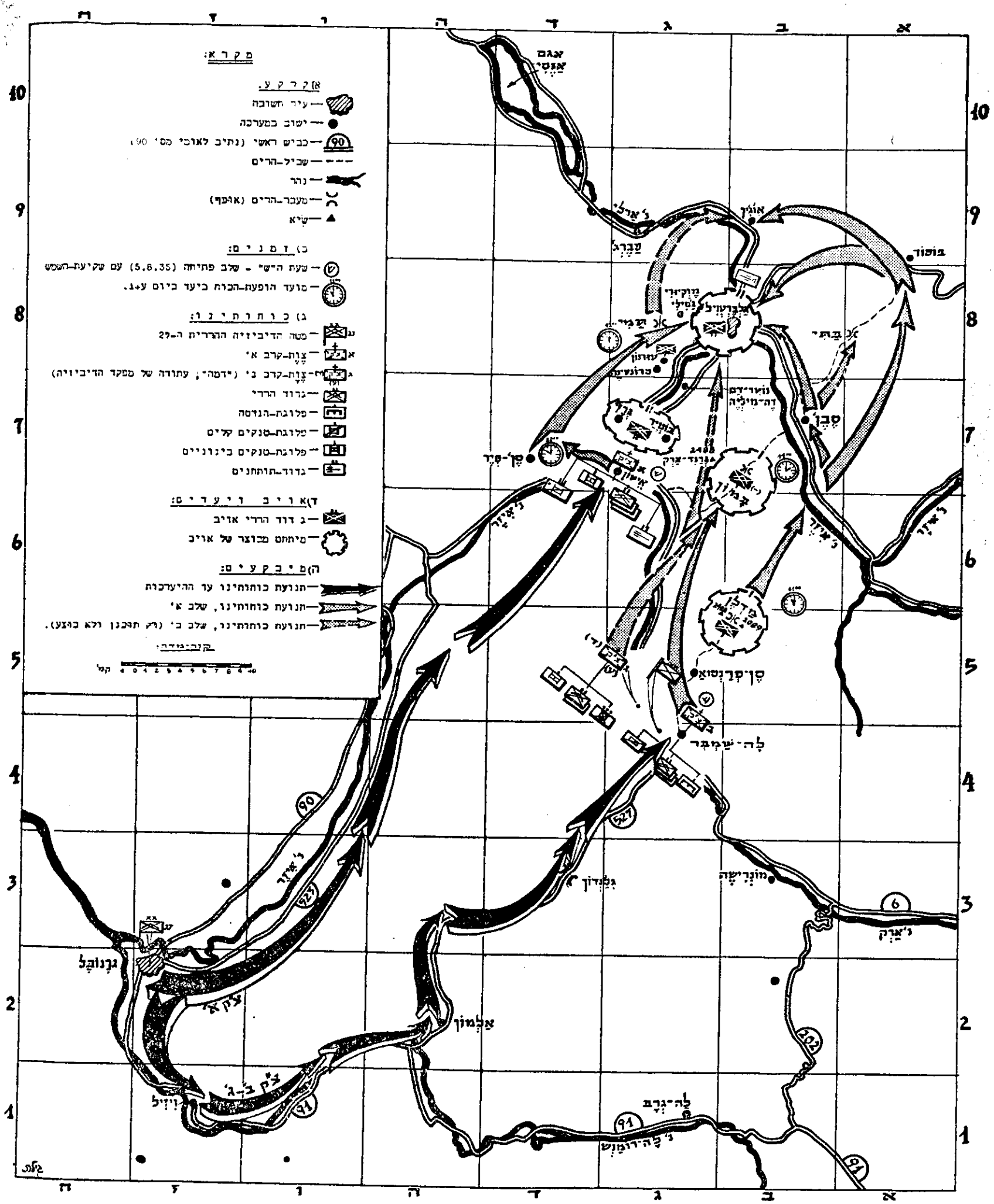
מקרא:
א) קרקע.
— עיר חשובה
— ישוב כמערכה
— כביש ראשי (נתיב לאורכי מס' 90)
— שביל-הרים
— נהר
— מעבר-הרים (אוכף)
— טיא
ב) זמנים:
— שעת היש" - שלב פתיחה (5.8.35) עם שקיעת-השמש
— מועד הופעת-הכוח ביעד ביום ע+1.
ג) כוחות יבשה:
— מטה הדיביזיה ההרדית ה-27
— צוות-קרב א'
— חיל-צוות-קרב ב' ("דמה"; עתודה של מפקד הדיביזיה)
— גדוד הרדי
— פלוגת-הנדסה
— פלוגת-טנקים קלים
— פלוגת-טנקים בינוניים
— גדוד-תותחנים
ד) אויב ויעדים:
— ג דוד הרדי אויב
— מיתחם מבוצר של אויב
ה) מבקעים:
— תנועת כוחותינו עד ההיערכות
— תנועת כוחותינו, שלב א'
— תנועת כוחותינו, שלב ב' (רק תוכנן ולא בוצע).
קנה-מידה:
אגם אנסי
נ' ארלי
אוזן
בופור
שברג
מוקיבי
אל-מרוזיל
אל-מגמי
אל-בתי
עזרון
כרוסיה
נורדים
דה-מיליה
סבן
אל-מגמי
אל-מגמי
אל-מגמי

האוכף; ובשלב השני — שימשה כעורק־אספקה. עבודת פלוגת ההנדסה התבססה על הפעלת דחפורים (היו בפעולה, במקרה זה, שנים).

קשר

הקשר היטיב לפעול. קצין־הקשר שמר לידו חוליות־קשר מספיקות, כדי להציבן על שיאי הרים בכל מקום אשר בו היה חשש לניתוק הקשר כתוצאה מהבדלי־הגבהים. לא היה אף מקרה, הן בתמרון המפקדות והן לאחריו, בתמרון־עם־הגייסות, בו נותק הקשר. היה שימוש בקשר־רצים, אך בהתחשב בכך שצנחני אויב פעלו בסביבה, הופעלו הללו בסביבות בטוחות בלבד (צנחנים, בתפקידי חבלה, הופעלו הלכה־למעשה וגרמו לאנדרלמוסיה לא קטנה).

אספקה ופינוי

ברוב המקרים אירע, שלרשות עוצבה עמדה דרך צרה אחת בלבד. אילו היה נתקע כלי־רכב כבד אחד על פני אותו עורק־תנועה — היתה התנועה נעצרת לחלוטין. לכן ננקטו הצעדים והפעולות הבאים:

א. האחריות לתזוזות רוכזה בדרג גבוה ככל האפשר;

ב. יחידות־חילוץ פוזרו לאורך הדרך, בנקודות קבועות, והרחק קדימה ככל האפשר; להן הושמה המשימה הכפולה:

לחלץ את הרכב התקוע; ובמידה שאי־אפשרי הדבר — לזרקו, לאחר אישורו של קצין־התזוזות, אל התהום, ולפנות את הדרך.

ג. בעיית פינוי הפצועים — שצריכה היתה, כמובן, להבחן־בפועל לאור הצרכים האופרטיביים — הבליטה מכל־מקום את הסכנות שבסתימה אפשרית של הדרכים המעטות ע"י רכב מפנה־פצועים. אי לכך, הקו שנקטו היה להקדים עד כמה שאפשר לפנים נקודות־מיון וחוליות־כירורגיות, כדי שהעברת הפצועים לעבר העורף תוכל להיות, לפחות, מבוקרת ככל האפשר.

לכל גדוד היתה עצמאות מנהלתית רבה, כתוצאה מן העובדה שהועמדה לרשותו פלוגת־פרדות, בת 150 פרדות. פלוגה זו נשאה אתה את המרגמות (בנות 81 המ"מ), מקבי"ם, תחמושת ומזון. חלק מן הפרדות היה ממותקן לנשיאת פצועים.

כאן המקום לציין את תשומת־הלב הרבה שהוקדשה לאביזרי־אריזה לסוגי הנשק והציוד השונים. אביזרים אלו הותאמו לכל סוג ציוד במיוחד והקפדה רבה הקפידו על השימוש הנכון בהם.

מנעל

מנעלם של אנשי הדיביזיה ה־27 היה נעליים גבוהות הרריות, שסולייתם עשויה גומי מלאכותי משונן. נעל זו הוכנסה לשימוש זמן קצר לפני־כן, במקומה של נעל ההרים המסומרת, ונתגלתה כנוחה יותר וכיציבה יותר.

עבודת המטה

מטה הדיביזיה התפצל לשנים, ופעל במפוצל במשך כל התמרון. משהיתה הזדמנות לאחדו — אגב אחת „הקפיצות" — אוחד המטה, ורוכז ל־24 שעות באטון.

בדרג הקדמי, שהיוה את מוצב־הפיקוד, נמצאו: המפקד, ראש־מטהו; קצין־המודיעין וקצין המבצעים ונציג קצין־האפסנאות (תזוזות) — מבין הקצינים־המתאמים; כן היו שם הקצינים־המקצועיים הבאים — קשר, הנדסה, שריון, ורפואה. מוצב־

ציור ז': גלש אלפיני בחגור־קרב מלא (30 קילו).

•

הפיקוד והירי של התותחנים נמצא בסמוך למוצב־הפיקוד הדיביזיוני והיוה חלק ממנו.

בדרג האחורי נשארו: קצין־השלישות — כאחראי (מחמת העדרו של סגן־ראש־המטה), קצין־האפסנאות וכל השאריות של יתר המשרדים, שלא היו דרושים בדרג הקדמי.

מוצב־הפיקוד החליף בתמרון זה את מקומו, בדרך כלל, מדי 24 שעות, ובכל פעם היה עליו לבצע „קפיצות" של 20—25 ק"מ; בעוד שהדרג־האחורי של המטה נע קדימה רק פעם אחת בלבד, בהצטרפו ביום השלישי למפקדת הדיביזיה באטון.

אשר לעבודת מחלקות המטה — כדאי לציין את עבודתו היפה של המודיעין, אשר החזיק בתמידות מגע עם העוצבות, נתן הנחיות לפיטרול, דרש, קיבל ופיענח את תצלומי האויר. סקירותיו, שניתנו אחת ליום — בנוסף על סקירות־בעל־פה שהוגשו לפי דרישת המפקד או ראש־המטה — שימשו יסוד להער־כות־המצב אשר נערכו ע״י כל הדרגים (דבר, שודאי יש לראותו כ„מובן־מאליו״ — אלא שלא תמיד הוא נמצא „דופק״).

הגנרל, מפקד הדיביזיה — קטן־קומה ומוצק, והוא עצמו בן־ההר ואלפיניסט נודע — היה נמצא במוצב־הפיקוד רק כמה שעות ביממה. את יתר זמנו היה מקדיש לביקורים בעוצבות וביחידות. תמיד נראה רענן וער. האיש שכרע תחת עומס העבודה היה, כמו תמיד, ראש־המטה. בשפה אחרת — העבודה התנהלה כפי שנקבע בדוקטרינת עבודת־מטה.

תגנה נ״מ, בטחון־שדה, בטחון פנימי (העורף) וכיו״ב

הוקדשה תשומת־לב רבה לנושאים אלה, והם שולבו הן בציון נתוני־היסוד והן בשיקולים שנעשו תוך כדי מהלך התמרון. על ההסואה הושם דגש, ונעשו סיורים אויריים, במיוחד מעל למוצבי־הפיקוד של הדיביזיה והחטיבות, כדי לגלות את הליקויים בשטח זה. ברוב המקרים, לא הצליחו הסיורים האויריים לאכֵן את מקומם של גופי־הפיקוד הנ״ל ששהו בשטח זה. במידה שוה הושם דגש גם על ההגנה מפני צנחנים ופרטיזנים וכן מפני „גיס־חמישי״.

סיכום

לצה״ל חשוב לעקוב אחר התפתחותם ואופי פעו־לתם של גייסות שאופיים מיוחד, או של אלה המיו־עדים ללחמות מיוחדות. היסוד המשותף לכל הלח־מות המיוחדות, כגון לחמת הרים, לחמת־מדבר, וכיו״ב, הוא בכך שבשטחי פעולתן שמור להן, לתכו־נותיו של האדם הלוחם, ערך רב עוד יותר מאשר בלחמה הרגילה.

ערכה של המנהיגות, ערכו של גורם הרוח, ערכם של האימון־היסודי וההכנה המדוקדקת לקראת המב־צעים, ערכן של ידיעות מעשיות ומפורטות, הנבדקות לגבי כל מצב לחוד — ערך כל אלה עולה כאן על מידת הנדרש בלחמה ה„סטנדרטית״.

יחסי הכוחות בנשק ובכוח־אדם יחיבונו תמיד לחפש את הדרכים בהם נוכל להתגבר על האויב ע״י איכות. דבר זה מחייב עיקוב מתמיד אחר כל צורת לחמה — ונסיון ליישם את כל הניתן ליישום.

«— — — הָהָרִים — אֲשֶׁר לוֹמַר כִּי הֵם־הֵם אֲשֶׁר יַכְתִּיבוּ, עַל־כָּל פָּנִים בְּעָתִיד הַקָּרוֹב, אֶת קַוֵּי־הַהַגָּנָה הָאִסְטְרָטֶגִיִּים הָרָאשִׁיִּים וְאֶת אֲזוֹרֵי־הַבִּצָּרוֹן הָעִקָּרִיִּים שֶׁיֵּשׁ לְהַחֲזִיק בָּהֶם, בְּזִירַת הַמִּבְצָעִים הָאֵירוֹפָּאִית».

קפיטן ר. גאלה, צבא צרפת, ב„ההר והאיסטרטגיה״.

ברכות והתיצבויות

1) דע, ה„דום" בפעולות ה־אר משמש ביטוי לדריכות פיסית ונפשית, לנכונות למלא פקודה, וכן משמש הוא צורה להבעת־כבוד צבאית לפעולה ולתפקיד שאנשים ממלאים. דום איננו בשום פנים הבעת כבוד אישי. דום הוא סמל חיצוני של הרוח האופיינית השוררת בפעולות ה־אר, המציין את המשמעת, הסדר, הדריכות והנכונות הנפשית למלא כל פקודה. עליך, על־כן, להחדיר הכרה זאת ביחידתך ע"י הסברה מתאימה וחינוך מתאים. הזהר לבל יהפוך הדום לטכס זול, או לדבר שמקבלים אותו כגזרה מבחוץ. אל תרבה להשתמש בו על־כן יתר־על־המידה; אולם בכל מקרה שאתה משתמש בו, הקפד שאנשיך לא יקלו בו ראש. הקפד שיבוצע על כל פרטי פרטיו.

2) להלן פירוט נוהג ההתיצבות:

(1) ברחוב הקדם פני חבריך ומפקדיך בשלום;

(2) בהכנסך למקום הלימודים, עבור לדום וברך את חבריך ב„שלום";

(3) בהכנס מפקד למקום האימונים, יעברו הנוכחים לדום (המפקד יצוה „עמוד חופשית");

(4) בטרם תעזוב את מקום האימונים תיגש אל הדלת, תפנה אל הנוכחים, תעבור לדום, תברך ב„שלום" ותצא;

(5) בכל פנייתך למפקד עבור לדום כשמרחק שני צעדים בינך לבינו, וחכה לפקודה;

(6) בשדה, בקרוא לך המפקד, הפסק מיד כל התעסקות, גש אליו בריצה והתיצב כנ"ל;

(7) בפני כל ועדה או מוסד אר אחר עליך להופיע מצוחצח ומסודר כמו לשיעור. בטרם הכנסך לחדר בו יושבת הועדה, רכוס את כפתוריך, סדר את שערך;

(8) דפוק בדלת, ולהוראה „יבוא" הכנס. סגור את הדלת, פנה (נכונה) אל הועדה, עבור לדום וחכה להוראה. אם תקבל הוראה לשבת, שב על הכיסא המסומן במרחק שני צעדים מהשולחן. שב ישיבה מנומסת;

(9) אל תדבר מבלי שנשאלת, אל תכנס לדבריו של השואל, השב תשובות קצרות ככל האפשר, דבר בקול רם, אַל תלוה את דבריך בתנועות ידים;

(10) לפקודה „חופשי" קום, עבור לדום, פנה אחורנית ועזוב את החדר.

בקורת מפקדים בפעולות.

זכור בעצמך ותסביר לאנשיך את הנוהג בזמן בקורת מפקדים בפעולות:

(1) כאשר נושא השיעור הוא ת"ס, תס"ח, או ט"ש, תעביר את היחידה לדום ותמסור דו"ח למפקד המבקר לפי הסעיפים הבאים:
שם החיל, מס' הפלוגה, מס' הכיתה, מס' הנוכחים, מספר החסרים, כמה מהם ברשות, נושא השיעור.

(2) במקרה שהמפקד המבקר מכיר את היחידה, תמסור לו רק את הפרטים ההכרחיים;

(3) תמשיך בפעולתך רק לאחר שנצטוית על כך על־ידי המפקד המבקר;

(4) אם מצב היחידה אינו מאפשר להביאה לדום (אימוני שדה, ישיבה סביב שולחן או כדומה), תן פקודת „הקשב" ותמסור דו"ח כנ"ל;

(5) אם הביקור חל בהפסקה יפקוד המדריך „הקשב", ולפקודה זו יעברו כולם לנוח וימסור את הדו"ח כנ"ל. המפקד המבקר יפקוד להמשיך בהפסקה.

מגנזי מערכת „תולדות ההגנה".
מתוך „הוראות משטר" שהוצאו ע"י קצין גדנ"ע של ארגון ההגנה

סון־אלוף י. ערן

הַהַטְעָיָה

ההטעיה ונושאיה

הטעיה, במובן הצבאי, היא פעולה הנעשית ע״י צד אחד, במטרה להביא את הצד שכנגד לידי הערכת־מצב המבוססת על ידיעות מוטעות — ומכאן, לפעילות הרצויה לצד המבצע את ההטעיה. יש לראות את ההטעיה כאמצעי להשגת שלוש מטרות נפרדות:

א. כאחד האמצעים העיקריים במערכה הכללית נגד מודיעין האויב, אף כשאינה צמודה למבצע או למצב מסוים. לרוב לא יתבלט במקרה זה מאמץ עיקרי של הטעיה, אלא תהא זו שרשרת של פעולות הטעיה קטנות, שמטרתן להשלים את ההסראה וההעלמה בכל השטחים האפשריים.

ב. כאמצעי־עזר חשוב בהשגת הפתעה. במקרה זה תופעל ההטעיה להסבת תשומת לבו של האויב לאפשרות פעולה שונה מזו העומדת להיות מבוצעת. פעולת ההטעיה חייבת להיות בעלת תוכן טקטי כזה, שתכונתו של האויב לקראתה, ותגובותיו עליה, לא תעמודנה לו ברגע שיופתע ע״י הפעולה האמיתית.

ג. כאמצעי לפיצול מאמצו העיקרי של האויב או הסחתו מן המאמץ העיקרי שלנו.

חלוקה זו של ניצול ההטעיה אינה מתבלטת בשדה־הקרב בצורה קשיחה, אך מכיון שפעולת ההטעיה, ככל פעולה אחרת בתנאי לחימה, דורשת מאמצים ואמצעים הבאים על חשבון פעולות אחרות — יש לבדוק יפה־יפה בכל מקרה ומקרה, מהי המטרה המפורשת של ההטעיה, כדי שאפשר יהיה להשיגה במינימום של אמצעים, מאמצים וזמן. פעולת ההטעיה המוצלחת ביותר, אם אינה משתלבת במאמץ הכללי להשגת המשימה באורח תכליתי, אינה אלא בזבוז מאמץ וזמן.

ההטעיה תושג בעזרת שלושה אמצעים:

א. העלמה מכסימלית של העובדות הנכונות.

ב. ביום עובדות בלתי נכונות, בהן יתקל האויב בכללו והמודיעין שלו בפרט.

ג. הספקת ידיעות כוזבות לחלוטין.

בדרך־כלל ישמשו שלושת האמצעים במשולב, בפרופורציה המשתנה בהתאם למטרת ההטעיה, לתנאי הקרב ולאמצעים שבידי הצד המַטעה. שלושה הם הנושאים העיקריים לגביהם יש להטעות את האויב:

א. תנאי הביצוע העומדים לרשותנו — ידיעת תנאים אלה נותנת בידי האויב את המפתח להערכת דרכי הפעולה האפשריות שלנו, או, במלים אחרות, להערכת המשימות שיש ביכולתנו לבצע. בנושא זה תכוון ההטעיה לגבי העצמה הכללית וההיערכות, לגבי אמצעי הלחימה (נשק מסייע ותומך, שריון, אויריה וכד׳), כמות ואיכות, אמצעים מנהלתיים, שינויים בשטח לצורך ביצור ותנועה, וכדומה.

ב. המשימה — אשר לקראת ביצועה אנו מתכוננים, או שכבר התחלנו לבצעה. במקרה זה תקיף ההטעיה בעיקר את ההכנות לביצוע המשימה; וזאת — ע״י ביום הכנות למשימת־סרק (סיורים, ריכוז כוחות, הכנה ארטילרית) והעלמה מכסימלית של ההכנות למשימה האמיתית. אותן הכנות שאין אפשרות להעלימן מעין האויב, חשוב שתשובלנה בהכנות המבויימות, ותתקבלנה כחלק מההכנות למשימת־הסרק.

ג. השיטה. באותו שלב, או באותם תנאים, בהם אין כבר אפשרות להעלים מהאויב את המשימה, או שהיא כבר ברורה כתוצאה ממהלך הפעולות, ניתן להפעיל הטעיה יעילה וחיונית בתחום השיטה הטקטית. הטעיה זו תתבטא בתחום הזמן, עצמת הכוח הכללי וכוחות־המשנה, מיקום וכיוון הפעלת הכוחות, ובעיקר כיוון המאמץ העיקרי, מיקום העתודה, ניצול השטח וכד׳.

יסודות ההטעיה

הגיון כללי. — ה„עובדות״ שברצוננו להסב אליהן את תשומת־לבו של האויב חייבות להיות כאלה, שתתקבלנה על דעתו כהולמות את המצב הכללי ואת תנאי הביצוע המוכרים לו (ויהיו אלה אמיתיים או מדומים), או הנראים לו כאפשריים.

המשך הגיוני. — על נושא ההטעיה להיות המשך הגיוני לפעולות קודמות ולקו הכללי של המשימה הראשית הידועה לאויב. הטעיה מוצלחת עלולה לעתים להיות „הגיונית״ אף יותר מהמשימה האמיתית.

התאמת שיטת הביצוע. — השיטה הטקטית או המנהלתית צריכה להלום את שיטות הביצוע

המוכרות לאויב מנסיונו שקנה לו במגע הקרבי אתנו.

שלמות. — נקודה זו ראויה שיוחב עליה הדיבור. שלמות בהטעיה אין פירושה ביצוע מושלם של הפעולה המבויימת, אלא שלמות הגיונית במסכת העובדות המוצגות בפני האויב. יש להציג בפני האויב אותן ידיעות שתבאנה אותו לידי הנחה הרצויה לנו, ואם ינסה לאמתה ע"י בדיקת נקודות מסוימות — עליו למצוא לפחות בחלקן אימות להנחתו זו. לשם ביום התקפה יש להציג ולגלות אותם החלקים, שהיו מתגלים מאליהם אילו היתה זו הכנה לפעולה ממשית, או — לכל היותר — מעט למעלה מזה. הכוח המבויים צריך להתאים למערך כוחותינו הכללי, כפי שהוא ידוע לאויב לפי הנחתנו. אם הופעתו של כוח חדש במקום אחד צריכה להיעשות, הגיונית, על חשבון כוח אחר — יש להעלים כוח בעצמה המתאימה באותו מקום, שממנו בא, כביכול, הכוח. אם במציאות היה דבר זה מחייב תנועת כוחות, אין הכרח לבים את כל התנועה בשלמותה. אך יש להראות לאויב אותם חלקי תנועה, אשר בגלל מבנה השטח, תנאי תצפית וכד', היו מתגלים בודאי אילו היתה הפעולה אמיתית.

בסיכומו של דבר — עלינו לספק למחשבתו של המודיעין — שהנו חלק ממחשבתו של מפקד האויב — את עובדות־היסוד שתבאנה אותו להנחה הרצויה לנו, ועלינו „לאבטח" הנחה זו ע"י מספר עובדות מספיק אשר יאמתו אותה, כביכול. גישה נכונה תבטיח במידה רבה את הצלחת ההטעיה, ותמנע מאמצים מיותרים של ביום כוחות ומבצעים. יש לזכור כי הדגשה מופרזת של הכמות, או של המידה בה מגלים אנו את העובדות, עשויה להביא לידי כשלון את פעולת ההטעיה. האויב צריך לראות בכל דבר המתגלה לו אך כשלון מקרי של מאמצינו להסתיר אותו דבר מעיניו.

מרחב וזמן בהטעיה. בדומה להיקף המשתנה של ההטעיה — החל בטוראי הבודד המחליף עמדתו תכופות, ועד לפעולות הטעיה של גייסות ואף צבאות שלמים, — כך משתנים, בפרופורציה דומה, המרחב והזמן הקשורים בהטעיה.

אם לגבי חיילים בודדים או כוחות קטנים די לפעמים בהטעיה מוצלחת הנמשכת דקות ספורות בלבד, הרי גדל משך הזמן של פעולת ההטעיה ביחס ישר לגודל הכוחות הפועלים, לכובד תנועתם, לעומק פעולתם ולהיערכותם. מועד התחלת ביצוע הפעולה ומועד סיומה, אילו היתה הפעולה אמיתית, אינם עשויים לשמש קנה־מידה להערכת פרק־הזמן הדרוש להטעיה. פעולת ההטעיה מסתיימת באותו מועד, אשר בו — אף אם עמד האויב על המצב לאמיתו — שוב לא תהיה בידו השהות להשפיע באופן רציני על מהלך העניינים. חישוב מועד זה, ככל חישובי מרחב וזמן, אינו קל, שכן אף פעם אין בידינו כל הנתונים על אודות האויב. שיקולינו יהיו מבוססים על גורמים כדוגמת היערכות כללית, מרחק עתודות, אמצעי תנועה, אפשרויות לשינויים בתכנית־האש וכד'.

השיקולים לגבי מידת „העומק" שלנו, שעד אליה יש לקיים אותה „שלמות ההטעיה" הנזכרת לעיל, דומים לשיקולי הזמן. ככל שהכוח קטן יותר ומשך פעולת ההטעיה קצר יותר, כן יקטן גם העומק; וככל שיגדלו הכוח ומשך ההטעיה, כן יגדל העומק אשר עדיין יש להמציא לאויב נתונים לאימות ההנחות שאליהן הובל ע"י אמצעי ההטעיה העיקריים. אם לגבי פרט, או לגבי כוחות קטנים, אפשר לפעמים לוַתר על עומק איזה שהוא, הרי לגבי כוחות גדולים, ובפרק זמן ממושך, יהיה צורך לכלול בתחום ההטעיה אף מפקדות־שדה גבוהות, דרגים עורפיים, שיירות וכד'. השאלה המתייצבת כאן: מה הם הזמן והאמצעים העומדים לרשות האויב, לשם בדיקת עובדות־היסוד שהוגשו לו?

כדאיות ההטעיה. — בכל תכנית עומד המפקד בפני השאלה: באיזה אמצעי יבחר? הבעיה המכרעת היא איזה אמצעי יהיה התכליתי ביותר, ועל־כן הכדאי ביותר. והוא הדין גם לגבי ההטעיה. כל הטעיה דורשת מאמצים ואמצעים מסויימים, אשר אם ינוצלו לפעולת ההטעיה, יחסרו בחשבון הפעולה בשטחים אחרים. השאלה היא, איפוא, מה התועלת שתופק, ביחס למאמץ המושקע. אם במקום מסויים אפשר יהיה, באמצעות הטעיה, לרתק כוח אויב השוה בעצמתו בקירוב לכוח המועסק בביצוע ההטעיה, יתכן שהמפקד יחליט כי כדאי יותר להפעיל כוח זה בפעולה קרבית ישירה; או, אם לשם פיצול כוחו של האויב באמצעות ההטעיה, יהיה עלינו לפצל פיצול דומה את כוחותינו אנו, אין ספק שברוב המקרים יחליט המפקד להימנע מכך.

ההטעיה היא אמצעי זול יותר להשגת מטרות מסויימות, מאשר פעולה קרבית ישירה שנועדה להשגת אותן המטרות. ומבחינה זו רב ערכה. אך אם מבחינת המאמץ, האמצעים ואולי אף האבידות מתחילה היא להיות יקרה יותר — הרי שאיבדה את יתרונה הגדול ביותר.

(סוף בעמוד 35)

„מניעה"

הסיבה לכך שמונחים כגון „שיתוף פעולה" ואחרים משמשים עדיין נושא לויכוח, גם לאחר שהוגדרו כביכול הגדרות „בדיוק־של־בית־מרקחת", איננה נעוצה רק בצורת־ההגדרה עצמה, המנסה לכלול את הכל — ועל כן מחטיאה את העיקר; היא נעוצה אף בעובדה שמונחים כאלה לא תמיד הנם מנת־חלקם, במידה שוה, של כל זרועות־כוחות־המגן וכל החיילות, באופן שיקיף את כל סוגי־התעודות ודרגות־הרמה; וכתוצאה מזה יש ושימוש במונח זה או אחר מופיע אף בשטחים ה„תפושים" כבר ע"י מונחים אחרים — ואפילו כששימושים אלה נוגדים זה את זה. למשל, שיתוף־פעולה אי־אפשר להפעיל ע"י פקודה, מאחר ששיתוף הפעולה הוא תוצאה של אורח־מנהיגות, ותופעה שבאה מבפנים; ואילו תיאום — לא יתכן ללא פקודה. אולם נוסף לעובדה זאת, שהיא ענין של תקופת התפתחות, קיימת סכנה נוספת הכרוכה ב„מינוח" או, במילים אחרות — בפסיכוזה של רדיפה אחרי מונחים־מושגים המוגדרים בצורת „נוסחה מתמטית"; והסכנה כאן אינה כ"כ בעצם המעשה, כמו בנטיה הצומחת ממנו, המביאה בעקבותיה נוקשות והתאבנות התורה־שבעל־פה. ההיסטוריה מלאה דוגמות להנגפותם של צבאות אשר אורח־לחימתם הפך לתורה מאובנת — תורה שלא התפתחה ולא הסתגלה במידה הראויה כדי לענות על שאלותיה של מציאות חדשה.

בין המושגים אשר נתאבנו נמצא זה הכלול במונח „מניעה". אנו מוצאים עצמנו מדברים על „שלב מניעה", על התקפת־נגד „מונעת", שעה שלמעשה הננו חושבים על הכללה המבוטאת במילה "Containment" בעצם, יש להתפלא לכך שטרם צמחו גם ביטויים כמו „הגנה מונעת", „נסיגה מונעת" ו„התקפה מונעת". אולם, בטרם יצמחו — נראה לנכון כי נבין תחילה את המושג החי המכונה „מניעה". המונח „התקפת־נגד מונעת", למשל, דומה כי צמח בכל המקרים לאחר מעשה, ובוטא לאור תוצאות שקרו, כאשר ניסו אנשים להסבירן, או לפעמים להצדיקן; אבל אף פעם לא היה מתוכנן־מראש, ולא היה מצוי במוחו של המבצע, עד אשר קבעה המציאות את אשר קבעה: התקפת־הנגד לא הצליחה לחלוטין או הצליחה חלקית. כי לא יתכן להנחית התקפת־נגד, ולא להתכון לנצל את הצלחתה, דבר שהוא חלק הכרחי של הפעולה כולה. אותו דבר אפשר להגיד גם על המושג של „נקודת מפנה" במלחמה או בקרב (ה־"Turning Point"). „נקודות" כאלו לא תוכננו־מראש — אלא נתבררו רק לאחר מעשה; ורק אז קיבלו את משמעותן המוסכמת.

מהי, על כן, „מלחמה מונעת"? או, יותר נכון, נשאל: — מהו השלב־המונע במלחמה? מתי הוא מתחיל — ומתי הוא נגמר? ומה היחס בין שלב המניעה — והשלב שלאחריו?

נראה לי שהשלב המונע מסתיים בעצם עם השמע הירי הראשון — בין שיהיה בצורת הפצצה קטלנית על מפעלי תעשיה „בעורף", או שיהיה זה ירי „בקו החזית". הירי הזה — אינו מסמל את סוף פעולת המניעה בלבד, כי אם גם את התחלת השלב ה„טוטלי" (אכן, „עורף", „קו חזית" הריהם מסוג מונחים־מוסכמים אשר איבדו בעצם את משמעותם עם הפיכת הכוח האווירי לגורם המשפיע ביותר בכל שלבי הלחימה). כלומר, שלב־המניעה הוא השלב אשר בו נמצא הכוח המתכונן להתקפה סובר — עקב הערכת עצמת־התגובה אשר לכוח השני, שבו יצטרך להתמודד — שלא זו בלבד שאין לו סיכוי כלשהו להשיג את תעודתו התוקפנית, ע"י פתיחת פעולות איבה, אלא ספק הוא אם בתום הפעולות יישאר בידיו אשר היה לו עם פתיחת פעולות־איבה אלו. והלך מחשבה כזה אצל התוקפן־האפשרי — הריהו זהה, בתוצאתו, עם עצם התעודה של הכוח המתגונן, שהיא: — להשפיע כך על רצונו, וכושרו־היחסי, של האויב, שהלז יימנע מפעולה צבאית — והוא, המתגונן־האפשרי, עושה זאת ע"י עצמתו — בכוח ו/או בפועל — עצמה, אשר יכולה להיות מונחתת מיידית, והיא עשויה להתפתח בהתמדה ההולכת וגוברת במהירות. רק כוח כזה של המתגונן יכול

„למנוע"; וזהו שלב המניעה היחידי במלחמה. תעודה זאת של הכוח־המתגונן בשלב המניעה זהה וקשורה קשר אורגני, עם תעודת הכוח־המתגונן עם תום המניעה, והתחלת הלחימה הטוטלית — תעו־דה האומרת: ע"י שימוש מושכל וחסכוני (לא תמיד „זול") בכוח, לשבור את הרצון והכושר של האויב להלחם, ולהכשירו למפלה נפשית ופיסית.

ההמשכיות, ההשתזרות ההדדית של התעו־דות, אינה עניין של משחק מילים בלבד, אלא היא כוללת בתוכה את הקו־המַנחה למבנהו, לארגונו, להפעלתו ולתכונותיו של „הכוח המונע", כוח אשר יוכל להתאים עצמו — פיסית, נפשית ומחשבתית — לשלב הטוטלי, כבר עם ההפצצה הראשונה ותוך זמן קצר ביותר. רק אז יהיה הכוח „חסכוני" — הגם שיתכן, כאמור, שלא יהיה „זול". עליו להכיל בתוכו יסוד גמיש, בעל טנח־ארוך, בעל כוח־הלם, אשר ניתן להפעלה מידית, בכל העצמה, ועם זאת — אשר ניתן להפעילו בהתמדה; ניתן לומר כוח, אשר פיתוח עצמתו ומאמצו־הטוטלי הם ענין של שניות, לכל היותר של רגעים. ולא זו בלבד, אלא שעליו להיות מסוגל, באותה מידה ובאותו זמן, לשמש גם „מגן", אשר מאחוריו מתפתח, מתארגן וגדל המא־מץ־הטוטלי של מלוא־עצמת העם (מאמץ־טוטלי אשר אף הוא צריך שיהא מחונן בסגולות של פש־טות, גמישות וכוח־הלם; אלא שבגלל תכונות־היסוד שלו, אין עצמתו כולה ניתנת להפעלה מידית).

כי אז, ע"י שילוב מושכל של תכונות שונות אלו, בעלות דרגות־כוננות שונות, יענה צירוף־היסודות האמור לתעודת כוחות־המגן, הן בשלב המניעה והן בשלב הלחימה־הטוטלית. רק כוח אשר יחונן בשיא התגשמות התכונות האלו: — מעבר מהיר משלב לשלב, גמישות ופשטות, מהירות וטוח־רחוק, וכוח־ההלם־והמכה — ואשר יהיה ניתן להפ־עלה מידית ובהתמדה — הוא אשר, ע"י עצם קיו־מו כפוטנציאל־טוטלי וככוח בעל כוננות־מידית, יהוה את הגורם המונע. הנאמר לעיל — אין כונתו להציג כאן את הכוח האוירי על מלוא תכונותיו — אלא, בעיקר, להשתמש בציונים לגביו לצורך הבה־רת מושג ה„מניעה", פן יוגדר בצורת נוסחה העלו־לה לכלות את הכוח, המחשבה, הערכים והמאמצים, אשר בלעדם תשמש ה„מניעה" רק סם־מרדים המכ־שיר את המתגונן למפלה.

נראה לי כחשוב ביותר להבהיר מושגים כך, שמשמעותם תכוֹן את מחשבתם של מפקדים אל תכונות הכוח, הרכבו, וטכניקת הפעלתו; ובעי־קר, שההגדרות תשמשנה דוחף־ומניע לכושר נפשי ופיסי, ולחיפוש אחר הדרך והאמצעים להשגת התעו־דה בשני השלבים. את „חלוקי נחל" בהם התגונן בשעתו דוד בפני עצמתו של גלית — הכרח לחפש לא רק בשעת המערכה, אלא אף זמן רב לפני התחלתה.

„לוחם"

בקורת ההטעיה. — מאחר שבסופו של דבר מתבססת ההטעיה תמיד על ספקולציה מסויי־מת לגבי הלך מחשבותיו וסדר תגובותיו של הצד־שכנגד, עלולות לבוא בעקבותיה תוצאות בלתי־צפויות. אפשר כי חלק מהעובדות שהצגנו לאויב לא הגיע אליו, אפשר כי חלק מאלו שאכן הגיעו לא פורש על־ידו בצורה שקיוינו, וכתוצאה מכך הגיע להיערכות ולמסקנות שונות מאלה שלהן קיוי־נו. מכאן, שבכל פעם, אם אך יאפשרו זאת התנאים והזמן, חייב המודיעין לקיים בקורת על תגובות האויב לגבי ההטעיות, ולציין למפקד מתי „בשלה" ההטעיה בהתאם לתכנית, ומתי אין תוצאותיה מש־ביעות רצון או אף נוגדות את אלו שלהן ציפינו.

מי עוסק בהטעיה? — כל מפקד יחידה ויחידת־משנה חייב להקפיד על ביצוע פעולות הטעיה כעזר למשימתו, אם לשם השגת הפתעה ואם לשם הקלת לחץ האויב ופיצולו כאשר היזמה בידיו. במס־גרת תכנון מבצעים — הרי תכנון ההטעיה העקרית, המהוה חלק משיטת המבצע, הוא בתחום אחריותו של המפקד עצמו, כשהמודיעין עוזרו העיקרי.

שמואל ייבין

הביצורים בישראל בימי קדם[1]

(א' - עד התקופה הישראלית)

המעבר לחיי חקלאות חייב את האדם לדאוג גם להקמת מבנים, שיהיה בהם משום קבע מסויים, הן למגוריו והן לאצירת תוצרתו, ואף לאכסון אותן החיות שהתחיל לבייתן לצורכי מחייתו. ואמנם, כבר בתקופה הניאוליתית, כלומר תקופת האבן החדשה (באלף הששי לפסה"נ ואף קודם לכן), וביתר שאת בתקופה הכאלקוליתית, דהיינו זמן המעבר משימוש בכלי־אבן בלבד לראשית ניצול המתכות (בדרך־כלל האלף החמישי לפסה"נ), מתגלים שרידי ישובים של בני־אדם, כלומר שטחים מיוחדים שבהם נחשפים במקובץ עקבות מבנים, שהוקמו בידי אנשי התקופה ההיא לצורכי דיור וכיו"ב.

אולם ישוב מקובץ כזה עדיין אינו משמש הוכחה לחיי ע י ר, כלומר להתפתחות של תהליך עיור (אורבאניזאציה), המעיד על השתלשלות של ארגון חברתי־עירוני וכל הנובע ממנו הלכה למעשה.

כך, למשל, לא נתגלו בישובי התקופות הניאו־ליתית והכאלקוליתית לאורך הנחלים בנגב הצפוני או על גדות הירמוך, שנחפרו עד עתה, שרידים אשר יעידו על קיומו, או על היעדרו, של ארגון עירוני־חברתי כזה. גם בישוב הכאלקוליתי בתלילאת־ע'סול (קרי: גסול), שנחפר בשעתו בערבות מואב בקרבת חופו הצפוני־המזרחי של ים־המלח, לא נמצאו סימני ביצורים או מבנים ציבוריים אחרים, אשר יהיה בהם משום עדות לארגון עירוני.

אמנם החפירות השיטתיות בתל מגידו הגיעו אל הקרקע הבתולה, ובהמשכן נבדקו גם שרידי השכבה הכאלקוליתית במקום, אלא שהחפירה בשכבות התח־תונות בתל זה נערכה בשטח מצומצם באופן יחסי, וקשה להעלות מן הדין־והחשבון תמונה ברורה של הממצא בארבע השכבות התחתונות ושל התייחסותן התאריכית המדויקת.

רק לפני שנה בקירוב נחשפה בחפירותיה של הגב' קניון ביריחו העדות הברורה הראשונה לקיום ארגון עירוני־חברתי כבר בתקופה הניאוליתית. שם נמצא באחת מתעלות הנסיון קטע נרחב למדי של חומת אבן, שהקיפה כפי הנראה את כל הישוב הניאוליתי ביריחו בתקופה שקדמה להתגלותם של כלי־החרס.

עדיין אין בידינו אפשרות לקבוע תאריכים מדוי־קים לזמנים קדומים אלה. אך מכל־מקום אין לחשוב לפי שעה כי ישוב זה היה מאוחר מראשית האלף החמישי לפסה"נ.

החומה הניאוליתית הזאת בנויה בעיקרה צרורות אבן גדולים, ובנדבכיה התחתונים הושקעו גושי אבן גדולים ביותר, שקשה לחשוב אותם לצרורות בודדים, וככל שאפשר לשער היום נחצבו בהרי אבן־הגיר הסמוכים והובאו למקום זה (ר' ציור א').

עם התחלת התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה, בראשית האלף השלישי לפסה"נ, נעשים ביצורי הישובים העירוניים לדבר של קבע. כל מקום שנחשפו בחפירות ישובים כאלה כדי שטחים מספיקים, נתגלו בו שרידי ביצורים.

כבר בראשית המאה הזאת חשף מקאליסטר, בחפירותיו שערך בגזר (תל ג'זאר) בשנות 1902—1909, שרידי שלוש מערכות ביצורים, שקרא להן — לפי מקומן ביחס זו לזו — החומה החיצונה, החומה

ציור א': קטע חומת אבן שהגנה על הישוב הניאוליתי ביריחו בשכבות שקדמו ליצידת כלי־חרס (לפי Kathleen M. Kenyon, The London Illustrated News, Oct. 17, 1953, p. 604, No. 9.)

1) מאמר זה הוא ראשון לשני מאמרים, שיטפלו בבעיית הביצורים בישראל בימי קדם עד חורבן הבית הראשון. הוא מוקדש לתקופה הכנענית (תקופת הברונזה, ר' להלן, הע' 4); המאמר השני ידון בתקופה הישראלית (תקופת הברזל).

התיכונה והחומה הפנימית. הקדומה בכולן היא החומה התיכונה. זו עשויה אדן של אבני גויל, שרוחבו 0.68 מ׳ וגובהו 2 מ׳, והוא מוגן מבחוץ חלקלקה של עפר[2] (כרבע עיגול בחתך; ר׳ ציור ב׳), המצופה רובד דק של אבנים קטנות. אין ספק כי מעל לאדן זה נבנה עיקרה של החומה לבני־טיט, שנתפוררו ונעלמו במרוצת הדורות[3].

ציור ב׳: החומה „התיכונה" בגזר, השייכת לתקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה
(לפי A. G. Barrois, Manuel l'archéologie biblique I, fig. 43, p. 145.)

מערכות ביצורים אחדות, השייכות לשלביה השונים של התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה[4], נחשפו בקטעים שונים בחפירותיה של מחלקת העתיקות בבית־ירח. כאן נתגלו חומות שונות של לבני־טיט, אבל פרטי מבניהן הטכניים עדיין לא נחקרו.

2) חלקלקה — „גלשיש", glacis.

3) אמנם, מקאליסטר סבר כי מעל לאדן זה הוקמה גדר של סבכי קוצים בלבד, אך אין כל ראיה ומקבילה למין ביצור כזה; ואילו לחומות לבני־טיט על־פני אדני אבן נתגלו מקבילות לרוב מאז חפר מקאליסטר בגזר.

4) ליתר בירור ניתנת כאן טבלת התקופות הארכיאולוגיות השונות בישראל על שלביהן; וכדי לסבר את אוזן הקורא שאין פרטי הארכיאולוגיה נהירים לו, ניתנים כאן גם שמות המזכירים תהליכים היסטוריים. הואיל והמאמר, וזה שיבוא אחריו, יטפל בבעית הביצורים רק עד חורבן בית ראשון, אין הטבלה חורגת ממסגרת זמן זו. יש להבין כי במונח „כנענית" אין הכונה להגדרות אתניות או היסטוריות מסויימות, אלא רק לעובדה המציינת את התקופה כזמנם של התושבים שקדמו בארץ להתיישבותם של שבטי בני־ישראל בה, והם מסומנים כאן בשם כללי „כנענים", שאינו מתכון לציין במדויק את מוצאם והשתייכותם הגזעית. גם התאריכים המוחלטים ניתנים כאן רק במקורב, ועל דקדוקי דיוקיהם עדיין קיימות פלוגתות רבות בין אסכולות הכמים שונות.

תקופת האבן החדשה (הניאוליתית) בקירוב עד 4000 לפסה״נ.

תקופת המעבר מן השימוש בכלי אבן בלבד לראשית השימוש גם בכלי מתכת (הכאלקוליתית) בקירוב 4000—3000 לפסה״נ.

התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה: —

שלב א׳	בקירוב 3000 — 2600	לפסה״נ
שלב ב׳	בקירוב 2600 — 2400	לפסה״נ
שלב ג׳	בקירוב 2400 — 2200	לפסה״נ
שלב ד׳	בקירוב 2200 — 1900	לפסה״נ

התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה, היא תקופת האבות: —

שלב א׳ בקירוב 1900—1750 לפסה״נ

שלב ב׳ 1	תקופת שלטון	1750 — 1650	לפסה״נ
שלב ב׳ 2	החקסוסים בארץ	1650 — 1500	לפסה״נ

במקום אחד נחקר חתך לרוחב חומת לבני־הטיט הקדומה ביותר. נתברר כי במקום זה נחפר לכתחילה חפיר שעומקו כשני מ׳, ורוחבו לא הוגדר, כיון שהוא משתרע מחוץ לתעלת הבדיקה. חוליית החפיר, בתעלת רובת מים, חול וכתיש־אבן שימשה חומר לליבון לבני־הטיט שמהם נבנתה החומה. חלקה התחתון של חומה זו נבנה בחפיר, והיא נסמכה על שפתו החיצונה של החפיר; היא עצמה נבנתה שלושה גושים זה בצד זה, שהיוו את עוביה (כדי 8 מ׳). כל גוש בנוי נדבכים משולבים, שהונחו במלט טיט, והגושים גם הם מחוברים ביניהם במלט טיט. הגוש החיצון והתיכון פניהם זקופים, ואילו הגוש הפנימי, פניו מבפנים (כלומר אלה המופנים אל פנים העיר) שופעים כלפי מטה עד הקרקע, והם מצופים מלמעלה רובד דק של חלוקי נחל; וציפוי זה נמשך גם על קרקע החפיר, מבפנים העיר (ר׳ ציור ג׳). חומה זו נשתמרה כאן עד כדי גובה של 2 מ׳.

על מציאות תופעה דומה גם בדותן מודיע עתה י. פרי, שחפר באביב שנת 1953 כמה פירי בדיקה בתל העיר הזאת. באחד מפירי הבדיקה נחשפו שרידי

בזמן האחרון קמו עוררים על החלוקה הזאת של תקופת הברונזה התיכונה; הם מכנים את פרק הזמן, המסומן לעיל כשלב א׳, תקופת־המעבר בין הברונזה הקדומה לברונזה התיכונה; ולתקופת הברונזה התיכונה הם חושבים רק את פרק הזמן המצוין לעיל כשלב ב׳. חלוקתם היא איפוא כך:

תקופת המעבר מן הברונזה הקדומה לברונזה התיכונה, בקירוב 1900 — 1750 לפסה״נ.

תקופת הברונזה התיכונה: —

שלב א׳	בקירוב 1750 — 1650	לפסה״נ
שלב ב׳	בקירוב 1650 — 1500	לפסה״נ

כלומר לגבי דידם מזדהית תקופת הברונזה התיכונה עם ימי שלטונם של החקסוסים בארץ, ואינה כוללת את השלב שקדם לה.

התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) המאוחרת, והיא בתולדות עם ישראל תקופת השעבוד במצרים, הנדודים במדבר, כיבוש הארץ והתחלת ההתנחלות: —

שלב א׳	בקירוב 1500 — 1360	לפסה״נ
שלב ב׳	בקירוב 1360 — 1200	לפסה״נ

התקופה הישראלית (תקופת הברזל) הקדומה, היא תקופת השופטים והממלכה המאוחדת:

שלב א׳	„התקופה הפלישתית"	בקירוב 1200 — 1120	לפסה״נ
שלב ב׳ 1		בקירוב 1120 — 1020	לפסה״נ
שלב ב׳ 2	תקופת הממלכה המאוחדת	בקירוב 1020 — 990	לפסה״נ
שלב ג׳		בקירוב 990 — 930	לפסה״נ

התקופה הישראלית (תקופת הברזל) התיכונה, בימי מלכויות יהודה וישראל:

שלב א׳	בקירוב 930 — 790	לפסה״נ
שלב ב׳	בקירוב 790 — 721	לפסה״נ
שלב ג׳	בקירוב 721 — 586	לפסה״נ

התקופה הישראלית (תקופת־הברזל) המאוחרת, המתאימה לימי שלטונם של הבבלים והפרסים בארץ, נמשכת עד הכיבוש המקדוני בשנת 332 לפסה״נ, הפותח את התקופה ההלניסטית במזרח הקדום כולו, וארץ־ישראל בכלל זה.

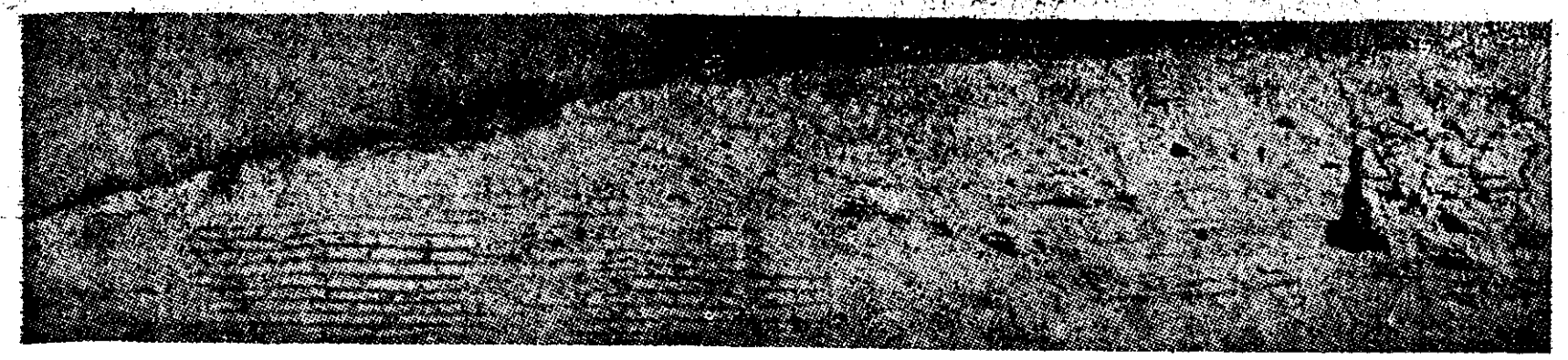

↑ הגוש הפנימי ↑ גוש התיך ↑ הגוש החיצון

ציור ג': החתך בחומת לבני הטיט הקדומה ביותר בבית־ירח
(לפי B. Maisler, M. Stekelis, M. Avi-Yonah, Israel Exploration Journal II (1952), pl. 9, ברשותה האדיבה של החברה לחקירת א"י ועתיקותיה).

חומת אבן־גויל שהגנה על הישוב הזה בתקופה הכנע־נית (תקופת הברונזה) הקדומה. פניה מבחוץ היו זקופים, ואילו בפנים העיר השתפעו פניה וירדו כלפי מטה.

ממזרח לתעלת־הבדיקה בבית־ירח, שבה נחקר החתך לרוחב החומה, נחשף מקום שערה הדרומי של העיר, שבו נראים שלושה שערים זה מעל זה, השיי־כים לשלבי ישוב שונים באתר זה במשך התקופה הנדונה. כל הפתחים מרוצפים צרורות בזלת, ואמו־תיהם מצופות כיסוי של אבני בזלת כדי להגן עליהם מפני השתחקות מופרזת של לבני־הטיט. בשער העליון ערוכה רצפת הפתח במערכת דגרות רחבות ונמוכות, היורדות מן החוץ אל העיר שמבפנים לחומה. לפני השער נחשפו שרידי רחבה כחצי גורן עגולה, שאף היא היתה מרוצפת צרורות בזלת. מבפנים לעיר נסמכו על הפתח משני עבריו (ככל הנראה) חדרי משמר. הפתח עצמו אינו רחב ביותר (3 מ' במוצאו

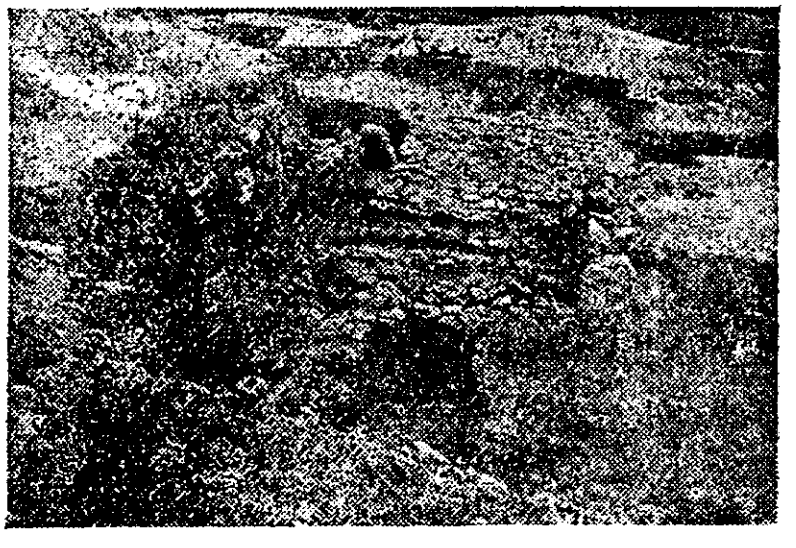

ציור ד': שער בית־ירח בחומת לבני־הטיט, השייכת ככל הנראה לשלב ג' של התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה. מבט דרומה מבפנים העיר החוצה. שים לב לפותת דלת השער משמאל. ראש האבן הבולטת מחוץ לשער משמאל שייך לשער קדום יותר (לפי תצלום של מחלקת העתיקות)

מן העיר, והוא הולך ומתרחב כלפי פנים עד 3.50 מ' באמצע המעבר). הוא פתוח במישרים מן החוץ פנימה, אלא שעדיין לא נחקר שטח העיר בסמוך,

ציור ה': מערכת אבני־בזלת לפי שער בחומת לבני־הטיט של בית־ירח, השייך לפרק זמן קדום יותר של השלב הג' מן התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה (מזה הנראה בציור ד')
(לפי תצלום של מחלקת העתיקות)

ואין לדעת מה היו סידורי ההגנה על הכניסה בפנים העיר (ר' ציור ד'). לפני השער השני, שנחשף במקום זה מתחת למפלסו של השער העליון, הוקמו שלוש מצבות בזלת גדולות למדי ממזרח לשער מבחוץ. הראשונה (הקרובה לשער) ראשה נקוב (ר' ציור ה'), ועל השניה נראים רשמי חקיקה בתבליט, ואולי מתאר התבליט איזו חיה (?). מהותו ותכליתו של מתקן זה עדיין לא נתבררה. מתקן הדומה לו במקצת נתגלה עתה בחפירות באנאטוליה בשכבה תואמת.

שערים דומים לאלה נתגלו בשכבות התואמות בעוד שני אתרים עתיקים שנחפרו בישראל. בחפירת בדיקה ממושכת שערכה מחלקת העתיקות של מדי־נת־ישראל בח'רבת אלטבאיק (ליד קיבוץ ראש הנקרה) נחשפו קטעי ביצורים (פרועים) מסוף השלב

השני והשלב השלישי של התקופה הכנענית הקדומה. היסודות שנתגלו בנויים אבני גויל גסות. ויש להניח כי עיקרה של החומה נבנה לבני־טיט מעל ליסודות האבן. החומה הקיפה כנראה, במעגל מוארך, את הישוב הקטן הזה. בצד מזרחה נמצאו שרידי שער העיר. היחסים בין החומה החיצונה הזאת ובין מבנה השער עצמו עודם טעונים בירור נוסף (בהמשך החפירה). אולם כבר ברור עתה כי החומה הקיפה את מבנה השער מלפניו (ממזרחו), ומדרום למבנה השער בלט ממנה ככל הנראה מגדל מעוגל, ששימש תוספת חיזוק להגנה על העיר. מאחורי החומה וסמוך לה בפנים העיר נבנה מבנה מרובע, שחומותיו עבות (רוחב יסודות האבן הגיע כאן כדי 2.60 מ׳). בקיר המזרחי, סמוך לקצהו הדרומי, נמצא פתח הכניסה, שרוחבו כ־2.50 מ׳ והוא מרוצף רובדי אבן גדולים. פנים המבנה מחולק על־ידי מחיצה המקבילה לקי־רותיו הדרומי והצפוני ונמשכת עד אמצע החלל שבפנים המבנה. מול מחיצה זו נפסק קירו המערבי של המבנה, וגם זה הצפוני נפסק (במקצת מערבה מקצה המחיצה), כך שפינתו הצפונית־המערבית של המבנה פתוחה ומשמשת ככל הנראה כניסה אל פנים העיר לאחר המעבר בתוך המבנה. ממזרח למבנה, בין פינתו הצפונית־המזרחית ובין החומה החיצונה, נחשפו יסודות אבן של קיר, שהניח רק פתח כניסה צר (בינו ובין החומה החיצונה) אל השטח הקטן שממזרח למבנה השער, ועוד שרידי בנייה בלתי ברורים. ככל הנראה היו אלה תוספות מאוחרות יותר, שנועדו לחזק את מבנה השער (ר׳ ציור ו׳).

המעניין כאן הוא עקרון המבנה המחוזק בשער העיר, שאינו מניח אלא פתח צר לכניסה העירה; ותכנית המבנה שאינה מניחה כניסה ישירה אל פנים העיר, אלא מחייבת את הנכנס פנימה לפנות פעמיים בזוית ישרה (לימינו ולשמאלו) עד שהוא בא אל תוך הישוב המוגן (כך: ↑→↑), כלומר מקשה על ההתפרצות בכוח־הזרוע במישרים אל הישוב.

חשיבותו העיקרית של הממצא בחפירות תל אלט־באיק היא בסיוע שהוא מסייע אותנו להבין את שרידי הביצורים שנחשפו בעַי, ולקבוע את השתייכותם התאריכית במסגרת התקופה הכנענית הקדומה, שכן מותה הפתאומי בלא־עת של גב׳ י. קְרַאוּזֶה־מאַרקֶיי ז״ל, אשר ניהלה את החפירות במקום, מנע פרסום

ציור ו׳: תכנית שער העיר בתל אלטבאיק (ליד ראש הנקרה) בשכבה המשתייכת לשלבים ב׳ וג׳ מן התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה (לפי תכנית של מחלקת העתיקות).

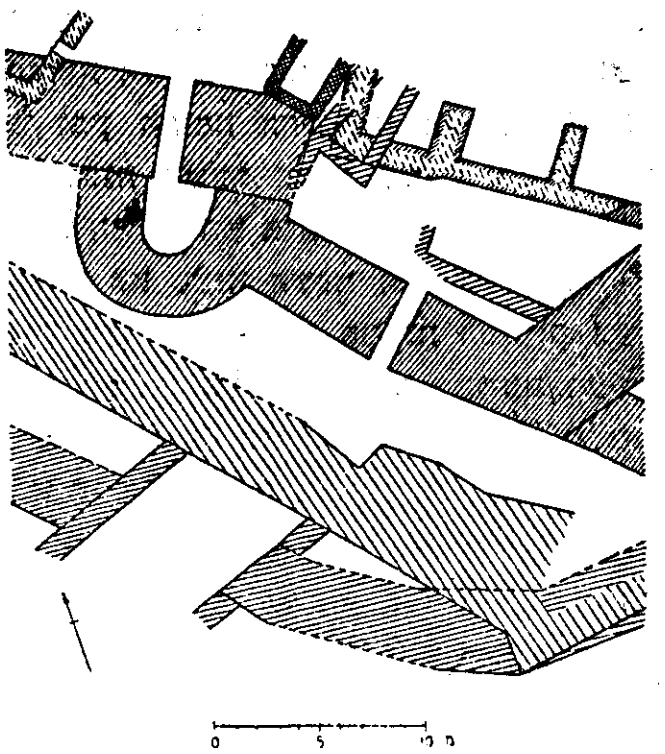

ציור ז': מערכת ביצוריה של העי בדרום־מערבה של העיר ושער הכניסה הצר בחומה הפנימית, המוגן במגדל סגלגל למחצה.
(לפי J. Krause-Marquet, Les fouilles de 'Ay, (Atlas, pl. C.

דין־וחשבון מלא ומפורט על עבודת המשלחת הזאת. בדינים־והחשבונות הזמניים חסרים פרטים שיאפשרו להתמצא בסבך בעיותיה של החפירה; וכרגיל בדי־נים־וחשבונות כאלה סותרים כמה פרטים מאוחרים יותר, לאור הגילויים החדשים, את אלה שנאמרו בקודמים. גם כאן, בעי, אנו מוצאים חומה חיצונה, שיחסיה אל הפנימית עדיין אינם ברורים, ומבנה שער בחומה פנימית, שהוא פתח כניסה צר, המוגן מצפונו במגדל סגלגל למחצה. פרטי ההסדר בפנים העיר אינם ברורים (ר' ציור ז'). מערכת הביצורים הכללית של העיר מעניינת ביותר. היא מוסגלת ומתואמת לכל היקפה אל הקוים הטופוגראפיים של הגבעה אשר עליה הוקמו; ולא זו בלבד, אלא שהיא מחושבת וערוכה לפי תלילותם של קוים אלה ומצב הגנתם הטבעי: בצפון, מקום שגבעת הישוב נשקפת על־פני גיא תלול ועמוק, נבנתה רק חומת אבן אחת, שרוחבה הגיע כדי 3 מ' ויותר, והיא נשתמרה בחלקה עד לגובה של 3.50 מ'. היא בנויה אבני גויל גסות וכמעט בלתי משובבות; הן הונחו במלט טיט בלא להקפיד על יושר הנדבכים; והרוחים בין אלה, וגם בין האבנים הבודדות בכל נדבך ונדבך, מולאו צרר־רות אבן קטנים יותר ומלט טיט. כנראה נבנתה החומה קטעים קטעים, שכן במקום אחד ניכר מישק[5] העובר לכל גובהה של החומה. מפלסה הישיר של החומה בחלק שנשתמר ונחשף דומה שהוא מרמז על־כך, כי השריד שנתקיים עד היום ונחשף בחפירות אינו אלא אדן אבן עצום, המיוסד על הסלע, שרובו היה טמון

5) מִשָּׁק = Joint, joint, Fuge.

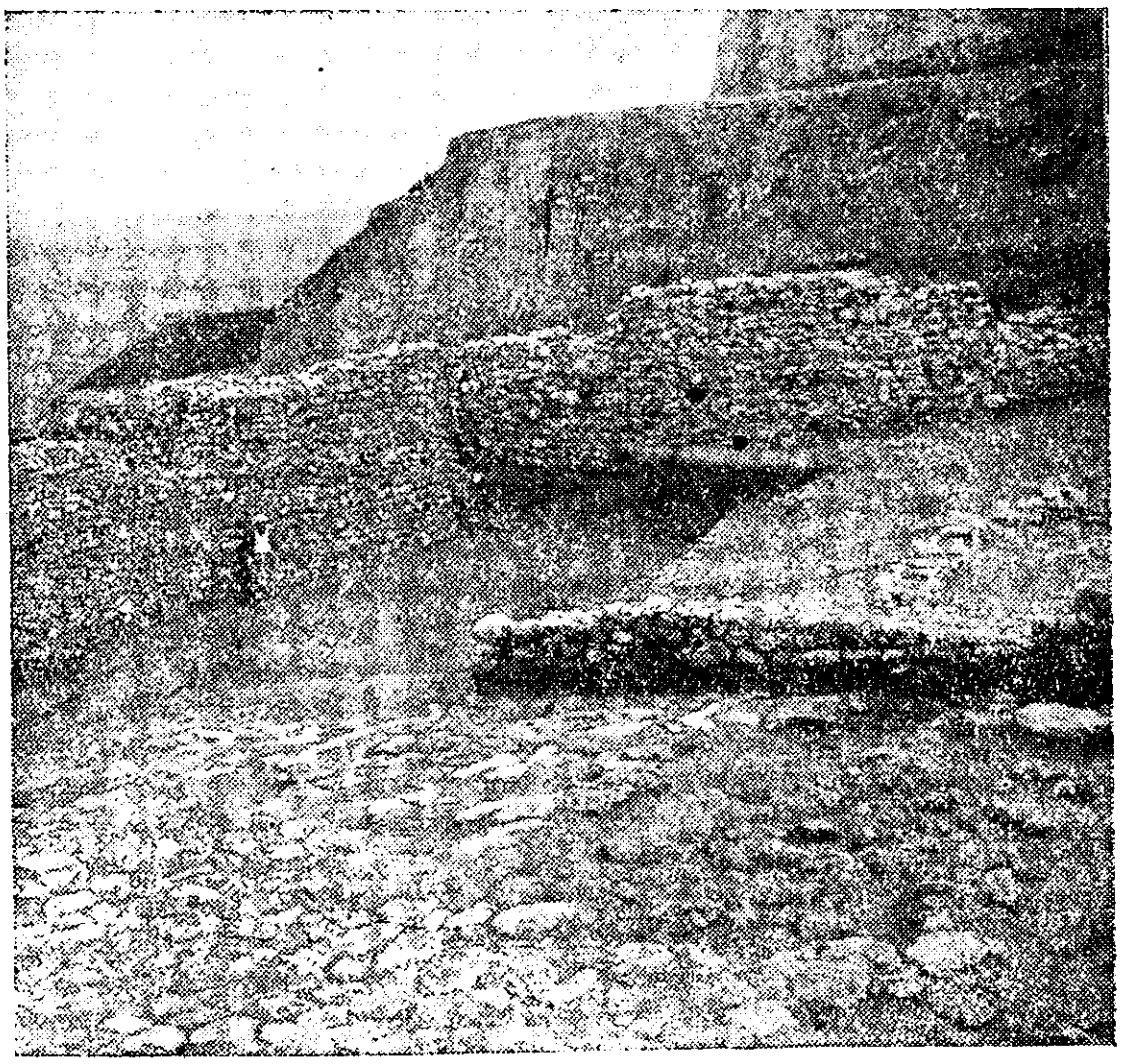

ציור ח': חומת־אבן של ביצורי מגידו במזרחה בשכבה XVIII (התקופה הכנענית — תקופת הברונזה — הקדומה). שים לב לנדבכי האבן הערוכים בתבנית בניה בלבנים (אריחים ולבנים). ועוד שים לב למישקים העוב־רים לכל גובה החומה (בקצה השמאלי — 2; בקצה הימני — 2) (לפי אנציקלופדיה מקראית ב', לוח ט', 2).

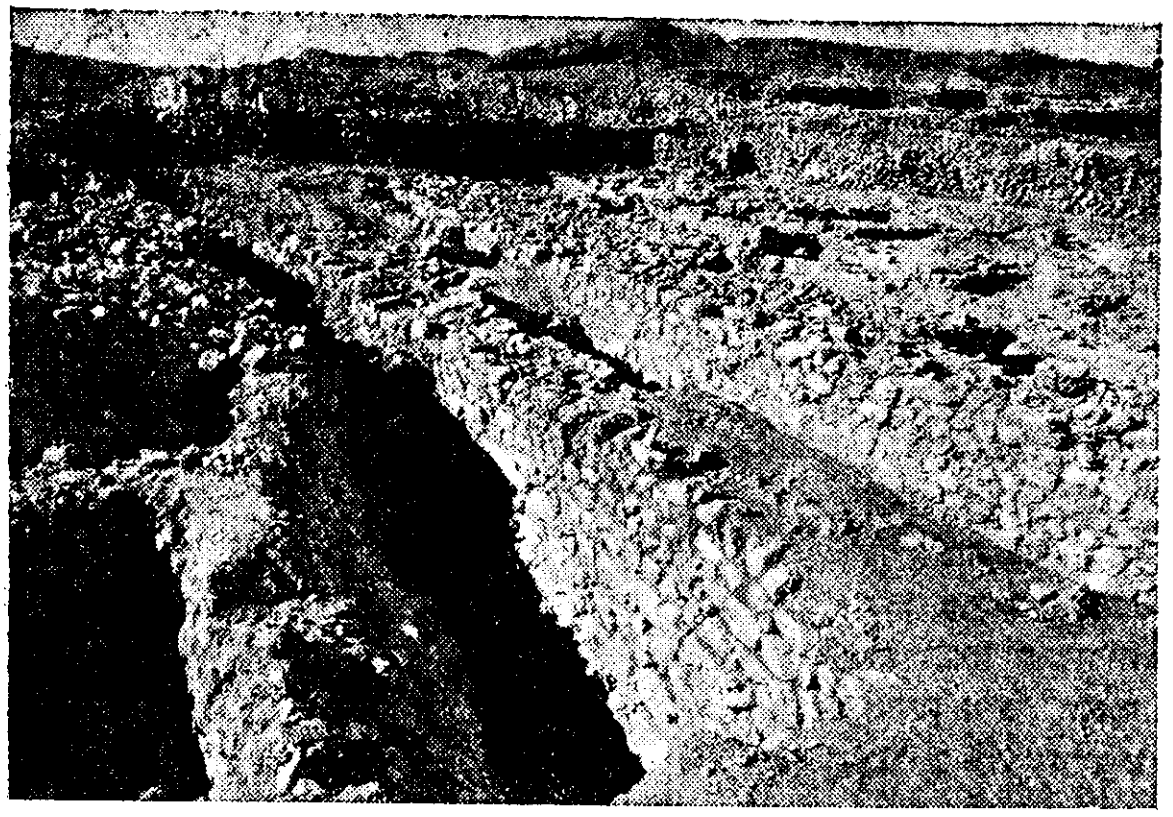

ציור ט׳: ביצורי העי בדרום מן התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) הקדומה.
(לפי J. Krause-Marquet, op. cit., pl. XXVII, 2).

מתחת לפני הקרקע גם בשעה שהוקם, ועליו נבנה עיקרה של החומה מלבני־טיט [6]. דומה שמצוייה עוד עדות רמיזה המלמדת על הסתברותה של השערה זו. דרך הבניה בעי (בפנים העיר ולא בחומה) וגם במגידו (בחומת העיר), בשלב הג׳ של התקופה הכנע־נית הקדומה, מייצגת טכניקת־בניה באבן שמקורה בבניה בלבני טיט; נדבכים של לוחות אבן דקים וקטנים לפי הערך הערוכים בנדבכי ראשים ופתינים לסירוגים (כדרך הבניה באריחים ולבנים; ר׳ ציור ח׳).

במערב העי, מקום שהעיר נשקפת על אוכף רחב המחבר אותה אל הגבעות שבמערבה, נבנתה באחד משלבי התקופה הכנענית הקדומה חומת אבני גויל עצומה, שעוביה 10 מ׳ וגובהה 5.50 מ׳ (כנראה גובה אדן האבן שעליו הוקמה חומת לבני הטיט), והקטע שנשתמר אורכו כ־40 מ׳. כאן היתה ככל הנראה מצודתה הפנימית של העיר וכאן גם מקומו של השער בחומת העיר [7].

בדרום נשקפת העי על רמה נרחבת למדי, וכאן היתה טעונה הגנה מכסימלית. לפיכך מורכבת מערכת הביצורים בצד זה שלוש חומות של אבני־גויל: פנימית, תיכונה וחיצונה. רגליים לדבר, כי מולאו הרוחים שבין החומות שפך עפר לכל הפחות בגובה מסוים מעל היסודות. יסודותיה של החומה החיצונה כוסו בחלקלקת עפר שנשתפעה וירדה עד כדי מרחק של 5 מ׳ מן החומה, ונסמכה בתחתיתה על קיר אבני גויל, אשר נועד ככל הנראה למנוע את תזועת כל גוש הביצורים הרחב הזה והחלקתו במורד הגבעה. עוביה של מערכת הביצורים כאן, למן פְנֶיה הפנימיים של החומה הפנימית ועד פניו החיצונים של הקיר התומך את החלקלקה, הגיע כדי 20 מ׳ (ר׳ ציור ט׳).

אותם העקרונות הכלליים, המשתקפים מתכנון ביצוריהן של העי וערים אחרות בתקופה הכנענית הקדומה, נראים בעליל גם בביצוריה של יריחו בתקופה הנדונה (שכבה 7 מן המאוחרות [8], השייכת לשלבים א׳ וב׳ של התקופה הכנענית הקדומה). אלא שכאן נבנתה כל החומה כולה מלבני טיט מרובעות ודקות באופן יחסי, שהונחו ברבדים עבים של מלט, אשר נעשה טיט מעורב בכופר (ביטומן), ועובים כמעט שהגיע לעובים של נדבכי הלבנים עצמם. כאן הקיפה החומה את מעין אלישע וסגרה אותו בפנים העיר, כדי לספק מים לתושביה בשעת מצור. בשכבה המאוחרת יותר, השייכת לשלב הג׳ של התקופה הכנענית הקדומה, הוקם חֵיל מחוץ לחומת העיר במרחק 3.50 מ׳ ממנה, להגנת המקומות שנראו רפים ביותר במערכת הביצורים. שער העיר (כנראה ממזרח למעין אלישע ומחוץ לשטח הבדיקה במקום זה) הוגן בדרומו במגדל מרובע, שנבנה לבני טיט על יסודות של ארבעת נדבכי אבן־גויל (בגובה 90 ס״מ). מידותיו היו 18 מ׳ באורך, 8 מ׳ ברוחב (כלומר, מידת בליטתו מן החומה וחוצה); והוא נשתמר כדי גובה של 4

6) כמו בגזר; ר׳ לעיל, ע׳ 37.
7) ר׳ לעיל, ציור ז׳.

8) סימון השכבות ביריחו נערך בשתי סדרות: סדרה עליונה וסדרה תחתונה.

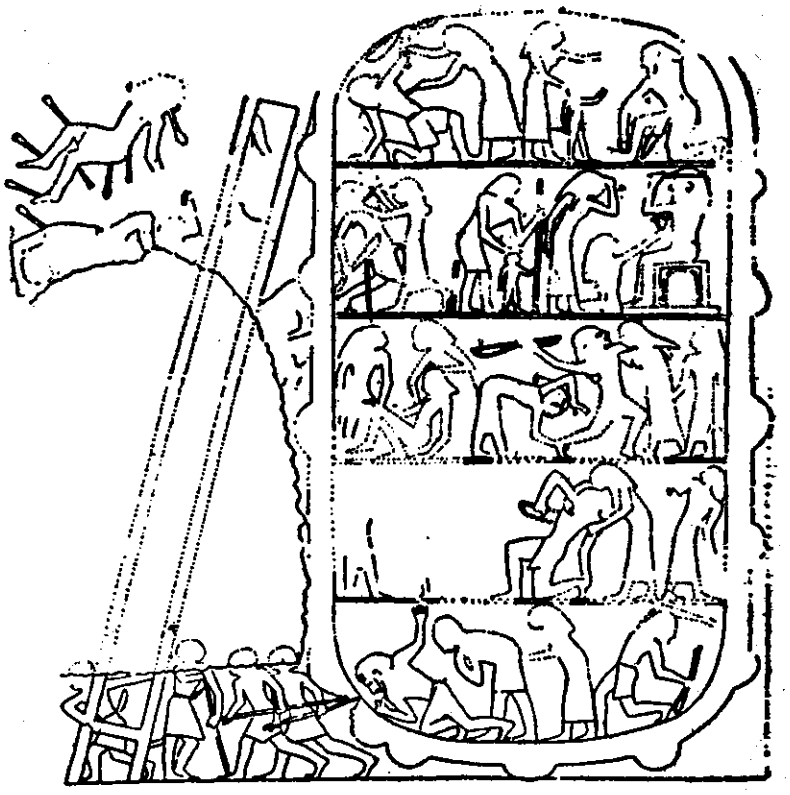

ציור י: תבליט מקברו של **אנתי** (ימי השושלת הה׳) בדשאשה שבמצרים התיכונה. שים לב למערכת המגדלים העגולים למחצה הבולטים מן החומה וחוצה במרוחים קצובים. בפינה התחתונה השמאלית דומה כי נמצאים שני מגדלים כפולים זה בצד זה; ואולי היה כאן שער העיר, ומפני כך מנסים הצרים לערער את החומה במקום זה בכשילי קעקוע

(לפי אנציקלופדיה מקראית ב׳, ציור 54, בע׳ 227)

מ׳. בפנימו היו שלושה קמרונות המחוברים זה לזה, אך רק אל אחד מהם היתה כניסה מן החוץ, דרך פתח בתקרתו. קמרונות אלה שימשו מחסנים, כגון בתי־נשק, או אולי חדרי כלא.

מתקופה זו (הכנענית הקדומה) נשתמרה רק עדות ציורית אחת על ביצורי ארץ־ישראל בתבליט מצרי בקבר מימי השושלת הה׳ (אמצע האלף הג׳ לפסה״נ), שנתגלה בדֶשַׁאשֶׁה אשר במצרים התיכונה. כאן מתוארר ישוב מוקף חומה (בצורת סגלגלת רחבה), המוגנה במערכת מגדלים מעוגלים למחצה הבולטים מן החומה וחוצה במרוחים קצובים (ר׳ ציור י׳). הואיל והביצורים המצריים בני התקופה, בין אלה המתוארים בתעודות תמוניות ובין השרידים המעטים שנחשפו בחפירות, אינם דומים כלל לטיפוס הביצורים המתואר בתבליט, יש לשער כי זוהי תעודה אמיתית ממראה עיניו של האומן המצרי; ומה גם שמציאותם של מגדלים בודדים מעוגלים למחצה או סגלגלים למחצה, מקוימת בשרידים שנתגלו בחפירות בישראל[9].

פרק הזמן הבא בתולדות הארץ, דהיינו השלב הא׳ של התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה[10], עומד בסימן התפשטותם של השמיים־המערביים

9) ר׳ לעיל, עע׳ 39—40.
10) ר׳ לעיל, הע׳ 4.

בקדמת אסיה ומעברם לחיי קבע, ולפיכך רבים גם בארץ־ישראל ישובי הקבע החדשים שנוסדו אותה שעה[11]. עם השגשוג העירוני הזה מתפתחות גם שיטות הביצור, שבהן ניכרת בדרך־כלל מסורת העקרונות שפעלו בתקופה הקודמת, אך גם משתכללים כמה פרטים, בעיקר בתכנון השערים המשמשים פתחי כניסה לערים המבוצרות.

לתקופה זאת יש לשייך, ככל הנראה, את החומה „הפנימית" שחשף מקאליסטר בגזר, המקיפה שטח קטן יותר מזו של קודמתה[12]. חומה זו בנויה אבני גויל שהונחו במלט טיט בנדבכים אִיריגוּלאַריים. וגם כאן מולאו הרוחים שבין האבנים וההדורים שבין הנדבכים בצרורות אבן קטנים. עוביה של החומה הזאת 4 מ׳, ובכמה מקומות נשתמרה עד־כדי גובה של 2 מ׳. שרידים אלה שנתגלו בודאי אינם אלא אדן האבן, שעליו הוקם עיקרה של החומה מלבני טיט, אם נדון לפי דוגמת בית־ירח[13]. כאן מתגלים בפעם הראשונה בארץ־ישראל שרידים ממשיים של מגדלים הבולטים מן החומה וחוצה, וסדורים לכל היקפה במרוחים קצובים של 27 מ׳ בקירוב, בניגוד לביצורי התקופה הקודמת, שבה לא נמצאו מגדלים אלא ליד השערים, או במקומות (תורפה?) בודדים. ברוב המקרים עולה אורכם של המגדלים כדי 12.30 מ׳, ורוחבם (כלומר מידת בליטתם מן החומה וחוצה) 7.20 מ׳. בפנים המגדלים סדורים חדרים (בתי־נשק, מחסנים או תאי כלא). אולם הדבר המעניין ביותר במערכת ביצורים זו הוא שער העיר, שנחשף קרוב לפינתה הצפונית־המזרחית של החומה. כאן נסוגה החומה אל עבר פנים העיר בנִסְגָה[14], שעומקה 12 מ׳ ורוחבה 37 מ׳. במערבה היא סתומה לגמרי, וכן בדרומה; עיקר דופנה המזרחית פתוחה (בין שתי בליטות מדפנותיה הדרומית והצפונית), וכאן פתח הכניסה אל פנים העיר. דופנה הצפונית פתוחה כמעט לגמרי, ורק קו החומה נמשך כדי 5.50 מ׳ מערבה מדופנה הדרומית של הנִסְגָה. באופן כזה נוצר פתח כניסה, המכריח את כל המתכון לבוא העירה לפנות פעמיים בזוית ישרה (ר׳ ציור י״א). קשה לדעת היום כיצד היה פתח זה עשוי להיסגר בשעת הצורך. מקאליסטר משער כי לכך שימשו מחסומים מיטלטלים

11) ר׳ מאמרו של המחבר: סביבות ירושלים ערב תקופת האבות, העומד להתפרסם ברבעון ירושלים תשי״ד, ע׳ 65 ואילך.
12) החומה „התיכונה"; ר׳ לעיל, עע׳ 36—37.
13) ר׳ להלן, עע׳ 43—44.
14) נִסְגָה וְקִדְמָה — recess and ajutment.

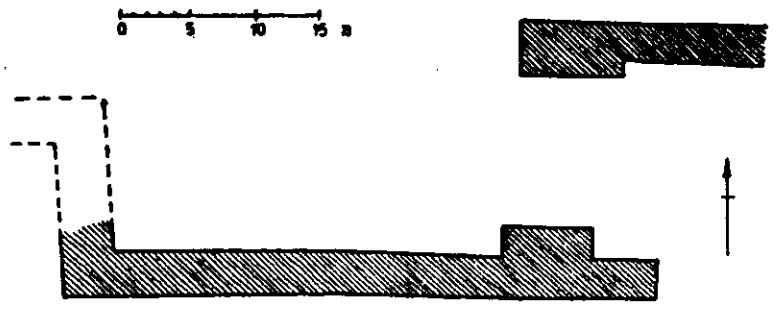

ציור י"א: שערה הצפוני של גזר בחומה „התיכונה"
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב', ציור 57, בע' 288)

של קורות עץ, שאפשר היה להציבם בשער בשעת הצורך ולסגור את מבוא העיר.

מלבד השער הזה חשף חופרה של גזר עוד שער שני בחלקה הדרומי של חומה זו. אולם שיטת בנייתו ועצם העובדה שהוא בנוי כולו לבני־טיט וחוצה את החומה באלכסון (ולא בקו מאונך) מלמדים עליו שהוא שייך לתקופה הבאה[15].

בתקופה זו מתגלה עוד קו אופייני חדש בבניית מערכות הביצורים בארץ. מקום שנשתמרו שרידי החומות שהוקמו מלבני־טיט, הרי הם בנויים מערכת של נסגות וקדמות, השוברות את הקו הישר של היקף החומה מבחוץ במרוחים שבין המגדלים. ככל הנראה נעשה הדבר לא מטעמים אומנותיים אלא לשם הגברת יציבותה של החומה, שכן שימשו הקדמות מעין מתמכי חיזוק לחומה מבחוץ. קטע נאה של חומה כזאת נתגלה בחפירות בית־צור (ר' ציור י"ב). קטעים גדולים יותר, הבנויים בשיטה זו, נחשפו במגידו בשכבה XIII בסמוך לשערה הצפוני של העיר (ר' ציור י"ג). חומת לבני־הטיט כאן עבה כדי 4.80 מ' בנסגות, והוקמה על אדן של אבני גויל, שהוא עבה במקצת מחומת לבני־הטיט, והוא משתפע ויורד כלפי חוץ

15) ור' להלן, ע' 46 וציור י"ח.

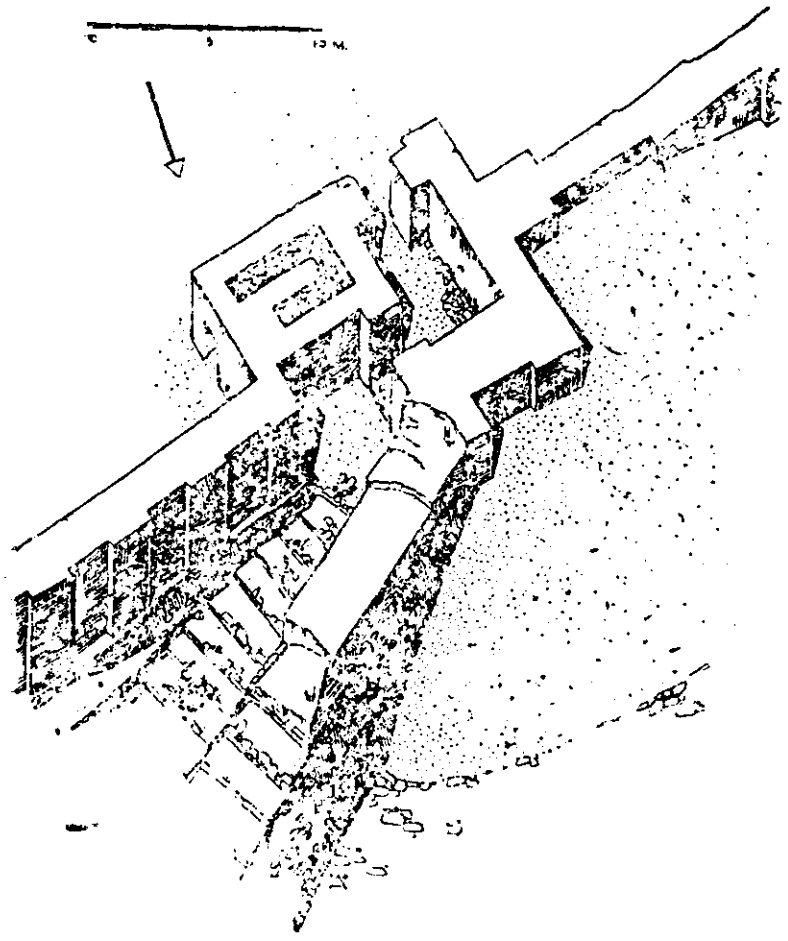

ציור י"ג: תחזורת השער הצפוני של מגידו בשכבה XIII
(סמוך לסוף השלב הא' של התקופה הכנענית — תקופת הברונזה — התיכונה) וקטעי החומות שלידו. שים לב לעקרון הכניסה המשוקעת
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב', ציור 59, בע' 230)

בחזיתו. השער הוקם, בדומה לשערה של גזר בתקופה זו, לפי עקרון הכניסה „המשוקעת" בנסגה, המוגנת מלפנים בשוליים עודפות של דופנה הקדמית. אלא שכאן נשתכלל עקרון הנסגה, ונתחבר אליו מגדל עצום הכולל כ־$\frac{3}{4}$ משטח הנסגה, ואינו מניח אלא כרבע אחד בלבד לעצם פתח הכניסה מבחוץ, וממנו עוברים דרך המגדל בפניה של זוית ישרה, כדי לחזור ולפנות בזוית ישרה ולצאת מן המגדל אל פנים העיר (ר' ציור י"ג). כאן נתגלה גם בפעם הראשונה אופן

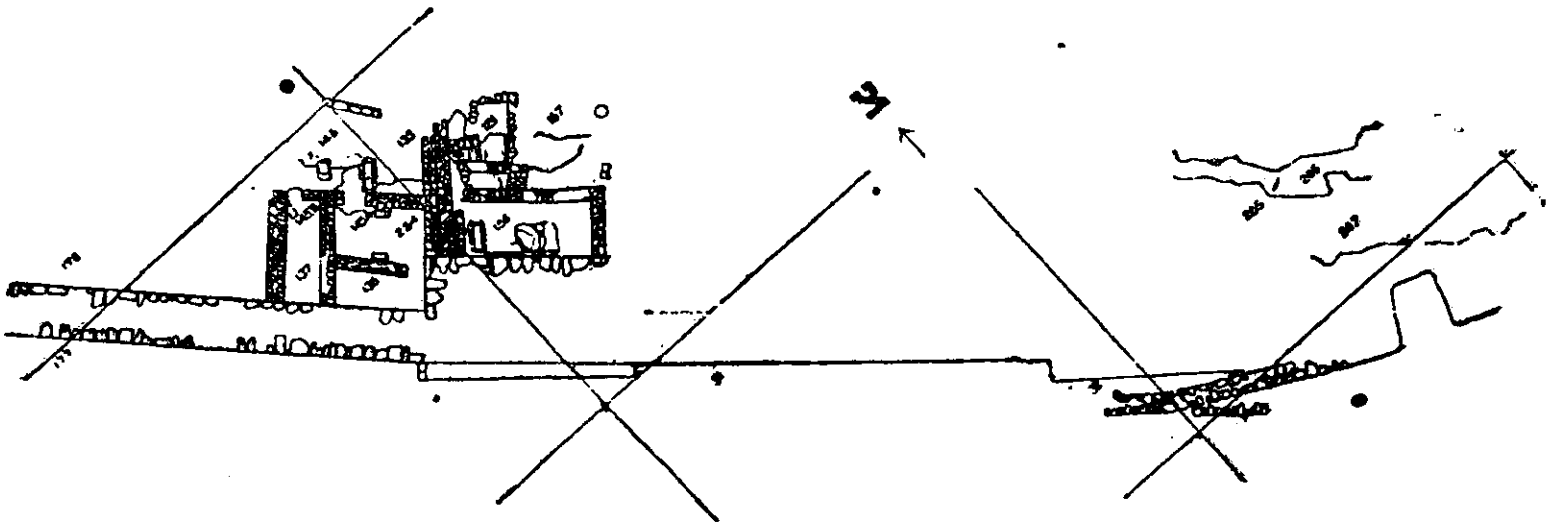

ציור י"ב: קטע מחומת בית־צור בתקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה (קרוב לסוף ימי השלב הא')
(לפי O. Sellers, The Citadel of Beth-Zur, pl. III)

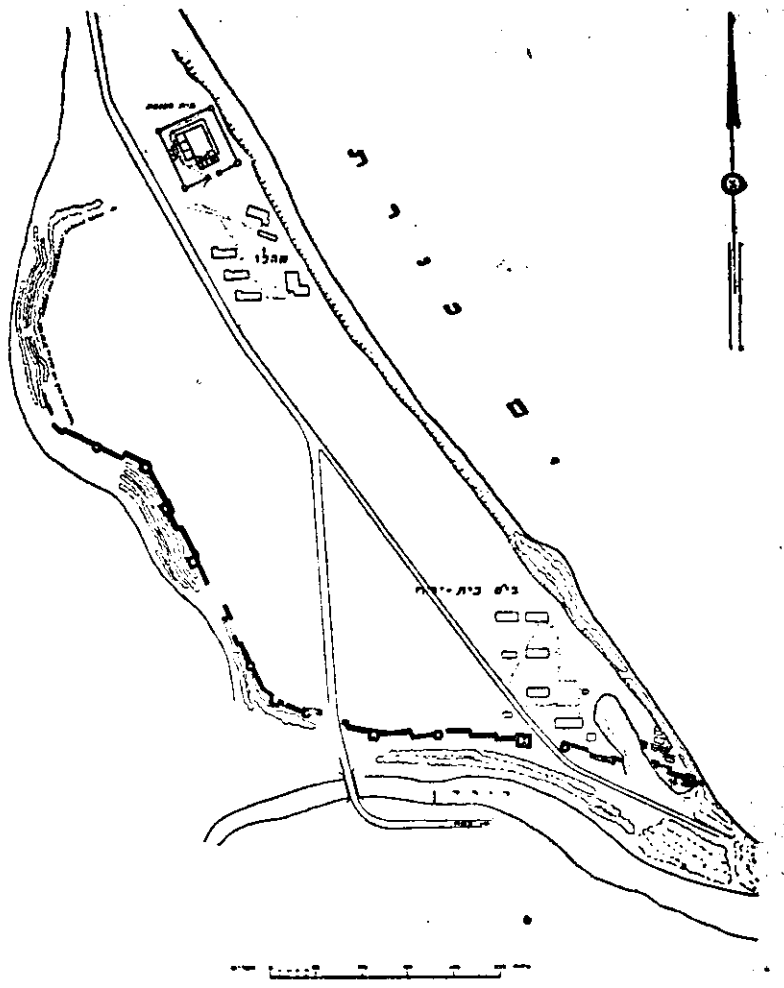

ציור י"ד: מערכת ביצוריה של בית־ירח העתיקה בשלב הא' של התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה (לפי תכנית של מחלקת העתיקות)

תכנון הגישה אל השער במערכת מעלות, צִפּוֹת, רחבות ומשופעות, הסדורות לאורך החומה מבחוץ, בינה ובין קיר תומך חיצון, שגם הוא ערוך דרגות דרגות במרומיו בהתאם לעליית מערכת־המעלות לקראת השער.

מערכת ביצורים מעניינת ביותר, השייכת ככל הנראה לשלב הנדון של התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה, הולכת ונחשפת עתה בחפירותיה של מחלקת העתיקות בבית־ירח. החל בדרום־מזרחו של הישוב העתיק, והמשך מערבה וסבוב צפונה (לאורך גבולו המערבי של הישוב), הוקמה כאן מערכת ביצורים. בוניה לא בלבד שהטיבו לנצל ניצול מלא ויעיל את תנאיו הטופוגראפיים של הישוב, אלא אף עשו זאת בחסכון מכסימלי, מתוך שהשתמשו להגנת עירם בשרידי ביצורים קדומים יותר כל מקום שמצאו את שרידיהם במצב טוב וראוי לשימוש (ר' ציור י"ד).

כאן הוקם אדן הבנוי נדבכים ישרים, פחות או יותר, של צרורות בזלת גדולים שהונחו בטיח־טיט. רוחבו של האדן משתנה במקומות שונים בין 4.80 מ' ובין 7 מ' וגובהו הממוצע — 3.50 מ'[16] (ר' ציור ט"ו). בלא ספק היה אדן זה רק יסוד לחומת לבני־טיט שנבנתה מעליו, ושרידיה עודם מצויים פה ופה על פני האדן. יש לשער כי רובו היה טמון מתחת לפני הקרקע ורק חלקו העליון ביותר בצבץ ונראה מעל פני הקרקע. כל מקום שנחשפו שרידי האדן הזה הרי הם בנויים מאחורי (כלומר — מצפון, בחלקו הדרומי של התל, או ממזרח — בחלקו המערבי של התל) שרידיהן של חומות לבני־הטיט, שנשתמרו בשפך העפר מן התקופה הכנענית הקדומה. חלקים ניכרים מאלה האחרונות עדיין התנוססו ככל הנראה כדי גובה ניכר בימים שנבנתה מערכת הביצורים של התקופה הכנענית התיכונה (שלב א'); שכן בכמה מקומות הסתפקו בוניה (של זו האחרונה) בכך, שסמכו את האדן על קטעי חומות לבני־הטיט הקדומות יותר, ולאורך קטעים ארוכים למדי לא בנו אדן בזלת, כלומר סמכו בקטעים אלה על הגנתן של החומות הקדומות; ובכמה מקומות רק הוסיפו על קטעי חומות־הלבנים הקדומות ציפוי של אבני בזלת

16) יש מקומות שבהם יורדים יסודותיו של האדן הזה לעומק רב הרבה יותר מחמת סיבות הכרוכות בתנאים המיוחדים למקומות אלה.

ציור ט"ו: מראה חומת בית־ירח בדרום, מבפנים לעיר. שים לב לזוית המבנה (בליטות ושקיעות) — מימין ומשמאל; ולמישק העובר לכל גובהה של החומה — באמצע (התקופה הכנענית — תקופת הברונזה — התיכונה, שלב א') (לפי תצלום של מחלקת העתיקות).

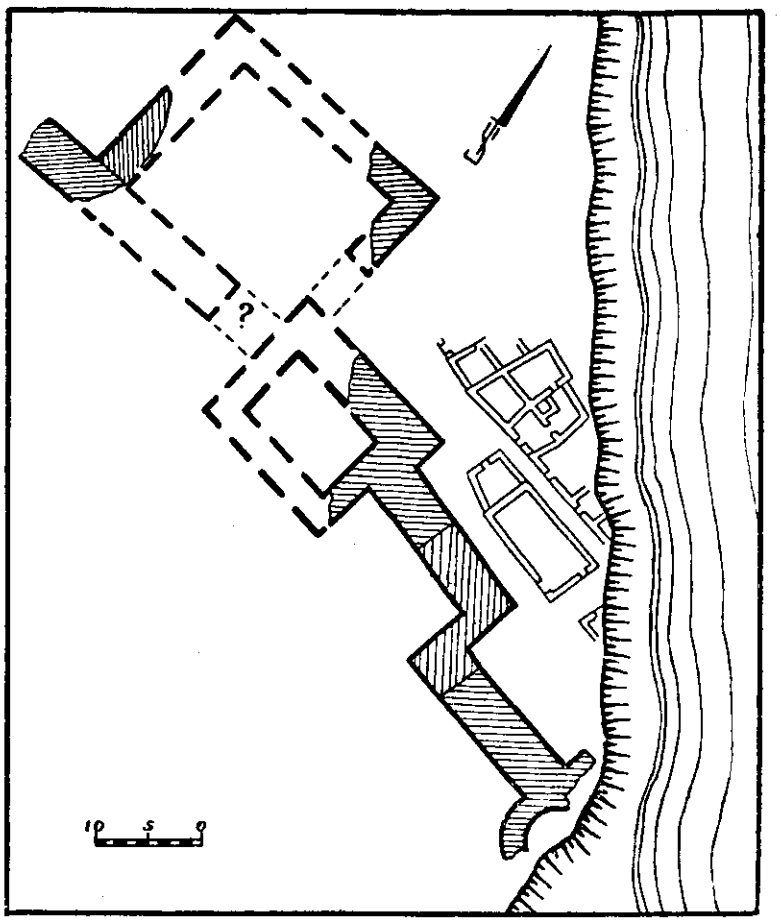

ציור ט"ז: שחזור שערה הדרומי של בית־ירח בחומה של השלב הא׳ מן התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) התיכונה (לפי תצלום של מחלקת העתיקות).

במקומות התחברותם אל קטעי האדן שהקימום. גם בבית־ירח עוד נשתמרה שיטת הבניה בקטעים קטעים; וגם מקום שהוקם האדן באורך ניכר נראים בו מישקים העוברים לכל גובהו; כלומר, הקטע הארוך נבנה קטעים קטעים קצרים, שנסמכו זה אל זה. החומה (או נכון יותר אדנה) במידה שנחשפה עד עתה, מוגנת במערכת מגדלים הבולטים ממנה וחוצה, והם מרובעים ומעוגלים־למחצה לסירוגים, וביניהם מרוחים קצובים פחות או יותר (ר׳ ציורים י"ד—ט"ו).

בחלקו המזרחי של תל בית־ירח, מדרום, קיימת היום שקיעה עמוקה למדי בשטח פני הקרקע, ובשקיעה זו נשטפו ונעלמו שרידי ישוביה המרובים של בית־ירח. כנראה היה כאן מקום שערה הדרומי של העיר בתקופה הנדונה לעיל, ומפני כך מצאו כאן שטפונות מי הגשמים פרץ נוח לזרימה וגרפו אתם את השרידים. שרידי מגדלים גדולים, שיסודותיהם יורדים לעומק רב, הרבה יותר משאר חלקיו של האדן, דומה שגם הם מרמזים על אותה עובדה עצמה (ר׳ ציור ט"ז). ככל שאפשר להבחין עתה נבנה גם שער זה לפי עקרון „הכניסה המשוקעת"[17], ותכניתו אינה אלא שלב ביניים בין פתחה של גזר בחומה „הפנימית" לבין

17) ר׳ לעיל, עמודים 39 ו־43.

שערה של מגידו בשכבה XIII. שקיעה דומה בקרקע התל מצויה גם במערבו; ויתכן כי שם היה מקומו של שער שני, השער המערבי, אלא שעוד לא נבדק השטח כאן בדיקה סופית.

מוצא שלישי, הדומה עלינו כמוצא סתרים, נפתח אותה תקופה דרך קטע של חומת לבני־טיט קדומה יותר, שנוצלה במערכת הביצורים הנדונה. מוצא זה שצופה גושי גזית של אבני־גיר הוא צר למדי בפנים העיר (80 ס"מ) והוא הולך וצר עוד יותר כלפי חוץ (40 ס"מ), וגובהו אינו אלא מטר אחד בקירוב. טבעו ותכליתו עוד לא נתבררו סופית. בשום פנים אינו יכול לשמש מוצא לתעלת ניקוז (בין למי גשמים ובין למי שופכים), שכן מעבר כזה מטבעו שיהיה צר במבואו (פנים העיר) ורחב במוצאו (מחוץ לעיר) בהיפוך מן המעבר הנדון בזה. מאידך גיסא הרי כמעט שהוא צר מכדי מעבר בן־אדם. מכל מקום סמוך אליו (ממערבו) אחד המגדלים המעוגלים־למחצה המגינים על החומה (ר׳ ציורים י"ד וי"ז).

בסוף המאה הי"ח לפסה"נ שטף ועבר על־פני מסופוטאמיה הצפונית, סוריה, ארץ־ישראל ומצרים הצפונית גל של כובשים, שכנראה באו להתיישב

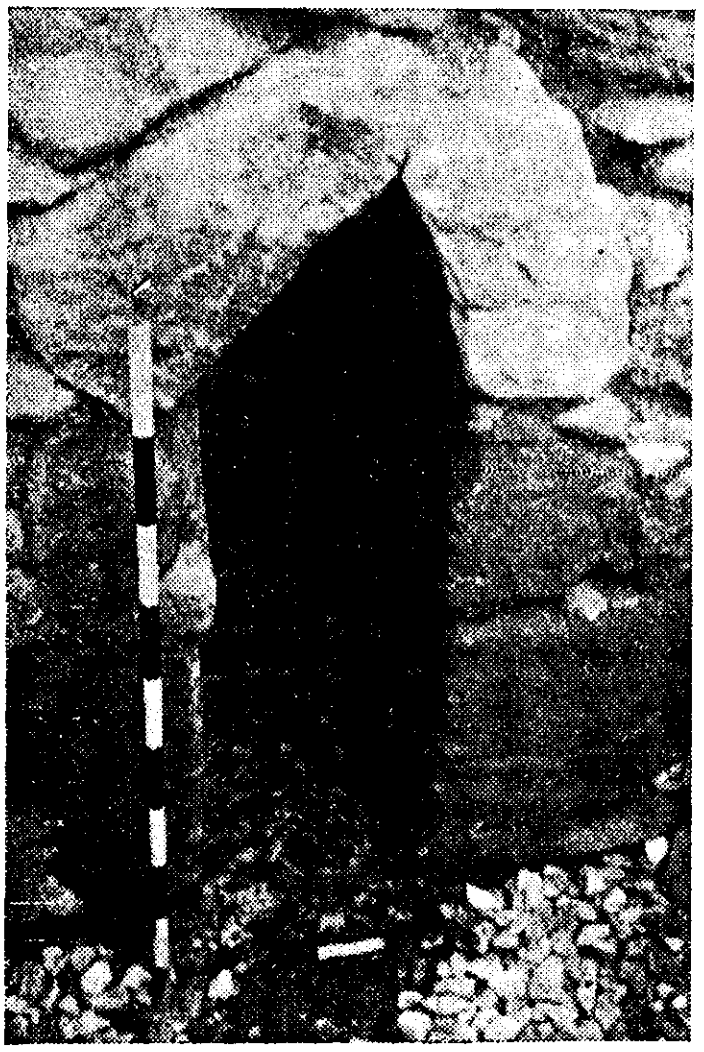

ציור י"ז: מוצא סתרים בחומת בית־ירח (השלב הא׳ של התקופה הכנענית — תקופת הברונזה — התיכונה). מראה מבפנים העיר
(לפי תצלום של מחלקת העתיקות)

בארצות כיבושיהם. כובשים אלה נודעים בשם החקסוסים (לפי מסורת שנמסרה לנו בספרו של יוסף בן מתתיהו הכהן, המכונה יוספוס פלאביוס, מפי הסופר המצרי־ההליניסטי מאנתו). כובשים אלה הביאו אתם נשק התקפה חדש: הרכב הרתום אל צמד סוסים, שהיה מהיר ורב־הלם בהתקפתו מכל מה שנודע עד אז בעולם הקדמון. בעזרתו הצליחו החקסוסים לנגוף את כל יריביהם, וליסד — בשטחי כיבוריהם — אימפריום נרחב למדי, שהחזיק מעמד כמאה וחמישים שנה, ושרידיו עמדו על נפשם עוד כמאה שנה בחלק משטח שלטונם הראשון. הנשק החדש, שבעקבותיו התפתחו שיטות לחימה חדשות, חייב גם שיטות הגנה חדשות וגם דרכי תכנון שונות מן הקודמות, והדבר נתן את אותותיו במערכות הביצורים שהוקמו בשלב הב׳ של התקופה הכנענית התיכונה, הוא ימי שלטונם של החקסוסים, התואמים את תקופת האבות בתולדות ישראל.

בראש ובראשונה גבר הצורך להרחיק את הצרים המתקיפים מחומות העיר, שעליהן עמדו המגינים, משום שאלה יכלו עתה להתקרב ולסגת במהירות רבה אל החומות, כדי לירות במגינים או לערער את החומות, ולגרום על־ידי־כך גם פגיעות בחומות וגם אבידות בנפש רבות יותר למגינים, שטבע הדברים עשאם ניצבים וקבועים במקומם. הורגש איפוא הצורך גם לחזק ולהאדיר את חומות המגן עצמן. לשם כך נקטו שני עקרונות חדשים, שהשלימו ושכללו זה את זה. הוקמו חלקלקות משופעות עצומות ביסודות חומות העיר, שהכבידו על הגישה אל המבצר, ומנעו מן המתקיפים כל אפשרות לגשת אל החומות עצמן כדי לערער אותן או לטפס ולעלות עליהן, וביחד עם זאת הגביהו לאין ערוך את מקום מצבם של המגינים מעל רמת עמדתם של המתקיפים; סביב החלקלקות נחפר חפיר, שתחתיתו היתה על־פי־רוב תעלה עמוקה למדי וזקופת דפנות, ואילו חלקו העליון השתפע ועלה כלפי חוץ: מצד העיר — כחלק מן החלקלקה המשופעת, ומצד חוץ — כחלקלקה שכנגד, שהשתפעה ועלתה עד פני הקרקע. על־ידי־כך ניתן עוד מכשול גדול על דרכו של המתקיף, והורחב הרֶוַח שהושם בין המתקיפים הניידים ובין המגינים הנייחים.

ההסתגלות אל חיל המחץ החדש חייבה גם שינוי יסודי בתכנון שערי העיר. כניסה נוחה ומהירה אל העיר בכלי־רכב רתום לסוסים אבירים, מבויתים רק למחצה, לא הָיתה אפשרית דרך טיפוס השער הקודם, שכפה על הנכנסים שתי פניות בזוית ישרה, ולפרקים

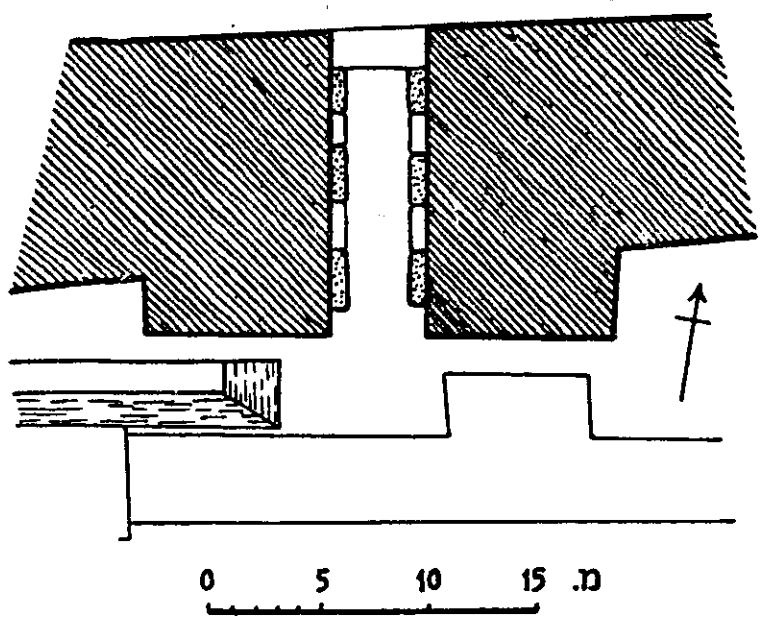

ציור י״ח: השער הדרומי בחומה „הפנימית" של גזר (לפי R.A.S. Macalister, The Excavation of Gezer I, fig. 125, p. 242.).

אף שלוש. ולא זו בלבד אלא שפתחם של השערים היה צר מכדי מעבר רכב. והוא הדין ביציאה מן העיר. אנו מוצאים איפוא עם התגלות הביצורים החקסוסיים, שנזכרו לעיל, גם טיפוס חדש של שער עיר, המיוסד על עקרון כניסה רחבה ובקו ישר בהמשך הדרך החיצונה אל רחובה של העיר. אולם שער כזה הקל את הכניסה לא רק מן הנכנסים העירה בדרכי שלום, אלא היה עשוי להקל גם את ההתפרצות העירה בכוח הזרוע. לפיכך בוצרו השערים בבנייני מגדלים מעליהם ובהתקנת מעברים מוצרים במבוא השער ובמוצאו, ולפרקים אף באמצעו — במרוחים קצובים זה מזה, שהיו ניתנים לחסימה בזוגות דלתיים כבדות של עץ.

טיפוס כזה של שער הוא שער הכניסה לגזר, שנפתח בחומה הפנימית, בדרום העיר (ר׳ ציור י״ח). כאשר כבר נאמר לעיל, שייכת חומה זו בכללה לשלב הא׳ של התקופה הכנענית התיכונה; ואולם השער הדרומי הזה נפרץ בה בפרק זמן מאוחר יותר, בשלב הב׳ של התקופה הכנענית (הברונזה) התיכונה, בימי שלטונם של החקסוסים. וכמה רמזים לכך: ראשית, העקרון שעליו מבוססים תכנונו וביצוע בנייתו תוצאה הוא של תנאים אשר השתררו רק בשלב המאוחר הנ״ל. שנית, דבר היותו בנוי לבני־טיט לתוך אדן חומה הבנוי אבני גויל; והנה דוקא אדני־אבן גבוהים לחומות — מקובלים וטיפוסיים בשלב הא׳ של התקופה הכנענית התיכונה, ואילו החומות החקסוסיות בנויות לבני־טיט בלבד, לפרקים על יסודות נמוכים של אבני־גויל. שלישית, דבר חצותו את החומה לא במאונך (לרוחבה) אלא במלוכסן (לרוחבה);

יתכן כי בא הדבר מתוך אי־דיוק בביצוע, כי אז יש בה בעובדה זו משום רמז כי השער נפרץ רק כעבור זמן מה לאחר הקמת החומה עצמה, שכן קשה להעלות על הדעת כי בוני החומה, שהתכונו לכתחילה לפתוח כאן שער, ילכסנוהו במכוון כלפי ציר הרוחב של החומה עצמה; ואפילו נעשה הדבר במכוון, כי אז תורה גם עובדה זו דוקא על תקופת החקסוסים, שכן תופעה כזאת נודעה עד עתה רק מדין־וחשבון אחד על חפירות: מחפירות שרוחן (תל אַלְפַאריעה שעל נחל באר שבע), וגם שם מיוחס השער למערכת ביצורים חקסוסיים, אף־על־פי שדבר זה אינו ודאי בהחלט.

השער האופייני והמעניין ביותר מטיפוס זה הוא שערה הצפוני של שכם העתיקה, שנחשף בחפירותיהם של זֶלין וולטר בתל בַּלַאטַה (שכם העתיקה). זהו מבנה אבן עצום, שיסודותיו יורדים לעומק של 6 מ׳ מתחת למפלס הספים שבו. רוחב מבנה השער כולו 16 מ׳ (חזית), ואורכו 18 מ׳ (מצד חוץ לעיר לפנימה). הוא בנוי לפי עקרון כניסה ישרה העירה מן הדרך הבאה מן הצפון (החופרים לא בדקו את תוי הדרך מחוץ לשער). במבנה עצמו שני חדרי רוחב, שביניהם

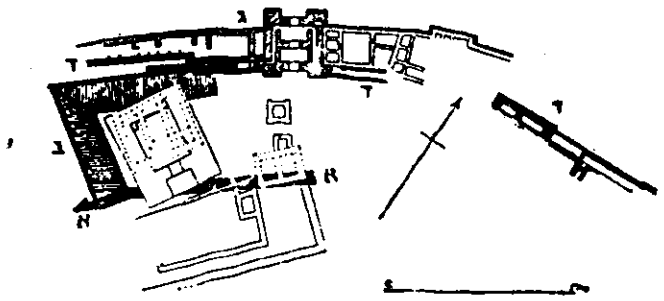

ציור י״ט: מערכות ביצוריה של שכם העתיקה בצפון העיר, בתקופות שונות
(לפי A. G. Barrois, op. cit., fig. 63, p. 184).

קיר חוצץ באמצע המבנה, והמעבר בשער נת־אפשר על־ידי שלושה פתחים (זה מאחורי זה) בקירות המבנה החיצונים ובקיר החוצץ, המכוונים האחד מול משנהו. רוחב כל פתח ופתח 2.70 מ׳. אין החופרים מודיעים אם מצאו עקבות דלתיים (שסגרו כל פתח) או לא. בפינותיו החיצונות של החדר החיצון בשער נפתחו פתחים אל מסדרונות שעברו בקירות מבנה השער (במזרח ובמערב). המערבי הוביל (בצורת ז״ין עברית הפוכה) אל המרחב שמבפנים לחומה ממערב לשער, ואילו המזרחי נמצא מסתיים לכאורה באמצע הקיר; אין ספק שהיה בו כבש, או מדרגות, לעלות בהם אל קומותיו העליונות של המגדל

ציור כ׳: תצלום מן האויר של סביבת שרוחן
(באדיבותם של מר נ. ליף והמכון הפו־טוגראמטרי בירושלים)

העצום, מעל למעבר השער הזה (ר׳ ציור י״ט).

כיצד נתקשרו בתקופה זו החלקלקות העצומות, וחומות לבני־הטיט שבראשיהן, אל שערי העיר — לא נבדק לפי שעה; שכן מקום שנחפרו ונחקרו שערי העיר, לא נבדקו החלקלקות לכל גובהן ומהלכן (מגידו), ומקום שנבדקו יפה החלקלקות (בית־עגליים; תל ג׳רישה, אולי מקומה של גת רימון?) לא נבדקו השערים; ובמקומות בודדים, ששם נחשפו ונבדקו גם שערים וגם חלקלקות, לא נבדקו קשריהם עד־כדי הסקת מסקנות בענין זה (שרוחן; שכם).

החלקלקות נעשות ברוב המקרים מעפר כבוש (terre pisée), שנטוח כרגיל מצד חוץ טיח טיט חלק; אך לפעמים ניתן על החלקלקה מבחוץ ציפוי אבן. המילוי אשר מתחת לציפוי או לטיח נעשה לפרקים לא מעפר כבוש אלא מפתיש של אבני גויל, שברי לבנים, או שפך אחר.

חלקלקות כאלה מצויות בכל חבלי הארץ, החל בצפון (חצור) ועבור על־פני אזורי המרכז (תל ג׳רישה — בעמק החוף, לכיש — באשדות המערב של הר יהודה, יריחו — בעמק הירדן) וכלה בנגב

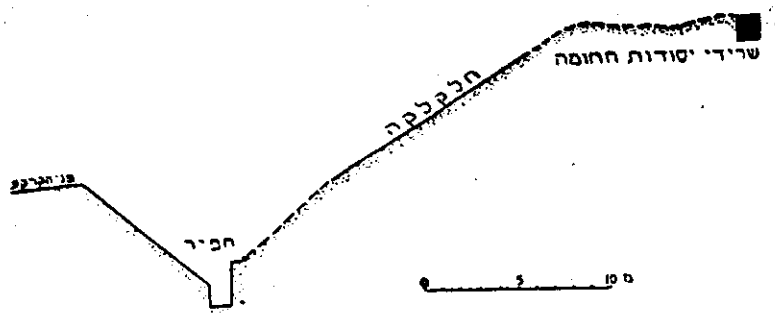

ציור כ״א: חתך בחלקלקה של שרוחן
(לפי W. M. F. Petrie, Beth-Pelet I, pl. LII).

(בית עגליים — על החוף, שרוחן ותל־הרור — כנראה גרר — בנגב המערבי, תל באר שבע — בנגב הצפוני־המרכזי). חלקלקה טיפוסית ממין זה היא דרך־משל חלקלקת שרוחן. כאן היה הישוב מוגן משלושה צדדים במורדות התלולים אל נחל הבשור (ואדי שלאלה, ממזרח) ואל גיאיות פלגיו הצדדיים (מדרום ומצפון), ורק מצד מערב לא חצצה שום מחיצה טבעית בין התל ובין מישור החוף (ר׳ ציור כ׳). כאן נחפר איפוא חפיר רחב (24 מ׳[18]), שבתחתיתו תעלה זקופת

18) פיטרי מציין את המספרים בדוחו״ת שלו במידות רגל אנגליות, וכאן הועברו למידות מטריות (במקורב).

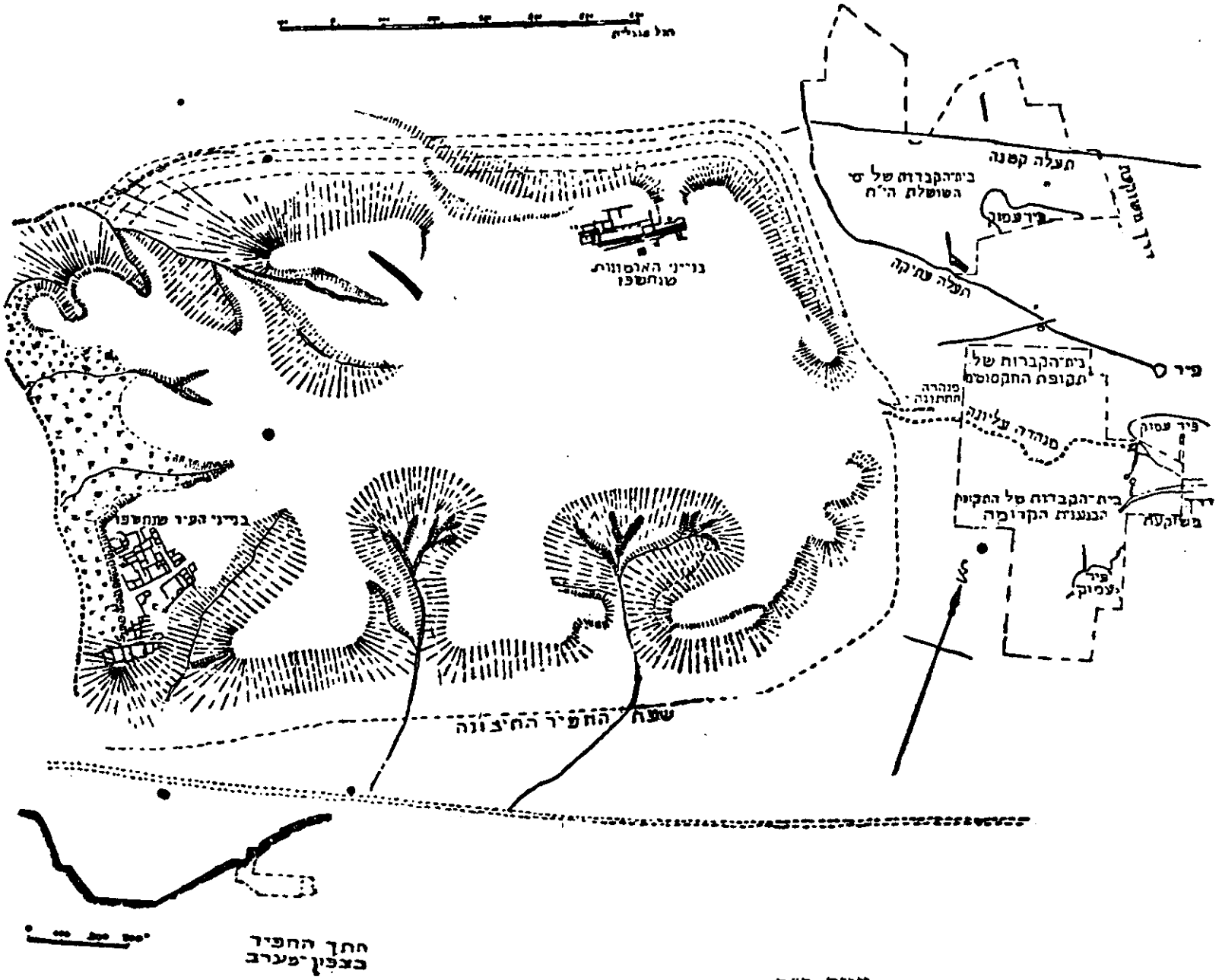

ציור כ״ב: מחנה של בית־עגליים (וחתך החפיר)
(לפי W.M.F. Petrie, Ancient Gaza II, pl. LI (pl. XLV).

דפנות (1.20 מ׳ רוחבה). מצד העיר מגיע גובה דופנה הזקופה כדי 2.20 מ׳ ומשם מתחילה חלקלקה משופעת, השופעת ועולה בזוית של 33° לאורך 20 מ׳ בקירוב עד שיא התל. מצד חוץ אין הדופן הזקופה של התעלה גבוהה אלא 1.20 מ׳ ומשם ומעלה שופעת ועולה — עד לפני הקרקע שסביב התל — חלקלקה־שכנגד (counter-escarpe) בזוית של 40° לאורך 9 מ׳ בקירוב (ר׳ ציור כ״א). במרום החלקלקה (מצד העיר) נבנתה חומת לבני־טיט, שנסוגה במקצת משפתה העליונה של החלקלקה, ורוחבה הגיע כדי 3 מ׳. כאמור עבר החפיר רק לאורך גבולו המערבי של התל בין הגיאיות הצפוני והדרומי שתחמו את התל; ואולם החלקלקה והחומה שעליה הקיפו את כל התל סביב סביב, גם על פני המדרונות התלולים של נחל הבשור והגיאיות הצדדיים. החלקלקה נעשתה בעיקרה חומר כתוש, והיא נטוחה מלמעלה ציפוי של טיח טיט חלק. אין החופר מודיע אם בדק היש מצע כל־שהוא מתחת לחומר, או שהונח החומר על הקרקע הבתולה או שפך העיים של מורדות הגבעה.

חלקלקה דומה חשף פיטרי גם בבית־עגליים (תל אלעג׳ול) שעל חופו הצפוני של נחל עזה. גם כאן מוגנה צלעו הדרומית־המערבית של הישוב באפיקו העמוק של הנחל, אך בהיעדר גיאיות צדדיים (כמו בשרוחן) הוקף התל חפיר מלאכותי משלושת עבריו האחרים. החפיר משלושת עברי התל היה ארוך 1,200 מ׳ בקירוב; רוחבו מלמעלה הגיע כדי 10.5 מ׳; ועומקו הממוצע היה 4 מ׳ בקירוב. חתך בצפון־מערב התל גילה כי כאן חסרה התעלה העמוקה זקופת הדפנות בתחתית החפיר, שהיא שטוחה פה ורחבה כדי 4.50 מ׳ בקירוב. מעברה החיצון משתפעת ועולה חלקלקת־כנגד אל פני הקרקע מחוץ לעיר בשיפוע זקוף למדי, הנפסק במחצית גובהו במדף צר ושטוח, ואילו מעברה הפנימי משתפעת ועולה בזוית של 35° החלקלקה, ששטחה העליון היה טוח טיח טיט חלק, והיא הקיפה לפנים את העיר (ר׳ ציור כ״ב). כנראה היתה קיימת על שיאה חומת לבני־טיט. גם כאן לא נחפר שער העיר ולא נחקרו קשריו אל החלקלקה, אבל מקומו נקבע בודאות; והגישה אליו נתאפשרה מתוך שבמקום זה הופסק החפיר והושארה רצועת קרקע, רחבה כדי 8 מ׳ בקירוב, שעליה עברה הדרך המובילה אל השער.

ביצוריה של בית־עגליים מצטיינים עוד בתופעה אחת, שהיא מיוחדת במינה לפי שעה. כאן היתה קיימת, ככל הנראה, מערכת בטחון קדמית — בצפון־מזרח העיר מעבר לחפיר מבחוץ, שנועדה להקנות תוספת חיזוק להגנה על הגישה אל השער. מערכת זו לא נחפרה ולא נחקרה לכל היקפה, אלא רק חלקים חלקים, שאמנם אינם מצטרפים לפי שעה לתמונה שלמה, אבל דומה שיש ביניהם קשר. החלק העיקרי מאלה שנחשפו ונחקרו היא מנהרה תת־קרקעית עקלקלה, שראשיתה בדופן החיצונה של החפיר, בקר־בת רצועת־הגשר המובילה אל השער, וסופה בפיר עמוק למדי, המרוחק כדי 150 מ׳ מן החפיר מזרחה בקו ישר. בדפנות המנהרה עצמה נראים לפחות בשני מקומות חריצים, שכנראה נועדו להכנסת לוחות אבן או עץ לחסימת המעבר. עובדה זו מעידה על כך שהמנהרה היתה משולבת במערכת ההגנה על העיר, ולא נחפרה כאמצעי להתקפה סמויה מעין הנצורים.

ציור כ״ג: החלקלקה בתל ג׳ִרִישָׁה. שים לב לשרידי קירות הסְכָסָכִים (מימין) וחומת העיר (משמאל), והחתך המראה את מילוי החלקלקה (ברקע). (באדיבותה של המח׳ הארכיאולוגית אשר לאוניברסיטה העברית)

בסביבות פיר המוצא גראים קטעי תעלות ושבילים משוקעים לעומק, מתחת לפני הקרקע. אמנם, יש להודות כי יחסיהם התאריכיים של חלקים אלה (ממערכת ההגנה הנוספת) זה לזה, וכן יחסם התאריכי למערכת הביצורים הכללית של העיר בתקופת החקסוסים, אינם ברורים כלל; ויתכן שהם קודמים לפרק הזמן הנ"ל.

חלקלקה מעניינת בת הזמן הנדון בזה נבדקה גם בחפירות תל ג'רישה. כאן הוצע על מורדות התל בצפון, במזרח ובדרום (במערב פונה התל במדרון תלול ביותר אל עבר נהר הירקון, ומפני העיבוד החקלאי הממושך קשה לדעת מה היה מצב הקרקע במקום לפנים) מצע של לבני־טיט דקות וארוכות ומעליו נשפך רובד עבה של כתיש־גויל ועפר הדוק, שאולי הוחלק לפנים על פניו מלמעלה בטיח טיט, וכך נוצרה חלקלקה ארוכה ותלולה למן רגלי הגבעה ועד שיאה. בתחתיתה נסמכה החלקלקה על קיר תומך של כמה נדבכי אבן גויל; ובקירוב באמצע המדרון נבנו על פני מצע הלבנים (ובתוך גוף החלקלקה) קטעי קירות של לבני־טיט בצורת סִכְסֵך (זיגזאג), שתפקידם היה לעַגֵן את מסת החלקלקה במקומה ולמנוע את תזועתה במדרון הגבעה. במרום החלקלקה נבנתה חומה עבה למדי של לבני־טיט (ר' ציור כ"ג). מכיון שלא בדקו החופרים את הקרקע בתחתית הגבעה, אין לדעת אם היה קיים כאן חפיר או לא. לפי סימנים שעל פני הקרקע (שלא נבדקו בחפירות), דומה שהיה לישוב זה רק שער כניסה אחד (מהדרום) ודרך הגישה אליו נמשכה למרגלות החלקלקה ממזרח, כך שהיו המתקיפים נאלצים להפנות את צדם הימני, החשוף, לעבר המגינים בבואם להסתער אל השער.

גם החפירות במגידו גילו ביצורים מעניינים. מן התקופה הנדונה (הכנענית התיכונה), ביחוד מפני שהגיעו החופרים אל השכבות המתייחסות לפרק זמן זה בכל שלושת השטחים שנחפרו בשולי התל (CC, BB, AA), אף־על־פי שקטעיותם של השטחים איננה מאפשרת בירור סופי של כמה פרטים חשובים. על ממצאי שכבה XIII, שעודנה שייכת לשלב הא' של התקופה הכנענית הנדונה, כבר דובר לעיל[19]. כאן יש להוסיף רק כי בצד דרום בוצרה העיר שתי חומות: פנימית — סמוך לשיא התל, וחיצונה — במורד התל למטה מאמצעו; הרוח שבין שתי החומות מולא שפך עיים, ויתכן כי אף כוסו פני המילוא הזה שכבת טיח טיט (שטח CC). במזרח התל לא נתגלו אלא שרידי חומה אחת, 1.50 מ' עוביה, שמקומה הטופוגראפי תואם את מקומה של החומה הפנימית בדרום, והיא בנויה לבני־טיט על יסודות אבן גויל, קדמות ונסגות לסירוגין (שטח BB). לא נמצאו כל סימני כיסוי או חלקלקה לפני החומה מבחוץ[20], ואילו מצד פנים עבר לאורכה רחוב מרוצף צרורות גויל. גם בצפון העיר (שטח AA) נמצאה רק חומה אחת, התואמת לפי מצבה הטופוגראפי את מקום החומה הפנימית שבדרום העיר, ואף היא בנויה לבני־טיט על יסודות אבן, קדמות ונסגות לסירוגין[21]. עליה נסמכה מבחוץ חלקלקה. זו היתה מורכבת מרובד עבה (1 מ' ומעלה) של כתיש וצרורות של אבן גיר, וכנראה צופתה מלמעלה ציפוי דק של מלט גירי. שער העיר בשכבה זו נבנה כאמור לפי עקרון הכניסה המשוקעת, אך ליתר חיזוק הובלטה כאן גומחת הכניסה אל מחוץ לחומה[22]. מפני התנאים הטופוגראפיים אי־אפשר היה לקיים כאן את העקרון שהעולים אל השער יַפנו אל החומה את צדם הימני שלא כוסה מגן.

בשכבה XII, השייכת לימי שלטון החקסוסים, חוזקה החומה בצפון ובמזרח על־ידי תוספת (לפניה) מבחוץ, אשר הכפילה את עוביה. אף זו נבנתה קדמות ונסגות (לבני־טיט על יסודות אבן). שערה הצפוני של העיר לא נחשף (והוא נמצא כפי הנראה ממזרח לאזור שנחפר בשטח זה). החלקלקה הישנה הוסיפה לשמש גם בשכבה זו; ואף־על־פי שהחופרים מיחסים אותה לשכבה XIII, אי־אפשר עדיין להחליט בודאות, אם אינה שייכת אלבא דאמת רק לשכבה XII. בדרום כנראה החלה החומה החיצונה להתמוטט לצד חוץ תחת לחץ המילוא שבינה ובין החומה הפנימית. לפיכך נתמכה עתה בגוש מעוגל למחצה של לבני־טיט, ומעליו הונחה חלקלקה שופעת אל מרגלות הגבעה שעליה התנוססה מגידו. החופרים לא בדקו אם בתחתית החלקלקה נמצא כאן חפיר או לא. הקטע הקטן של החומה הפנימית שנחשף כאן דומה כאילו הוא בנוי חומת סוגרים, כלומר שתי חומות זו מבפנים לזו וביניהן חדרים ששימשו מחסנים, אסמים וכיו"ב (ר' ציור כ"ד). אם נכון הדבר תהיה זו חומת הסוגרים

19) ר' לעיל, ע' 43.

20) אפשר שהחומה החיצונה כאן לא נמצאה, משום שלא הרחיקו החופרים לחפור במורד התל עד כדי מקומה של זו.

21) יתכן שגם כאן לא נתגלתה החומה החיצונה, רק משום שלא הרחיקו החופרים לחפור במדרון התל כדי רוחק מספיק.

22) ר' לעיל, ע' 43 וציור י"ג.

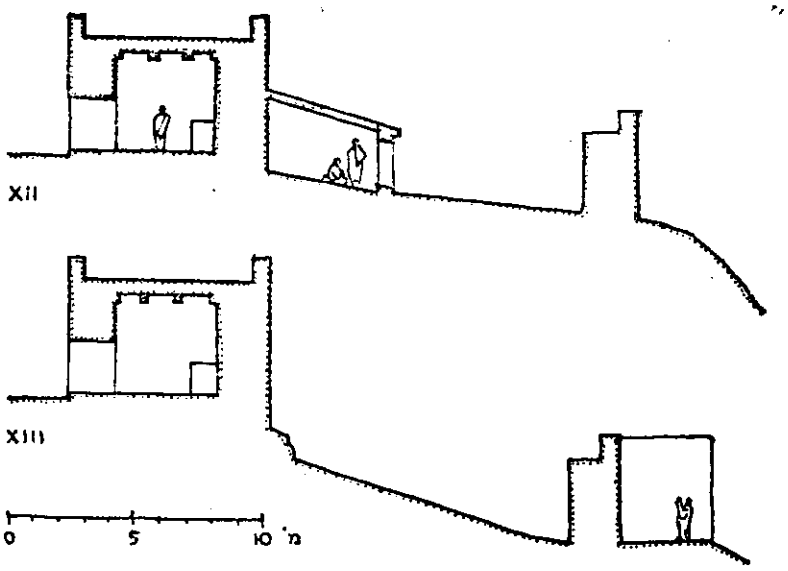

ציור כ"ד: תחזוקת חומות מגידו בדרום בשכבות XII—XIII (לפי G. Loud, Megiddo II, fig. 267, p. 111).

הקדומה ביותר בארץ־ישראל; ולא זו בלבד, אלא שאין לה אח ורע בישראל בשום מקום ובשום זמן עד ימי המלוכה הישראלית. אך יתכן שאין אלה אלא קטעי בניינים שנסמכו על החומה, ממש כבניינים שנסמכו עליה בצפון, אלא ששם יש לבניינים הסמוכים קיר נבדל משלהם. גם במזרח הוכפל עוביה של החומה (בקדמות ובנסגות), ואף נבנה כאן מגדל מלבני בן שני חדרים, הבולט מן החומה וחוצה (ר' ציור כ"ה). יש משערים כי נבנה המגדל במקום זה כדי להגן על שער שני, שנמצא בקרבת מקום (מחוץ לאזור שנחפר; לאור סימנים שונים שהעידו על מציאות שער בקרבת מקום גם בשכבה XVII). מבפנים לחומה היו השרידים פרועים ביותר, אך יתכן כי גם כאן נסמכו הבניינים על החומה, עד כדי יצירת רושם של חומת סוגרים; והוא הדין בשכבה XIII, שכן מה שנראה כרחוב רצוף יכול היה להיות שרידי

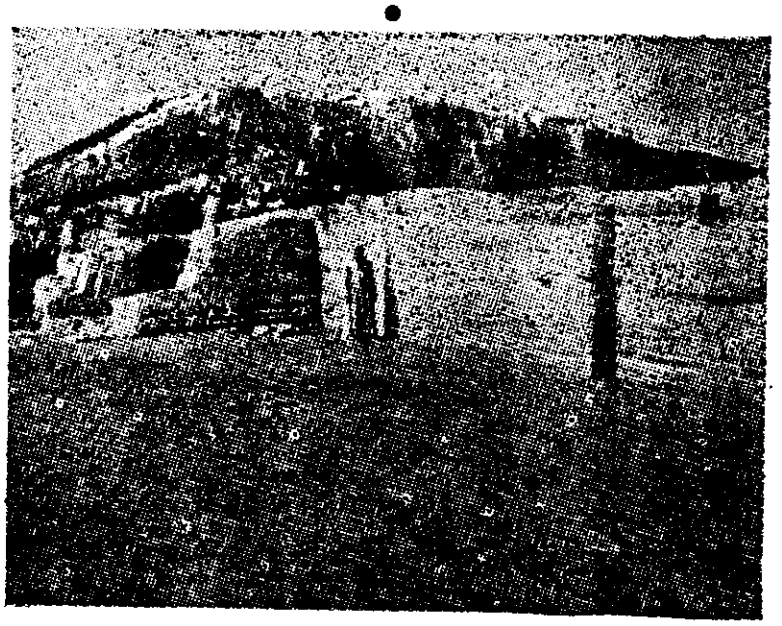

ציור כ"ה: חומת מגידו במזרח, בשכבה XII. שים לב לשרידי המגדל המרובע הבולט מן החומה וחוצה (משמאל) (לפי אנציקלופדיה מקראית ב', לוח י"א, 2)

רצפות בחדרים שקטעי קירותיהם נחשפו ממערב לריצוף.

משאנו מגיעים לשכבה XI, השייכת לעיצומם של ימי שלטון החקסוסים, אנו מוצאים כי הונחה כאן חלקלקה חדשה, אלא שדרך בנייתה ומידת השתרעו־תה במדרון התל לא נחקרו. במרום החלקלקה הוקמה חומה של לבני־טיט על שלושת נדבכים של אבני גויל קטנות, והחלקלקה עלתה וכיסתה את החומה מבחוץ כדי 50 מ"מ מעל ליסודותיה. החומה עצמה היא מיוחדת במינה. עוביה מגיע רק כדי 1.40 מ' בממוצע, והיא סמוכה מבפנים במתמכים, הבולטים מן החומה פנימה כדי 1.50 מ' בקירוב ורחבם 1.10 מ' בקירוב. המרוחים שביניהם אינם שוים בדיוק, אבל הם מגיעים כדי 1.40 מ' בממוצע. קטע החומה שנח־שף נסמך על שער העיר בקצהו המערבי, אך אינו משולב במבנה השער, והוא עובר מן השער ומערבה בקו מתעגל כסגלגלה לאורך שיאו הטופוגראפי של תל מגידו במקום זה. מן השער לא נותר אלא חציו המערבי בלבד (השאר נחרב על־ידי יסודות שערים מאוחרים יותר), אלא שדי בשריד זה כדי לקבוע שהיה זה שער של כניסה ישירה, ומעליו מגדל גבוה, ומצדי המעבר שבו כמה חדרים (ר' ציור כ"ו). מבפנם לחומת העיר נמשך לאורכה מרחב קטור[23], שרוחבו כדי 8 מ' בממוצע וככל הנראה היה מרוצף כולו אבנים קטנות; מרחב זה הבדיל בין החומה ובין בנייני העיר.

כבר נאמר לעיל כי בעיקר סמכו מקימי הביצורים החקסוסיים על החלקלקות העצומות; ואם בתחילה עדיין נוטים מבצרי הערים הכנעניות הקדומות גם בתקופה זו לזוג את החלקלקות החקסוסיות עם חומות עבות (במגידו בשכבה XII), הנה במשך הזמן מגיעים גם הם לידי מסקנה כי אין צורך בחומות מאסיביות ביותר, ומסתפקים בחומות שאינן עבות ביותר[24], או בחומות דקות עוד יותר, הנסמכות על מתמכים מבפנים, כמו במגידו בשכבה XI (ר' להלן, ציור כ"ו).

שיטת בניה דומה במקצת נמצאה גם בחפירות שכם העתיקה. כאן נתגלו שרידי חלקלקת עפר כבוש, חקסוסית טיפוסית. למעשה נחשפה כאן פינה אחת של מרובע מוקף חלקלקה כזאת (ר' לעיל, ציור י"ט, חומה ב'). מה היחס בזמן ובמקום בין חלקלקה ראשונה

23. מרחב קטור = open air space, כלומר, מרחב בלתי מקורה.
24) ר' לעיל, ע' 48.

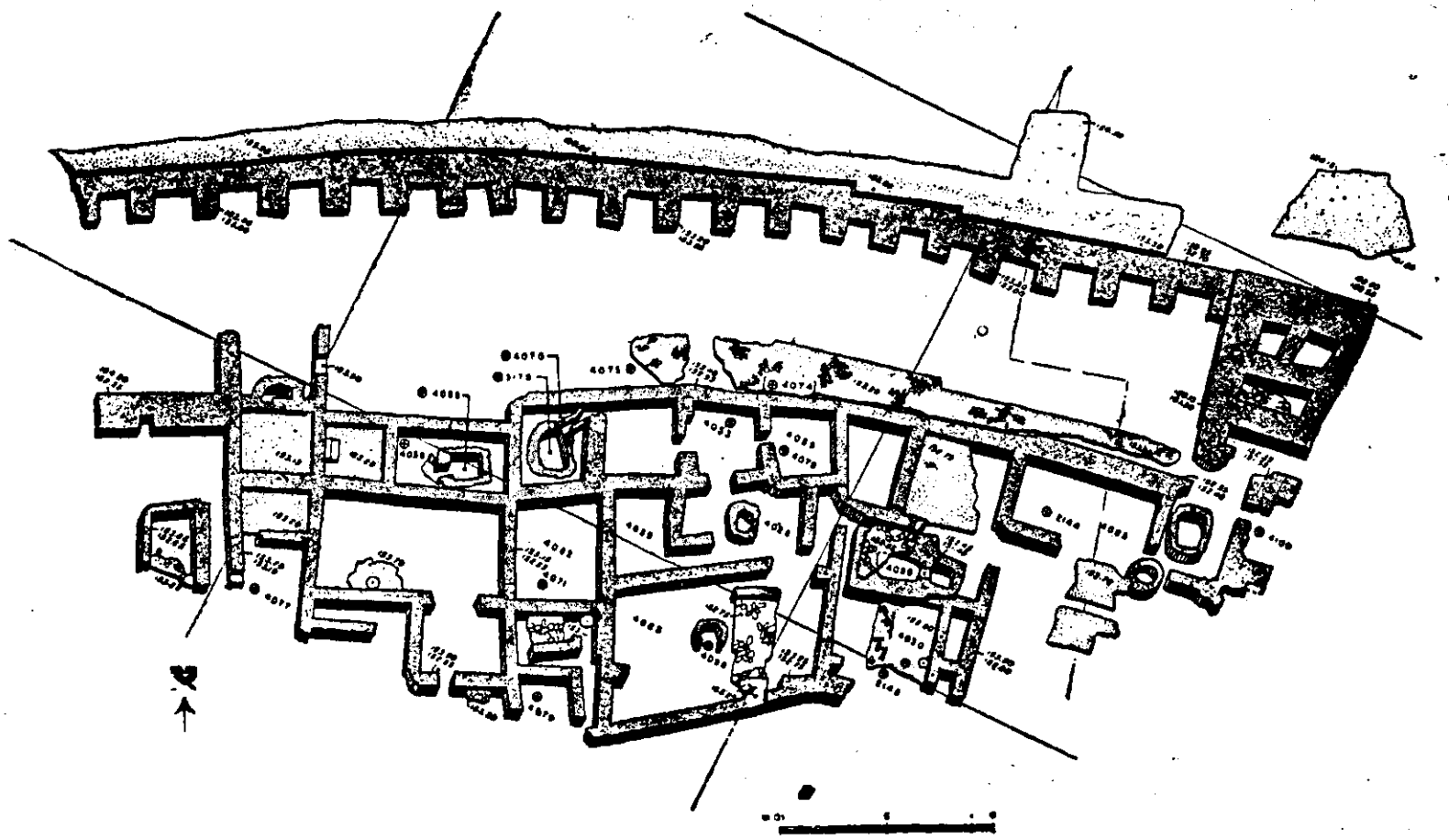

ציור כ"ו: שערה הצפוני של מגידו והחומה שלידו בשכבה XI
(לפי G Loud, op. cit., fig. 370).

זו ושער העיר החקסוסי הטיפוסי שמצפונה[25] — לא נתברר. לאחר זמן היה הכרח להרחיב את תחומי העיר צפונה, ונשפכה סוללת מילוא עצומה מצפונה של החלקלקה הנ"ל. מילוא זה (בעומק של 6—8 מ') הכיל שפך־עיים (מהתקופה הכנענית הקדומה), אבני גויל קטנות, חרסית ועפר אדום (כעפרו של הר עיבל הסמוך). על המילוא הזה, שהוא עיקרה של החלקלקה החדשה, הונח ציפוי אבן, שעוביו 1.60 מ' בקירוב. ציפוי זה בנוי ממש כחומה בנדבכים ישרים פחות או יותר ובדרך בניה, שהחופר מכנה אותה „קיקלר־פית", כלומר גושי גויל גדולים (בעיקר בחלקו התחתון), שאורכם מגיע כדי 2 מ', ובניה יבשה מתוך מילוא הרוחים בין הגושים ובין הנדבכים בצרורות קטנים יותר. שיפועו של הציפוי הוא כדי 1.60 מ' על־פני גובה של 7 מ', והוא נמשך בגובה פוחת והולך לאורך 100 מ' בקירוב מן השער ומערבה, בקו המהוה את ראשיתה של סגלגלה ארוכה (סביב כל העיר?). מתוך גבהו הקטן והולך, והיפסקו לאחר המרחק הנ"ל, מסיק זֵלין, שחפר בשכם, כי החלקלקה הזאת לא הגיעה מעולם לידי גמר מלאכתה. אולם אין מסקנה זו הכרחית, שכן ידוע יפה כי מבנים עצומים מעין זה שימשו תמיד מקור לשדידת אבני בניה במשך הדורות הבאים; ומסתבר יותר כי שדדו מבֵצרי דורות מאוחרים יותר את אבני החלקלקה לצרכי בנייניהם הם, ומה שנותר הושאר בכונה, לבל יתערערו יסודות השער, שהוסיף לשמש את תושבי שכם במשך 1000 שנה בקירוב לאחר היבנותו[26].

עד עתה נתפרסמו רק דוחו"ת זמניים ומקוטעים על החפירות בשכם, ובמקצתם הם גם סותרים זה את זה בהיותם מיוסדים על דעות מנוגדות של חברי המשלחת השונים; ולפיכך קשה להעלות מהם על־פי־הרוב מסקנות סופיות; אך נראים הדברים כי חלקו העליון של הציפוי הנ"ל שימש חומה ממש, אם כחלק של חומת אבן, אן — מה שמסתבר יותר — כאדן אבן לחומת לבני־טיט שנבנתה עליו. מה שהחר־פר מתאר כאן כ„ארמון" הסמוך על החומה מבפנים, הוא מבנה מאוחר יותר, אך דומה כי חלקים ממבנה זה אינם אלא מתמכים פנימיים לחומה על דרך הבניה במגידו (שכבה XI; השוה ציורים י"ט וכ"ו), ולאור־כם נמשך מבפנים לחומה מרחב קטוּר ממש כמו במגידו. אם שייכת שורת העמודים שמעבר למרחב זה לתקופת הבניה הנדונה או לא, קשה להעלות מן הדוחו"ת. מכל מקום דבר אחד ברור, כי כמו במגידו כך גם כאן נסמכת החומה־הציפוי על מבנה

25) ר' לעיל, ציור י"ט.
26) החומה האחרונה שעודנה מנצלת את השער הצפוני (ר' בציור י"ט) שייכת ככל הנראה לתקופת המלוכה הישראלית.

השער, אך אינה משולבת בו. ויש רק להצטער, כי בשני המקומות שבהם נחשפו הקשרים שבין השערים והחלקלקות (מגידו ושכם) לא נבדקו למדי דרכי הגישה והעליה אל השערים הנ"ל, ולא נמסרו ידיעות מדויקות על יחסי הגבהים בין דרכי הגישה, השערים והחלקלקות[27]. החופרים אינם מודיעים אם מצאו חפיר בתחתית החלקלקות בשכם.

ציפוי אבן דומה על גבי חלקלקה גילה גארסטנג עוד במקום אחר בארץ־ישראל, ביריחו. הציפוי ניתן מעל למילוא של שפך עיים במורדות התל, סביב כל החפיר, כדי גובה של 6.50 מ׳ בקירוב. הוא נבנה אבני גויל משובבות באופן גס, שהונחו בנדבכים ישרים. יסודותיו, שנבנו גושי אבן גדולים ביותר, שוקעו מתחת לפני הקרקע של אותו זמן, ותעלת היסוד הזאת הורחבה כדי חפיר, שהקיף ככל הנראה את כל החלקלקה. בקירוב במחצית שיפועו של ציפוי האבן הזה עבר נדבך „חוגר", שבלט במידת־מה מפני הציפוי וחוצה. לדעת החופר היה זה מעין „מַקפץ", שנועד להזריק את הקלעים שהושלכו מעל החומה למרחק גדול יותר אל מחוץ לעיר. במרום החלקלקה הוקמה חומת־מעקה של לבני־טיט, 1.50 מ׳ בקירוב גובהה (ר׳ ציור כ"ז), ומצד פנים העיר עברה לאורכה דרגת יריה, שעליה יכלו להתיצב המורים המגינים על העיר. בחפירותיה האחרונות של גב׳ קניון נתברר כי חלקלקה זו מיצגת את השלב האחרון בביצוריה החקסוסיים של יריחו. קדמו לה שתי חלקלקות של עפר כבוש, שנטוחו על פניהן. שרידיהן נחשפו מאחורי חלקלקת האבן; והן הקיפו שטחי ישובים קטנים יותר (ר׳ ציור כ"ח).

חלקלקות עצומות כאלה, השייכות לימי שלטון החקסוסים, נמצאו לא רק בארץ־ישראל אלא גם בסוריה (אַלַלַח׳ = תל עַטְשַׁאנֶה; חמת; חֻמְץ; קַטְנַה = אֶלְמִשְׁרְפֶה; קדש שעל אורונת = תל נַבִּיא מִנְדְּ; ועוד) במצרים (תל אֶלְיְהוּדִיֶה). בדיקתן של אלה עלולה לסייע במידת־מה בפתרון בעיית הזיקה שבין החלקלקות ודרך הכניסה אל הישוב המבוצר. אולם כאן יש להבדיל תחילה בין ביצורי חלקלקות חקסוסיות שנבנו בישובים, שכבר עמדו על תליהם זמן מסוים לפני ימי שלטונם של החקסוסים, לבין חלקלקות שהיו למעשה סוללות עצומות שנשפכו סביב מחנות מבוצרים, שהקימום החקסוסים, אם במקומות חדשים שלא נמצא בהם ישוב קודם לימיהם, או בישובים שלא קדמו לזמנם בהרבה ועדיין לא נצטברו

27) ור׳ להלן, בע׳ זה (תל אליהודיה).

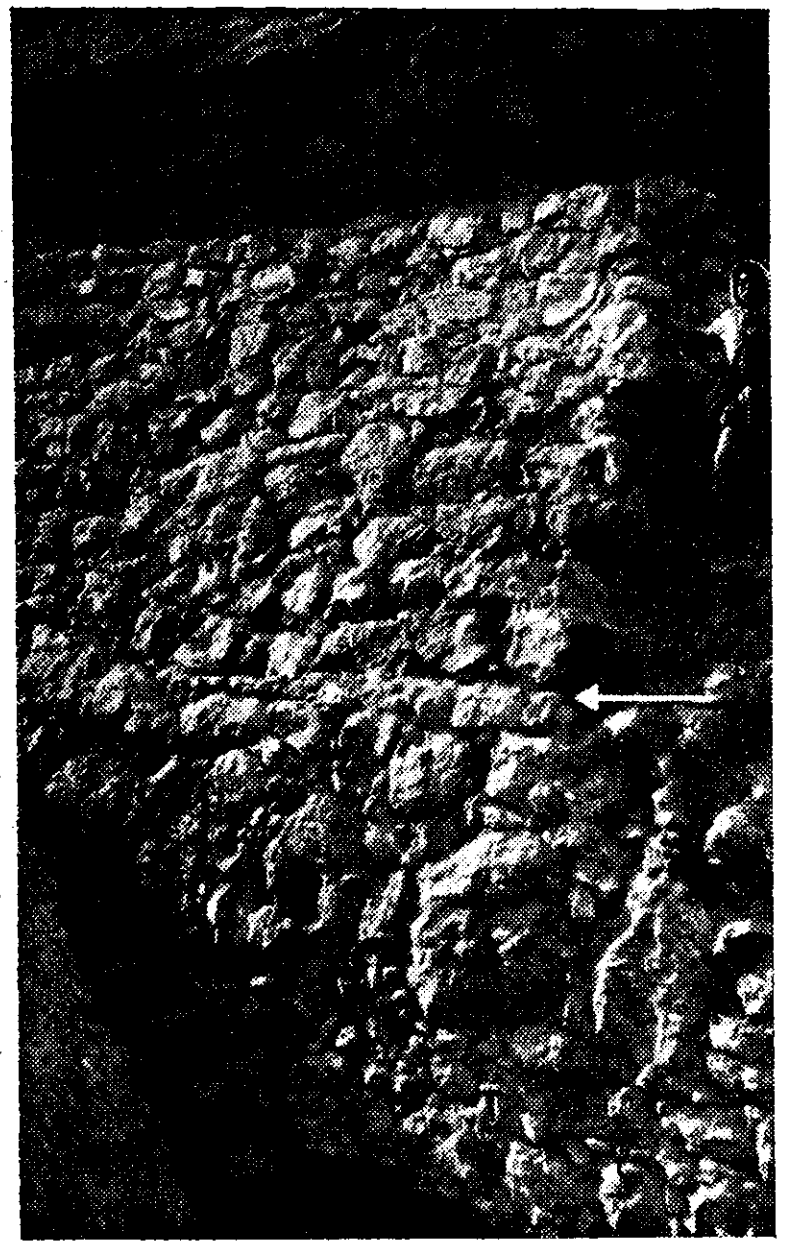

ציור כ"ז: ציפוי האבן על החלקלקה האחרונה ביריחו (באדיבותו של פרופ׳ ג׳והן גארסטנג. כל הזכויות שמורות לו).

בהם תלים. לטיפוס הראשון אופייניים ביותר השרידים שנתגלו בתל אליהודיה במצרים. כאן נשפכה סוללה עצומה של חול ועפר כבוש בגובה של 15 מ׳ בקירוב סביב שטח מרובע של 127 דונם בקירוב[28]. היא נסמכת מצד פנים אל קיר כמעט זקוף, שנבנה לבני־טיט, ורוחבה מגיע כדי 60 מ׳ בקירוב. מבחוץ שופעת הסוללה בזוית של 40° בממוצע ופניה נטוחו טיח טיט (סוד?) פסים פסים לרוחב (ר׳ ציור כ"ט). רוחב הסוללה מלמעלה כמעט 32 מ׳ בצד מערב וצפון, והוא הולך וצר בצד מזרח, עד כי בדרום אינו עולה על 21 מ׳ בקירוב. פיטרי לא מצא כל סימני חומה, שהתנשאה על הסוללה. באמצע הצד המערבי מצא כֶּבש, ששפע במדרון נוח הרבה יותר, וירד בין שני קירות תומכים אל פני הקרקע מבחוץ במרחק

28) המספרים שמוסר התופר המנוח, סיר פלינדרס פיטרי, מצוינים ביארדים (400 יארד אורך הצלע של הריבוע); וחושבו כאן במידות מטריות.

ציור כ״ח: מערכות החלקלקות החקסוסיות ביריחו (לפי Kathleen M. Kenyon, loc. cit., p. 604, No. 8).

ניכר ממרגלות הסוללה. כאן היתה, ככל הנראה, הכניסה האחת אל השטח שבפנים הסוללה (ר׳ ציור ל׳). דומה כי כבש שני, לאורך הקיר הפנימי של הסוללה, ירד ממרום הסוללה אל פני הקרקע בפנים המחנה. מכל־מקום נתגלו סימני כבש כזה במחנה חקסוסי אחר מאותו טיפוס עצמו באלמשרפה שבסוריה התיכונה, היא קַטְנַה העתיקה. במקום זה מצא החופר שרידי לבני־טיט על פני הסוללה מלמעלה; הוא ראה בזה עדות לכך, כי לפנים התנשאה מעל הסוללה חומת לבני־טיט. הסוללה היתה מוקפת כאן מבחוץ חפיר

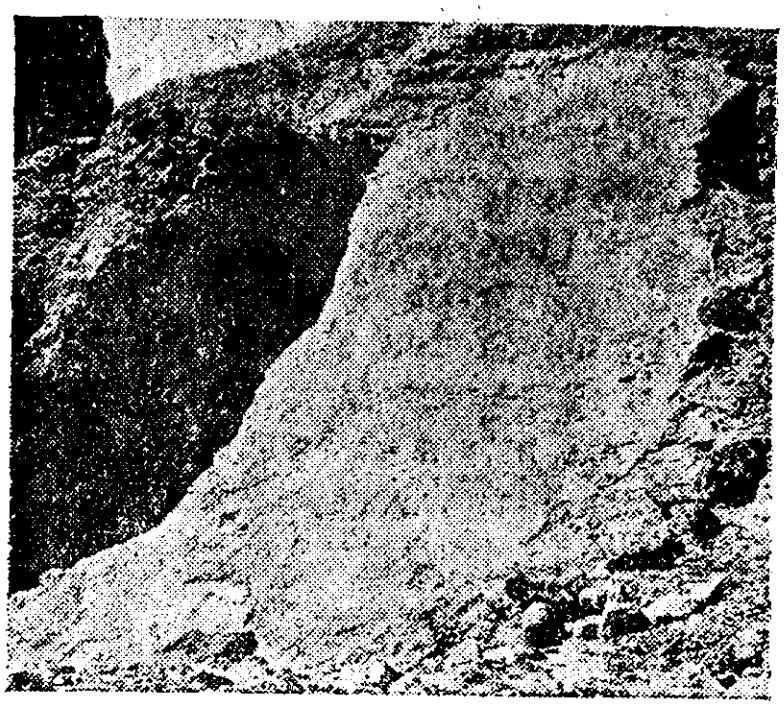

ציור כ״ט: פני סוללת החלקלקה, הטוחים מבחוץ, במחנה החקסוסי המבוצר בתל אליהודיה שבמצרים (לפי W.M.F. Petrie, Hyxos and Israelite Cities, pl. IV/b.).

עמוק ורחב למדי, שמחוליתו נשפך עיקרה של הסוללה. בכמה מקומות היו פרצות בסוללה, שבהן עברו דרכים שונות המחברות את אלמשרפה אל ישובים אחרים בסביבתה. החופר בדק כמה מן הפרצות האלה, אבל לא גילה בהן אלא שרידי שערים מתקר־פות מאוחרות (למן סוף תקופת הברזל ועד התקופה הרומאית). לפיכך יש לשערך כי פרצות אלה נפרצו בזמנים מאוחרים באופן יחסי, ואילו בימי החקסוסים לא היו כאן שערים, אלא כבש היה מתרומם ועולה אל מרום הסוללה מבחוץ ממש כמו בתל אליהודיה. אפשר שבשיאו היה כבש זה מוגן בשער, שרק דרכו אפשר לעבור אל הכבש היורד אל פנים המחנה, גם כאן וגם בתל אליהודיה שבמצרים. בארץ־ישראל נמצא מחנה כזה רק במקום אחד בחצור; אלא שבאתר זה עדיין לא נערכה חפירה רצינית, שיהיה בה כדי בדיקה יסודית של מערכת ההגנה, ואילו בדיקתו הקטנה של

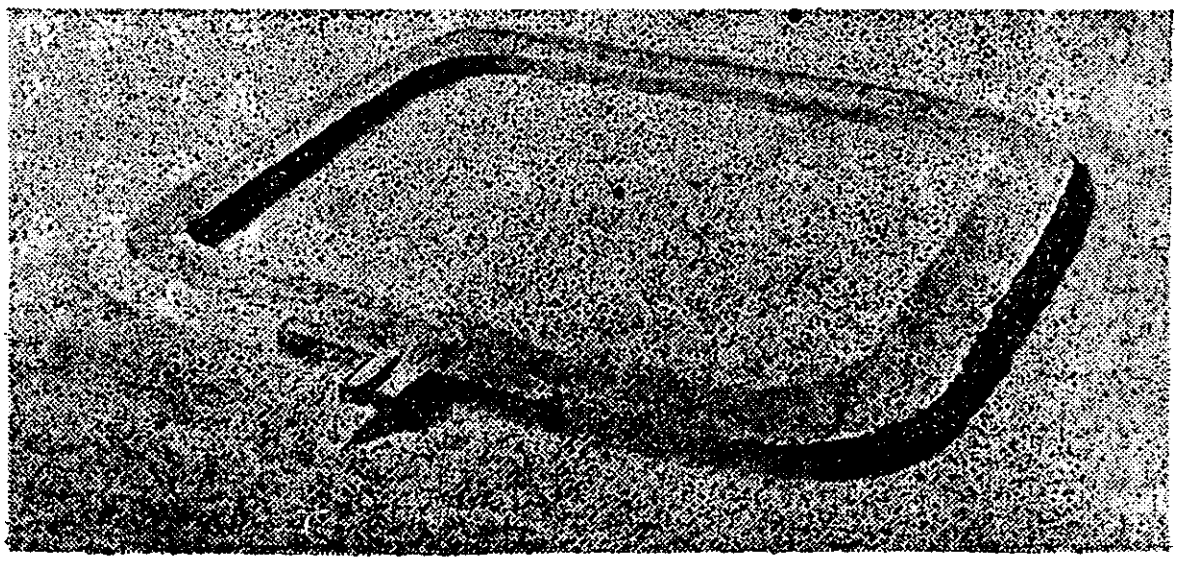

ציור ל׳: תבנית משוערת של מחנה החקסוסים המבוצר בתל אליהודיה במצרים (לפי W.M.F. Petrie, op. cit., pl. IV, a.).

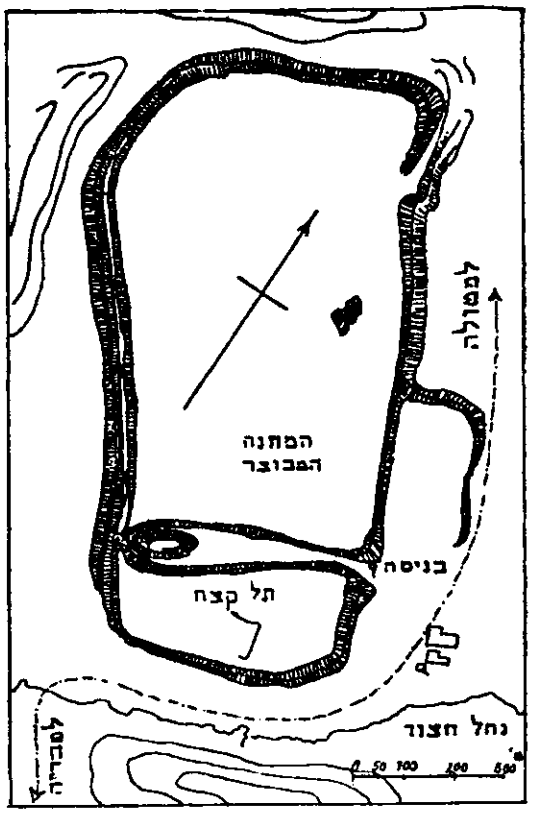

ציור ל"א: תסריט ביצוריה של חצור. שים לב למחנה המבוצר המקיף כ־3/4 של השטח המבוצר (בצפון־מערב) (לפי L. Hennequin, Fouilles et champs de fouilles en Palestine et en Phénicie, fig. 288, p. 433).

גארסטנג לא העלתה פרטים ברורים על ביצורי המקום (ר׳ ציור ל"א).

השינויים המתוארים לעיל כמעט בכל עקרונות הביצור, החלקלקות־הסוללות העצומות, מבנה השער, הזיקה שבין החומה והחלקלקה, גדולים ופת־אומיים הם, מכדי שנוכל לראות בהם תוצאת התפת־חות טבעית. ולא זו בלבד, אלא שרוב התכונות האופייניות אין להן קשר אל מה שקדם להן, וריב העקרונות אין להם גם המשך במה שבא אחריהם. לפיכך קשה להימנע מן המסקנה, שנתקבלה על דעת רוב החוקרים אשר טיפלו בבעייה זו, כי שינויים אלה הובאו לארץ־ישראל, סוריה ומצרים על־ידי גל הכובשים החקסוסיים, שהשתלטו על קדמת אסיה ברבע השני של האלף הב׳ לפסה"נ. ואם נתחיל להת־חקות על מקורם של העקרונות האופייניים לשיטה חקסוסית זו, נמצא כי ברובם כבר מתגלים הם באסיה

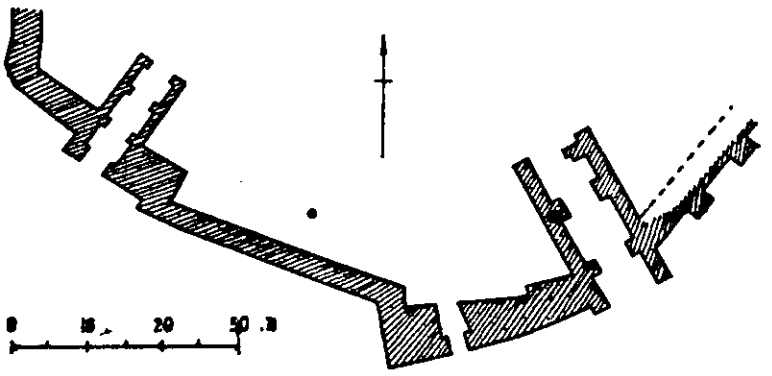

ציור ל"ב: חלק מביצורי טרויה בשכבה II. שים לב לשערי הכניסה הישירה
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב׳, ציור 66, בע׳ 235)

הקטנה בפרק זמן מוקדם למדי מן האלף הג׳ לפסה"נ.

כך, דרך־משל, כבר נחשפו בשכבה II בטרויה (חִצַארלִדְ; קרי הִסַרלִדְ) שערי כניסה ישירה המו־גנים בשלושה או ארבעה מעברים מוצרים (ר׳ ציור ל"ב). שכבה זו שייכת כפי הנראה לרבע השלישי של האלף הב׳ לפסה"נ. צירוף אותו טיפוס של שער עם חלקלקת לבני־טיט, שפניה טוחים מלט־טיט והיא שופעת כדי 45° ומתנשאת לגובה של 7.50 מ׳ בקירוב. החל מן החומה החיצונה שלא היתה ככל הנראה גבוהה ביותר, נמצא גם בשכבה XII באללח׳ (תל עטשאנה) שבעמק האורונת התחתון בסוריה הצפונית (ר׳ ציור ל"ג). שכבה זו שייכת למחציתה הראשונה של המאה הי"ח לפסה"נ, והיא קודמת מיד לתקופת השלטון החקסוסי. ביצורים דומים בכמה תכונות אופייניות נתגלו גם בבירת ממלכת החתים בח׳תוּשַׁשׁ (בוֹע׳זְכוֹיִ), שבאסיה הקטנה, ובכרכמיש שבסוריה הצפונית, בתקופות התואמות את הזמן הנדון לעיל. מכאן שיש להניח כי החקסוסים שאלו את עיקרי עקרונות הביצור שלהם מאסיה הקטנה וצפון סוריה ותיאמו אותם בכמה דברים לשיטות הקרב וטכניקת הלחימה המתבססות על חיל־הרכב הכבד שהביאוהו אתם.

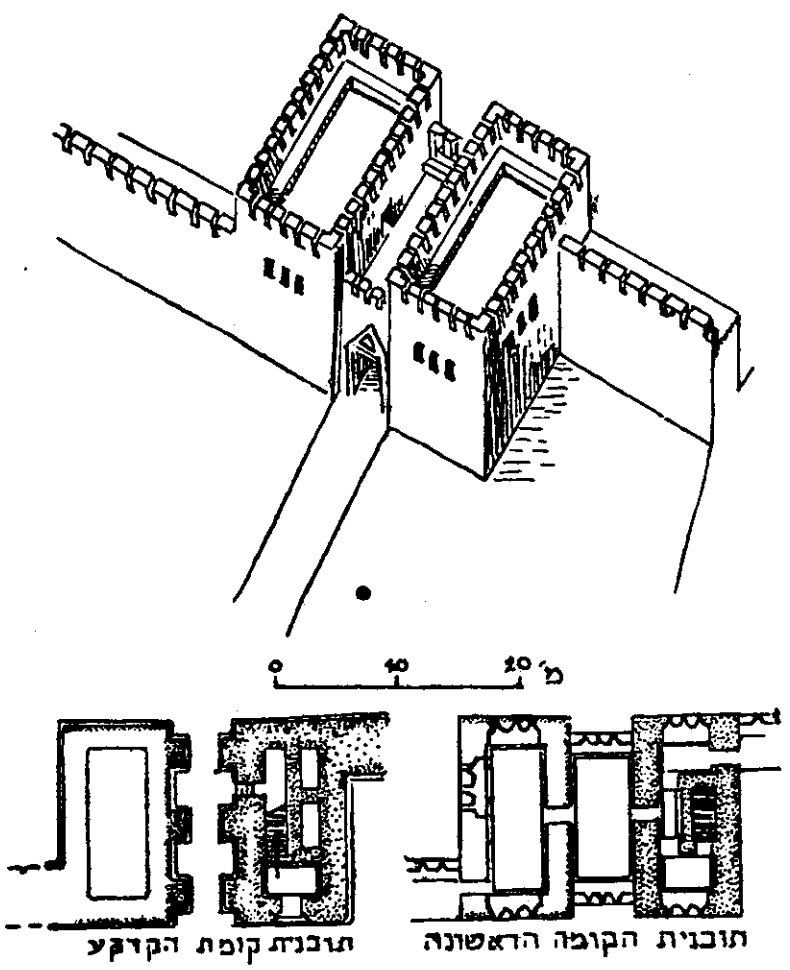

ציור ל"ג: תחזורת השער והחלקלקה בשכבה VII באַלַלח׳ (תל עטשאנה) שבחתאי התורכית — מלמעלה: תכנית השער — מלמטה, משמאל: תכנית משוערת של המגדל מעל לשער — מלמטה, מימין
(לפי C. Leonard Woolley, A. Forgotten Kingdom, fig. 11, p. 07).

ביצד לכדו המצרים את יפו

לפי מעשיה מצרית, הכלולה במגילת הריס 500 (מגילת גָמי מימי השושלת הי״ט; משנת 1300 לפסה״נ בקירוב), לכד אחד ממצביאיו של תחותימס הג׳ (1501—1447 לפסה״נ; ולדעת אחרים 1490—1436 לפסה״נ), ושמו תחותיי, את העיר יפו בערמה. המעשיה מעלה לפנינו את זכר מעשה עלי באבא וארבעים השודדים; אך יתכן כי צפון בה גרעין היסטורי (על־כך ר׳ ש. ייבין, הקרב על יד מגידו, ספר היובל של ר׳ יש״י אדלר, תל־אביב, תש״ז, ע׳ 261).

ראשיתה של המגילה חסרה; דומה כי המצביא אינו רואה דרך ללכוד את העיר על־נקלה בסערה. ועל־כן הוא מזמין את מלך העיר לפגישה, מתוך אמתלה שהוא רוצה להתמסר לו יחד עם כל בני משפחתו.

ובאן מתחילה המגילה:

במשתה שנערך בשעת הסעודה משתכר מלך יפו, ותחותיי מספר לו על כונתו להתמסר לו. המצביא המצרי מצליח להלום את מלך יפו השיכור ולאסרו באזיקים.

«...ויצו (תחותיי) כי יובאו מאתיים סלים אשר נעשו לפי פקודתו; ויכנים מאתיים חיילים לתוכם. ובזרועותיהם ניתנו עבותות ואזיקים; והם (הסלים) נחתמו בחותמות. ולהם ניתנו סנדלים וגם מוטותיהם[1] ומקלותיהם. וכל חייל, בחור, וטוב, נשאו את הסלים, כדי מספר חמש מאות איש. וכך נאמר להם: „כבואכם העירה, הוצא תוציאו את חבריכם (מן הסלים), ושמתם ידכם על כל העם אשר בעיר ואסרתם אותם מיד בעבותות״.

וילכו ויאמרו לרכב (של) הנופל הלז (האויב) מיפו: „כה אמר אדוניך: לך ואמרת לגבירתך: ׳צהלי ושמחי, כי (האל) מת מסר את תחותיי בידינו, יחד עם אשתו וילדיו! ראי, הנה החלוץ של נושאי מנחתם׳. בשר תבשר לה את (בוא) מאתיים הסלים האלה״, אשר מולאו אנשים ואתם אזיקים ועבותות. ויילך (הרכב) לפניהם להביא את הבשורה הטובה אל גבירתו, לאמור: „לכוד לכדנו את תחותיי״. ויפתחו (אנשי יפו) את מנעולי העיר בפני החיילים.

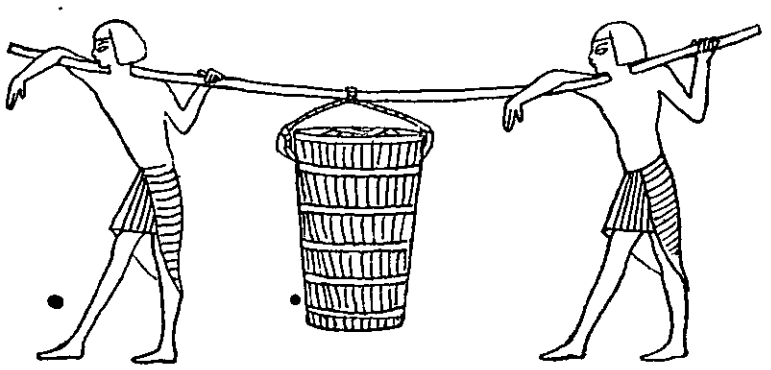

ויבואו (החיילים) העירה, ויוציאו את חבריהם מן הסלים. וישימו ידם על העיר, למקטן עד גדול, ויאסרום מיד בעבותות ובאזיקים. כך תפסה זרועו האדירה של פרעה — החיים! ההצלחה! השלום! (לו) — את העיר...»

1) דהיינו, מוטות נשיאה (על דרך הכתוב: „וישאוהו במוט בשנים״). לפי הגיון הסיפור מתייחס משפט זה אל החיילים נושאי הסלים, המוזכרים במשפט הבא, ולא לחיילים שהוחבאו בסלים.

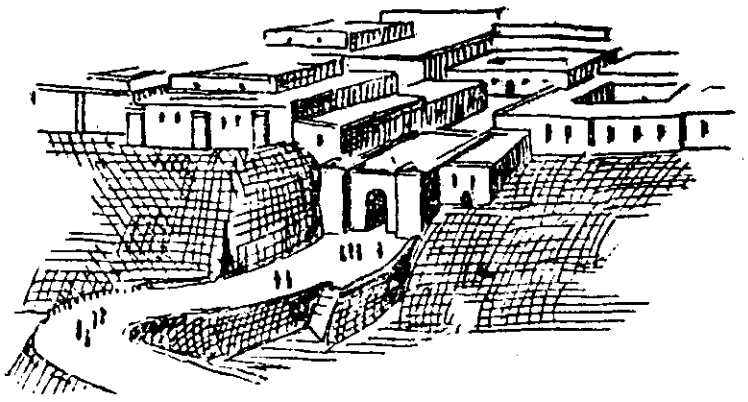

ציור ל"ד: תחזורת ביצורי מגידו בשכבה VIII
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב', ציור 68, בע' 236).

עם התפוררות האימפריום החקסוסי נעלמת גם שיטת הביצורים שהביאוה אתם. אכן מבחינת רצי־פותה של התרבות החומרית והטכנית היה זה חזיון אטי וממושך, ולא גרר בעקבותיו משבר תרבותי בדומה לזה המתגלה עם עלייתם של החקסוסים. ואפילו הכובשים המצרים שהשתלטו על ארץ־ישראל וסוריה עם שחר התקופה הכנענית המאוחרת לא הביאו אתם מהפכה מדינית חדשה, אלא השאירו ברוב המקומות את שושלות השליטים המקומיים הקודמים על כנן. לפיכך אנו עדים לתופעה זו שאין כמעט חידושים בראשית התקופה הכנענית המאוחרת בשיטות הביצורים בישובי הארץ. מקום שלא היה צורך לתקן או לבנות מחדש את מערכת הביצור בישוב מסוים מוסיפה לשמש המערכת הקודמת. חלקלקות לא גדו־לות נשארות, אלא שלחומות אשר מעליהן מוסבת עתה תשומת לב גדולה יותר, וכן נשארת בתוקפה שיטת השער הישיר המוגן בשניים או בשלושה מע־ברים מוצרים. הרי אף בתקופת החקסוסים מצויים הבדלים בין החלקלקות העצומות של המחנות המבר־צרים (קַטנה, חצור, תל אליהודיה) ובין החלקלקות הקטנות באופן יחסי בערים שנושבו מזמן, כגון מגידו; וכן קרוב יותר לדרום הארץ נוצרה שיטת ביניים של

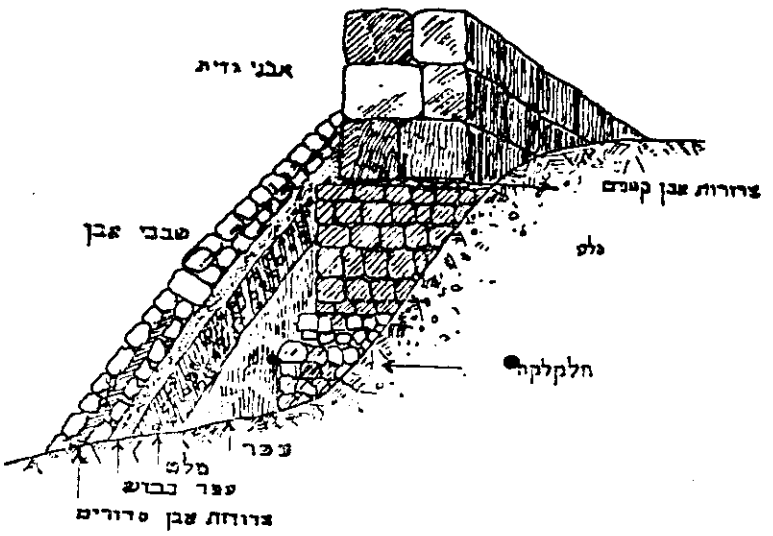

ציור ל"ה: חתך בחומתה המערבית של המצודה המערבית בתענך.
(לפי L. Hennequin, op. cit., fig. 289, p. 434).

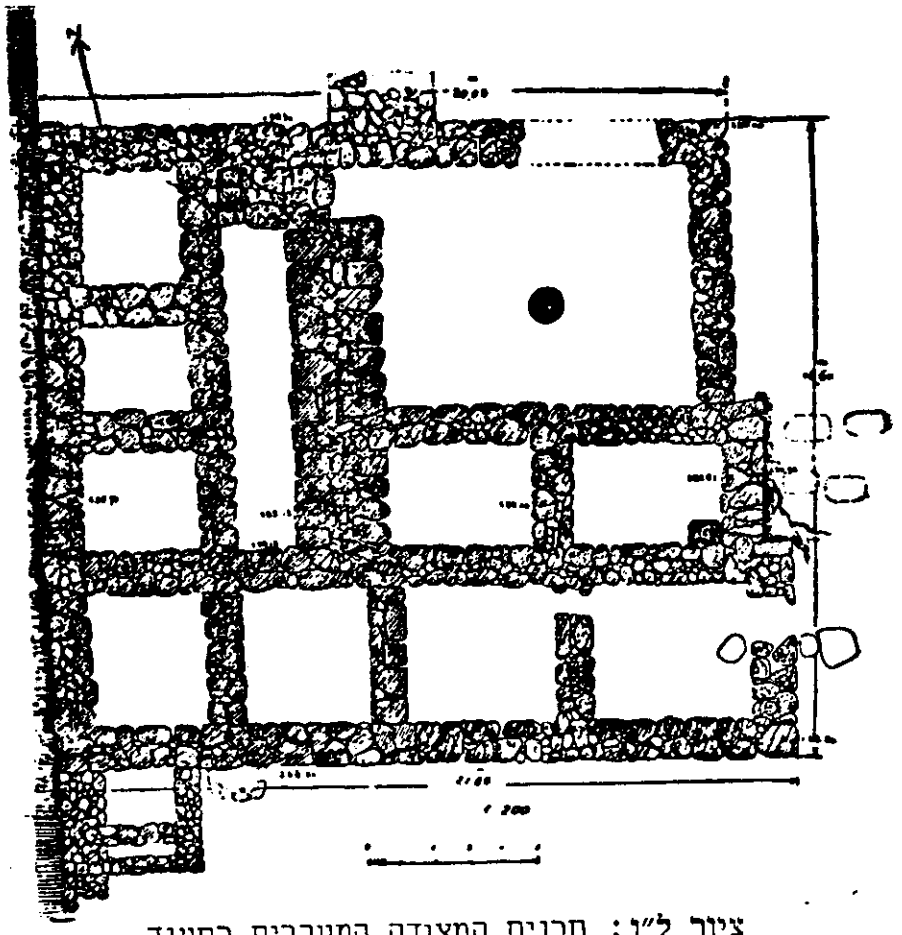

ציור ל"ו: תכנית המצודה המערבית בתענך
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב', ציור 42, בע' 216)

חלקלקות גדולות למדי המתואמת לישובים עתיקים (תל ג'רישה, לכיש, בית־עגליים, שרוחן). החלקלקות הוזנחו עתה, ולא טופל בבדקן, אך לא נהרסו במתכון.

וכך אנו מוצאים כי במגידו, דרך־משל, אין להכיר הבדלים בין מערכות הביצורים בשכבות X—VII, כלומר למן המאה הי"ז ועד המאה הי"ב לפסה"נ בקירוב, הוי אומר כל ימי התקופה הכנענית המאוחרת ועד ראשית התקופה הישראלית (תקופת הברזל) הקדומה, חוץ מעליית מפלס פני הקרקע

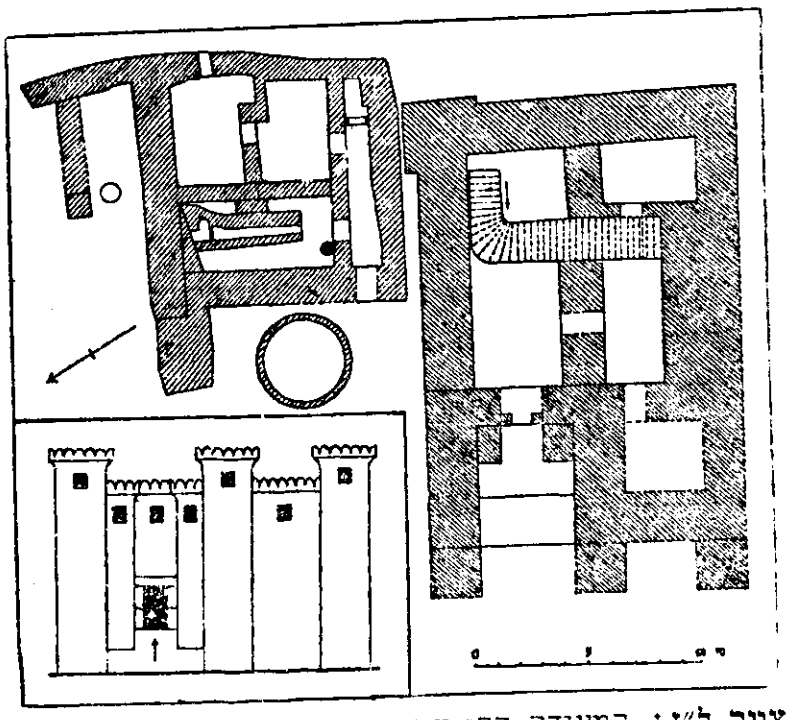

ציור ל"ז: המצודה הפנימית בשכבה VII בבית־שאן. שים לב לארמון הנציב ולאסם הגדול דרומית־מזרחית למצודה; בפינה השמאלית — מתחת — תחזורת חזית המצודה
(לפי אנציקלופדיה מקראית ב', ציור 72, ע' 239)

בשער, עם התגבבות השכבות זו על גבי זו. תחזורת השער הצפוני של מגידו בשכבה VIII, כלומר במאה הט"ו לפסה"נ בקירוב (ר' ציור ל"ד), אינה שונה מזו של ימי החקסוסים. וכך מתקיימת החלקלקה גם בתענך בתקופה הכנענית המאוחרת (ר' ציור ל"ה).

ציור ל"ח: מצור אשקלון, תבליט מצרי מימי רעמסס הב'
(לפי W. Wreszinski, Atlas zur altägyptischen Kulturgeschichte II, Taf. 58).

יחד עם זאת מתגלה תופעה חדשה בשיטות הביצור של ישובי התקופה הכנענית (תקופת הברונזה) המאוחרת. בפנים העיר מוקמת עתה מצודה מבוצרת הנפרדת מן העיר, מעין מקלט אחרון לאחר פריצת חומותיה, ולפעמים אף יותר ממצודה אחת. כאלה הן שתי המצודות שחשפן זלין בתענך (ר' ציור ל"ו) או המצודה שגילה רוו בבית־שאן (ר' ציור ל"ז). השלמה והמחשה נאה לשרידים הארכיאולוגיים אשר נתגלו בחפירות משמשים התיאורים הציוריים, ששרדו אלינו לפליטה בתבליטיהם של פרעוני הממלכה החדשה במצרים (שושלות י"ח—כ', כלומר 1565—1060 לפסה"נ בקירוב), ובעיקר פרעוני השושלת הי"ט, שהרבו להילחם בארץ־ישראל ובסוריה

ציור ל"ט: מצור העיר דביר (?) בסוריה התיכונה, תבליט מצרי מימי רעמסס הב'. שים לב לשתי החומות, החיצונה והפנימית, ולפניהן (בתחתית הציור) החיל (?)
(לפי W. Wreszinski, op. cit., Taf. 78).

הדרומית. המחשות ציוריות אלה מקנות לנו מושג גם על מראה חלקיהם העליונים של הביצורים, שלא נשתמרו כרגיל ולא נתגלו בחפירות, וגם של מערכות ביצורי הערים בשלמותן, שכן שום חפירה במזרח התיכון עדיין לא חשפה מערכת ביצורי עיר בשלמותה.

כך אנו רואים בתבליט המתאר את מצור אשקלון בימי רעמסס הב' (1290—1223 לפסה"נ בקירוב) עיר מבוצרת, העומדת על תלה, ולה חומה חיצונה עטורה שיניות מעוגלות למחצה בראשה, ומוגנת במגדלי פינה. לה שני שערים וביניהם מגדל תיכון המגן על שניהם. מבפנים העיר מזדקרת חומה פנימית, אף היא עטורה ומוגנת מגדלי פינה כחיצונה (ר' ציור ל"ח). תבליט

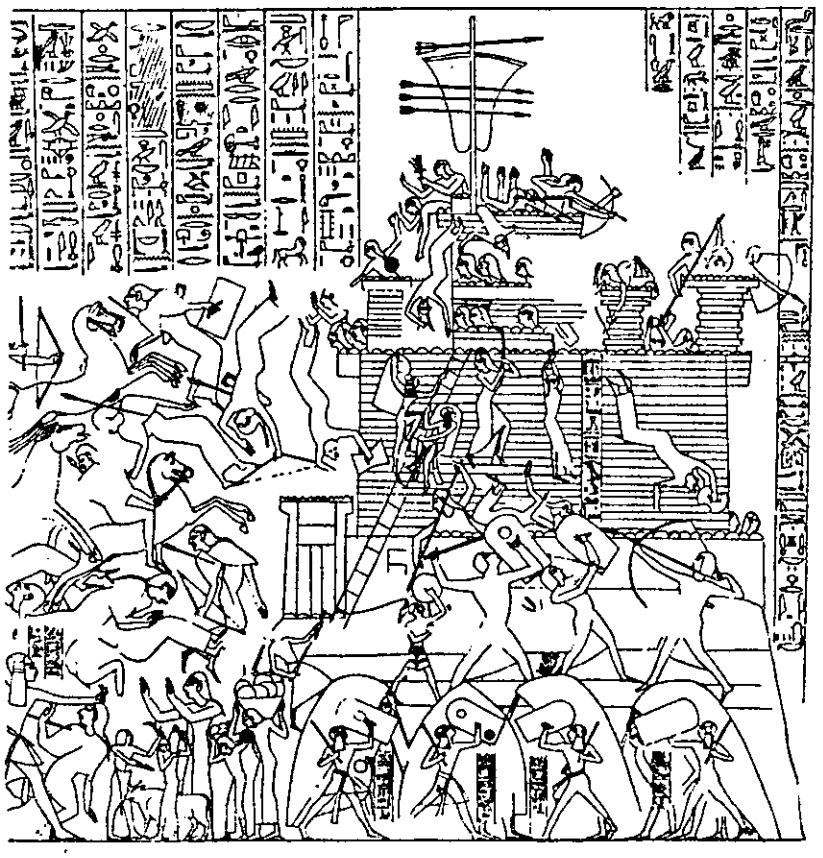

ציור מ': קטע אחר של התבליט שבציור ל"ט. שים לב למצודה הפנימית שמעל חומתה מתנשאים מגדלים, ועליה מתנוסס נס המקום
(לפי W. Wreszinski, op. cit., Taf. 109).

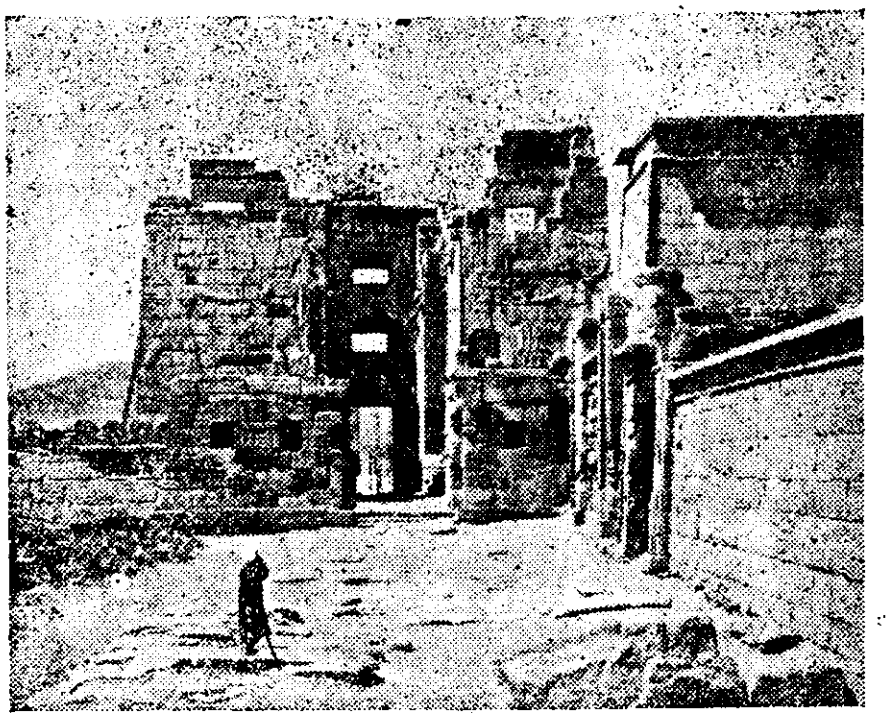

ציור מ"א: מראה שרידי החומה החיצונה והשער במדינת הַאבּוּ, ארמון־מקדש מבוצר מימי רעמסס הג', ממערב ליאור — מול נא אמון (אֶלאֶקצר)
(באדיבותו של המכון המזרחני לאוניברסיטת שיקאגו)

של מצור העיר דביר (בסוריה התיכונה) מראה לא רק שתי חומות: חיצונה ופנימית, אלא גם חֵיל נמוך(?) לפני החומה החיצונה, ומצודה פנימית המר־גנת מגדלים קרובים זה לזה. אופן סימון המגדלים מעלה על הדעת את האפשרות שהיו בנויים קורות עץ (ר' ציורים ל"ט—מ').

מימי מלכותו של רעמסס הג' (1188—1156 לפסה"נ בקירוב), הראשון לפרעוני השושלת הכ', שרדו אלינו עד היום חורבות ארמונו־מקדשו המבוצר במֶדִינֶת הַאבּוּ, שעל חופו המערבי של היאור, במרחק קטן מדרום־מערב לאֶלאֶקצֶר (ששמה שובש בשפות אירופה ללוּקסוֹר). ביצורים אלה נבנו בטעם הבי־צורים הארצישראליים־הסוריים, להוציא את הבִּחָנִים (הפילוֹנים), מגדלי השערים השופעים והנישאים, האופייניים לאדריכלות המצרית. ומשם אנו יכולים ללמוד ממש מה היה מראהו של מבצר ארצישראלי בסוף התקופה הכנענית המאוחרת (ציורים מ"א, מ"ב).

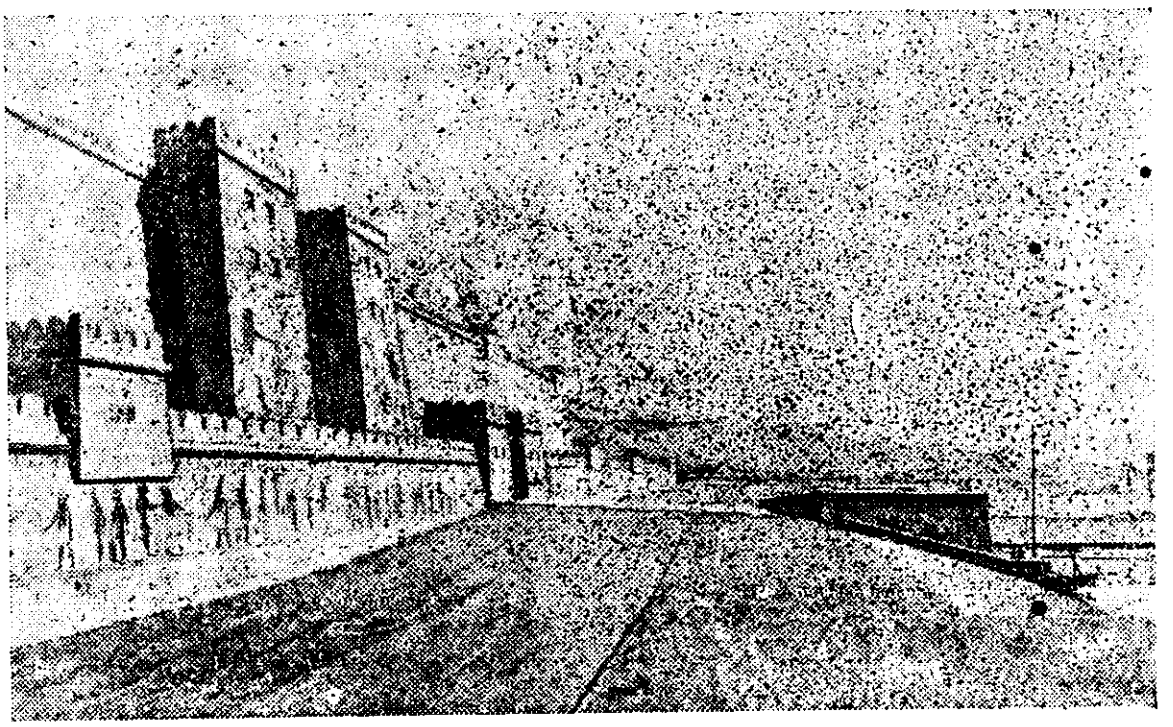

ציור מ"ב: תחזורת חזית הארמון־המקדש המבוצר של מדינת האבּוּ; השוה ציור מ"א
(באדיבותו של המכון המזרחני לאוניברסיטת שיקאגו).

מדברי מפקדים

מרשל מוריס דה־סַכְּס

א. מסורת־יחידות ורוחן

שמו של כל לגיון [גוף־קבע של גייסות־משולבים, שעצמתו כשל חטיבה המוצע ע״י דה־סכס] ילך לפניו, ויתרשמו ממנו שאר הלגיונות ואף האויב. גוף כזה יראה בשמו־הטוב — נחלה משו־תפת, ותמיד יהיה חדור רצון להשתוות במוניטין שלו עם אלה של האחר — או לעלות עליו. פעולותיו של גוף־צבא, הנושא ציון־קבע — ודאי שנשכחות פחות מאלו של גופים המכונים בשמות מפקדיהם — כי שמותיהם של הללו מתחלפים, ואתם יורדים לנשיה אף פעולותיהם.

יתר־על־כן, מטבעו של אדם שיותר משהוא מעוניין במה שנוגע לזולתו, הריהו מעוניין במה שנוגע לו עצמו. ושמו־הטוב של גוף־צבא הופך לענין אישי — מרגע, שלכבוד ייחשב להשתייך אליו. הרגשת־כבוד זו, יקל בהרבה לעוררה בגוף־צבא אשר שם קבוע לו.

ב. גורמי־נפש במלחמה

לעולם מתירא אדם מפני תוצאותיה של סכנה, יותר משהוא מתירא מפני הסכנה עצמה.

ג. גורמי־נפש במלחמה — וענין העתודה

...כי כל מי שאיננו רואה מאחוריו כוח שיסייעו ויתמוך בו, ולקראתו יוכל לסגת בשעת־צורך, כמוהו כמי שהובס־לחצאין; וזו הסיבה שקורה כי הקו השני נסוג, בעוד הראשון מוסיף להלחם. כזאת ראיתי פעמים רבות, וודאי גם אחרים ראו מעין־זאת. אולי נדמה כי לא טרח אדם לבקש אחר הסיבה — והלוא זו טבועה בטבע נפש־האדם.

ד. משמעת

לאחר ארגון הגייסות, הרי בעיית המשמעת הצבאית היא המתיצבת כענין שחשי־בותו ראשונה־במעלה. ציפור־נפשם של צבאות היא. אם לא תייסדה בתבונה, ותקיימה בתקיפות שאין־לערערה — חיילים לא יהיו לך. רגימנטים וצבאות לא יהיו בלעדיה אלא אספסוף־מזוין נִקְלֶה — שסכנתו לארצו־הוא רבה מסכנתו לאויב.

מצביאים רבים סבורים שיצאו־ידי־חובתם משהוציאו את פקודותיהם; ומרבים הם בהוצאת פקודות — כי מרבים הם למצוא את הצריך תיקון. אכן, כלל מוטעה נקוט בידם: — בדרך זו לעולם לא תוחזר משמעת לצבא, בו אבדה או נתרופפה. כל הממעט בפקודות — הריהו משובח; יהא עוקב בהקפדה אחרי ביצוען; יעניש על כל התרשלות, ללא משוא־פנים ומבלי להדר מעמד וייחוס — שאם לא־כן לא יקצור אלא שנאה. אפשר ואפשר להיות מדקדק ונוהג בצדק כאחד, לזכות לאהבת הבריות — וליראתם.

ה. טקטיקה ואש

לאנשי חיל־הפרשים תנתנה קרבינות מחורקות ונטענות־המכנס — הללו כוחן גדול משל כל כלי־רובה אחרים, והן נטענות על נקלה, מאחר שאין צורך לדחוס בכוח פנימה, בעזרת

שרביט טעינה, את מטען־אבק־השרפה והכדור; מלאכה זו קשה עד למאוד כשיש צורך לעשותה ברכיבה על סוס.

ממליץ אני על הרובה נטען־המכנס. הוא נטען במהירות יתר, הנו מרחיק־קלוע, מדייק יותר וכוח־פגיעתו רב מן הרובים האחרים. תוך כדי התרגשות הקרב, תכופות לא יוכל חייל להכניס תחמישים לתוך הקנה, מבלי שייפתחו. דבר זה קורה עתה לעתים קרובות, ומוציא את הרובים מכלל שימוש. כן לא יוכל אז החייל להכניס שני מטענים, תחת אחד — כי ממילא לא יכילם בית־המטען; וכתוצאה מכך, לא עוד יתפוצצו רובים כפי שקורה עתה לעתים קרובות.

בשעה שמוטל עליך לעקור את האויב או לסלקו מעמדתו שמעבר לנהר, מגדרות־שיחים, מתעלות וחפירות; או בכל מצב אחר במלחמה כאשר נאלצים גייסותיך להלחם על־עומדם — הייתי ממנה קצין אחד, או מש"ק, לכל שתי רבעות־עורפיות של חיילים. עליו לקדם את האיש־הקדמי שבצמד הראשון צעד אחד, להראות לו לאן יכון את אשו — ולהניח לו לירות כרצונו; זאת, כמובן, לכשימצא מטרה.

לאחר זאת יעביר לידו החייל שמאחוריו את רובהו־הוא — וכך יעשו בזה־אחר־זה, גם שני החיילים הנותרים שב„רבעה"; נמצא, כי האיש־הקדמי שב„רבעה־עורפית" זו, יורה ארבע יריות ברציפות. יהיה בכך כדי להתמיה, אם היריה השניה, או השלישית, לא תקלע אל המטרה. הקצין נמצא קרוב אליו, מבקר את כיוון אשו, מציין לו את המטרה, ומשדלו שלא להחפז. איש זה — אין מילת הפיקוד מעכבת בעדו או מאיצה בו. אין הוא נלחץ ע"י אנשים העומדים בצפיפות; יכול הוא לירות לפי־נוחותו, ולכון כל כמה שהוא רוצה — ולירות ארבע פעמים בזו־אחר־זו.

גמרה „רבעה־עורפית" זו את יריותיה — יחזירה הקצין אחורנית, בקדמו במקומה את האחרת, אשר אף היא תעשה כמעשה זו שקדמה לה. אחר־כך מחזיר הוא את הראשונה — שבינתיים היה סיפק בידה לטעון מחדש. וחוזר חלילה, מעשה שניתן לקיימו אפילו במשך שעות אחדות.

מדברי מרשל דה־סכס, בסוגיית חיל־הפרשים

...יש להפחית מן המעמסה המחרידה אשר נושא כרגיל חיל־הפרשים.

הכרחי מדי פעם בפעם לערוך בחינת הכבודה הנישאת עם חיל־הפרשים, והשקים של כל פרש ופרש — ולכפות על האנשים להשליך את כל הדברים המיותרים וחסרי התועלת. לעתים קרובות עשיתי זאת. קשה לאדם להעלות על הדעת את כל הפסולת והחפצים חסרי־התועלת אשר עשויים פרשים לשאת עמם, שנה אחר שנה. הסוס האומלל — הוא אשר נגזר עליו לשאת את כל זה. לא יהיה בכך משום הגזמה אם אומר, כי יש ומילאתי 20 קרונות בכל אותה פסולת אשר גיליתיה תוך כדי בדיקת רגימנט־פרשים יחיד.

מתוך שיחת־סיכום של אנשי פיקוד ומנהלה בחטיבת צה"ל

בשלב המאוחר יותר של מלחמת העצמאות, משהוצאה החטיבה מתוך שטחה המקורי להשתתף במבצעים בעלי־היקף על־פני מרחבי הדרום והנגב, נאלצנו לבדוק היטב בכל הכבודה אשר החטיבה התרגלה לשאת אתה. ההכרח בניידות כפה בחינה מחמירה של „סידורי הנוחות", אשר יש והפכו ל„היפוכה־של־נוחות" בתנאי מבצעים ניידים. הכורסאות והכסאות (מן הרכוש הנטוש), השולחנות והספסלים הרבים לחדרי־אוכל וכיו"ב, שאר אביזירים וכלי ריהוט שבאו לחטיבה מתוך משטר חיים אזרחי ללא התאמה לאורח החיים הנייד בשדה ובמערכי־עמדות — היה הכרח לפשפש בכל אלה, להוציא, לסלק. מחסנים גדולים נתמלאו בכבודה שהוצאה, ביד חזקה, מן השימוש בחטיבה. מתמיה, כיצד נשאה אתה את כל אלה במשך זמן די ממושך. רק מעתה הפכה החטיבה, על יחידותיה ומפקדותיה, ניידת בפועל, ויכלה לבצע את המוטל עליה.

רב־סרן משולם בר־נתן

מלחמה זעירה

האם הפכה המלחמה הזעירה לנחלת העבר עם בוא תקופת האטום?

לפי תשומת־הלב הזעומה המוקדשת לבעיה זו בבתי־הספר הצבאיים, בספרות הצבאית וביחוני השירותים המזויינים של עמים שונים, אפשר היה להניח שנסתם עליה הגולל. אך נסיון המלחמות, הסדירות והבלתי־סדירות, הקטנות והגדולות, המתנהלות זה שנים בדרום מזרח אסיה — בקוריאה, בהודו סין, בבורמה, במאלאיה — מוכיח את ההיפך.

ידוע שיחידות בלתי־סדירות וסדירות־למחצה העוסקות במלחמת גריליה אינן חביבות ואינן מקובלות על דעת החיילים „הסדירים", הרואים ביחידות אלו כנופיות של הרפתקנים בלתי־ממושמעים ובלתי־מרוסנים, שעליהם מבוזבזים כל הציוד וכל כוח־האדם המוקצבים.

בזכרונותיו „מלחמת־העולם השניה" מעלה צ'רצ'יל את המכשולים שנערמו על דרכו שעה שניגש להקמת יחידות הקומנדו ב־1940, ע"י אותם חיילים בני האסכולה האורתודוכסית, המתנגדים לכל שינוי במקובל. והנה קטע מדבריו:

„התנגדות אנשי משרד המלחמה היתה עקשנית, וגברה ככל שירדו בשלבי הסולם הפרופסיונלי (של אנשי הצבא במשרד המלחמה. — מ. ב־נ.). הרעיון שכנופיות גדולות של בלתי־סדירים, בעלי־זכויות — בלבושם הבלתי שכיח ובהליכותיהם החופשיות — תהיינה עלולות למעט את דמותם של היעילות והאומץ של הגדודים הסדירים, רעיון זה היה שנוא על האנשים אשר הקדישו את מיטב שנותיהם לטיפוח המשמעת המאורגנת של יחידות הקבע. מפקדיהם של רבים מגדודינו היו מודאבים. 'מה יוכלו לבצע אלו וגדודי לא יוכל? תכנית זו גוזלת מהצבא את כל הפרסטיז'ה שלו ואת טובי חייליו. לא היה כדבר הזה ב־1918, ולמה יהיה כעת?' נקל היה להבין לרגשות אלו מבלי להיות שותף להם. משרד המלחמה נענה לתלונותיהם. אך אני לחצתי לחוץ".

מאז עברו שלוש־עשרה שנה. אנשי־הצבא בכל רחבי־העולם מדגישים בכל הזדמנות את גישתם המתקדמת והמדעית לבעיות התכנון הצבאי, ולניצול המשכיל של לקח העבר והתאמתו לבעיות צבאיות בהווה ובעתיד. האמנם קיים מיצוי אוביקטיבי של לקח מלחמת־העולם השניה, ושל המלחמות למיניהן, המתנהלות כעת, גם לגבי מלחמת הגריליה? בצבא־היבשה של ארה"ב, למשל, אנו מוצאים תשובה שלילית לשאלה זו; המדובר ביחידות הריינג'רים אשר בצבא־ארה"ב. באוקטובר 1950 אושרה הקמתן של ארבע יחידות ריינג'רים לפעולה בקוריאה, מאחר שלקחי מלחמת־העולם השניה ומלחמת דרום־מזרח אסיה הצביעו על התכליתיות אשר בשימוש ביחידות מיוחדות המאומנות במלחמת גריליה[1]. אותן יחידות הופעלו, איפוא, בהצלחה בקוריאה[1] — אולם אח"כ פורקו, מאחר שלא נמצאו מתנדבים לתגבורת. יש להניח שאילו היו החיילים ה„סדירים", הקובעים את מדיניות הצבא, מגלים הבנה לגבי הפעלת יחידות אלו וניצולן המושכל, היו מוצאים את הדרך לעורר רוח התנדבות בקרב גייסותיהם, כדי להבטיח את המשך קיום יחידות הריינג'רים. למשקיף מן הצד נראה, כי אותה „אדיקות" קשיחה של מצביאים סדירים ששה לקראת ההזדמנות להכשיל כל נסיון לקיום יחידות מסוג זה.

קולם של קומץ החיילים הטוענים למקומה של המלחמה־הזעירה בצבאות הסדירים — הן כיחידות ומסגרות מיוחדות, והן כתורה שתהא מוקנית בבתי־הספר הצבאיים — הנו כקול קורא במדבר. התכנון של מרבית המדינות מתעלם לחלוטין מהתוצאות האפשריות של חוסר־כוננות זה, או שהנו סומך על אשר יוליד יום לאחר פרוץ מלחמה חדשה.

„מדיניות בת־יענה" זו עלולה להעמיד את המתעלמים מגורם המלחמה־הזעירה בפני שתי סכנות: האחת — חוסר־כוננות וחוסר־יכולת־טכנית להפעלת יחידות מאומנות ללחמת גריליה, או להפעלתן בקרב אוכלוסיה ידידותית בעורף האויב; והשניה — חוסר אפשרות לדיכוי ולביעור פעולות גריליה בשטחים־כבושים, או בחזית המולדת שלהן.

לא בכל שעת דחק יקומו מנהיגים־מפקדים כלורנס, כוינגייט וכקרלסון, אשר בכוח אישיותם יצליחו לטפח דרך, ולכונן יחידות למלחמה־הזעירה.

---

1) ראה „מערכות" חוב' ס"ט.

מוטב לגבש מבעוד עתות־שלום תורה המבוססת על הלקח הרב־גוני של מלחמה־זעירה על הופעותיה השונות, לשלבה בדרישות האסטרטגיות והאופרטי־ביות של כל מדינה ומדינה ולהתאימה להן. הכנה־מראש זאת כוללת הקמתן של „יחידות־מיוחדות", אשר תהיינה בכוננות מלאה — כדי שתוכלנה לה־כנס לפעולה בעת־הצורך.

⁂

המלחמה־הזעירה, על צורותיה המגוונות, הוכי־חה את ערכה במערכות מלחמת־העולם השניה כאמ־צעי אופנסיבי חסכוני. ערכה הוכח במיוחד כאשר מדינות בעלות־הברית נאלצו לנקוט אסטרטגיה דפנסיבית. להמחשת הדברים אביא דוגמות מספר.

כפי שהוזכר, היה צ'רצ'יל בין המדינאים הרא־שונים, שהכירו בערכה של המלחמה־הזעירה, ולפיכך היתה בריטניה בין מפתחיה הראשונים.

במחצית הראשונה של מלחמת־העולם השניה היתה האימפריה הבריטית בדפנסיבה, לאחר שנח־לה מפלות בכל החזיתות. גרמניה דחקה את רגליה של בריטניה מיבשת אירופה, ואף איימה בפלישה לאיים הבריטיים. במזרח־הרחוק עמדה יפן בשערי הודו, ובצפון־אפריקה עמד רומל בשערי אלכסנד־ריה. דנקארק, נארויק, כרתים, סינגפור — לכל אלו היה צביון מובהק של נסיגה ותבוסה. תקופה זו ציינה את תחילת „הפרוספריטי" של המלחמה־הזעירה והפעלת לחמת הגרילה ע"י מסגרות סדי־רות, או ע"י מסגרות סדירות־למחצה ובלתי־סדירות.

באירופה הוקמו יחידות הקומנדו אשר הופעלו בפשיטות מן הים ומן האויר. נקודות בחוף הנורב־גי, סאן־נזאר, דיאפ, היוו את קרני האור האופנסי־ביים הראשונים בחשיכה של נסיגות ותבוסות. פעו־לות אלו, אשר בוצעו ע"י כוחות קטנים תוך־כדי בזבוז מועט־יחסית של כוח־אדם וציוד, גרמו לרי־תוק כוחות־אויב גדולים, לשמירה על אובייקטים חיוניים ברחבי יבשת־אירופה ולהגנת חופים, ושימ־שו כמקורות מודיעין חשובים לקראת פתיחת הח־זית השניה. נוסף על הערך הצבאי גרידא של פעו־לות אלו, היה להן גם ערך פסיכולוגי רב, הן לגבי אזרחיהן של מדינות בעלות־הברית והן לגבי תוש־בי הארצות הכבושות.

הפעולות האופנסיביות הראשונות במזרח הר־חוק, לאחר שורת הנסיגות והמפלות, בוצעו גם הן על־ידי יחידות מיוחדות אשר נקטו אורח לחמת גרילה. מן הידועות שבהן — ה„צ'ינדיטים" של מיור־גנרל וינגייט, אשר ביצע שתי פעולות פשיטה לבורמה העילית. בראשונה, ב־1943, „הסנין" כוחות בעצמה של חטיבה, שהיו מחולקים לששה־שמונה כוחות עצמאיים, במגמה לערער את עורקי־התח־בורה של היפנים — ועם זאת לרכוש נסיון בלחמת ג'ונגל לקראת האופנסיבה העתידה באותה זירה. החדירה השניה בוצעה ב־1944, בעצמה גדולה פי־כמה.

הכוח אורגן בצותות קרב חטיבתיים, שהכילו כששה כוחות־משנה עצמאיים (שדרות) כל אחד. כוח זה נשלח במגמה לעכב (ע"י פעולתו בעורפם) את היפנים אשר ניסו לחדור להודו, ולסייע לפתי־חת „דרך־בורמה" אל סין, אשר עליה נלחמו, מצפון, גייסות סיניים תחת פיקודו של הגנרל האמריקאי סטילול בעזרת „פושטי מריל" (יחידה של צבא־ארה"ב, אשר פעלה „נוסח קומנדו" למחצה בצפון בורמה).

בפשיטות אלו ניתנה לוינגייט ההזדמנות להר־כיח את מעשיותן של חלק מהתיאוריות שלו ביחס ללחמת גרילה בקנה־מידה גדול, אשר קודם לכן לא הוטתה להם אוזן. למשל: — הספקתם־מן־האויר של גופי־צבא גדולים, הקמת „מעוזים מוגנים" ('Stronghold') מאחורי קוי־האויב כבסיסי פעולה ועוד.

בארצות הבלקן ובצפון איטליה הוצנחו משלחות צבאיות, בעיקר בריטיות, אשר סייעו לתנועות הפרטיזניות — הן על־ידי הזרמת ציוד מוצנח־מהאויר, והן ע"י אימון בשימוש בו. פעולותיהם של הכוחות הפרטיזניים האלו הותאמו במידת האפשר לתכניות האסטרטגיות הכלליות של בעלות־הברית.

בצרפת פותחה תנועת מתחרת ענפה, שנהנתה גם היא מתמיכה פעילה של בעלות־הברית. המגמה העיקרית של בעלות־הברית בתמיכה במחתרת זו ובפיתוחה היתה לפרוס על־פני צרפת כולה רשת של קבוצות התנגדות, אשר תכשרנה את הקרקע לפלישה ע"י הספקת מודיעין, ואשר בעת הפלישה עצמה תעבורנה לשיטות התנגדות־פעילה לכוחות הגרמניים, היינו — חבלה במתקני התחבורה, הק־שר וכד'.

יחידות הפרטיזנים של רוסיה, המורכבות מחיי־לים שניתקו מיחידותיהם הסדירות, משבויים אשר נמלטו ומתושבי השטחים הכבושים, פעלו בתחילה באמצעים פרימיטיביים וללא תיאום מרכזי. בהמ־שך המלחמה, ע"י תיאום מושכל של מפקדת הצבא־האדום, הן הפכו לכוח־צבאי יעיל ביותר. הן צוידו

בציוד חדיש ופעולותיהם תואמו באמצעות פיקודים מרחביים. יחידות אלו ריתקו כוחות־אויב גדולים לעורקי התחבורה שלו, והיוו גורם להרמת רוחם של תושבי האזורים הכבושים.

מאחר שרשימה זו לא באה אלא כדי לשקף אפ־שרויותיה של לחמת גריליה כסיוע למלחמה המו־דרנית, ניתנו כאן דוגמות מספר בלבד.

לא ניתן לקבוע מה חלקם של יחידות־הקומנדו, הפרטיזנים והמחתרת בהנחלת התבוסה לכוחות ה„ציר". אין ספק שהתוצאות שהושגו באמצעים קטנים יחסית, הצדיקו את השקעתם. לו היתה תו־רת לחמת הגריליה שגורה יותר, ולו היתה זוכה לתמיכה ולעידוד רחבים יותר הן לפני המלחמה והן בשעתה, אפשר שהיתה תורמת תרומה גדולה יותר להחשת הנצחון, ולחסכוניות השגתו.

***

בטרם נוכל לברר לעצמנו מה מקומה של המל־חמה־הזעירה בתקופתנו אנו, עלינו לעמוד בקצרה על מטרותיה במסגרת הכללית של המלחמה המו־דרנית. אופיה של המלחמה־הזעירה, אשר אינה מסו־גלת כשהיא־לעצמה להביא לידי הכרעה במלחמה או במערכה מסויימת, מציב אותה כמכשיר־מסייע בלבד בניהול מלחמה.

המטרות העיקריות בהן נועדה לפגוע המלחמה הזעירה הן:

- רוחם של גייסות האויב ושל אוכלוסיתו;
- מחשבת המפקד האויב;
- הספקה (החל ממקורות חומרי־הגלם וגמור במר־חב האופרטיבי עצמו);
- אמצעי־השליטה של הצבא היריב (מטות וקשר);
- רשת־התחבורה.

שתי המטרות הראשונות שנועדו לפגיעה הנן פסיכולוגיות, ועל־כן אין הן ניתנות להשפעת השי־נויים הטכניים המתחוללים בכל תקופה ותקופה. יתר שלוש המטרות נמנות על הגורמים המשתנים, הניתנים להשפעת ההתפתחות־הטכנית של המלח־מה. ההתפתחות הטכנית הפכה את המלחמה לניי־דת — אך עם זאת, לתלויה במערכת לוגיסטית ענפה, אשר בלעדיה לא תתכן לחמה חדישה.

חלקה של התובלה־האווירית במערכת ההס־פקה, שהיא אחת הבעיות הלוגיסטיות העיקריות, הולך אמנם וגדל; אך אין להניח שבעתיד הקרוב תהיה מסוגלת למלא את מקום התובלה הימית והיבשתית המקובלת. וזאת — עקב היותה בלתי־חסכונית, הן מבחינת חומרים והן מבחינת כוח־האדם הדרושים לייצור כלי־התובלה האוויריים, להפ־עלתם ולהחזקתם.

הניידות של המלחמה החדישה מחייבת אמצעי שליטה מפותחים. התפתחותם של אמצעי־הקשר בראה כי אינה מסמנת תמורות מהפכניות בהוות. השימוש באלחוט הפך אמנם להברח ברמה הטק־טית, אך לא נראה כי הוא פתר את יתר בעיות הקשר הצבאי. על אף היותם פגומים, משמשים עדיין אמ־צעי־הקשר הקוי והממונע כאמצעי קשר עיק־ריים, והנם עדיפים על הקשר האלחוטי.

אמצעי־שליטה נוסף, פגיע אף הוא, הנו המטה על כל דרגיו.

ניידותה של המלחמה החדישה וריבוי אמצעי־האש שלה חושפים אותה בפני מהלומות המלחמה־הזעירה ומגבירים את פגיעותו של מנגנון המלחמה, בחלקיו הרגישים ביותר: עורקי תחבורה, מרכזי ייצור והספקה של חומרי־המלחמה וציוד־הלחימה, מרכזי העצבים של ה„מכונה" הלוחמת (מטות וצומתי־קשר) וכד'.

השפעתם של הנשק האטומי ושל הקליעים־המונ־חים על המלחמה, אינה ניתנת עדיין לניתוח יסודי. אך ברי כי השימוש בכלי־נשק אלו יחייב פיזור נר־סף הן של מקורות הייצור והאספקה והן של הגיי־סות הלוחמים והסיוע הלוגיסטי הצמוד שלהם, מח־מת השפעתם ההרסנית הגדולה וההשפעה הרדיואק־טיבית של הנשק האטומי גם יחד.

מסקנות מלחמת־העולם השניה וניתוח ההתפתחות הנוכחית משמשים עדות נגד הסברה המקובלת, שהמלחמה החדישה הפכה את המלחמה־הזעירה לנכס העבר. לא זו בלבד שזמנה טרם עבר, אלא שאפשרויותיה הולכות ומתרחבות עם התפתחותם של הטכניקה והמדע ועם שיעבודם למטרות המלחמה.

***

מעצמות גדולות יכולות להרשות לעצמן להתע־לם מן האפשרויות הטמונות בהפעלת המלחמה־הזעי־רה. עצמתן המלחמתית, הנתמכת בדרך־כלל באוצ־רות חומרי־גלם עצומים, במתקני־ייצור מרובים וברזרבות גדולות של כוח־אדם, מאפשרת להן ביצוע משימות בשיטות „סדירות", שהנן יקרות מבחינת הציוד, כוח־אדם וזמן; אין הן נזקקות, איפוא, לשי־טות הגריליה החסכוניות.

מדינות קטנות, לעומת זאת, שעצמתן המלחמתית מוגבלת, חייבות לחפש דרכים חסכוניות יותר

לביצוע משימותיהן. כדי להרויח זמן, חומרים וכוח־אדם, הן מבצעות בשיטות המלחמה־הזעירה אף משימות, אשר בדרך־כלל לא תבוצענה אלא בדרכים מקובלות.

מדינות קטנות בעלות משטר מתקדם, שהנן עצ־מאיות מבחינה מדינית וצבאית, תנקוטנה בהכרח אסטרטגיה של דפנסיבה־אופנסיבה. אסטרטגיה זו מחייבת אגירת כוח המחץ האופנסיבי הקטן שלהן, דהיינו השריון והאויריה, לשלב של האופנסיבה. כן מחייבת היא חיפוש אחר אמצעים ושיטות לחימה אחרים, לבלימת האופנסיבה האויבת ולהשהייתה.

תשובה לבעיה זו — אף שאינה תשובה יחידה — היא פיתוח המלחמה־הזעירה. היחידות והגופים המאומנים בלחמת גריליה — לכשיופעלו — יהוו לחץ נגדי ממושך ויעיל להתקפת האויב. ריכוזי שריון, שדות־תעופה, שיירות גייסות ואספקה ואובייקטים אחרים ישמשו מטרות לא להטרדה בלבד, אלא אף לפעולת השמד (רכב־השריון והמטוסים, בפרט) בקנה־מידה רחב.

מלבד הנזק החומרי אשר ייגרם ע״י פעולות אלו, תסייע התקפה על המטרות הנ״ל לפיצול מאמץ האו־יב על־ידי ריתוק כוחות גדולים להבטחת עורקי־תחבורה ומתקנים, וכן תסייע להתשה פיסית ופסי־כולוגית של הפיקוד והגייסות, ולעתים אף לסיכול תכניותיו האופרטיביות של האויב.

הפרסומת הרבה שניתנה לפעולות יבשתיות של יחידות וגופים העוסקים במלחמה־זעירה, האפילה על חלקה של המלחמה־הזעירה הימית. מדינות קטנות השוכנות לחוף־ים, אשר אינן מסוגלות לקיים צי חדיש, עקב ההוצאות הגדולות הכרוכות בהחזקתו, חייבות למצוא אמצעים אשר יאפשרו להן פעולה אופנסיבית נגד כוחות אויב ימיים — הן לשמירה על עורקי־התחבורה הימיים ועל החופים שלהן, והן לשיבוש עורקי־התחבורה הימיים של האויב ולפגיעה בחופיו ובנמליו.

מאחר שהשימוש בכוחות אויריים למטרות אלו אינו בכוחן של מדינות קטנות, הרי מלחמה־זעירה ימית היא הפתרון היחיד לכך.

מטרותיה העיקריות של המלחמה־הזעירה הימית הן: פגיעה בעורקי־תחבורה ימיים (פגיעה בכלי־שיט מלחמתיים ומסחריים), חבלה בנמלי האויב (על מתקניהם ועל האניות העוגנות בהם), סיוע ישיר לכוחות פשיטה יבשתיים.

⁂

תכנון מתאים מבעוד עתות שלום יאפשר את הפ־עלת המלחמה־הזעירה מיד עם פרוץ פעולות־איבה, בשיטות ולמטרות אשר נקבעו מראש, בהתאם לתכ־נית האופרטיבית הכללית. יש להמנע משיטות של אלתור ב„רגע האחרון" ומשיטות Trial & Error („נסה והכשל — עד שתשכיל").

מאידך גיסא יש למנוע פיתוחם של „צבאות פר־טיים" על־ידי רשויות שונות, כמו למשל חיל־נחי־תה של צי־מלחמה לחוד וחיל דומה של צבא־היב־שה; כן יש לקיים פיקוח צמוד על ה„יחידות־לתפ־קידים־מיוחדים" למיניהן. נראה כי דוגמת „מרכז המבצעים המשולבים" הבריטי, עם שכלול מסויים, עלולה להוות פתרון.

מרכז כזה, אם יוקם, יהיה רשות התיאום, המחקר והתכנון בכל הנוגע להקמת יחידות אלו ולפיתוחן, וכן יהיה אחראי לעיבוד תכניות אופרטיביות להפ־עלת היחידות.

⁂

יש לחזור ולהדגיש שהמלחמה־הזעירה כשלעצמה, אינה עשויה להביא לידי הכרעה. אך, עקב היותה שיטת־לחימה חסכונית, אשר בהפעלה תכליתית, בסיוע לכוחות סדירים ובשיתוף אתם, עשויה היא לסייע במידה־רבה להשגת ההכרעה הסופית — היא חייבת להלקח בחשבון בתכנון הקו־הנקוט בהגנה. במיוחד חייבות בכך מדינות קטנות. מדיניות בטחון של מדינות קטנות, המבוססות על שאיפה להשיב מלחמה „סדירה" למתקיפים, עלולה להביא לידי דל־דול עצמתן המלחמתית, וכתוצאה מכך לכשלון צבאי חריף.

גדעון לב־ארי

ברכת־דרך לקצין־המַטֶּה של מחרתיים

הננו עומדים בפתיחת הקורס הראשון של ביה"ס לפי־קוד ומטה של צה"ל. בפני התלמידים והמדריכים מסלול מכשולים ארוך ומייגע: מנקודת־המוצא של חוסר־ידיעה, או, עוד גרוע מזה, של מושגים בלתי נכונים ודעות קדו־מות, עד למטרה, שהיא רכישת הידיעה והשליטה. צבאות אדירים הוקמו, למעשה, בכור־ההיתוך של בתי־ספר לקציני מטה. והעובדה, שבטחוננו וגורל מדינתנו תלויים במידה לא קטנה בהצלחת הקורס הזה ואלה שיבואו אחריו — גורלת אחריה הרהורים.

תפקידו של קצין־המטה מוגדר במקורות רבים בהכללה הולמת למדי — כ„הרחבת האנוכי של המפקד"; הוה אומר, כי על קצין־המטה לשחרר את המפקד במידת האפשר משפע התפקידים המוטלים עליו; על קצין־המטה לעסוק באיסוף ידיעות, בתכנון, בהכנת נתונים להחלטות המפקד, בתיאום, בפיקוח, בהפצת ידיעות ובטיפול בגורם האנושי. עבודה רבת־מימדים כזו, בתנאי שלום ובתנאי קרב, אשר חסר בה הסיפוק האישי שישנו ב„פיקוד", דורשת מהגבר ידיעת המקצוע, גמישות מחשבתית, השכלה רחבה ומאוזנת ובגרות נפשית. מחובתו של קצין־המטה להשלים את צות הפיקוד להיותו שלמות עליונה, וזאת ע"י מילוי המגבלות המיוחדות באישיותו ובידיעותיו של מפקדו.

חזקה על מדריכי הקורס שספגו את מדעי הצבא ממיטב המקורות. אך צפויים כמה וכמה מכשולים בדרכו של קצין־המטה הישראלי של מחרתיים, שהם בלתי־צבאיים ביסודם. צפויות תקלות מיוחדות הנעוצות בגורמים חברתיים האו־פייניים לחברתנו בארץ. לאלו אין לחפש פתרונות־יבוא, מבתי־ספר מחוץ למדינה, כי אם יש להביאן אל סף התו־דעה ולעמול כאן לבקש להן את התרופה.

א. האחדנות

עם ישראל חונך מאז ומתמיד על טהרת האחדנות (מוניזם בלע"ז). בימינו אנו, גישה אחדנית לבעיות חברתיות אינה מקרבת אותנו לפתרון. הרוב המכריע של מצבים וקונ־פליקטים נעוץ ביותר מאשר סיבה אחת, והם יבואו על תיקונם רק בעזרת שורה רצופה של אמצעים, אשר ר ק י ח ד י ו יביאו תועלת, בעוד שנקיטת צעד אחד ויחידי — שכרו יצא בהפסדו. וחובה לעמוד על כך כי המורשה האחדנית עושה בנו שמות, אפילו בשורות של אנשים מפותחים.

הנטיה האחדנית גרמה (ומוסיפה לגרום) לחבלה רצי־נית בכלכלתנו. החקלאות סובלת מ„אופנות" תכופות מדי (ר ק שקדים — ר ק גפנים — ר ק פרי־הדר — ר ק משק מעורב — ר ק ירקות — ר ק בוטנים וכו'). וגם בתעשיה ראינו אופנות (של יהלומים, של טכסטילים וכו') למיניהן. המעבר התדיר מענף לענף מונע בעד רכישת נסיון וביסוס, ופועל בניגוד לאיזון הכלכלי הבריא.

תופעות כאלו של אחדנות מופרזת עלולות לפגוע גם בכוחות הבטחון, אם יושם הדגש יתר־על־המידה על חיל מסויים ביחס לחיילות אחרים, או ע"י גיבוש דוקטרינות חד־צדדיות המערערות את האיזון הדרוש למפעל בכללותו למען יפעל בהצלחה. חובת מדריכינו להתעלות מעל לכל „אופנה" ולחנך את מפקדינו לאיזון ולחוש של פרופורציה.

ב. „ארצנו הקטנטונת"

נוהלים שהוכיחו את עצמם בארצות גדולות לא תמיד מתאימים לארץ קטנה. הגורמים לריכוז בקבלת החלטות בצרפת, או הגורמים לפיצול באימפריה הבריטית, אין להם כל משמעות בארצנו, שאפשר לעברה מקצה אל קצה ביממה אחת.

עיקר ההבדל, מבחינה ארגונית, בין ארץ קטנה לבין ארץ גדולה, הוא במידת התמחותו של הפרט. ככל שהמפעל גדל, מטפל הפרט בתחום יותר ויותר קטן ומתמחה בו (לכן הוגדר המומחה, כאדם היודע יותר ויותר על פחות ופחות). ואילו במפעל קטן, חייב כל פרט לשלוט בתחום יותר רחב. והדבר נכון ביחוד בצבא, בכל צבא, שבו כל מפקד חייב להיות בר־חליפים לתפקידים אחרים; ובצבא קטן בערך — על אחת כמה וכמה.

מאידך גיסא, אין למצוא מפלט בידיעה שטחית. רמת הטכניקה של נשק חדיש ומהירותה של לחימה חדישה מחייבות שליטה מוחלטת בו. יוצא, איפוא, כי בה במידה שהצבא קטן יותר, חייב המפקד המשרת בו לדעת יותר, הן מבחינה של ידיעת המקצוע והן מבחינת כושר ההת־מצאות בתנאים משתנים־במהירות, או בתנאים בלתי צפויים מראש — ללא מתכונת „שגרתית". אך גם כאן דרוש איזון בין ידיעת־המקצוע לבין ההכשרה לשמש „פקק" בשעת הצורך באימפרוביזציות.

אנו טרם השתחררנו מהגדרות מיושנות של חלוציות, שמגמתן היתה לייצר „בחורים מצויינים", גברים שאפשר לסמוך עליהם בכל מצב והמוכנים להסתגל לכל תפקיד ראשוני וקשה שיוטל עליהם. אך אידיאולוגיה שהיתה נכו־נה בתקופת המחרשה והפרד, אינה הולמת תקופה של טרקטור, רכב־משוריין וכוח־אוירי. מקום נכבד מיועד

כיום לרמת ידיעות גבוהה במקצוע ובשימוש הנכון בכלים שניתנו לנו, וזאת מבלי להפך למומחה צר־אופק השולט רק בחלקה של המלאכה.

ול„בחורים המצויינים" כדאי להזכיר את אימרת אחת המחנכות הגדולות של דורנו — „אל תנצל את אישיותך, למד את מלאכתך".

ישנה עוד תופעה שמקורה בגדלה של הארץ, המעמידה אותנו בפני בעיה חברתית בלתי ידועה למורינו בחוץ־לארץ. בארצות גדולות נוצרת באופן טבעי אוירה של אנונימיות, מעבר לתחום האישי המוגבל של הפרט. אוירה זאת משמשת יסוד להקמת מוסדות ונוהלים קבועים לשם יצירת הסדרים יציבים למדי, המשתנים אט־אט. לא כן בארץ קטנה. ההיכרות ההדדית רבה כאן, רבים מכירים רבים, או שמעו על רבים מפי חבריהם. בחברה מעין זאת גדלה השפעתו של הפרט. בהשפעה המוגברת וכמעט בלתי־אמצעית של הפרט ישנם סיכויים בלתי רגילים להצלחתם של מנהיגים בעלי שיעור־קומה, אולם בם טמון גם פח העלול לגרום להכשלה ע"י הפיכת גוף יציב לכנופיה.

על כן, במקום בו נודעת חשיבות מוגברת למפקד כפרט — אין לחסוך כל מאמץ לחנכו לבגרות אזרחית ונפשית.

ג. כושר ביצוע

חברתנו סובלת בצורה בולטת מחוסר כושר ביצוע, ויש לכך סיבות פסיכולוגיות חשובות. הדור הראשון של בוני הארץ הגיב בחריפות על החולשה המסורתית של יהדות הגולה מבחינת ביצוע והתמסר בכל מאודו לעבודה המעשית. היתה מעין משיכה קדחתנית לעבודות גופניות קשות בחקלאות, בסלילת כבישים ובבניה. עבודה רוחנית, כגון תכנון ופיקוח, נחשבה במיותרת או, על כל פנים, כפחותת־ערך. דומה, כאילו נכנסנו עתה לתקופה של תגובה (ריאקציה) בנידון זה. אינני בטוח אם אכן השכלנו ללמוד את סוד התכנון, אולם מעל לכל ספק כי בביצוע, ובפיקוח על הביצוע, הן כאנשי־צבא והן כאזרחים, עודנו רחוקים מרמה מתקבלת על הדעת. בתנאינו, אין עומד לרשותנו זמן מיותר כדי לחכות עד אשר תתייצב המטרטלת בנקודת האיזון. לימוד — פירושו החשת החיים, ועל המפקדים של מחרתיים להתעלות כבר היום מעל להתפתחות האטית של החברה ולהקדיש יחס־כבוד במידה שוה הן לתכנון והן לביצוע.

ד. הציות לפקודות

קשה למצוא חברה בין אומות העולם, שהתחוללו בה שינויים כה רבים בתקופה כה קצרה כבישוב העברי בארץ ב־12—15 השנים האחרונות. היינו „חברה לדוגמה", בעלת רמה מוסרית גבוהה, המושתתת על אידיאולוגיה משותפת. הרעיון הציוני, המפעל הציוני המעשי וכוחות עוינים מבחוץ, היה בכוחם ללכד את החברה ולגבשה, ולחייב כל עולה חדש להתבולל בגרעין הותיק. באותה תקופה היתה גם הקליטה הרוחנית והחברתית קלה יותר, שכן מרבית העולים הגיעו ארצה חדורי רעיונותיו ואוהדי אורח־חייו של הישוב.

אופיינית לחברה מעין זו נכונותו של הפרט הממוצע להשמע להוראות, ותחום הציות שלו — הנו גדול באופן יחסי.

עם הקמת המדינה והזרמת הכספים המוגברת מהחוץ והאינפלציה באה תגובה חברתית של פריקת עול כללית ושל רדיפה אחרי ערכי ממון ופרסטיג'ה. את מקום השאיפה המרכזית בחיי הפרט לבנות את הארץ תפשה הרדיפה אחרי דירה בבית־משותף, משרה עם מכונית־צמודה, והתהדרות וצריכה לראוה. ביסוס החיים על רדיפה אחרי כבוד או כסף מצמצם את תחום הציות של הפרט במידה ניכרת. איש אשר מקודם ראה ברעהו חבר להגשמת רעיון משותף, ואשר היה מוכן להעתר לכל תביעה שנתבע לה למען הגשמת הרעיון בשל הסיפוק הפנימי שהביא לו הדבר — התחיל חושש פן יגוצל ע"י רעהו, שאינו עושה כמותו, ועל־כל־פנים, אינו מוכן לשום פעולה אם אין לצדה תמורה, בכסף או במעמד.

הצטמקותו של תחום הציות הנה תופעה חברתית חשובה עד למאוד. אכן, הפרט אינו מציית לחוק או להוראה אם אין הם בגבולות תחום־הציות שלו. מכאן שפרסומו של כל חוק או הוראה החורגים מאותו תחום — גורר בעקבותיו עבירות, ועלול לערער את עצם השלטון.

כמה וכמה מסקנות יש להסיק מזאת בעבור המפקד:

1. אל תתן פקודה שהנה מחוץ לתחום הציות של פקודיך, לבל תערער את יסודות המשמעת, שבלעדיה אין לקיים צבא בכלל;
2. למען תדע את תחום הציות של פקודיך — קיים אתם קשר מתמיד וערני, כאילו היו כולם כאחד חבריך האישיים;
3. כדי להפוך את פקודיך לחיילים מעולים — הרחב את תחום הציות שלהם ע"י חינוכם לרעיון משותף, והבאתם לידי הערכת המפקד ע"י דוגמה אישית של נכונות להקרבה.

ה. ואהבת לרעך

אפשר שאהבת הבריות מושפעת ממספר האנשים הסובבים אותנו. אפשר שקל יותר לאהוב את זולתנו בכפר, מאשר באוטובוס מלא בכרך. על כל פנים, מלומדי־נסיון

אנו, שערכו של האדם יורד עקב קטסטרופות המוניות. מה הם חיי אדם בתקופת מלחמה עולמית ובמשך שנים רבות לאחר מכן? מהו כבודו־העצמי של פליט יהודי שהציל את חייו מהשמדה המונית, לעיני עמים רבים? וכלום מידת הערך היחסי של עולה חדש בישראל בתקופת עליה המונית, חופשית ופתוחה לכול, דומה לזו שהיתה לפנים? מהתוצאות של כל אלה סובלת מדינתנו הצעירה. יצאנו לא במעט מן המסלול, ומעמדו של הפרט בחברה עודנו מעורער. אין ספק כי גם בשטח זה נתפכח וניוכח שאין לטפח את היער תוך כדי זלזול בעצים, אולם התהליך הזה הוא בדרך־כלל תהליך אטי, ועל הצבא לצעוד בו בראש.

אכן, דוקא במובן זה נתון הצבא במצב מיוחד. חובותיו של המפקד כלפי אנשיו רבות לאין ערוך מאלה של המנגנון האזרחי כלפי הציבור. יש בידי העם דרך להשתחרר מפקיד או משר אם אינו מרוצה מן האופן בו הוא ממלא את תפקידו. לא כן החייל, הנתון בגופו ובנפשו לחסד ולשבט בידי מפקדו, יותר מכפי שבן נתון בידי אביו.

התחום ההומניטרי הוא, איפוא, שטח נוסף, בו עלינו לדרוש מהמפקד של מחרתיים וממדריכיו להתעלות מעל לתנאים המופרעים וחוסר־הבגרות של החברה בה הם חיים היום.

⁂

הבעיה רצינית. התביעה גדולה מאוד. אולם העוז הנפשי הדרוש לפתרון הבעיה ולהגשמת התביעה ימצא בלב כל איש־צבא אשר באזנו תהדהד סיסמת אנשי־החיל: — „שומר אחַי אנכי!"

„— — — מיום היות הצבא, ולמען היותו, הכרח לו מוסד המעצב ומַקנה את תורת־המטה, מגבש ומורה את הלכות־הפיקוד.

בית הספר לפיקוד ומטה נועד להיות מוסד זה, בית ספר בין־חילי בו יוכשרו קציני החילות לאחר שסיימו בתי ספר קודמים ורכשו נסיון מעשי. — — —

בביה"ס לפיקוד ומטה ייפגשו שוב קציני החילות השונים כדי לרכוש את הידיעות, הנוהלים והטקטיקה להפעלת המטות והעוצבות הכוללים בתוכם את האלמנטים החיליים הממוזגים לצות אחד.

לא יכולים היינו לפתוח בית ספר זה ללא העיקר — והוא נוהגי עבודת־המטה, הפעלת היחידות והטקטיקה לכך אשר התגבשו ונקבעו בצה"ל על ידי מפקדיו השונים בכל חלקיו מיום קומו עד עתה.

הצות אשר הכין את החומר להוראה בבית הספר הזה, — — — יצטרך לשאת במשימה כפולה: ההדרכה השוטפת והשלמת החומר הבסיסי. לעזרתם יבוא מחזור התלמידים הראשון אשר יצטרך לגלות הבנה רבה לעובדת היותו המחזור ראשון, ולראות עצמו לא רק כלומד ומבקר, אלא גם כשותף, משפר ויוצר."

(מדברי הרמטכ"ל, רב־אלוף מ. דיין, בפתיחת ביה"ס לפיקוד ומטה)

סרן ש. זיו

עקרונות בהקנית ידיעות

המטרה המוגדרת של ההדרכה הצבאית אומרת: „ההדרכה היא האמנות בה מביאים אדם לידי למי־דת דבר, שלא היה ידוע לו קודם לכן". מכאן שיסוד תורת ההדרכה הצבאית ותכליתה הם, איפוא, לאפ־שר למדריך להקנות לחניכיו מכסימום של ידיעות במכסימום של יעילות — ובמינימום של זמן. רבות הדרכים להשיג מטרה זאת, ורבות השיטות לכך. המודד לנכונותה של דרך וליעילותה של שיטה הוא הצלחתה במציאות היומיומית.

תכליתה של רשימה זו היא להצביע על אחת הדרכים, אשר הוכיחה את יעילותה במציאות ההד־רכה בצבא, ולהבהיר מספר עקרונות שיש בהם כדי לסייע למדריך בפעולתו. וזאת — מבלי להכנס לטכניקה של ההדרכה וביצועה, אלא ע"י הדג־שת העקרונות בלבד.

א. הגדרת המטרה

בבואו להכין שיעור מסויים, נעזר המדריך בשלו־שה מקורות של ידיעות: בקיאותו בחומר; ידיעות נוספות שהוא שואב מתוך מקורות שבכתב (חוברות־הדרכה וכד') והנחיות מפקדו. אולם אין עדיין במכ־לול ידיעות זה משום גישה מעשית להכנת השיעור. בראש־וראשונה יש להגדיר את המטרה, דהיינו: מה בדיוק הידיעות שמתכונים אנו להקנות לחניכים בשיעור הנדון. מן הראוי לציין ולהדגיש, כי מדרי־כים רבים נוטים להגדיר את מטרת השיעור בצורה פשטנית וכוללת, כגון: „עתה נלמד את ניקוי הרר־בה, כדי שנוכל להרוג את האויב בשדה־הקרב". גישה כזו פסולה מעיקרה, ואף מסוכנת. לשיעור ה„ניקוי" אין כל קשר לעצם הריגת האויב; אין תפקידו אלא לשמור על מצבו התקין של כלי־הנשק. ועל־כן נדייק יותר אם נאמר כי „בשיעור ה„ניקוי" נלמד לנקות את הרובה, כדי שנדע לשמור על מצבו התקין וכושר פעולתו בכל עת". הגדרה כזו תנחה את המדריך בבחירת חומר ההדרכה הדרוש לשיעור, ותשמש אבן־בוחן לשיעור כולו. תשומת־לב רבה להגדרה נכונה של המטרה תמנע סטיות.

אחרי שהגדרנו את מטרת השיעור והבהרנו לעצ־מנו מה נלמד — רק אז נוכל לשאוב ולהעלות את הידיעות הדרושות לנו מתוך מכלול הידיעות שבר־שותנו, ולגשת להכנת השיעור ולביצועו.

ב. חלוקה לשלבים

כושר תפיסתו של האדם מוגבל הוא. האחד מר־בה לתפוס והאחר ממעיט. אין כל טעם להלעיט את החניכים בחומר רב בבת־אחת, כי ככל שנרבה „לד־חוס" בם ידיעות, כן תקטן יכולתם לקלוט אותן, ויצא שכרנו בהפסדנו. על־כן יש לחלק את החומר הנלמד למנות־מנות, קטנות למדי, כדי להקל על החניך את ה„לעיסה והעיכול", או — במילים אחרות — לחלק את החומר לשלבי־לימוד, בהתאם לרמת התפיסה הממוצעת של החניכים.

למעשה, כפי שנראה מן הדוגמה המפורטת להלן, עקרון החלוקה לשלבים חל על תכנית ההדרכה כולה:

שלב א' — חלוקת התכנית לקבוצות־מקצועות (אנ"ק, א"ג).

שלב ב' — חלוקת קבוצות־מקצועות למקצועות בודדים (באנ"ק, למשל: רובה, מקלע וכד').

שלב ג' — חלוקת כל מקצוע לשיעורים.

שלב ד' — חלוקת כל שיעור לסעיפים, וכן הלאה.

ועתה, משחילקנו את עקרון החלוקה לשלבים, נראה מה הם הכללים לפיהם נבצע חלוקה זו למעשה:

1. יש לחלק את החומר לפי „סדר מהלך־הפ־עולה", דהיינו — יש לקבוע את המוקדם והמ־אוחר בשיעור לפי אותו סדר בו מבוצעת הפעולה הנלמדת למעשה. כלל זה מביא בעקבותיו שני יתרונות ברורים: א. הוא מקל על החניך את הבנת החומר ואת תפיסתו בדרך המחשבה ההג־יונית. ו־ב. הוא מקטין את האפשרות של שי־בושים וטעויות על־ידי המדריך.
2. עלינו לזכור כי דברים קלים נקלטים יותר יפה מדברים מסובכים. בחלוקת החומר לשלבי־הלי־מוד יינקט הכלל: „מן הקל אל הכבד". החניך, לאחר שיתפוס את הדברים הקלים, יקל לו לה־בין גם הדבר המסובך־יותר, אותו אנו רוצים ללמד. לימוד הדברים הקלים בראשונה יאפשר לחניך לקלוט את החומר בהדרגה, בעלותו שלב אחר שלב במדרגות הקושי השונות.
3. במקרה של סתירה בין שני הכללים הנ"ל (דבר הקורה לעתים רחוקות בלבד), יש לשקול את העדפתו של האחד על משנהו בהתחשב בסוג החניכים. יש חניכים אשר קליטתם טובה יותר

אם אך ערוך החומר בסדר המחשבה ההגיונית ובהתאם למהלך הפעולה, ולו גם יעמוד סדר זה בניגוד לכלל של „מן הקל אל הכבד"; ואילו אחרים יקלטו מהר יותר אם יילָמדו הדברים הקלים תחילה.

4. כמות החומר הלימודי שתִכָּלל בכל אחד מן השלבים תִקָבע לפי רמת התפיסה הממוצעת של החניכים כולם. כך נפתח בפני המדריך פתח לגמישות רבה בהתאמת אמצעי ההדרכה שלו לסוג חניכיו.

לקמן דוגמה הממחישה את ה„חלוקה לשלבים" ומדגישה את הכללים דלעיל:

דוגמה בת ארבעה סעיפים, משיעור „טעינה ופריקה" ברובה

כללי
כמות החומר בכל שלב נקבעה לפי רמת התפיסה הממוצעת של החניכים. אילו היו עומדים על רמה גבוהה יותר, אפשר היה לותר על שלב ב'.

מקרה של העדפת „מן הקל אל הכבד" על סדר מהלך הפעולה: בעוד ש„קימה" באה, לפי מהלך הפעולה, אחרי ה„פריקה", הועדף, במקרה זה, לימוד ה„קימה" מיד לאחר ה„שכיבה", שכן מקל הדבר על לימוד הפעולה.

שלב א: מעבר למצב שכיבה | וקימה |
שלב ב: | טעינה ופריקה | | בישיבה |
שלב ג: טעינה ופריקה בשכיבה | בתנאים נוחים |
שלב ד: טעינה ופריקה בשכיבה בתנאי שדה

סדר מהלך הפעולה:
טעינה קודמת לפריקה.

מן הקל אל הכבד:
בישיבה קל יותר לקלוט.

מן הקל אל הכבד:
בתנאים נוחים קל יותר לקלוט מאשר בתנאי שדה.

ג. שלמות מתודית ודרכי הקנייתה

עתה, משחולק החומר לשלבים, עלינו להקנות לחניכינו שלב אחרי שלב. ואף שלמעשה מהוה כל שלב אך חלק מן השיעור כולו, נקנה אותו תחילה כשלמות בפני עצמה.

ראשית דבר נבהיר לעצמנו מושג, אשר יהיה יסוד לדרכנו בהקניית השלבים: — „שלמות מתודית" הנה הכמות הקטנה ביותר של חומר־לימוד הנקנית בשיטה אחידה. והעקרון אומר: כל שלב משלבי השיעור מהוה „שלמות מתודית", שכן, מחד־גיסא, אנו כוללים בכל אחד מהשלבים את הכמות הקטנה ביותר של חומר־לימוד שהחניך מסוגל לקלוט בבת־אחת, ומאידך־גיסא מלמדים אנו כל שלב כזה בשיטה וצורה אחידות.

להלן אחת הדרכים להקניית „שלמות מתודית", המתבססת על מספר כללים:

1. המטרה. כשם שלכל שיעור, מקצוע, או תכנית אימונים מטרה משל עצמם, כן ישנה מטרה — מוגדרת וברורה — גם לתא הקטן ביותר של החומר — לשלב הלימודי. מטרה זו יש להגדיר ברורות, להצמד אליה ולהיות נאמן לה לחלוטין.

2. המחשה. כדי לתת לחניך מושג כללי וברור על ה„שלמות המתודית" שאנו רוצים להקנות לו, עלינו להמחישה לו באמצעות חושיו. כאמצעים להמחשה ישמשו הצגה, הסברה, מישוש, הרחה, טעימה, או שילובם של שנים מאלה (או יותר). בחירת אמצעי ההמחשה נתונה בידי המדריך, אולם עליו לזכור כי ההמחשה צריכה להיות

כנובעת מן המטרה והיא חייבת, על כן, לתת מושג ברור על השלב כולו. לדוגמה:

אם נרצה ללַמד את השלב „סידור משחולת" בשיעור „ניקוי הרובה", נוכל להמחישו באמצעים הבאים:

א) הצגה אילמת של סידור המשחולת.
ב) הסברת סידור המשחולת תוך כדי הצגה.
ג) העברת משחולת מסודרת בין החניכים כדי שיראוה וימששוה.

ההמחשה רצוי שתיעשה בכל פעם שאנו מציגים בפני החניכים מטרה איזו שהיא, בין שזו מטרת־שלב ובין שזו מטרת תכנית ההדרכה כולה, שכן בדרך זו יקלוט אותה החניך בחושיו.

3. לימוד. כל „שלמות מתודית" מורכבת מפרטים רבים המשתלבים יחדיו למשהו שלם. כדי להקנות פרטים אלה לחניך, עלינו לנצל הן את חושיו והן את כושר־החיקוי שלו, בבחינת „ממני תראה וכן תעשה". לדוגמה:

בשיעור „אגרוף" מלמד המדריך את „עמידת־המוצא". הוא מציג אותה לחניכיו (ניצול חוש הראיה), הוא מסביר מה הוא עושה (ניצול חוש השמיעה); עם זאת מחקים החניכים את מדריכם.

וכך, איפוא, מצירוף הפרטים הבודדים הנלמדים בכל שלב, נגיע אל הכלל בשלמותו, שהוא הוא השלב־הלימודי אותו אנו רוצים להקנות לחניכים.

4. תרגול. הגם שהחניך קנה לעצמו ידיעה בכל הפרטים הכלולים ב„שלמות מתודית", אין אנו אנו יכולים לומר עדיין, שחומר־לימוד זה נטמע בו עד כדי ידיעה מוחלטת ויסודית. אנו חייבים, איפוא, לתרגל את השלב כולו חזור ותרגל, עד שתהא הידיעה יסודית ומושלמת, וזאת — תוך כדי הקפדה על ביצוע הפרטים הכלולים בו. לדוגמה:

את השלב „הסואת הקסדה" בשיעור „היכון לקרב" נוכל לתרגל על־ידי:
(1) מתן נתונים להסואה בשטחים שונים.
(2) הגבלת זמן הביצוע.
(3) ניתוח הביצוע על־ידי החניכים עם סיומו.

נסכם, איפוא, את ארבעת הכללים להקניית ה„שלמות המתודית", ונאמר: א. הגדר את המטרה; ב. המחש את המטרה; ג. למד את החומר הכלול בה; ד. תרגל אותו.

ד. שילוב השלבים

אין להסתפק בידיעה שקנה לעצמו החניך בכל אחד משלבי השיעור — שלב־שלב כשלמות בפני עצמה — כי בזאת עדיין לא הבטחנו את ידיעת השיעור כולו, ולא השגנו את מטרתנו.

כדי להשיג את מטרת השיעור במלואה, עלינו לשלב את כל השלבים למשהו שלם המוגדר במטרת השיעור. שתי שיטות עיקריות ל„שילוב השלבים":

1. אפשר להקנות לחניכים את שני השלבים הראשונים של השיעור, לשלבם, להקנות את השלב השלישי, לשלבו בשניים הראשונים, להקנות את הרביעי ולשלבו, וכן הלאה, עד תום כל שלבי השיעור. שיטה זו של שילוב השלבים תכונה שיטת השילוב ההדרגתי.

2. אפשר להקנות כל שלב בפני עצמו, ורק בסוף השיעור לשלב את כל השלבים יחד בבת־אחת. שיטה זו תכונה שיטת השילוב הכולל.

כדי להמחיש את שתי השיטות הנ"ל נקח, כדוגמה, מספר שלבים בשיעור „אחיזה, כיוון ויריה" ברובה:

השלבים: 1. אחיזה בשכיבה.
2. חלקי הכוונות וחוק הכיוון.
3. לחיצה על ההדק.

בשיטת ה„שילוב ההדרגתי":
נלמד את השלבים 1 ו־2, ונשלבם. עתה יודע החניך להחזיק את הרובה ולכוונו למטרה. שילוב נוסף יבוא אחרי שלמד את שלב מס' 3 (הלחיצה על ההדק) — ואז ידע לאחוז את הרובה, לכוונו למטרה ולירות בו. כך השגנו את המטרה.

בשיטת ה„שילוב הכולל":
נלמד את הסעיפים 1, 2 ו־3, כל אחד בפני עצמו, ואת מטרת השיעור נשיג על־ידי שילוב שלושת השלבים יחד רק בסופו.

לשאלה מתי נעדיף שיטה אחת על חברתה, נוכל להשיב, כי במידה והשלבים קשורים זה בזה קשר אורגני, והגם המשך רצוף של פעילות אחת, אותה רוצים אנו ללַמד, יש להעדיף את שיטת ה„שילוב ההדרגתי". אולם — אם שלבי השיעור אינם אלא גורמים שונים זה מזה, אשר אין האחד תוצאה מוכרחת של קודמו — אפשר להשתמש בשיטת ה„שילוב הכולל".

והנה דוגמה למקרה בו קיימת אפשרות להש־תמש בשיטת ה„שילוב הכולל":

בשיעור „תפיסת עמדות אש" נוכל ללמד כל אחד מגורמי העמדה ללא שילוב. רק אחרי שהחניכים קנו ידיעה בכל אחד מהשלבים, נשלבם לשלמות אחת.

בדרך כלל, לא רצוי להשתמש בשיטת ה„שי־לוב הכולל" בשיעור המכיל יותר מ־3—4 שלבים, שכן קיימת סכנה שבגלל ריבוי השלבים לא יוכל החניך ל„ארגן" במחשבתו את הקשר ביניהם.

ה. סיכום השיעור

סיכום השיעור הנו, לכאורה, תרגול נוסף של מטרת השיעור, לאחר שנעשה כבר שילוב כל השל־בים הכלולים בו. הסיכום ייעשה בצורת תרגול כו־לל של נושא השיעור, תוך כדי הקפדה על פרטים ותיקון השגיאות. המדריך חייב להשקיע מחשבה רבה מראש, כדי לערוך את הסיכום בתנאים הדר־מים, ככל האפשר, למציאות, בתוך נתונים משתנים, ההולכים וקשים, תוך זמן מוגבל, בשילוב שיעורים קודמים וכד'.

רק אחרי שהחניכים ביצעו תרגול זה בצורה המתקבלת על הדעת נוכל לומר כי הושגה מטרת השיעור.

סיכום

אם נכניס עקרונות, כללים ושיטות אלה למסג־רת מחייבת, באופן מעשי ושיטתי, בשעת הכנת השיעור, תהא מלאכת ההדרכה קלה יותר, והשי־מוש בהם יהיה מעשי יותר.

להלן דוגמה נוספת של מסגרת קבועה, אשר תוכל לשמש למדריך אמצעי־עזר בהכנת השיעור ובביצועו. אם לא נמנע מעצמנו טורח, ונמלא אותה תוכן, תקל עלינו השגת המטרה הכוללת של ההד־רכה הצבאית:

טבלה להכנת השיעור וביצועו

נושא השיעור: .....

מטרת השיעור: .....

המחשת המטרה של השיעור: .....

מטרה	המחשה	שם השלב	לימוד	תרגול	שילוב שלבים וסיכום	ארגוני: מילות פיקוד / שטח / אמצעים וכד'.

בכל עמודה ירשום המדריך את פעולתו, בהתאם לנושא העמודה, או יציין את הפרטים הדרושים להעברת השיעור.

לבעיות ארגון שטחי־אימונים

למרות הבדלי המימדים שבין צבאות עמים זרים לבין צבאנו אנו, ולמרות שאין התנאים ניתנים להשואה — קיים דמיון בין רבות מן הבעיות העומדות על סדר־יומם של מפקדים בצבאות הללו, לבין אלה המעסיקות מפקדים בצה"ל.

בחוברת הדרכה של הצבא הבריטי כתוב לאמור:

„— — — תנאים מגבילים, שמתפקידו של המפקד להתגבר עליהם, הם:

א) הצמצום בשטחי־האימונים.

ב) פעולות מבצעיות המוטלות על היחידות מחוץ למסוכנן, אשר משבשות את לוח־הזמנים שנקבע לאימון ומקצרות אותו".

אין מפקד בצה"ל אשר יתקשה לראות את ההקבלה בין הבעיות הנ"ל לבין אלה המטרידות אותו כיום. נראה שהקשיים הנובעים מצמצום שטחי־האימונים ומחוסר־זמן הם מן הבעיות מחוייבות־המציאות בכל צבא. ברור שבארץ חקלאית קשה למצוא מרחב המספיק לאימונן המקביל של מסגרות האימונים הרבות בצבא, לצורך אימון מרוכז; כן ברור שתפקידי בטחון פוגעים בהכרח ביחידות הנמצאות באימון, כיון שרק עליהן ניתן להטילם.

תפקידו של המפקד, כפי שאומרת אותה חוברת בריטית — וכפי שנכון אף בצה"ל — להתגבר על בעיות אלה. להלן נדון במספר הצעות, שיישומן הנכון לתנאים עשוי להקל על מצוקת שטחי־האימונים.

1. ניצול שטחי־האש לתרגילי־אש בלבד. עובדה בדוקה היא, ששטחי־האימונים המורקצים במיוחד לתרגילים באש „חיה" מנוצלים לתרגילים „יבשים" רבים, אשר אפשר לבצעם, באותה מידה של תכליתיות, בשטחים אחרים. ביצוע כל האימון — ואף זה ה„יבש" — בשטחי־האש, גגרם בשל סיבות שונות, שהעיקרית בהן היא ההבנה המוטעית של המונח „שטחי־אימונים מאושרים". שטחי־האימונים המאושרים הם שטחי אימונים באש, ולצורך זה הוגדרו ונקבעו בהם כיווני יריה. יש לנצל שטחים אלה לצורך תרגילים „רטרבים" בלבד, ואילו כל אימון ללא־אש, יש להרחיקו ולבצעו מחוץ לשטחים אלה.

נוהג מפריע נוסף הוא הקמת מאהל היחידה בתוך שטח־האש. מאהל קבע (עם ציוד ועם חיילים בתפקידי שמירה ותורנות) מקטין בצורה ניכרת את השטח העומד לרשות האימונים באש, בגלל הצורך להוציא מתוך שטח התרגילים — נוסף על מקום־המאהל־עצמו — אף את תחומי־הבטחון סביבו. את המאהל יש להקים, איפוא, בשולי השטח. כן ניתן לתכנן את מסלול ההתקרבות לשטח שנבחר לתרגיל כך, שישתבץ בתכנית־האימונים ולא יבוזבז (מסע מאובטח וכד').

2. תכנון האימונים לפי תיאום ב„זמן" ולא לפי תיאום ב„מרחב". האפשרות הנוחה, אשר בה בוחרים לרוב המפקדים, היא לחלק את שטח האימונים ליחידות־המשנה „נתחים נתחים". חלוקה מעין־זו אינה מאפשרת את

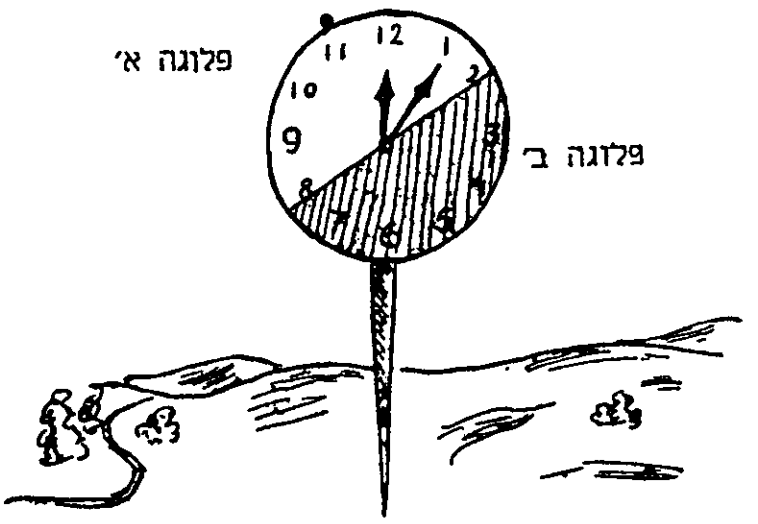

„תיאום בזמן"

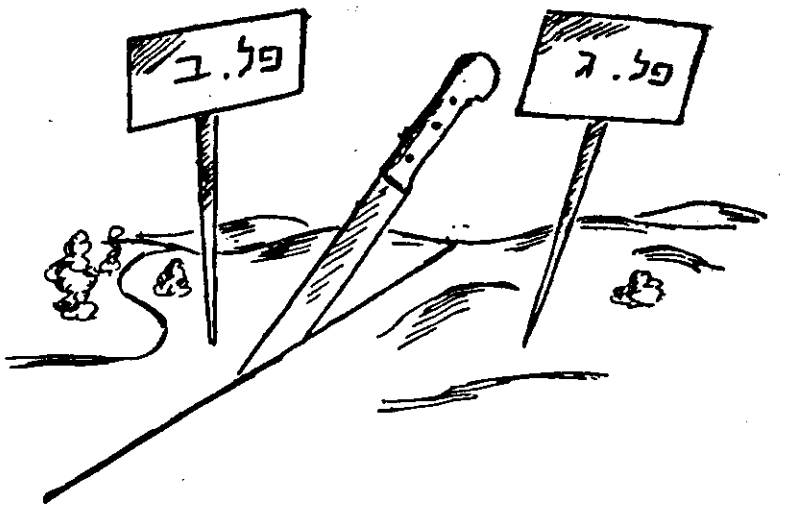

„יש המחלקים את שטח־האימונים נתחים־נתחים"

ניצולו המלא של השטח, בגלל הבזבוז הנגרם ע"י הצורך להבדיל הבדלה ברורה בין גזרותיהן של יחידות־המשנה. לרוב דורשת הבדלה זו „להקריב" תנאי קרקע בולטים לשם סימון גבולות, למרות שניתן היה לנצלם לאימונים.

אפשרות שניה, החסכונית לאין־ערוך מן הראשונה, היא התיאום בזמן. כאשר היחידות מתאמנות אימון מקביל, ניתן להכין „מסלול תרגילים" ולהעביר עליו את היחידות בזו אחר זו. בכך מתאפשר ניצול השטחים המתאימים ביותר, חסכון בהכנת השטחים ובטחון־יתר בפני הסיכון של פגיעה הדדית עקב טעות.

3. הכרת השטח ומיצוי כל הגלום בו.

המפקד המכין תרגיל מתרשם מן השטח מנקודת־מבט אחת, בדרך־כלל — מנקודת כניסתו אל תוך השטח. מתקבל מכך שלעתים תכופות, לאחר יום הכנה מייגע, נותרים לו מספר תרגילים חיוניים ש„אין אפשרות לבצעם בשטח זה". על־ידי בדיקת השטח מנקודות־מבט שונות, ומכיוני־גישה שונים, ניתן במקרים רבים לבצע מספר תרגילים על תואי־קרקע יחיד, שבמבט ראשון נראה כמתאים רק בקו־שי לתרגיל אחד.

* * *

מסתבר כי:

א. בעית הצמצום בשטחי־האימונים היא בעיה מחוייבת־המציאות.

ב. במידה־רבה ניתן להתגבר על בעיה זו על־ידי:

1) ביצוע תרגילים־ללא־אש מחוץ לשטח־האש.
2) הקמת מאהל קבע מחוץ לשטח־האש.
3) תכנון מסלולי תרגילים ליחידות־משנה, שינוצלו בתיאום זמנים.
4) הכרת השטח וניצולו המלא.

מיומנו
של
טירון

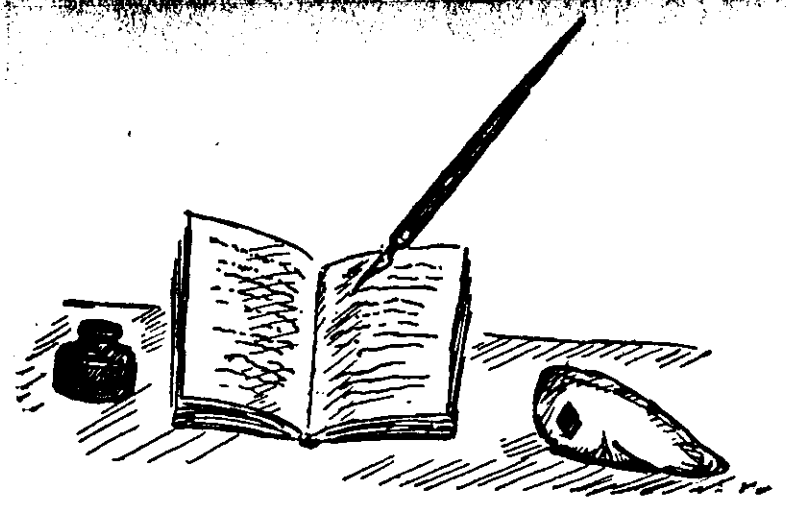

הדברים המובאים להלן הם קטעים מיומנו של טירון. ניתן לעקוב בהם אחר הטירון בדרכו בבסיס הטירונים: הסקרנות שבתחילה, הכמיהה לטכס מרומם; הדרישה כי המדריך יהא מחונן בתכונות אמיתיות של מנהיג ושל מדריך; הציפיה למחמאה, והסלידה מפני גסות. התלכדות והתגבשות של חברה, והתקשחות והסתגלות של פרט. יש ענין במכתבו של אב המשולב בסוף היומן, אשר, אף שבנו בגר, הריהו מלוה אותו בתקוה ובעצה — מכתב מלא אמונה. היומן הומצא ע"י הטירון, ושבועות ספורים אחריו הזדרז הלה ושיגר מכתב: התחלף המדריך, הכל השתנה! ויש הרגשה לקורא שלא המדריך החדש הוא לבדו שגרם לשינוי. יש הרגשה שהטירון עצמו אף הוא השתנה: בגר, הפך לחייל.

המערכת בחרה קטעים מתוך היומן, אותם קטעים אשר ראתה בהם ענין לקורא; אולם, אותם הדברים שהובאו, כמעט ולא היתה בהם יד העורך. הכותרות — משל העורך הן.

כל העוסק בהדרכת טירונים ובאימונים — ואף כל מדריך בצבא — ניתנו לו הזדמנות לעמוד על צרכיו ורצונותיו של חייל. לא כל הרצוי לטירון הוא הנדרש לצבא. אולם, מן הראוי שידעו המפקד והמדריך מה הם הלכי הרוח של אנשיהם ומה מעט, באופן יחסי, יש לזרוע כדי לקצור הרבה.

המערכת

•

אינני יכול שלא להעיף מבט על החברה. לא, אין זה ההוי כפי שאנו רגילים בו. ישובים אנו כל אחד במרחק מיטה מהשני, על קרשים, ושורת המיטות ארוכה־ארוכה. יושבים אנו כשראשינו צונחים בין אגרופינו, כשמרפקינו שעונים על הברכיים. יש מי המכסה בכפותיו על עיניו, יש שראשו על הברכיים. עיניים עצומות, חלומות, אנשים לעצמם. מה טוב שישנם כאן גם רגעים כאלו, רגעים שיש בהם מטעם ה„ימים הטובים". ודוקא פה. מקום בו אין הפרט נחשב בהרבה, מקום בו הוא תלוי כל הזמן בחבריו, במחלקתו, מקום בו אין הוא נבדל לא בלבוש, לא במעשה; מה טוב שיש גם קצת אפשרות להתבדל, כל אחד לעצמו, עם עצמו, מחשבותיו והרהוריו.

מענין. דוקא על ההוי שלנו, הנתון במסגרות כל כך אפורות, כל כך ספרטניות, אפשר כל כך הרבה לכתוב. לכתוב על רגעים, לכתוב על אנשים. כי כאן — בשעות הקושי, כשאנו כה מגולים אחד לשני, כה קובעים אחד במעשי השני, בהרגשתו — כאן מתגלים אנשים אחרת — באור חדש, אם בהיר ואם מצומצם ואם מכאיב את העיניים.

אימון או עונש?

הלילה היה לנו ה„רונדל" הראשון. המפקד חילק את הארונות לסידור הבגדים: אתה ואתה, ארון עשרים ושבע. שתיכם, ארון עשרים ושמונה. שתיכם ארון עשרים ותשע. מה אתם צוחקים? לא אמרתי נכון?... אני לא יכול לבטות את זה..." זהו המפקד. ובכן, הוא חילק את הארונות, הקציב זמן לסידור, ואנו לא הספקנו. „לא הספקנו, והוא רוצה להרגיל אותנו לעשות זאת בזמן — אז שיתן לנו לעשות את זה עשר פעמים" — אומר חבר על־ידי. „אבל מה פתאום לרוץ, ליפול, לקום, לרוץ?"

על טכסים ועל חולין...

היום קיבלנו את נשקנו האישי. נפגשנו לראשונה ו„התחתנו" עם אותו כלי, שאת מספרו נצטרך לשנן ולזכור כמו את שמנו, שאת משקלו נשוש יותר מכל משקל אחר בשעות הקשות ביותר של האימונים, בסידרה, במסע. הכלי בו, אולי, נגן ונלחם. ומי יודע אם לא לחיים ולמות. קיבלנו את הרובה.

באיזו גאוה מרוסנת, באיזו הכרת ערך הניכרת בהחזקת הכלי, בהליכה, צעד כל אחד מאתנו וחזר לשורה! קדושת הנשק, מורשת ימי ה„הגנה", עדיין טבועה בדמנו ובהוי תנו — ובאיזה חולין, שגרתיות, התנהלה חלוקת הנשק! הקראת שלוש הספרות האחרונות של המספר האישי; „כן המפקד!"; שורה אחת; עצלתים; פטפוט חרישי; מסירת פרטים אישיים בשפה רפה, בדיקת הנשק בידי המדריך ו...„קח"!

•

טכסים רבים בצבא. כניסת המפקד לצריף הריהי טכס שלם: „להסתדר בשתי שורות כל אחד ליד מטתו! לא לזוע! מבט לחזית! קו אחד!" אולם עד כמה זול היה טכס השבעתנו בבסיס האימונים! כיצד אורגן על־רגל־אחת, ללא יופי וללא הדר, בחפזון של סרט־נע. ועל כן נעדר חשיבות, ונשכח מן הזכרון! והלוא זוהי שבועת המוכן להקריב את חייו למען המדינה, שבועת התורם את כל שנות בחרותו למען בטחון הארץ!

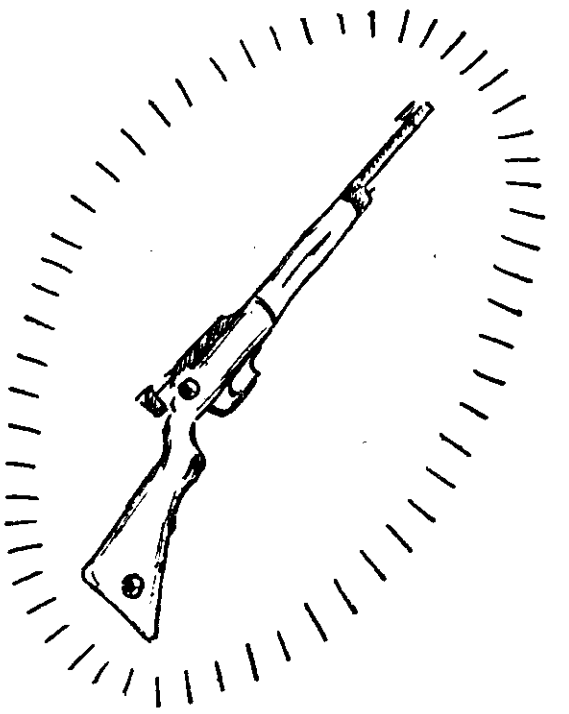

וכן חלוקת הנשק, מפקד החלפת הרמטכ"ל, חג החנוכה. אף נר לא הודלק בצריף הטירונים, אף מילה לא נאמרה בענין חג זה, חג נצחוננו הצבאי על אותו כובש יווני. על צד זה של נטיעת מחשבה בלב הטירונים, של יציקת תוכן אמיתי בחיי הצבא, תוכן לאומי, חינוך להערכת התפקיד — על צד זה אין יודעים כאן ולא כלום.

⁂

היום הכרנו את מגרש המשחקים של המחנה.

קיוינו שלפחות כאן תהיה אוירה ספורטיבית — אוירה קצת יותר אנושית, שתיתן לנו את החשק לעשות משהו. אך שוב אותן הצעקות והגזיפות הסוחטות כל רצון להניד אבר. היו חברה שרצו כך, שאם בסוף הקורס ירוצו במהירות בינונית, יהיה ברור ומחוור שהם התקדמו במידה רבה ביותר... אך הרוב לקחו את הדבר ביתר רצינות, והשתדלו בכל זאת להשיג הישג.

לא כל יום מתאמנים כאן. ישנן שעות חופשיות, השבתות הן חופשיות, וישנם גם ימים חופשיים — ימי העבודה. ואין זה חלילה באשמתנו.

יש שכר לעידוד

ערב אחד שלח המ"מ שלנו כמה חברים לעבודה בחדר־האוכל של הקצינים. לפני שהלכנו אמר לנו, כי הוא מקוה שנצטיין בעבודה, ולא נבייש את הפלוגה המקבלת תמיד מכתבי הוקרה מחדר־אוכל זה על העבודה הטובה. היתה זו פנייה לכבוד שמנו, למרץ שלנו — פנייה שנשאה פרי.

ניקינו את השולחנות, שטפנו את הרצפה וסידרנו את האולם מחדש במהירות ובצורה נאה כזאת, שממש הקפיצה מחדוה את העובדים הקבועים. ואנו יודעים לעבוד כשאך יודעים כיצד לפנות אלינו.

„הדוגמה האישית"

באנו למטבח הטירונים ב־5.30 בבוקר, ואת פנינו הקביל טוראי חייכני אחד שהסביר לנו מה נדרש מאתנו כאן. החלטנו החלטה נחושה „להיות בסדר" ולהצטיין גם כאן כמו במטבח הקצינים. והנה הופיע איזה ג'ינג'י צעיר, בעל סרט אחד, מקומט ומלוכלך, על השרוול, צעק שתי צעקות, והחל קורא את שלוש הספרות האחרונות של כל אחד מאתנו. מסתבר שאותו יצור מוזנח, הוא לגבינו "המפקד". גם לפקודתו אנו חייבים ב„כן המפקד". נו, נקל לתאר איזו השקפה היתה לנו עכשיו על העבודה.

„הופיע איזה ג'ינג'י צעיר"

הסדר בשעת חלוקת האוכל בארוחת־הבוקר הוא כזה: אנו מסתדרים כל אחד ליד סיר, ואיש איש נותן לעוברים על פניו את המנה מהסיר שלו לתוך ה„מס־טין". באותה ארוחת־בוקר חילקנו בין השאר גם ביצים. הזהירו אותנו שנדייק בחלוקת כל מנה ומנה, ובעיקר — רק ביצה אחת לאיש. אבל לפני שאנו מתחילים במלאכה אומר לנו המ"כ שלנו: „אם אתם לא מרביצים כל אחד עשר ביצים, אז אתם לא חיילים". ומדבור למעשה: הוא עצמו, הדוגמה האישית, המחנכת שלנו, מסתובב לו בין מחלקי הביצים ובזכות דרגתו הרמה (רב־טוראי) לוקח מסיר זה שלוש ביצים, מסיר זה שלוש ביצים... לוקח וטורף...

⁂

אם דודיק קורא לאחד מהחברה „— — —", מיד נעשה

„ביצה אחת לאיש...״

המדריך שלנו למגן המוסר והיחסים החברתיים, והוא נותן לו להעתיק 300 פעם את המשפט: „אין לגדף חבר בשעת השיעור״. אבל אם המדריך עצמו מצוה עלינו להרים את הרגלים „עד ה— — —״ או משמיע דברים אחרים שבאמת בושה להעלותם על הנייר — הרי זה בסדר גמור.

⁂

אין צורך לספר עד כמה שמחנו לקראת המסע, לקראת היציאה, ולוא לשעתיים בלבד, מתחומי הבסיס; אל השדות, אל הנוף, אל אוירה אחרת, וזאת למרות שהבטיחו לנו „שפשוף״ הגון במסע זה, הנערך בחגור מלא, כובע פלדה ורובה. יצאנו ב־7.30 בגשם קל, ומיד התחלנו בצעידה מזורזת ובשירה. המדריכים לבשו „צעצועים״ על הגב — חגור קרב (תרמיל צד, המורכב על הגב כתרמיל גב) שודאי היו בו רק צרכי עזרה ראשונה. הרב־טוראי שלנו לא התבייש ופשוט בא בלי כלום. הוא הלך בצעדי ענק לפני השלשה הראשונה כדי להריץ אותנו, והשתדל כל הזמן להגדיל את המרחק בינינו לבינו, דבר שנכשל בו לחלוטין. כדי ל„שפשף״ הובילו אותנו בתוך שדה חרוש (כל אותו זמן טפטף גשם, וצעדנו בבוץ דביק). מכיון ש„לא הלך להם״ התחילו, משהגענו לכביש, להריץ אותנו. אולם כדי שלא לעייף את עצמם הריצו אותנו במעגלים סביב עצמם, והם לא זזו אותו זמן ממקומם. אלא שחייכם, אין לנו כל טענות נגד התרגול הזה.

חזרנו לבסיס, ושוב זכינו לשבח מפי המ״מ: „ההליכה והשירה היו טובים מאוד. זה יפה שאף אחד במחלקה לא נכשל״.

ירדנו לשיעור באימון גופני. כאן נפגשנו עם מפקד שהתייחס אלינו ביחס אנושי, וכבש מיד את לבנו. היה זה ח., מטובי שחקני כדור־הסל בארץ, מ„הפועל״ חולון. בפעם הראשונה שמענו על „עבודה משותפת״, שמענו „פנייה״ תחת „פקודה״. כשעמדנו זמן רב עם ידים משוטות לצדדים במשך התרגילים, והידים החלו כואבות מאוד, אמר לנו ח.: „אין דבר בחורים, אני עושה זאת אתכם״. מתחנו כל שריר, אבל את הידים לא הורדנו. כולנו ביצענו אותם סיבובי ידים בקונוסים הולכים וקטנים עד הסיבוב האחרון. זה כוחה של הדוגמה האישית!

⁂

יום ששי מוקדש תמיד לניקוי יסודי של הצריף הארוך ולסידורים מיוחדים.

אפשר לספר על יום זה, כמו על כל יום אחר, וכמו על כל יגע אחר, שני סיפורים שונים — עצם המעשה, מבחינת מה שנדרש מאתנו, ואז הסיפור הוא על פי רוב בקורתי ושלילי, ואפשר לספר כיצד הננו עומדים בדרישות, מהי תגובתנו, ואז יהיה הסיפור חיובי על פי רוב.

המצטיין מצפה למחמאה

ביום ו׳ סידרנו את הצריף יפה מאוד, בעיקר תודות לתורנים, הממלאים בלא יוצא מהכלל את תפקידם באמונה. ביום רביעי ביקרה בצריף קבוצה של קצינים עם רס״ר הפלוגה שלנו. הם התפעלו מהסדר, וביום ו׳, בבקורת המפקד, צויין צריפנו כמצטיין בסדרו ובנקיונו. כשנודע לנו הדבר מתוך השמועה, ציפינו לשמוע איזו מילה טובה מפי המ״כ שלנו בשעת מסדר כיבוי האורות; אולם לא דובים ולא יער: תחת זאת זכינו ממנו שוב לאותן נזיפות החוזרות ונשנות.

אילו הוקדשה דאגה רבה יותר לאימונים גופם, להרגשת הטירון, לחינוכו, אילו הקפידו יותר בבחירת המדריכים ובקיום אוירה בריאה יותר, כי אז היתה הרגשתנו שונה מן הקצה אל הקצה, וגם התוצאות היו שונות: היינו עובדים ברצון, היינו מתאמנים ברצון, אפילו ת״ס היינו לומדים מתוך הבנה, אילו...

יחס אנושי

החברה שמחים לחילוץ עצמות, למאמץ הגופני. מוזר? אך בודאי גם מובן, לאלו היודעים אותנו כמות שהננו.

היום היה לנו שיעור מסודר באימון הגופני. המד״ס התחיל אתנו כ„מפקד״, אך עד מהרה עבר לפסים יותר נוחים. מיד עלה המתח, גבר הרצון. למדנו מעבר מכשולים שונים, בקפיצה, בהליכה, בשיווי משקל על קורות, ועוד. לסיכום השיעור נתן המד״ס לכל המחלקה לעבור את כל שלבי המכשולים — החל ממעבר על קורה, אל שיווי המשקל הגבוה, הקפיצה, מעבר התיל ושיווי המשקל הנמוך, והקציב לזאת זמן של 3 דקות. מיד החלה טיסה, כשאחד מזרז את השני, וכהרף עין עברה כל המחלקה את כל המכשולים המסובכים ושוב הסתדרה בשלשות.

„לפי שעוני — שלוש דקות״ אמר המד״ס. „בשביל

ההתחלה זה טוב מאוד..." מי אמר שאיננו יודעים לבצע דברים בזמן? שאנו זקוקים ל„תרגול נוסף"? — האם לעונש ולשוט אנו צריכים, או לפנייה אנושית, למילה טובה? תבואנה העובדות ותוכחנה.

שתים־שלוש השעות של האימון הגופני היו לנו שעות של „מתיחת שרירים" רצינית, של מאמץ, קפיצות, נפילות וזחילות; ומה היתה תגובתנו? חזרנו ממנו מלאי סיפוק, מלאי צחוק וחיוכים.

הנצחון ו...המקלחת

אני כותב מילים אלו ברגעים של רגשת נפש גדולה, המטלטלת את לב כולנו, ומנערת מפינו שירי שירים, צחוק, קריאות הידד, שמחה — התפרקות לאחר ביקור מפקד הבסיס בצריפנו, ולאחר נצחוננו הגדול: הצריף, סידור המיטות, סידור החגור, נקיון הנשק, הופעת החברים, תרגול הסדר שלהם — הכל היה 100%!!! כל פמלית המבקרים, החל באלוף־משנה וכלה ברב־סמל הפלוגה, אך דברי טוב השמיעונו: „— מה שמך?" — „עודד, המפקד!" — „יפה! — — — מה יש לך ביד?" — „פצע." — „כואב לך?" — „לא, רק עכשיו נחתכתי ועדיין לא הספיק להכאיב." — „— — — תשים קרטון בכובע." — „כן, המפקד!" אף לא הערה אחת על משהו שלא כתיקונו. אתם תופסים מה זה לעבור את בקורת המפקד כשהכל בסדר גמור??? אפילו המ"מ שלנו, אשר כה קימץ בשבחים עד כה, הודה עם צאת הבקורת: „ובכן בחורים, הכל היה טוב מאוד, גם הסידור וגם ההופעה... אם תמשיכו ככה..."

חצי שעה אחר־כך. מתחילים לפרק את „סידור מיטה של יום ששי", מורידים את המדים סוג א'... ההצגה נסתיימה. ותחת אותה הרגשת החג שאחזה בנו, שבה במהירות הרגשת החולין ושוב אנו בתוך מציאותנו האפורה, נזכרים במצבנו המגוחך: — על צחצוח הנעלים, האבזמים, הצריף, על סידור המיטות והחגור הוצאנו יום וחצי — ואילו אנו עצמנו, גופנו ולבנינו מלוכלכים בצורה שקשה לסבלה... ככה זה. בימי גשמים אלו, כשאין אפשרות לעשות מקלחת קרה, מבטיחים לנו שכל 12 יום תהיה מקלחת חמה.

הפרי מבשיל — הקליפה מתקשה

השבת היתה גשומה וקרה. נאלצנו להתכנס ולשהות כל היום בתוך החדר שהיה מלא כבסים לחים, התלויים מקיר אל קיר.

בשיחה על פרטים קטנים וחשובים חלף הערב, וראה זה פלא — אף אחד לא קם ללכת לקולנוע, לשק"ם או לאולם הקריאה! המשכנו לשבת יחדיו, שרנו ושיחקנו, והיה נחמד מאוד למרות שלא היתה כל תכנית משעשעת. פחות מדי, אם כן, בטחנו בחברה. נוכחנו שגם בלא תכנית מוכנה מראש יש ענין והנאה בישיבה בצותא.

לסיכום השבוע אפשר להגיד כי הרגשתנו נשתפרה מאוד. התבססנו והתרגלנו. להרגל יש כוח כזה, שמשאתה מתרגל ל„בלגן" שבכאן, שוב אינך נוח להתפעל ממנו בקלות. אתה מתחסן, לומד להתגבר על דברים, ואף למצוא מה ושם נקודות אור. התחלנו להקל ראש בכמה קטנות, לצפצף על הרבה „שטנים" אשר קודם נראו לנו נוראים יותר ממה שהם באמת. סיגלנו לעצמנו את אותו שריון המחסן בפני כל פגיעה.

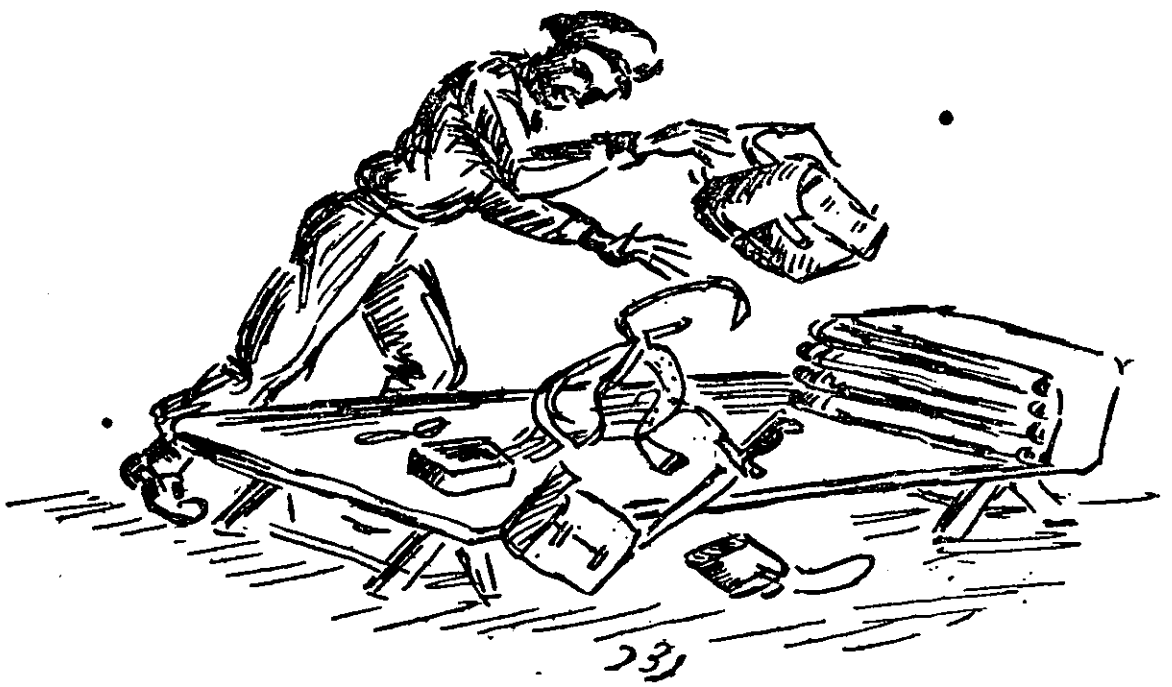

„חצי שעה לאחר „סידור מיטות של יום ששי"

„לטעת בטחון ועוז — ולהתחבב"

קטע ממכתב שקיבלתי מאבי באמצע השבוע. קיבלתיו דוקא באחת השעות הקשות שלנו, והיה לי לעידוד, למקור אמונה בצדקת הדרך. וכה כתב:

„בני היקר,
מאוד מהרהר אני כיצד אתה עומד בתקופת הטי־רונות. — — — מקוה אני שצבאנו למד להקיא מדריכים בלתי מוסריים והריהו מחדיר מדריכים שידעו לאמן ולחנך מגיני מולדת בכל מאודם, כמוכם, המשלבים מגל וחרב. ישכילו הם לטעת בלבכם בטחון ועוז ולהתחבב עליכם.
בזאת ייבחנו. אני מקוה שבכוח חברתכם המלו־כדת תקלו על עצמכם תקופת טירונות זו, ותנתר לכם תקופת השירות; הן כל הויתכם היא השירות; הן בדמכם היא, הן זו היא הנאתכם. עד כה שירתם את העם, החברה, הבית. וכי מה עשיתם להנאתכם הפרטית? אך זהו סוד הכוח — זה הפך להנאתכם הפרטית.
הבוקר האזנתי ברדיו להמנון הנח"ל. איזה שיר! מי יתן ובתקופת שירותכם יוקל לישראל, ועובד אדמתו יוכל לזרוע ולקצור ברינה ואין מחריד. עליכם להיות חסונים ורעננים ועוד תזכו לכך. זו היא לא רק ברכת אב, זהו בטחון בנצחון הצדק ובגדעון שנטמן כי ינבוט ויניב פריו. לבשו עוז וחדות חיים! אביך האוהב אותך..."

בתמימות כזאת, באמונה כה רבה, מתאר לעצמו האזרח מן השורה את הצבא בכלל, ואת הפרוזדור לטרקלין בפרט: „...לטעת בלבכם בטחון ועוז ולהתחבב עליכם..."

לאחר זמן...

לב.־ע. שלום רב!

זהו מכתב חיילי בהחלט: נכתב בחדר־המשמר על קת הרובה. זמן רב מזה לא היה לי כל השבוע, ועל כן נתאחר מכתבי, למרות שמאוד רציתי לכתוב לך.

בינתיים, משבוע לשבוע, נשתנו פני הדברים עד לבלי הכר: ש. הסתלק בעקבות גפ. וגו., ואילו ז. נתמנה מ"מ. בשבילנו זהו שינוי של 180°, כי ש. וז. הם דבר והיפוכו. ז. הוא בחור פשוט, לץ, אחד מהחברה, אוהב את התס"ח ואת כל אוירת מגרש־המסדרים השולטת בין שכמונו. הוא הכניס לנו למסורת „רונדל" של 1400 מטר עד 4 ק"מ מחרץ לתכנית, ועשה את מגרש־המכשולים למקום „תפילת המנחה" שלנו. מענין שהוא הכניס בכולנו אהבה ל„עסק", וכיון שמלבד זה הוא בסדר גמור — הרינו מרגישים כאן ממש נפלא. כן, כן, זו עטי הכותבת זאת... ואין אני היחיד החושב כך, כי מילים אלו שמענו היום מפי רבים מהחברה. במקרה צריך הייתי להיות היום באפסנאות, להח־ליף ציוד מקולקל, במקום להיות באימון גופני. תאר לך כי ג., אשר בזמן הראשון היינו צריכים ממש לדרבן אותו בריצה, היה זה שסיפר לי שהחברה רצו היום עד למושבה הסמוכה ובחזרה — ושרו כל הדרך בלי הפסק, ובגאוה שאל אותי מדוע לא רצתי אני.

למעשה צריכות עכשיו להעלם מרבית טענותינו, כיון שהיחס אלינו הוא מצוין, ואילו ה„שפשוף" בריא, כאשר נאהב. ואכן, עכשיו הזמן לחתור לשיאים יותר גדולים, אם כי דבר זה מחייב אותנו להרבה.

אתמול, כשעזבנו ש., היה קצת מורא בלב, כי ידענו שהדבר מחייב אותנו; שכן עם הסתלקותו של ש. הסתלק גם אותו דבר אשר „החזיק אותנו בידים". הבוקר נוכחנו, כי יש שילומים ויש יחס טוב לפנייה אל ההבנה, אולי שילו־מים גדולים יותר משיש להטלת המרות והמורא. הנה ש. לא־פעם, כשלא הצלחנו בתס"ח, הריץ אותנו למכשולים ול„קום פול" — „כדי לעורר אותנו", לדבריו. נכון שאחרי זה היינו מקבלים מצב־רוח מרומם יותר ומבצעים את ההמ־שך באופן נאה יותר. ואילו ז. הוציא אותנו הבוקר לריצת־בוקר, ואמר מיד, בפשטות, לראשונים: „רוצו לעבר בסיס־האימונים של הבנות". הגענו לשם מלאי עליזות ובאנו ב„קשר שירה" עם הבנות, שהסתדרו אותו זמן בפנים.

השילומים: 1) תוך שתי שניות חזרו ה„שלשות" שהתפרדו לסדר התקין (תמיד קורה במקרה כזה „בלגן" עצום). 2) ריצה מהירה ומלאת מרץ בחזרה לבסיס שלנו. 3) תס"ח על מגרש המסדרים בביצוע מצוין באופן בולט במיוחד: סגן־המ"פ החדש, שעבר במקרה ע"י המגרש, נעצר להתבונן, ואח"כ חזר ואתו הרס"פ. שניהם הסתכלו בעבודתנו שעה ארוכה, ולבסוף שיבחונו מאוד באזני המ"מ. 4) מצב־רוח מרומם כל היום. 5) הריצה היוצאת מהכלל עד למושבה. 6) הרגשה נפלאה של החברה. וראה זה פלא: ההשתדלות להיות בסדר היא רבה, והחברה מקפידים עתה דוקא על נקודות שעלולות להיות לתורפה: סידור הצריף, דיוק למסדרים וכדומה — דברים אשר ש. השיגם רק מתוך כפיה.

מכתבים אל קצין־מלואים

מְנַע ידיעות!

שלום חנוך: —

האם הרגשת פעם כאילו הנך נתון מתחת למקרוסקופ, ועין בוחנת עוקבת אחר כל תנועותיך? או — החלמת פעם חלום־בלהות בו חיפשת מחבוא בבית־זכוכית?

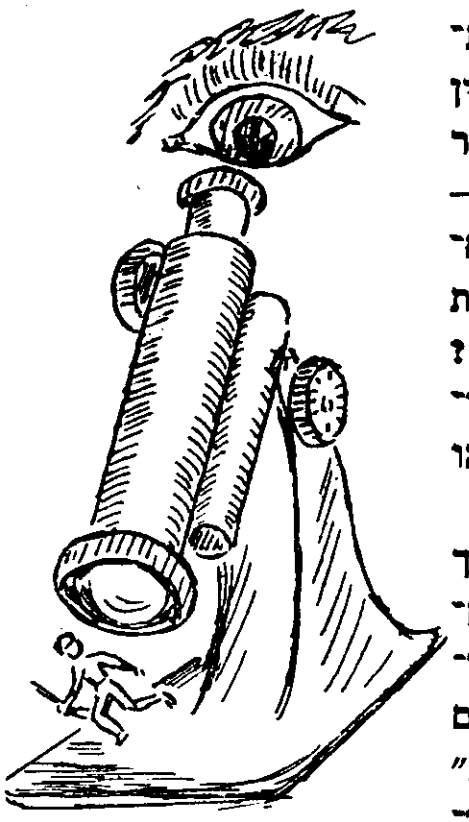

זה לא־מכבר נזדמן לי לחוש משהו מעין זה.

בודאי זכורה לך הרגשתנו בזמן מלחמת העצמאות, באותם מקרים רבים בם נמצאנו על „צלחת" שטוחה, והיינו נתונים לתצפית האויב שישב על־פני תנאים גבוהים יותר. וההרגשה ההפוכה מזו בזמן הפשיטה לכפר־ביטה, כאשר „התישבנו" בכפר הגבוה, ועל־ידי מסירת אינפורמציה מדוייקת לתותחים שלנו, גירשנו את פלוגת־האויב שהחזיקה בשטח הפתוח שמתחתינו.

דומני שמעולם לא היה בלבנו אף צל־של־ספק לגבי נכונותו של הכלל: מנע ידיעות מן האויב על־ידי תפיסת המקומות העלולים לאפשר לו לצפות על השטחים המוחזקים בידינו. ידענו שכל תואי „שולט" — גם אם אינו ניתן לניצול במערך הטקטי — מן הדין לתפסו ולשמרו מפני פטרולים של האויב.

בפעם הקודמת כתבתי לך על אודות „שכחת לקחים".

גם לגבי נקודה זו אפשר לציין שיש ויש צורך — על כל פנים, ביחידה שאני ראיתיה — בלימוד־מחדש של לקח ישן.

ומעשה שהיה — כך היה: בתרגיל דו־צדדי הוטל על יחידה להיערך להגנה בשטח מישורי־יחסית, שמתוכו הזדקר הר גבוה. מערך ההגנה כלל, בקצהו, את ההר. מאחר שההר לא נתן אפשרות תצפית לכיוון ה„אויב", ומאחר שלא היה טעם רב לנצל אותו כמוצב בתוך מערך ההגנה, הסתפק המפקד בהצבת יחידות במורדות־ההר בלבד. מערך ההגנה היה מוסוה להפליא; משמעת־שבילים אף־היא נשמרה כראוי — והיתה כל ההצדקה להניח, שתצפית ה„אויב" מן האויר לא תגלה את המערך. ה„אויב" היה רחוק; הפטרולים של שני הצדדים חיפשו מגע. מפקד היחידה המגינה חיכה להתפתחויות.

ופתאום הופתע הפתעה רצינית: עם עלות השחר ביום השני לתרגיל, בוצעו ע"י האויריה של ה„אויב" מספר גיחות־הפצצה מדוייקות, ששיתקו (לפי החלטתם המנומקת של השופטים) חלק גדול מתותחי היחידה, פגעו באופן רציני בריכוז־השריון, וגרמו לאבידות ולנזקים במפקדה. נוסף לזה הודיעו השופטים על נזקים חמורים שנגרמו למערך ההגנה על־ידי אש־תותחים מדוייקת של ה„אויב", אשר, כפי־הנראה, ידע את פרטי המערך על־בוריים.

רק באיחור רב, ולאחר שסבלו המגינים אבידות ניכרות, גילה מפקד היחידה את הסיבה לדיוקה של האש שהנחית ה„אויב": ההר — שלא נתן אפשרות לצפות לכיוון ה„אויב", ושלא ניתן היה לנצלו כמוצב — התאים מאוד לתצפית של ה„אויב" על שטח מערך ההגנה, ואף נוצל על־ידיו לצורך זה. שלושה מחייליו, מצויידים במשקפות ובמכשיר־אלחוט, הסתננו אל פסגת־ההר ומסרו משם ידיעות מדוייקות למתקיפים.

כפי שכבר אמרתי — היתה זו הרגשה קשה ביותר. מפקד היחידה ידע שכל עוד נמצא פטרול ה„אויב" על ההר, אין באפשרותו לבצע אף מהלך אחד מבלי שהלז ידע על כך.

זמן יקר בוזבז בחיפוש אחר הפטרול ובהשמדתו; וכמובן — הנזק שנגרם היה רציני.

המסקנה ברורה למדי: אסור לנו לשכוח לקחים שלימודם נקנה בדם. לא די בהשגת ידיעות על האויב — צריך למנוע מן האויב את איסוף הידיעות על אודותינו.

במת מערכות

אגרות קוראים

הכוח העברי העומד בהתהוותו נקוק להבהרת מחשבות, לעיבון הצעות, לבקשת ברכים.
„במת־מערכות" נועדה לשמש מקום להבעת הרהורים ותיפושיו של קהל הקוראים ואנשי־המדע. מעל במתו כל יוכל הקורא העֹר, החרב לבאות הכוח ומילוי משימותיו, להגיב על אנשים מתבלטים, לערער על בעיות מקובלות ולהיות יונה להצעות מחבשות ומתקנות.

הכרת שטחי־ארצנו – מקור לכוח

לדעתי קיימת הזנחה בשטח חיוני בהכשרתו של החייל, והוא הכרת הארץ. כונתי להכרת הארץ מקרוב, באורח בלתי־אמצעי, להכרת אותם שטחים אשר בבוא היום יידרש החייל ללחום בהם, ואולי גם לתת את נפשו על הגנתם. על טיפוח אהבת המולדת יש לשקוד בכל האמצעים, ואחד האמצעים הבדוקים לכך הוא הכרת הארץ. הדבר כרוך, כמובן, בקשיים לא מעטים, קשיים טכניים וצמצום בזמן, ובעיקר לגבי אנשי המילואים.

כמפקד במילואים רואה אני מה רב הזמן היקר המוקצב להתיצבויות שהפכו לשגרה, ואשר מידת יעילותן להחזקת המתח של חיילי המילואים מוטלת בספק. משוכנע אני כי רובם המכריע של חיילי המילואים יופיע ביתר התלהבות ורצון, אם תהיה הקריאה לשם סיור מלווה בהרצאות — על ההיסטוריוגרפיה של השטח, על מלחמות העבר, על בעיות הבטחון, ועל אורחי־הלחימה האופייניים לכל שטח ושטח.

אחוז ניכר למדי מאנשי־המילואים עלו ארצה זה מקרוב, ותוכחתי לדעת כי קיימת בורות מדהימה בקרבם בכל הקשור בשטחי הארץ השונים מבחינה היסטורית — הרחוקה והקרובה כאחת. סבורני כי יש להקדיש חלק ניכר מזמן האימונים השנתיים של צה"ל (אולי כדי שליש) למסעות לאורך ישובי המשלט. את האימונים השנתיים יש לבצע תמיד קרוב לקוי הגבול, ולא להצטמצם בהכרה מוגבלת ומצומצמת של שטחי־האימונים בלבד.

שטחי האימונים עלולים ליהפך יום אחד לזירת קרבות — ואם יורגלו האנשים בעת האימונים לפני השטח ולצורותיו האופייניות, וילמדו לדעת את תולדותיו בעבר, יכירוהו ויתקשרו אליו.

אם תרוכזנה ההתיצבויות החדשיות אחת לשלושה חדשים למשך 3 ימים לפחות, אפשר יהיה להקדיש יום אחד לאימונים השגרתיים, ויומיים לסיור ברכב ברחבי־הארץ. כעבור תקופה מסויימת יוכל כל איש־מילואים לומר: „אני מכיר את ארצי על כל אזוריה". אמנם, קשיים טכניים רבים עלולים להתיצב בפני ביצוע משימה זאת, אבל היא כדאית — מאוד כדאית!

סגן דוד לוי

„חיל־הרגלים חוקף"

הקורא בספרו של רומל ילמד הרבה מסיפור פרשיותיו וחויותיו של המחבר כמפקד־רגלים בדרגי־פיקוד שונים. תיאוריו המרתקים, המציאותיים, על חיי הרגלים וקרבותיהם במלחמת־העולם הראשונה, הם תיאורים רבי־לקח. אך אינך יכול שלא לשים לב לעובדה שהקשר, כגורם שליטה טקטי, כמעט ואינו תופש מקום בפרשיות אלו.

בפרקים המתארים את קרבותיו בצרפת, כמעט ואין מופיעות המילים „חוט טלפון", „קשר קוי" או „יחידת קשר". מעניין שבפרקים המספרים על קרבותיו בקרפטים ובאיטליה — לחימה הררית — מופיעות המילים הנ"ל בתכיפות רבה יותר. וזה משום חשיבותו הרבה של הקשר הקוי בלחימה הררית.

מסתבר שלשירותה של יחידה מוגברת בימי מלחמת־העולם הראשונה (בספר: 3—4 פלוגות חי"ר, ומחלקת מק"ב) עמדה מחלקת קשר, וליחידה גדולה יותר (שם — צירוף של 2—3 יחידות מוגברות כנ"ל) עמדה פלוגת־קשר שלמה. ציון עבודתן המקצועית של יחידות הקשר כמעט ואינו תופס מקום בספר. יתר־על־כן: בכל פרקי הספר כמעט ואין מופיעים שיקולי־קשר טהורים, כגון שליטה ביחידות, או שיקולים לגבי עצם השימוש באמצעים אלה. הקַשָּׁר, כפי שאנו רגילים לו כיום (שהוא, כיועץ למפקד, משמש גם קצין־מטה מקצועי) אינו מופיע בספר.

בכל אופן, הבה נעיין במעט שישנו בספר מבחינת השימוש בקשר.

אמצעי הקשר בכללם מסתכמים בו בסימנים מוסכמים (רקיטות זיקוקין), רצים וחוטים. לגבי האמצעים הראשונים לא ארחיב את הדיבור, כי השימוש בהם לא השתנה מאז ועד היום. הקשר הקוי שימש את הדרגים הבאים: בין הבריגדה לגדוד, משם לפלוגה ולנשק־המסייע; בין הפלוגה ליחידת הנשק־המסייע, שהיתה תחת־פיקוד או יחידה עצמאית, וכן ליחידות סיורים, פטרולי־קרב וחוליות־גישוש. שימוש רב מאוד בקשר חוטי היה דוקא בפטרולים שונים וביחוד, כפי שמציין רומל, בפעולות חוליות־גישוש־וקרב קדמיות, ששמרו בכך על קשר אתו, ובאמצעותו מסרו וקיבלו הוראות וידיעות. כן שימש הקו כאמצעי מכוון לשארית היחידה לנוע בעקבותיו; ודוקא שם, בקרפטים הסבוכים מלאי הואדיות צפופי־הצמחיה והמיוערים, היה שימושו יעיל מאוד. „הטלפוניסטים" שלו, כפי שהוא מכנה את אנשי הקשר, היו מועסקים עד־מעבר־לראש בסלילת הקוים ובריצה אחר יחידות־הרגלים בשטחים שעבירותם קשה במיר חד.

אם נעלה בזכרוננו מספר סרטים אמריקאיים צבאיים, המראים בעליל שימוש בכבל־הסתערות ובשפופרות קול־כות ליחידות־סער־ופטרול, נגיע למסקנה שערך הקשר הקוי רב וגדול גם בהתקפה. אנו הורגלנו למכשירי־קשר מודרנים. מפקד־מחלקה אינו מרגיש בטוב בלי מכשיר־אלחוט קטן, ואינו יודע להעריך במידה מספקת את כבל־ההסתערות, אשר כשמו כן־הוא — מצטיין ברוב סודיותו וחסכנותו.

לבסוף אחזור ואומר כי אמצעי־הקשר ביחידות בדרג של כיתה, מחלקה ופלוגה צריכים להיות פשוטים, מהירים ומעטים (מבחינה טכנית). שימושם רב ומודגש גם לגבי שמירת לוח־זמנים. אם משתמשים בו ביעילות, רב ערכו כאמצעי־קשר ראשי או משני, ואין להסס מלבסס עליו תכנית טקטית מסויימת.

סרן גבי רוזנצוייג

אותות הצטיינות – היכן האות?

בבואי לדבר על אותות הצטיינות בצה"ל — יודע אני כי הנושא אינו חדש כלל וכלל. אדרבא: בשל ה„וותק" שלו כמעט ושכחנוהו, וגרוע מזה — התרגלנו למצב הקיים בנידון זה ואין מערערים עליו כלל. אולי ישחק לי מזלי והדברים ימצאו הפעם אוזן קשבת.

אם ננית למעשי־הגבורה שבוצעו לפני ה־1.2.48, ונתבונן בצה"ל מיום הנסדו, ונבחן את הנעשה בו בתחום זה לפי קנה־מידה בין־לאומי, היינו — לפי היקף חלוקתם של אותות־הצטיינות, נמצא שבמלחמת־העצמאות היו רק 12 מצטיינים או גיבורים, ולא עוד — שכן חולקו אך 12 אותות־גבורה. אמנם, כל מי שהיה מחוייל בימי מלחמת־העצמאות נושא את אות־הקוממיות, אך אות זה מציין רק את העובדה שנושאו נטל חלק במלחמת־הקוממיות, ואינו בא להעיד על מעשה־גבורה. האמנם לא נמצאו בקרבנו

אלא שנים־עשר גיבורים אמיתיים בלבד?

אולם יודעים אנו כי המציאות היתה שונה לחלו־טין. שמענו על־אודות צנחן שכרך חבל סביב גופו, דבטפסו על מטוס בעת־טוסו הציל חיי חברו שנתפס בזנב המטוס. שמענו על־אודות שני חיילים שכיסו בגופם רימון שעלול היה להתפוצץ בין חבריהם, ועוד כהנה וכהנה. מעשה דומה אירע לא מכבר, כשהחייל אלבז ז״ל הקריב את חייו למען הצלת חבריו. האם לא הצטיינו בחורים אלו? האם לא מגיע להם ציון איזה שהוא על מעשי גבורתם?

הבה נעיין בבעיה בכללותה: אדם פלוני נדרש לעשות מעשה מסויים. הריהו עומד בפני שלוש אפש־רויות: — 1) לבצע את המעשה כפי שנתבע ממנו, 2) גרוע מזה, 3) טוב מזה. מה צריכה להיות עמדתנו לגבי אדם אשר ביצע את המעשה טוב יותר מכפי שנדרש ממנו?

טבע הוא באנוש — רוצה הוא לזכות בהערכה על מעשה־ראוי־לציון שעשה. אדם רוצה לקבל פרסים, אם רוחניים ואם גשמיים. לא נתפלמס כרגע אם קו אופי זה חיובי הוא או שלילי, שכן שייך הדבר לחקר הנפש. העובדה קיימת, והיא חלק אורגני מטבע האנוש ובאה לידי ביטוי אצל רובם המכריע של בני־האדם. מה מניע תושבים כה רבים, וידועי־שם, בארץ, לענוד על דש בגדם סמלים שונים, כגון: מגן־ירו־שלים, סמל הפלמ״ח, סמל המ״מ, סמל הבריגדה העב־רית וסמלים מוקטנים של חטיבות ויחידות שונות בצה״ל? המניע הוא אותו צורך נפשי של האדם לומר: ראו, גאה אני במעשי ובמפעלותי.

ילד שהיטיב להכין שיעוריו — ניתן לו ציון טוב; פועל שעשה מלאכתו נאמנה — זוכה בהענקה; שוטר שתפס גנב — משבח, כנר שהנעים זמננו בנגינתו — במחיאות־כף. לכל אדם מוענק הפרס בצורה נאותה. אך לגבי חייל אין די בכך לעתים. אותו חייל לא זו בלבד שהצטיין, הוא אף סיכן את חייו. אמנם, בראש וראשונה הגן הוא על עצמו, אך לא פחות מכך הגן על הציבור המכונה אומה. ואם פעל למעלה מן הנדרש, וסיכן את חייו — ואולי אף שילם בחייו על מעשהו — אין זו בעייתו של ילד שהכין שיעוריו או של כנר המצטיין בנגינתו. ציבור, עם, שלח את בחיריו לשדה־הקרב, להגן עליו. האין הוא חייב להביע להם תודה אם הצטיינו בקרב? האם לא מגיעה לו לחייל, מגיעה ממש, הבעת הוקרה מצד האומה? היש צורת־ביטוי ההולמת הוקרה זו יותר מאשר אות־הצטיינות, אשר יעיד לעיני־כל על מעשיו? יש בכך ביטוי־הוקרה למצטיין, ועידוד לעתיד להצטיין.

מדוע אין נוהגים כך בצה״ל? הן הדבר מובן במטכ״ל. וראיה לכך, כי בעת קרבות תל־מוטילה הועלה קצין לדרגת־קבע על־ידי הרמטכ״ל אישית בעבור הצטיינותו בקרב. תמונת הצנחן, שנצר לעיל, פורסמה בשבועון עה״ל — ב„במחנה״ — ומשמר־כבוד הוצב ליד קברו של החייל אלבז ז״ל. אם כן — מדוע לא אותות־הצטיינות?

הלא היתה בידי הרשות המוסמכת שהות מספקת, די והותר, לקבוע את צורת החלק המתכתי של אות־הקוממיות, שלא נקבע עדיין? ועד מתי יש לטפל בקביעת אות בעבור פציעה־בקרב או הצטיינות מסוג נמוך יותר, שאינה מזכה באות־הגבורה? האם חדל דמיון סופרינו, משוררינו, אמנינו וצייריגו לפעול?

אמנם אין לנהוג בפזרנות יתרה בתחום מתן אותות־הצטיינות — אך אין למנעם מן הזכאים לכך לכל־הדעות. בעיכוב הדבר יש משום משגה יסודי וחמור — ויש לתקנו בהקדם.

סגן ישראל שמואלי

על „הלגיון הערבי" במלחה״ע השניה

השורות הבאות נכתבו אל מערכת „מערכות" ע״י אחד מותיקי מפעל־הבטחון העברי ומטפחיו, לאחר קריאת סקירה של לויט־קול׳ ג׳. ד׳ לאנט, ב„צקלון" מס׳ 14.

כפי שיראה הקורא יש בהערותיו משום השל־מת התמונה אשר מערכת ה„צקלון" ניסתה להצי־גה ע״י הערותיה־היא לסקירה הנ״ל.

את מאמרו של לאנט על הלגיון הערבי „בלעתי", כמובן. ויותר משלמדתי ממש על הלגיון הערבי, למדתי על לאנט ומרעיו. אכן, מעניין ביותר. עולמם הרוחני של קצינים אלה, השגותיהם והערכותיהם המדיניות והצבאיות לא השתנו כנראה הרבה, מאותם „הימים הטובים" הזכורים לגו כה יפה.

ואמנם חשוב לדעת במה מפטפטים, וכיצד מחנכים הם את עצמם ואת ה„מועמדים בכוח" לקצינות

הבריטית בלגיון הערבי. וקשה לדעת מי ומי משלה יותר: משרד המלחמה את הקצינים, או הקצינים במקומותיהם את משרד המלחמה.

אני כותב בעיקר כדי להעיר על „הערותיכם לסקירה", ובעיקר בנקודה אחת. אינני מתכוון להתוכח עם לאנט, חלילה, כי אם לציין, שאם כבר העירותם הערה 8, חשוב שתהיה שלמה יותר — להשכלתם של הקוראים. לאנט כותב: „משנותן אתה דעתך מה נפלא השירות שעשויים היו לתתו במדבר המערבי הבדוים של הלגיון, אין אתה יכול אלא לתמוה על אשר לא השתמש בו פיקוד־המזרח־התיכון שימוש רב יותר" (עמ' 34).

נוסף לדברים שהעירותם, יש לזכור שהיה נסיון להשתמש בחיל־הספר של עבה"י בדיכוי המרד של רשיד עלי (ואין ספק שרוחו של חיל־הספר לא היתה שונה הרבה מרוח השלטת בלגיון, ויתכן שהיה ממושמע יותר). התוצאות ידועות: יחידות חיל־הספר התמרדו וסירבו ללכת לעיראק, והפיקוד נכנע להן.

אליהו גולומב דיבר על זאת: „תכניתם של האנגלים להשתמש בערבים למלחמה בעיראק — נראה שנכשלה. היתה תכנית להשתמש בחיל־הספר ואמנם הוא השתתף בפעולה, אבל היו בגידות מצד חלקים בחיל־הספר, וכמה מהם עברו לעיראקים. זה גרם לאי־אימון בחיל־הספר, ויש שמועות על ביטולו..." (חביון־עוז, כרך ב', ע' 272).

ובמקום אחר: — — „קרה מה שקרה בחיל־הספר — — — בכל אופן מקור רשמי הודיע, כי 40% מחיל־הספר — — סירבו להשלח לחזית עיראק. ולא ראינו איזו שהיא תגובה בענין זה" (שם, ע' 280).

כיצד נתעלמה נקודה זו מכם בהעירכם הערותיכם? דבריו של אליהו אינם — כמובן — תעודה היסטורית, אך מובטחני שבעתונות מאותם הימים יש זכר לכך.

ש. א.

בעקבות המאמר — „כיצד נעצרה הדיביזיה?"

(נתפרסם ב„צקלון", חוברות 11 – 12־13)

א. עוד על אימון החייל הרובאי

לויט־קולונל א. פ. סויפט, במאמרו שפורסם ב„צקלון" 11, 12־13, משתדל להוכיח שחייל רובאי בודד מסוגל לעצור יחידה גדולה, על־ידי יריות, שכל אחת מהן פוגעת במטרה.

בקראי דברים אלה נזכרתי במעשה, שהייתי עד לו, בשנת 1945, בימי כיבוש ורשה מידי הגרמנים:

צלפים אחדים של האויב התמקמו בין הריסות גשר־רכבת על נהר ויסלה, והם עיכבו זמן ממושך למדי יחידות גדולות למדי. הייתי אחד ממפקדי היחידות שנעצרו, ולאחר מעשה ניסיתי לנתח את העובדה שחיילי, אשר השתתפו כבר לפני־כן במספר קרבות, ולא נרתעו בהם מאש מק"בים, תותחים ומרגמות, נעצרו הפעם בשל מספר יריות־רובאים. זכורני שבאתי לכלל המסקנה הבאה:

בשאון הקרב, שעה שהכל סביבך מתפוצץ, מתנפץ, גועש ורועש, מרגיש החייל ורואה שלא כל כדור פוגע, ובכך גוברת אמונתו שהאויב לא יוכל לפגוע בו. יתר־על־כן: הוא יודע היכן נמצא זה היורה עליו, והדבר דוחף אותו קדימה, להגיע אליו ולשתק את פעולתו. במקרה שעליו מספר אנוכי, היה החייל שרוי באוירה שקטה יחסית, אבל לעומת זאת נוכח שכל כדור שנורה פוגע והורג (ברוב המקרים היו הפגיעות בראש!). ועובדה זו היא שהפריעה בעיקר להתקדמותה של היחידה. בכל פעם שניסינו להתרומם — נשמעו יריות מספר, וכמספר היריות היה מספר הנופלים. מיקום מוצלח ותנועה בלתי־פוסקת ומוסוית של צלפי האויב — מנעו אותנו זמן ממושך מלאתר את מקומו.

יריה פוגעת השפעתה רבה לא רק מבחינת

העצמה הממשית, הפיסית, של האויב, אלא שהיא משפיעה השפעה רבה יותר על אותם חיילים שלא נפגעו, הרואים שכל יריה אשר נורית מפילה קרבן נוסף.

צבאנו יצטרך להפגש עם אויב שהנו עדיף במספרי כוח־האדם, ויהיה עלינו להעמיד מספר גורמים שיאזנו את הכוחות לטובתנו. אחד מהם הוא כוח־האש. בתנאים שלנו יהיה עלינו להפעיל כוח־אש שיהיה בו כדי לאזן את הכוחות לא על־ידי כמות, כי אם על־ידי איכות, ולכך מגיעים באמצעות רובאים היורים ופוגעים. דבר זה מצריך אימון יעיל ובלתי פוסק ברובה.

וכאן לבעיית אימון החייל כרובאי.

אני שירתי בצבא „קונטינגנטלי" שהיה מורכב מיחידות רבות, שחייליהן לא תמיד הבינו את שפת המפקד די־הצורך, וראיתי שם שיטות ללימוד הרובה העשויות לסייע גם לנו באימון החיילים שאינם שולטים דיים בשפתנו.

ידוע שהיסוד לקליעה טובה הלוא הוא אחיזה נכונה ולחיצה נכונה. בבסיסיהאימונים בו התאמנתי, נהגו בשיטת „שכנוע אופטי" של החייל: החייל שכב בעמדת־הירי, כשרובהו נתון במשענת־עץ הדומה לחצובה קטנה, שלא איפשרה לו להניע את הרובה לפנים או לאחור. בלוע־הקנה היה קבוע עפרון פשוט. המדריך נתן פקודת־אש, וקירב את המטרה אל העפרון; עם לחיצתו של החייל על ההדק, היה העפרון משרטט עליה קו. ולעיני החייל קמה הוכחה ברורה ומשכנעת מהי צורת הלחיצה שלו. תרגיל זה בוצע בראשית פרשת־הלימוד — וחזרו עליו שוב בסיומה, וע"י כך היה החייל יודע את ההבדל בין השתים.

באותה רשימה מציין המחבר שאותו חייל גרמני פעל לבדו, ללא הוראות המפקד המכון אותו. מצב כזה קרה ויקרה עוד לאלפי לוחמים, ועלינו להכין אותם לפעול נכונה ברגעים אלו. יש לשים את הדגש על כך בזמן אימון־הפרט.

סרן א. בוכהייסטר

ב. מה יש ללמד את החייל?

ברשימתו המצויינת „על שום מה נעצרה הדיביזיה" אומר לויטנגנט־קולונל אבן פ. סוִיפט: „אין לך דבר חיוני יותר מאשר ללמד את החייל לתפעל את נשקו, ולהחדיר בו את הרצון והיזמה להשתמש בו" („צקלון" 12/13 עמ' 14).

דברים אלה, שהם כה בדוקים ומנוסים, עומדים בסתי־רה לדברי המחבר בעמוד שבא אחריו: „מה טעם ללמד אדם מדוע הוא לוחם, אם איננו יודע כיצד ללחום?" (שם, עמ' 15). וכאן מתעוררת השאלה: איך ילמד אדם כיצד להלחם, אם אינו מבין מלכתחילה מדוע עליו להלחם?

ה„למה" וה„מדוע" אינם בגדר נושאים שאותם „רצוי לדעת" או „נאה לדעת", הדורשים „שהות נוספת" כדי ללמד אותם לחייל, אם סיים ולאחר שסיים את שיעורי הקליעה והשדאות שלו; להיפך: יש לתת לו את הטעם והנימוק לאימוניו עם פתיחת שיעורי הקליעה והשדאות, כי רק אז יוכל ללמוד באופן תכליתי כיצד לקלוע וכיצד ללחום. חייל שלא ידע את תכלית אימוניו, לא יהיה בו הרצון ללמוד, ודבר זה יגביל ללא־ספק את הישגי הלימוד שלו.

ואשר לפעולת הלחימה עצמה, כך מתאר המחבר כיצד נעשה הנס מילר העלוב ללוחם:

„אבל עתה התעורר בו לראשונה רצון של־ממש לעשות משהו כדי להגן על אהוביו — ביתו עצמו נמצא אך כעשרים או שלושים ק"מ דרומה־מזרחה מזה — רצון ללחום ולהדוף את האויב מן האדמה הקדושה של ה„פאטר־לנד" — — — לבסוף הפכה המלחמה לענין אישי לגבי הנס" (שם, עמ' 5—6). השאלה היא, למה רק לבסוף? היתכן שהמלחמה תהיה לעניינו האישי של החייל רק לכשתתקרב ותאיים ממש על ביתו ומשפחתו?

אכן, זהו בדיוק יעודה של ההסברה — להפוך את מטרת השירות הצבאי לענין אישי של כל חייל וחייל, לא לבסוף אלא מההתחלה: מאותו רגע בו הפקידה המדינה רובה בידו של החייל והטילה עליו להתאמן וללחום.

רב־סרן דניאל אלירם
ענף השכלה והסברה

ג. „נאה לדעת" — או „הכרח לדעת"?

בחוברת פברואר ש"ז של „ירחון כוחות־הקרב" האמריקאי נתפרסמו קטעים ממכתב־למערכת, אשר גישתו — והענין שבו — חורגים ודאי אל־מעבר לתחומי הצבא והחיל אליהם משתייך הכותב.

קול' ג' ה. רומשילד (שם־משפחה אשר אף הוא, כנראה, חורג הרחק אל־מעבר צבא וחיל מסויימים...). מלשכת הקצין־הכימי־הראשי של מפקדת כוחות־הצבא של ארה"ב שבמזרח הרחוק, כתב למערכת „ירחון כוחות־הקרב" בזו הלשון:

מאמרו של לויט־קול' אבן פ. סויפט „יעדה של דיביזיה" (בעברית — „כיצד נעצרה הדיביזיה" ב„צקלון" 11 — המער'), שבחוברת אוקטובר של ירחונכם, הנו מעניין מאוד. בין מעלותיו תמנה ההדגשה שהוא מדגיש את הנקודה החשובה, כי הדברים הנחוצים־ביותר — הם שצריכים לבוא־לראשונה באימוננו. אולם חולק אני על מיזנו, שלפיו יש לייחס את ענין ההתגוננות בפני הלחמה הכימית, ביולוגית והרדיולוגית במעגל אותם הנושאים אשר „נאה לדעתם".

לחמה־כימית הנה שדה הזרוע אפשרויות כאלו של פגיעות רבות־עצמה, עד כי כל מפקד, אשר לא ינדא כי אכן יוכלו אנשיו לפעול גם בתנאים כאלה, כמוהו כמי שנכשל בהזנחה פושעת. העובדה, שכשליש מבין הנפגעים בגייסות ארה"ב במלחמת־העולם הראשונה נפגעו ע"י גורמים כימיים — הגם שאחוז הפגזים הכימיים בכלל התחמושת הארטילרית שגורתה היה נמוך מכך בהרבה — דיה לשמש עדות דרמתית לאמת זו. ומני אז התקדמה הלחמה־הכימית התקדמות ניכרת. לכן יתואר כי גורמים־כימיים מהירי־השפעה יוכלו לגרום לתמוטת קויגו בחזית, אם גייסותינו לא יהיו מאומנים כיאות.

אימונם זה צריך שיהיה בו יותר מאשר היכולת „לחבוש ולהסיר את מסכת־הגז של החייל". החייל שלנו צריך להיות מסוגל לבצע את משימתו בסיבות לחמה־כימית (וביולוגית, ורדיולוגית). פירושו של דבר שנחוצים לו אימון והתנסות בביצוע משימתו בתנאים אלה, שעה שהחייל שלך מתאמן ויורה בנשקו — בין האישי ובין הצותי — הנחת עליו התקפה־כימית, ואז דרוש ממנו כי ישלים את משימתו. ארגן את האימון כך, שבהיותו נתון בתרגיל־טקטי של יחידה מסוג זה או אחר, יתקל החייל בגורמים־כימיים — וראה, אם אמנם יוכל גם אז לבצע את משימתו...

וזאת לזכור, כי ע"י שילוב נכון של אימון כימי־ביולוגי־רדיולוגי במסכת־האימונים הכללית — ניתן לצמצם בהרבה את ההכרח להקצות שעות־אימון מיוחדות ללחמה־הכב"ר. פירושו של דבר, שאפשר יהיה לצמצם ע"י כך את מספר השעות „השמורות מראש", שהן קללת־יומו של כל מפקד־יחידה. התוספת היחידה של זמן ועמל אשר תדרש — תהיה זו שתיפול עקב כך על שכם קציניו וסמליו של החיל־הכימי.

הריני מוכן להודות, כי כל עוד אין לחמת־כב"ר מופעלת במציאות, אין אימוננו בה חייב לחרוג מגבולות המינימום אשר יש בו כדי להבטיחנו בפני תמוטת־פתאום צבאית; אך אל לנו לצמקו אל מעבר למינימום זה. העובדה כי מאז מלחמת־העולם הראשונה לא השתמשו במלחמה הכימית אלא בהזדמנויות נדירות — אין משמעותה כי בבוא שעת התמודדות חמורה, כשאומות תלחמנה „לחיים ולמות", יניחו לו לסוג נשק זה, שעצמתו כה רבה. •

קוראי „מערכות"! — חתימה על „מערכות", „צקלון" ו„מערכות־ים" נמשכת.

מכתב מטירון

עוד ל„משטר ונוהג"

לידיד החייל ולרס"ר פנחס — שלום רב!

שמחתי לקרוא את תגובותיכם על מכתבי לנושא „משטר ונוהג", אשר תחילה העלה אותו חייל. למרות שהיו בהן מספר „מחמאות אישיות", שמחתי — מאחר שמצאתי בהן מספר נקודות חדשות וחשובות, אשר כדאי להדגישן, אם כמות שהן ואם את היפוכן. ועכשיו — לענין.

א. אתה, ידידי החייל, טוען שניסית לעורר הלכי מחשבה, אשר יוכיחו כי יש הגיון בשיטה הצבאית. בכך הריני תמים־דעים אתך לחלוטין. אך טוען אני שהנמ־קתך שלך את המשטר הצבאי איננה מושתתת על טהרת ההגיון. יתר־על־כן, רבות התקלות הצפויות מתפיסה כמו זו שלך. במקום לקבל את גירסתך, כי שמירת נקיון התל־בושת ושלמותה נעשית לשם „הריגת האויב וכיבוש ארצו", דומני שמן הראוי לקבל את תפיסתו של רס"ר פנחס: „התלבושת, כמו המשכנות וכל יתר הציוד, הנם רכוש העם; חייל שאינו מקפיד על שמירת הציוד גורם לבזבוז כסף, אשר יחסר לקניית נשק וציוד אחר, שערכם רב בשעת ההכרעה".

ב. לענין המאסר והפגיעה בכבודו של העבריין הנאסר — צורת המאסר בצבא מוגדרת ע"י החוקה הצבאית, לא כן? היא אינה מזכה שום סמכות להשפיל את הנאסר. אילו צדקת בהנחתך האומרת שהאסיר — החייל שעבר עבירה — אינו מתרשם מעצם היותו נתון במאסר, ועל כן יש להוסיף על עונשו ולהשפילו, כי עתה יש להניח כי גם במטכ"ל היו מגיעים לאותה מסקנה נכונה, והיו קובעים בחוק הצבאי שאכן יש לעשות זאת. הלוא אין הדבר כך.

זאת ועוד: גישתך זו, הטוענת שתנאי מאסר אינם גרועים מתנאי חזית או אימונים קשים, אינה עולה בקנה אחד עם תשובתך, הטוענת שפחד המות שבחזית אינו אלא המצאתם של כאלו שאינם מבינים בענייני צבא ולא כלום. אך עוד אשוב ואגע בנקודה זו.

ג. תוקפים אתם אותי כאילו אני שולל הטלת עונשין מעיקרה. האמת היא, שאני, כחייל, מתנגד לעונשים שאינם מחנכים, לעונשים שאינם מתאימים לחומרת העברה ולעונ־שים המלווים הרגשה, שאינם באים אלא לספק את יצר הנקמה של הסמל או של הרס"ר. בצבא, כמו בחיים האז־רחיים, חייב מקבל העונש — העבריין — להכיר ולדעת שעבר עברה על חוקי הצבא, ולחוש שקיבל את המגיע לו; ולא מידי פלוני או אלמוני — אלא מידיו של הצבא, אשר הסמל, או הרס"ר, הם נציגיו. חייל חייב לדעת חוקי צבא מהם, ולשם מה הם קיימים; הוא חייב לדעת מה הן זכויותיו וחובותיו — ולפיכך יש להקנות לו ידיעות אלה. יש ללמדו כל זאת בדרך הקשה, באימונים קשים, ביום ובלילה, ואז יבין וידע שמטרתו העליונה של המשטר הצבאי היא כוננותו למלחמה.

האימונים אינם מפריעים למשטר. נהפוך הוא: אימו־נים נכונים הם אלו המבוצעים תוך כדי הקפדה על חוקי המשטר והנוהג הנכונים, ומשטר החיים היחידי אשר יגן על החייל בחזית, הוא זה אשר ניתן לו בזמן שלום במס־גרת האימונים. אם בתוך משטר־האימונים אתה מתרגל גם תרגול־סדר, ומסביר כי „תרגיל זה מקנה אחידות ומרים את רוחה של היחידה" — הרי זה דבר במקומו. אך אם תספר סיפורים כאילו זהו, בעיקרו של דבר, הגורם לנצ־חון — אין בדבר כל טעם. הרס"ר פנחס, אילו שללתי את תרגול־הסדר, לא הייתי כותב במכתבי הקודם בדיוק אותן המילים שחזרתי עליהן כאן.

ד. ממכתבך, חייל, עלול להתקבל הרושם, כאילו שללתי בכלל את נחיצותו של משטר צבאי. כנראה לא התעמקת במכתבי במידה מספקת. אלמלא כן, היית נתקל בו בפסקות, כגון: „המשטר הצבאי דורש להכון בכל זמן לקראת מצב של מלחמה, משמע לקראת מצב מוכר היטב..." או — „...משטר זה מתבטא — — — באחוה מלאה של כל תא לוחם, בכבוד־עצמי הבא לידי ביטוי באומץ־לב ובשאיפה להשיג את המטרה המוצבת למרות כל הקרבנות; בחישוב מדוקדק ובניצול כל רגע לתכליתו כדי לחסוך בזמן ובעצבים; בעריכת מערך־החיים כך, שיענה לתכלית האחת — כושר ויכולת־לחימה עליונים".

אמת, הרס"ר פנחס, המשטר חייב להיות אחד ואחיד. ואנו, החיילים, איננו דורשים מן המשטר הצבאי „למצוא דרך, שבה תובהר כל פקודה ופקודה לחייל שעליו לבצעה, ושתהא מושתתת על טהרת ההגיון"; ברור לנו שדבר זה הוא בלתי אפשרי. אלא, כפי שכתבתי, דורשים אנו „שיהיה בה אותו יסוד בריא הקיים במשטר המושתת על ההגיון: יהיה ברור מראש, שאם פוקדים על חייל לעשות משהו — הדבר דרוש, ללא ספק, אף אם נדמה במבט ראשון שאיננו כך".

ההבדל בין שתי הגירסות גדול הוא. ברור שאי־אפשר, ואף אין צורך בכך, שכל פקודה וכל פרט שבמשטר בכללו יהיו מובנים לכל חייל וחייל. את הבנת הצורך במשטר

הזה, את ידיעת תכליתו היסודית ואת הנחיצות בקיומה של המשמעת בכללה ובמלוא הקפדנות — את אלו יש להחדיר. לכן התקוממתי כל כך למכתבו של חייל. הסברתו את המשטר הצבאי היתה בלתי משכנעת, ולכן — מערערת את האמון בה.

ה. אינני רואה את עצמי מוסמך להבהיר את מטרתו של המשטר הצבאי, אף כי מאז כתבתי את מכתבי הראשון שוב אינני טירון. אך אנסה להבהיר, כפי שהדברים נראים לי, את האמצעים שבאמצעותם אפשר להחדיר את המשטר ליחידה צבאית:

1. המסגרת הצבאית — מערכת חוקי המשטר והנוהג — מיועדים להביא את החייל, כפרט, ואת היחידה, כקבוצת לוחמים, לידי כך שבתנאי קרב, תחת אש, יוכלו לעשות מספר פעולות גדול ככל האפשר, בלי להפסיד זמן למחשבה על מה שמוטל עליהם לעשות לשם השגת משימתם. על מערכת חוקים זו ליצור את הרגשת־הצות, אותה משמעת המובנת מאליה, את הנאמנות למפקד, לחבר בשעת קרב, ואותה התירה לקראת ביצוע התפקיד למרות הקשיים. אם אמנם אלה הן משימותיו של המשטר, עליו ליצור מסגרת שלמה ומושלמת, הקיימת גם לאחר התרגול, באורח טבעי, והיא המביאה לידי הרגשת הכבוד הצבאי של החייל־הפרט ושל היחידה.

2. מסגרת זו, מן הראוי שתיקבע לפרטי פרטיה, ושתהא הגיונית בכללה. אי־אפשר להחדיר בחייל את ההבנה שהזמן הוא ה„מצרך" היקר ביותר בקרב, כשהוא שרוי בתוך משטר של בטלנות, של עמידה בתור ללא־צורך, של גירוד שטחים וכיו"ב. אי־אפשר לחנך חייל לכך שידע מה יקרים הנשק, המזון והתחמושת בעת קרב, ועד כמה עלולים הם להיות גורמים הקובעים את גורלו ואת גורל משימתו — אם נוֹתר על הקפדה בשמירת הנשק ובחסכון התחמושת. משטר כזה, המקפיד על כל הפרטים החיוניים לקרב, ומקיף את כל הפרטים המסייעים בקרב — הוא המשטר הנכון. משטר המוסיף לפרטים אלו פרטים שאינם חיוניים — חוטא למטרה העיקרית, מאחר שהוא מבטל את העיקר ומדגיש את התפל.

מאז כתבתי את תשובתי הראשונה עברו מספר חדשים, הועברתי ליחידה לוחמת ועכשיו אני נמצא בקורס מ"כים. בקורס היתה לי הזדמנות להכיר את „הוראות משטר ונוהג" הרשמיות, ועלי לומר את האמת — אילו רק מילאו אותן כרוחן, בלי „תוספות", בלי „הרחבה ושיפור" — דומני שהיה המשטר תכליתי יותר, ומאידך גיסא — אפשר היה לחיות!

ו. אולם בכך שהחמל ידע את כל פרטי המשטר, יתרגל להם ויהיה אותם יום־יום לא סגי. כאן עלי להתנגד לכמה מדעותיך אתה, הרס"ר פנחס, ולשם כך אין עלי אלא לצטט כמה משפטים מדבריו של מפקד קורס המ"כים שבו אני נמצא. כונתי למנהיגות. אני אמרתי שכל אדם עלול לטעות. אתה מבקש זכות זאת גם למפקדים. „— — — כשחייל טועה, עלול הוא לגרום לתקלות רבות ולעתים אף לסכן את חייו. אך כשמפקד טועה, הוא עלול לגרום לאי־ביצועה של המשימה שהוטלה על יחידתו, ולמותם של היילים רבים". דברים אלו אמר לנו המפקד. ועוד: „רופא, כשהוא טועה, מסכן את חייו של חולה אחד, ואילו המפקד עלול למלא, בגלל טעות אחת, בית־חולים שלם".

לא! אין למפקד הזכות לטעות כזכותו של הטירון. אם אמנם יש ומפקד טועה, מאחר שאינו אלא בן־אדם, כדבריך, „עלינו לתקן את טעותו בצורה מתאימה, תוך כדי שמירה על ה„מורל" של חייליו, ולזכור תמיד שטעותו של מפקד חמורה פי כמה מזו של הטוראי — — —". „טעויות של מפקדים, בזמן שלום כמו בזמן מלחמה, לא זו בלבד שהן גורמות לנזק הנובע מן הטעות עצמה, אלא שהן פוגעות גם ביסוד היסודות — באמון שרוחש החייל למפקדו. וזהו הדבר המסוכן כל־כך ל„מורל" של הצבא —".

אתה, הרס"ר פנחס, הסברת בצדק שהמפקדים מבטאים את דבר הצבא ומתרגמים אותו לשפת היום־יום. ולאלה רוצה אתה להרשות לשגות ולטעות ממש באותה מידה שאתה מרשה זאת לטירון?!

כשיהיו המפקדים כפי שעליהם להיות (ועלי לומר, שאני מכיר רבים מאוד שטוב להמצא ביחידתם), כי אז תענוג יהיה זה לחייל לעמוד במסדר ולחלוק להם כבוד. אגב, בטוחני שאז יהיו המסדרים קצרים ו„לענין". אז יחוש כל חייל שבהשתתפותו במסדר הוא מכבד את צה"ל כולו. שאל נא את פי החייל מה דעתו על המסדרים ביחידתו — אם ישיב לך שהוא נהנה מהם, אות הוא כי מפקדיו בסדר. אם ישיב לך שהם „מנדנדים" לו — אות הוא שאין המסדרים בסדר, או שאין המפקדים בסדר.

ז. ועתה לנקודה חשובה, אולי אף החשובה ביותר, הלוא הוא ענין פחד־המות בקרב. ידידי החייל, אינני יודע מהו נסיונך הקרבי. אינני מתיימר להגיד שנסיוני רב במיוחד, אך משהו מזה חזיתי גם מבשרי. הייתי חושב את עצמי לפחדן מופלג אילו ידעתי שתופעה זו של הפחד בשדה־הקרב היא תכונתי האישית בלבד, אף שהצלחתי להתגבר עליה ולפעול כיאות. אך שוחחתי עם כמה אנשים שנסיונם הקרבי גדול פי כמה משלי, דיברתי עם טייסים אשר ניהלו קרבות אויריים לעשרות — והנה ברגע מסויים באו והודיעו שאינם מסוגלים עוד לעלות במטוס, שאי אפשר להם יותר להתגבר על פחדם. קראתי ספרים העוסקים בנושאים צבאיים, וכולם מגיעים למסקנה אחת.

ידידי החייל, לפחד־המות אין מתרגלים. לענין זה לא תועיל שום „ציונות". תשאל, אם כן, כיצד זה נלחם אדם ומנצח, או נהרג, למרות פחד־המות? דומני שכמה וכמה סיבות לכך, אשר המשטר אשר אתה מציע לא יעשה להשגתן, והן:

1. מנהיגות — היינו, האֶמון במפקד. הנכונות ללכת אחריו ולבצע את פקודותיו. ההרגשה שהוא לא יטיל עליך אלא את הדבר שיש הכרח לעשותו ואשר ניתן לבצעו. היה לי מ"מ כזה, עד שהגעתי לקורס המ"כים. זהו גבר — אתו אפשר ללכת לאש!

2. משמעת — אותה משיגים כתוצאה של מנהיגות מחד גיסא, ושל הרגלים הנובעים ממשטר צבאי נכון מאידך גיסא.

3. אמונה בצדקת המלחמה, בהכרחיותה ובסיכוייה.

4. רוח היחידה ואחוַת הלוחמים.

5. הרגלים המַקנים אבטומטיות לכל אותן תנועות שחייב החייל לעשותן בשדה. הרגלים אלו נרכשים בעיקרם באי־מונים המקצועיים, ובחלקם במשטר הצבאי בכללו.

כושר הלחימה של החייל איננו, אם כן, אלא תוצאה של גורמים רבים. אם ברצונך להביא את חייליך לידי כך שלא יתגלו על קו אופק, שלעולם יתחפרו, שלעולם ישמרו על פיזור — תשיג זאת על־ידי אימונים, ורק על־ידי אימונים. המשטר הצבאי — ערכו במקומו מונח, אך אל תתבע ממנו את אשר איננו יכול לתת.

ח. משטר איננו הופך להיות משטר צבאי, אלא כשהוא עונה על הצרכים הצבאיים של הצבא הנדון, ולתקופה הנדונה. אין המשטר הפרוסי הולם את צה"ל בשנת 1954, בדיוק כשם שאין משטר ה„הגנה" מ־1936 הולמו, וזאת למרות העובדה, ששני המשטרים הנזכרים הלמו את היחי־דות למענן הותאמו, ואת הזמן בו פעלו. ואף על פי כן קיימים בכל משטר צבאי, לפי עניות דעתי, כמה יסודות קבועים ועומדים:

1. הוא סומך על החייל ונותן בו אותה מידת אמון אשר לה הוא ראוי לפי רמתו המוסרית והתרבותית. „— — — החבר היה מעדיף להאסר בכבוד — — —" כותב חייל בתשובה למכתבי. אכן, בימים שהיתה משמעות למילה „חבר", בימי מלחמת־העצמאות, ולפניה, היה המאסר (במקרים שהוא היה בלתי־נמנע) נעשה לפי כללים אלו. חשוב־נא היטב, אולי אותה חברות היא־היא הדבר החסר לנו היום? ואולי כדאי שאותה חברות תטופח שוב ע"י המשטר הצבאי הנכון?

2. המשטר בונה היררכיה ברורה של פיקוד, אשר רק באמצעותה רוכש כל חייל את ההרגל להשמע מיד ובאורח כמעט אבטומטי לממונים עליו. הרגל זה נרכש ע"י אימון מתמיד במילוי פקודות, וע"י שיטה ברורה של שכר ועונש.

3. הוא נוטע הרגלים שונים, הדרושים למילוי התפקיד בקרבות הצפויים. ידידי החייל! שמחתי, כחייל פחות ותיק, ללמדך משהו חדש. אכן, הרגל בשטח מסויים נותן יתרונות בשטח אחר. הדוגמה אשר נתת לשלילתה של ההנחה המדעית הזו אינה משכנעת ביותר, מאחר שלהיות סטודנט — אין זה הרגל (אמנם ישנם בעולם סטודנטים נצחיים כאלה, בנים להורים עשירים אשר לגביהם הפך הדבר להרגל, והם טוענים שזהו הרגל נעים...).

יתכן שלא הבהרתי את דברי במכתבי הראשון במידה מספקת, ולכן באה תשובתי זו. אני מציע לך, עם קריאתה, לחזור ולקרוא גם את מכתבי הראשון. שניהם יחד מבטאים השקפה מסויימת, והפעם כבר לא של טירון, אלא של חניך קורס מ"כים. דומני שהיא תורמת לענין המשטר והנוהג יותר מן ההשקפה אשר הובעה במכתבו הראשון של חייל, ואשר נשמעה גם בין שורות מכתבו השני (שיש בו אמנם גם נסיגות מסויימות) — כי המשטר הוא הגיוני, אלא שזהו מין הגיון כזה, שאין הטירון מסוגל להבינו.

חברו של ראובן

מנויי „מערכות"! עיינו בחוזר מס' 3 הניתן בסוף החוברת

ניקֶה – חימושן החדש של סוללות נ"ט בארה"ב

מזה שנתים־שלוש מסתמנת בכמה מן הצבאות העיקריים המגמה להנהיג בחימוש הנגד־מטוסי — ולפחות בזה הכבד — את הקליע־המונהג, תחת התותח המסורתי. מגמה זו בוטאה בשעתה בהבלטה יתרה בהודעותיו של מיניסטר האספקה הבריטי, ומזה זמן מה היה ידוע על הקמת יחידות ראשונות (גדודים ו„קבוצות") של קליעים מונהגים בצבא ארה"ב. בשלהי 1953 נתפרסמו פרטים של־ממש על הקליע־המונהג מן הטיפוס „ניקה" (ביונית „הנצחון", או „אלת הנצחון"), אשר הפך עתה לחימוש תקין בשורה המתארכת־והולכת של יחידות נגד־מטוסיות בארה"ב. זוהי, כמובן, רקטה מן הסוג „קרקע־אויר": — המופעלת מן הקרקע, ושואפת לפגוע במטרה שבאויר, כאמור, באה היא תחת הארטילריה הנ"מ הכבדה שבימי מלחמת־העולם השניה. הפעלתה — בשני שלבים, לתגבורת התאוצה והטוח. תוך כדי טיסתה מתחילה היא להיות מכוונת באמצעות המכ"ם („ראדאר"), ומשקרבה אל המטרה — מתחילה פועלת התחבולת, מבקשת־המטרה, המורכבת בו, והמכונת אותו אל צידו ביתר אבטומטיות וזריזות מכפי שניתן הדבר באמצעות המכ"ם, מרחוק. לפי ידיעות מצויות עשוי הקליע להגיע למהירות של כ־2.400 ק"מ לשעה. אשר לטוח — הרי הטוח ה„רוחני" של הקליע הנו כ־35 ואולי 40 ק"מ.

טוח „רוחבני" (לאַטאַרלי) פירושו מרחק פעולתה של הרקטה לאחר שהגיעה, ע"י טיסתה ההתחלית הזקופה אל מעלה, אל גובה־המוצא הדרוש. מהירות טיסתה, שכבר הוזכרה, מאפשרת לה אחוז־סיכויים ניכר לפגיעה מוצלחת לא רק במטוסים כ„מבצר המעופף" (B 17), כזה הנראה בתמונות המוגשות, ואשר מהירותו קרובה ל־500 ק"מ לשעה בלבד — אלא אף במפציצים חדישים, נאמר מסוג B 47 האמריקאי, אשר מהירותם קרובה ל־100 ק"מ. כמובן שבשעת קרב קליע־נגד־מטוס יופעלו צירופים מורכבים של גורמי גובה, מהירות, כיוון וחמיקה, אשר יקשה מאוד להעריכם מראש.

---

1) דמות־המחר של סוללה נ"מ בעמדת־הירי שלה. הקליע־המונהג „ניקה" זקוף על מתקן־השיגור שלו, במצב „הכן־לירי".

2) הקליע „מטפס מעלה" לקראת פגישה במטרתו.

3) הקליע והמפציץ — ממש לפני הפגיעה.

4) גוף־המפציץ, והמניע, נראים נופלים; הקליע עשה מלאכתו.

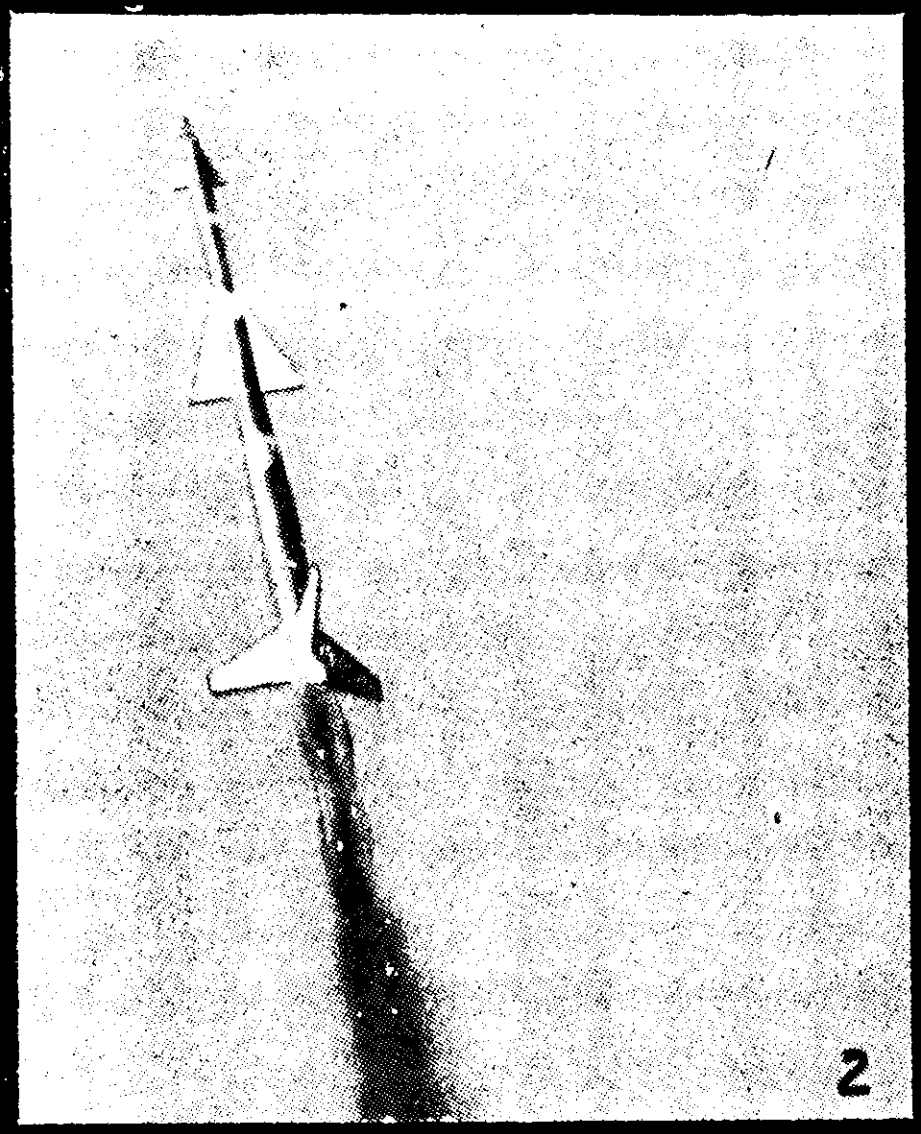
2

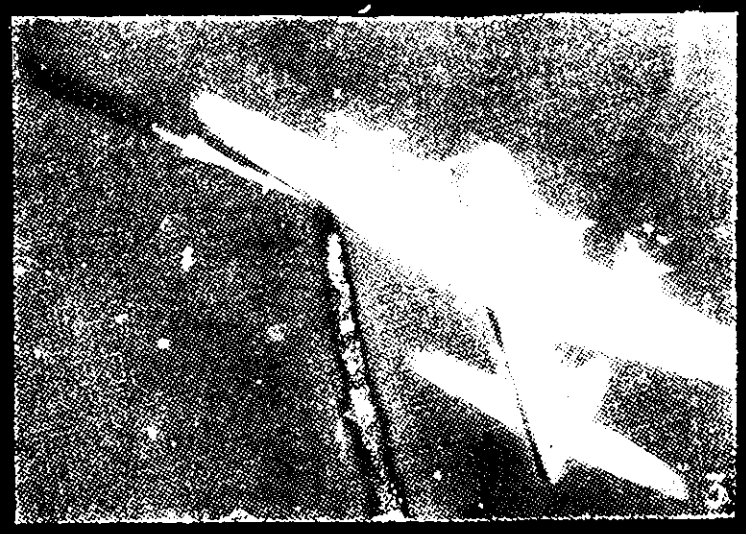

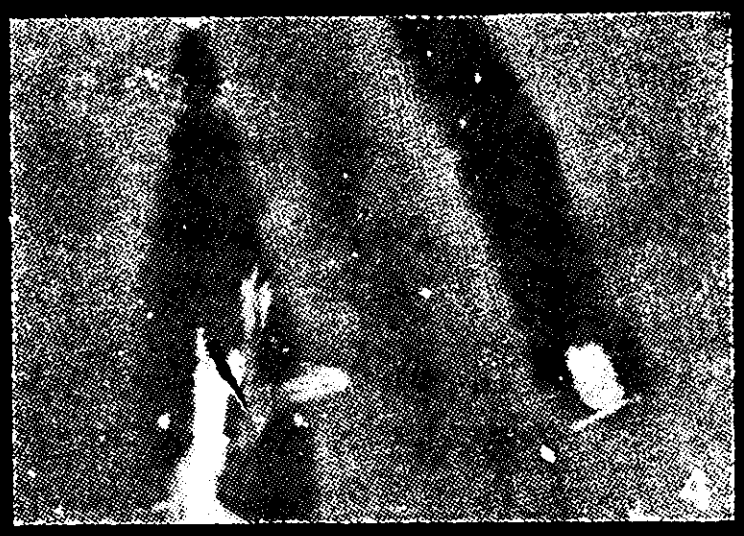

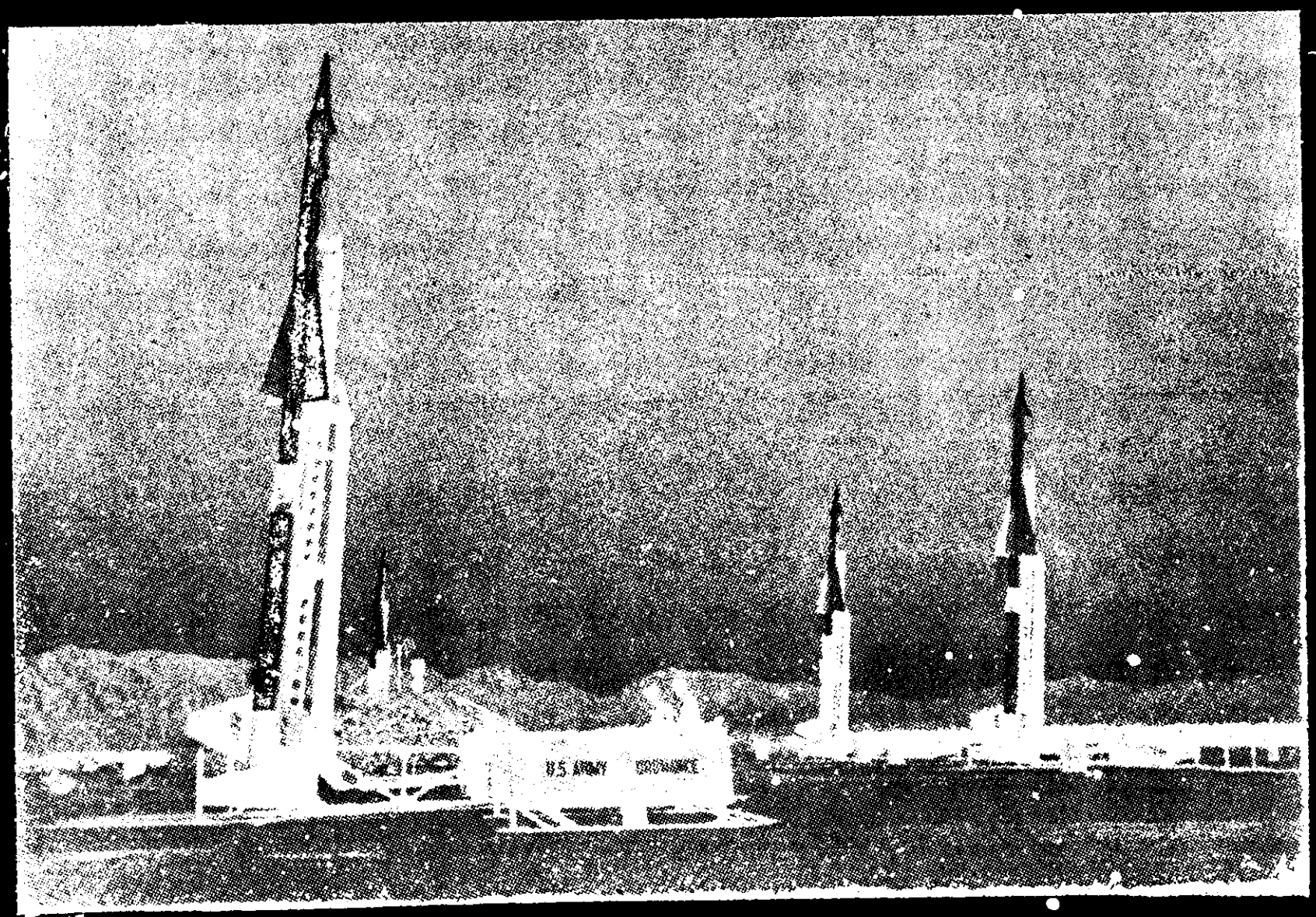
U.S. ARMY

עתונות צבאית

הפעם ניתנות במדור „עתונות צבאית" עוד שתים מן הרשימות אשר תורגמו בשעתן ע"י אליהו רועג ז"ל, מהעוזרים הקבועים במלאכת בית־מערכות, אחד מחללי מעלה־העקרבים. בכך טרם מוצה עזבון התרגומים והעיבודים אשר הניח אחריו, והדברים עוד יינתנו לעת־מצוא. שתי הרשימות בתרגומו הניתנות הפעם — והממלאות את מדורי־המשנה „טקטיקה" ו„אימון" — שאובות שתיהן מחוברות „כתב־העת הצבאי השביצרי הכללי".

טקטיקה

הדיפת התקפת־שריון

סקירתו של מי־שהיה מפקד גרמני — גנ"מיור **ה. קיסל** — בעל ספר על נושאים־טקטיים במלחמת גרמניה־רוסיה. הסקירה לקוחה מחוברת של „כתב־העת הצבאי השביצרי הכללי", א.ש.מ.צ. ספט' 1952.

ב־24 באוקטובר 1943 נמצא רגימנט הרגלים 683 של דיביזית הרגלים 335, אשר התגוננה עד כה דרומית־מזרחית לזַפּוֹרוֹז'ה, במסע דרומה, לכיוון מליטופול. מאחר שהרוסים מתקיפים בכוחות חזקים מצפון לעיר זו, משערים כי מגמת המסע תהיה אחת מנקודות המוקד של קרבות אלה.

לפנות־ערב מגיע קצין־רץ ממטה הדיביזיה ומוסר למפקד הרגימנט פקודה, כי יסע מיד אישית קדימה, אל בורצ'אַק — כפר גדול במרחק 15 ק"מ מזרחית־דרומית־מזרחית — ויקבל לידיו, עוד בו בלילה, את הפיקוד על גזרת־ההגנה המשתרעת לפני אותו ישוב ומשני עבריו. שאריותיהם של רגימנט רג־לים ושל שני רגימנטים של „רמני־שריון" (Panzergrenadiere), שהופעלו באותה גזרה, הועמדו לפקודתו עד שיגיע הרגימנט שלו עצמו, כדי לבצע את ההחלפה בליל 25/26 באוקטובר.

עם קבלת פקודה זו מכנס הקולונל, ליד המוצא־הדרומי של הישוב הקטן, אשר בו עוברת שדרת־המסע אותה שעה, את פלוגת משחיתי־הטנקים הממונעת שלו, את מחלקת פלסי־הרגלים, שתי פלגות־חלוץ קטנות של גדודיו, שנועדו להדריך את הגדודים בכניסתם למערך החדש, ומספר אנשים מהדרג־הקדמי של מפקדתו, ביניהם שתי חוליות אלחוט. כל מה שאינו ממונע חולק על כלי־הרכב של פלוגת משחיתי־הטנקים, והשיירה — עמוסה כמעט ללא נשוא — זזה לדרכה.

המפקד, בפולקסוַגן שלו, נוסע בראש השדרה. הוא גמר אומר שלא להתקדם לבדו, כי אם לקחת אתו מיד חלקים קטנים של הרגימנט שלו. כחייל חזית מנוסה חש הוא, שודאי אין מצב הדברים בבורצ'אַק מן הטובים. הגוף העיקרי של הרגימנט, בהנהגת מפקד־הגדוד הבכיר, צועד אחריו ברגל.

כבר בשעת ההתקרבות אל מרחב הפעלת־הרגימנט מסתמנת האוירה של קרב־מידות. ללא הרף רועם ונוהם מלפנים הקרב הארטילרי, במקום בו מכסה שכבת עשן ואבק כהה את פני המישור הנרחב והחשוף. נראה כי גם מטוסי סער סובייטיים תוקפים שוב ושוב את הקו הקדמי הגרמני. כי שם, קדימה, פעם בתפנית ימינה ופעם בתפנית שמאלה, קורעים בזקים עזים את אפלולית ערב־אוקטובר הזה, הקודר גם בלאו הכי, ונפצים עמומים של פצצות־אויר מרעידות את הקרקע בהיקף רחב. רק בעבור מטוסי־קרב גרמניים לאורך החזית נעלמים מטוסי הסער היריבים.

בהגיע השדרה לבורצ'אַק, כבר החשיך הלילה. אט־אט התחיל יורד גשם, והעלטה היתה כה סמיכה עד כי קשה היה לראות את היד לפני העיניים. הכפר גדול, אורכו 3 ק"מ ורוחבו משהו פחות מזה, ורחובותיו מצטלבים בזויות ישרות; למצוא כאן, בחשכה זו, את מוצב הפיקוד של דיביזית השריון — אשר נמצא, כפי שנמסר, במרכז הכפר — אין זה מן המלאכות הקלות ואף לא מן המהירות.

בכל זאת, לאחר חיפושים, נמצא הבית. בכניסה מתייצב קפיטן, המפקד על שרידי רגימנט השריון — מספר טנקים סימן־4 ושלושה תותחי סער — אשר גם הוא, עם פלגת השריון הזאת שלו, בא תחת פיקודו של הקולונל.

הלה מבקש תחילה אינפורמציה קצרה על קטע החזית שלו, שרוחבו 5½ ק"מ, ושקו־ההתנגדות־הראשי עובר כ־2000 מ' ממזרח לכפר. לאחר מכן רוצה הוא לבקר את מפקדיהם של שלושת „אודי הרגימנטים" המחזיקים בקו־הקדמי, כדי לעמוד שם על הפרטים. מספר היילים, המכירים את הדרכים אל עמדות הפיקוד, משמשים מורי־דרך. בחוץ עדיין חושך מצרים והגשם הדק והצונן חודר, באטיות אך בהתמדה, בעד הסגין ובעד המדים תחתיו.

קולונל ו', המחזיק בקטע השמאלי של הגזרה, ואשר מוצב הפיקוד שלו נמצא במרתף של בית בודד בפינת־הכפר הצפונית־מזרחית, מדַוֵח על התקפות מרות של הרו־סים, אשר נערכו כמה פעמים במשך היום, ועל אבידות

קשות ברגימנט שלו. מדי פעם עלה בידי היריב לחדור אל מערך־ההתנגדות הראשי, והיה הכרח להדפו שוב החוצה. חלקי שטח שונים, שאי־אפשר היה לכבשם בחזרה, נשארו בידי התוקף. לרגימנט אין עוד כל תותחים נ"ט, ומאחר שחסרה גם כל עתודה שהיא, חוזה הקולונל ו' אך שחורות ליום המחרת, אם יחדשו הכוחות הסובייטיים את התקפותיהם, כפי שיש לצפות.

הדרך אל המפקד הבא מוליכה לאורך חזיתה המזרחית של הכפר; היא עוברת על־פני גינות, גדרות, תעלות ומכשולים אחרים — דרך קשה ביותר בעלטה זו. הארטי־לריה היריבה מנחיתה אש־הטרדה על הכפר, הארטילריה הגרמנית משיבה לה, וניכר כי מוצבות בכפר סוללות רבות, ומהן אף כבדות. כנראה שכאן, תחת העצים, ניתן להסוותן יפה יותר מאשר בסביבה החשופה, והן מוגנות פה יותר מפני התקפות אויר. הלויט"קול', המפקד על רגימנט „רמני השריון", אשר מחזיק בקטע החזית שלפנים מבורצ'אק, מעריך את המצב במוצב הפיקוד שלו בדומה להערכת שכנו־משמאל מלפני־כן. כאן ניתנת למפקד פלוגת משחיתי־הטנקים, הנלוה למפקד הרגימנט שלו, הפקודה בעל־פה דלקמן:

„שמעת כי יש לצפות לנסיונות פריצה נוספים של הרוסים.

עלינו להגן על המערך שנמסר לידינו, שקו־ההתנגדות הראשי שלו עובר במרחק 2000 מ' מזרחית לפאת הכפר, אשר לאורכה עברנו זה עתה.

פלוגתך תמנע את שריוני היריב מלעבור את קו מסילת־הברזל שממזרח לכפר. לשם כך תציב את חמשת התותחים הנגד־טנקיים שלך בשורת השיחים המתמשכת בין הכפר לבין מסילת־הברזל. כפי שאני משער תכוון נקודת־הכובד של התקפת היריב לאורך הדרך המוליכה מעבר לזיליוניי גאַי („הגיא הירוק"), אי לכך יש להפעיל שם את רוב כלי־היריה אשר לרשותך.

מוצב הפיקוד של הרגימנט ידוע לך. חוליית האלחוט שהבאנו אתנו תקיים אתך את הקשר".

ברור, כמובן, הן למפקד הרגימנט והן למפקד הפלוגה, שקביעת עמדת־אש בלילה חשוך היא ענין של מזל, ביחוד מאחר שהשפעת פעולתם של התותחים, שכובדם בינוני בלבד, על טנקים מטיפוס ט־34, מובטחת רק מטווחים קצרים ביותר, ומתוך עמדות נוחות. אך יתכן שתהיה עוד אפשרות לשפר את העמדות אחרי עלות־השחר.

הדו"ח של המפקד השלישי, היושב במחפורת קטנה בשטח הגלוי, ממש ליד בנין תחנת־הרכבת ההרוסה, מצפון־מערב לה, אינו מעודד מזה של שני הראשונים. מסתבר, כי העתודה היחידה שבכל הגזרה מורכבת מפלגת השריון הנ"ל וממחלקת פלסי הרגלים.

בהגיע מפקד הרגימנט בחזרה אל מוצב־הפיקוד שלו במרכז הכפר, כבר מפציע השחר. הגשם פסק זה זמן־מה, מעטה העננים הולך ונמוג, ונראה כי יום ה־25 באוקטובר יהיה יום סתיו יפה.

הקולונל, ששכב למנוחה קצרה, הוער כבר סמוך לשעה 7 ע"י פגיעות פגזים בקרבת מוצב־הפיקוד. האש היריבה גוברת־והולכת במהירות, נכנסת לפעולה גם הארטילריה הגרמנית ועד מהרה משתרר רעש־גיהנום, ואין להבחין עוד בין קול היריה המשולחת ונפץ הפגז הפוגע.

מה מתרחש? מה המצב בקו? היצאו כבר הרוסים להתקפה? אין לדעת. כי מתוך הכפר, מאחורי הבתים, העצים, והגדרות, החוסמים כל שדה־ראייה, אי־אפשר לצפות; וקוי הטלפון — מנותקים כולם. הקונים יצאו אמנם מזמן לחפש את מקומות הניתוק; אך אם יחודש הקשר, ומתי, אין לדעת מראש.

למען הזהירות מזעיקים את פלגת השריון ואת מחלקת פלסי־הרגלים ומעמידים אותם במצב הכן להפעלה, בסמוך למוצב־הפיקוד. האנשים מבקשים להם מחסה מאש התור־תחים האויבת מתחת לטנקים ובמרתפי הבתים הסמוכים.

כעבור זמן לא־רב מגיעים — כאילו נדברו ביניהם — שלושת המפקדים של גזרות המשנה. הם מדוחים כי הרו־סים תוקפים, זו הפעם הראשונה כאן, בלויית טנקים רבים, וכי פרצו כבר את קו־ההתנגדות־הראשי שלפני הכפר. אין הם רואים כל אפשרות לעצור בעד התוקפים, ועוד מעט יהיו כבר בתוך הכפר. „מה בדעתך לעשות?" שואל קולונל ו'. „להמתין לבאות", משיב מפקד הרגימנט. „משי־חיתי הטנקים שלי טרם אמרו את דברם".

כעבור זמן קצר מודיע קצין הקישור הארטילרי אשר עם מטה הרגימנט, כי ההתקפה הרוסית, המתנהלת בטנקים רבים, נשתהתה לפני קו־מסילת־הברזל. לויטננט ארטילרי זה נתבקש עתה לרכז את אש סוללותיו על חיל־הרג־לים הרוסי, ומעל לכל לדאוג לכך, שהללו לא יוכלו להתקדם מצפון ומדרום לכפר וליצור בדרך זו איום על האגפים. כמעט בה־בעת מאשרת תשדורת אלחוט מפלוגת משחיתי הטנקים את הידיעה שנמסרה ע"י הארטילריה. מס־תבר, כי נוצר ברגע זה אצל היריב מצב קריטי: התקפה

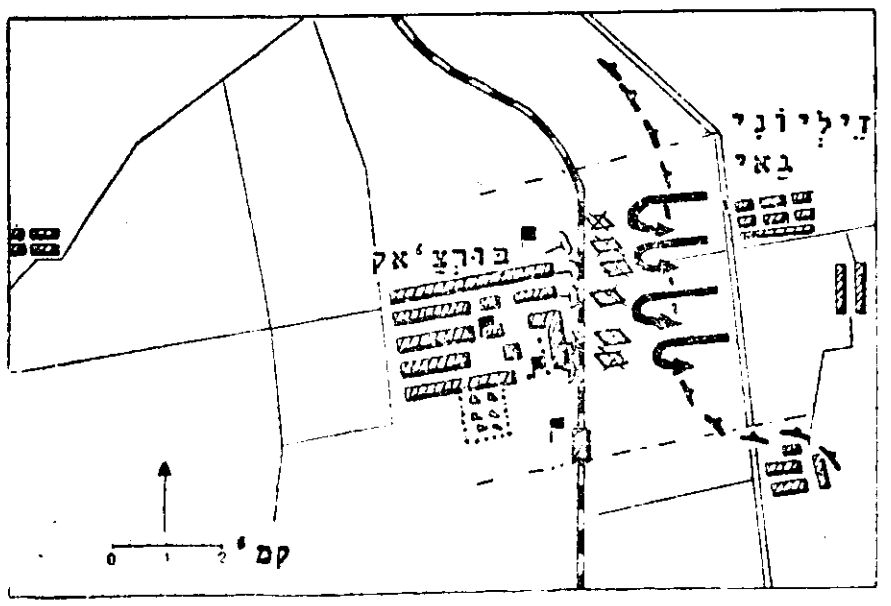

פתו „נתקעה" ואינה מתקדמת. היהיה בהגנה כדי לבלמו כליל — או שמא נותר לו עוד הכוח להמשיך בהתקפה? זו השאלה האחת. השאלה השניה היא, אם יהיה עוד בכוחו של חיל־הרגלים המגן אשר במערך הקדמי, לקחת בחזרה את השטח שאבד. ולגבי שאלה זו סבור מפקד הרגימנט, כי עליו להשיב בשלילה. על כן עומד הוא בפני הצורך להכריע: האם להפעיל עתה את עתודתו — אם לאו? מאחר שהיריב עלול להתגבר במהירות על רגע־החולשה שלו, אין להשתהות. הקולונל מגיע לידי החלטה: לצאת מיד, ובדרך הקצרה ביותר, למתן מכת הנגד. מפקדי פלגת־השריון ומהלקת פלסי־הרגלים, הנמצאים לידו, מקבלים את הפקודה:

„התקפת הרוסים נעצרה לפני קו־מסילת־הברזל.

בצעו מיד מכת־נגד מדרום לדרך אל זילוניי־גאי. המטרה: כיבוש־בחזרה של קו־ההתנגדות־הראשי הקודם. מחלקת הפלסים מוסעת על השריונים".

בפגותו אל הלויטננט הארטילרי אומר המפקד:

„הודע זאת מיד לסוללותיך. אני מבקש לתמוך במכת־הנגד ולמנוע איום אפשרי מן האגף השמאלי".

בחוץ, תחת השמים התכולים ולאור השמש החמה והבהירה, מתחילים מנועי הטנקים נוהמים. בכל המולה והתרוצצות־עיסוק. פלסי־הרגלים עולים על רכב־השריון ופלגת־השריון נעה ברחוב הכפרי הרחב המוביל קדימה, ועמה הקולונל במכוניתו. עדיין נופלים פגזים בודדים בין הבתים.

מפאת הכפר, מעמדת התצפית הארטילרית שבגגו של בית הנישא מעט על סביבותיו, נשקפת תמונת קרב רבת־רושם. במרחק מועט מעבר למסילה, בשטח מצומצם, זה ליד זה, נראים טנקים ט־34 רבים, ורובם מעלים עשן. מעבר להם, מאחור, נמצאים טנקים אחרים, שלמים, היורים מזמן לזמן. ביניהם נעים — בודדים או בקבוצות — רגלים סובייטיים, שקשה להבחין בהם במדיהם החומים כגון האדמה. אולם הטוח גדול מכדי שיוכלו התותחים הנ"ט הבינוניים להשפיע על הטנקים. בודאי חסרים הם גם שדה־אש לשם.

עשרת או שנים־עשר השריונים של הפלגה, שהתפרסו לרוחב עוד בתוך הכפר, גולשים לעבר שורת השיחים. מהם נעצרים, ופותחים באש. רובם חוצים את המסילה ומתחילים לירות רק מעבר לה; נראות פגיעות וטנקים ט־34 אחדים מתפוצצים; היתר נוסעים לאחור במהירות. גם הרגלים הסובייטיים מתחילים לנהור אחורנית. תנועת הנסיגה הכללית מתפשטת גם אל אותם כוחות היריב, אשר, צפונית יותר, הוסיפו להתקדם.

פלגת־השריון פותחת במרדף. הפלסים, אשר כבר לפני־כן ירדו, הגיעו למסילה ברגל ועברוה, מסתערים עתה קדימה בין השריונים. חיילים מחיילי הרגימנט שהחזיק בקו מצטרפים אליהם. מגיעים לקו־ההתנגדות־הראשי הקודם ותופשים אותו מחדש.

הצלחה זו בהגנה, שהפתיעה במימדיה, הושגה הודות למספר גורמים נוחים.

הסתבר, כי עמדות האש של תותחי פלוגת־משחיתי־הטנקים היו בעלות יתרונות רבים במיוחד. התותחים היו מהופרים בתוך שורת השיחים, ומוסוים כה יפה, עד כי אי־אפשר היה להבחין בהם כלל מן הטנקים המתקיפים. נוסף על כך, הוכנה פתיחת האש כמכת־אש מרוכזת, וצוּוה עליה רק לאחר שהגיעו הטנקים ט־34 לטווחים קצרים וקצרים־ביותר. בדרך זו בלבד ניתן היה להפתיע את היריב במידה כזו, שבטרם הספיק אפילו לחשוב על התגוננות היו לו כבר אבידות ניכרות.

יתכן והיה זה משגה מצדו, שעלה עם שריוניו על הכפר הבלתי־ניתן־לתצפית מבלי שסיירו קודם־לכן. יש לשער כי לא עלה כלל על דעתו שתציק מולו בן־לילה חזית נגד־טנקית חדשה. בצד היכולת הטקטית והטכנית של פלוגת־משחיתי־הטנקים, עמדה להם בעיקר רוח־הקרב האיתנה שלהם, החשובה בדרך־כלל אף ממיטב הציוד בנשק. מכריעה היתה העובדה, כי אף לא חייל אחד איבד את השליטה בעצביו, והכל צייתו ציות מוחלט לפקודות שקיבלו. אילו אך פתח תותח אחד באש בטרם־זמן, וגילה בזאת את עמדתו, או אילו אך נתפשו צותות אחדים לבהלה, ונסו — כי אז, במקום הישג נאה בהגנה, היתה מתרהשת כאן שואה מקומית.

18 טנקים מטיפוס ט־34 הושמדו באש פלוגת־משחיתי־הטנקים, ו־13 נוספים ע"י פלגת־השריון. 31 שלדי שריונים כיסו איפוא את שדה־הקרב, ונסיון פריצה סובייטי, שנערך בכוחות חזקים — נהדף. לעומת זאת, בצד הגרמני לא אבד אף טנק אחד, לא ניזוק אף תותח אחד, והאבידות בדם היו מועטות ביותר. היתה זו תוצאה אשר הושגה בראש וראשונה תודות לפלוגת־משחיתי־הטנקים. היחידים שנפצעו בה — ואף פצעיהם נגרמו על־ידי רסיסים מתעוררים של טנק שהתפוצץ בקרבתם — היו מפקדה, בדרגת דגל־ראשון [1], ואחד ממפקדי צותות־התותח. שניהם מונחים עתה על אלונקות לפני מפקד הרגימנט שלהם, ודמעות בעיניהם על שעליהם לעזוב את פלוגתם דוקא ביום זה.

לפנות הצהרים משתתק הקרב הארטילרי ההדדי, ובקו הקדמי אין המצב נראה עוד כמסוכן. באותו רגע מגיעה הפקודה כי הרגימנט — אשר שני גדודיו חונים מזה זמן מה בפאת המערב של בורצ'אק — חייב לצאת מיד לדרך ולהגיע למגמה חדשה. ובעזוב המפקד את מקום פעלו האחרון הזה, לא היה זה אלא כעבור קצת למעלה מי"ב שעות מאז דרכה בו רגלו לראשונה.

1) דרגה זמנית, הנמוכה מלויטננט שני, של מי שסיים בי"ס לקציגים, אך טרם קיבל דרגתו.

מירוצי התמצאות ליליים - על שום מה?

לפי מאמרו של לויט־קול׳ פליכס ובר, — ראש ועדת־הספורט של איגוד־הקצינים השביצרי, ויוזמו של מפעל מירוצי־ההתמצאות הליליים של האיגוד — ב„כתב־העת הצבאי השביצרי הכללי״.

ידוע לנו מראש, כי אם נאלץ אי־פעם לעמוד שוב בפני התנפלות אויב, ניפול ממנו באשר לחימוש היבשתי והאויר׳, ולעולם לא יעמדו לרשותנו האמצעים הכספיים, והשליטה החופשית על אוצרות חומרי־גלם, שישתווו לאלה של איזו מעצמה שהיא. גם בהכשרת אנשינו אין ביכולתנו להגיע בימי שלום לאותה רמה, אשר ודאי יגיעו אליה הגייסות העלולים לפעול נגדנו. אולי נוכל לסמוך על ההכרה כי נלחמים אנו למען מולדתנו ומשפחותינו, למען קיומנו וחירותנו, וזו תעמוד לנו כדי למלא את נחיתותו של צבא־המיליציה שלנו, בראשיתה של המלחמה, באשר לקשיחות ולאימון. אך יתרון ודאי יוכל להיות לנו בשטח אחד בלבד: בהכרת ארצנו, נופה ושביליה. בזאת יהיה בידינו לעלות על כל יריב — אם נטפח במתכון, ובמלוא יכולתנו, יתרון זה, תוך כדי ראיית ערכו ותכליתו בשעת חירום. במסעות נפוליון והיטלר ברוסיה, במלחמת הבורים, בחבש, במלחמת רוסיה—פינלנד, בקוריאה — שוב ושוב, בכל מקום, נתגלה מה רבים יתרונותיו של זה הנלחם בשטחו הוא, הידוע לו היטב.

ביום ילמד אמנם גם האויב במהרה לנצל לטובתו את נתוני השטח הזר, אך בלילה יכול המגן — ואכן, יכולים אנו — להגיע, ע״י עבודה שיטתית, ליתרון־יכולת כה רב, עד כי לא ישיגו הפולש לעולם, ואם ישיגו, יהיה זה רק כעבור זמן רב. השטח, שגם ביום הנו בן־ברית רב־ערך לנו, יהיה לנו בלילה לעזר שאין דומה לו בעת קרב — אם אך נלמד לנצלו כראוי. בידינו הוא להביא את האויב לכך, שבלילה לא יעיז לגוע אלא בשדרות מכונסות ובכבישים הראשיים בלבד. בידינו הוא להשיג כי יהיו לרשותנו בלילה ידיעות מדוייקות על כל תנועותיו, בעוד הוא מגשש באפלה בחפשו אחר כנותינו אנו. בידינו הוא להשיג שכל חניה, כל התארגנות, כל אכילה או השלמת ציוד, יעלו לו לאויב — בגלל חוסר הבטחון שבמצבים אלו — בבזבוז כוחות כה גדול לשם אבטחה, עד כי תפגם רצינית יכולת־הקרב של גייסותיו, לקראת פעולות יום המחרת.

כל זאת נשיג אם אך נדע למצות בלילה עד תומן את האפשרויות הטמונות בשטחנו; אם אך נלמד כיצד, ובאיזה אורח, נמצאים בעת ובעונה אחת גם בכל מקום וגם בשום מקום.

אך אין די בכך שנעלה מבחינה זו על האויב בבוא שעת המלחמה. עליו לדעת כבר היום שיתרוננו זה אמנם ידוע לנו, שאנו מטפחים אותו בשיטתיות, ושגמרנו אומר לנצלו עד תום בשעת הצורך. עליו לדעת, כי אכן נשכיל למצות את כל מקורות הכוח אשר מעניק לנו בן־בריתנו רב־העצמה — הלילה — וכי כל הקשיים והסיכונים הנגרמים לו, לאויב, מצירוף זה של לילה ותנאי השטח, אינם קיימים לגבינו; שכן אנו מכירים אותם, אנו יודעים כיצד להמנע מהם וכיצד להעמידם לרשות תכניותינו — לרעתו הוא ולטובתנו אנו.

שעה שבאים אנו להעריך את כוח ההתנגדות שלנו, ובעיקר את רצוננו להדוף את האויב, מהוה פעילותנו החוץ־שירותית גורם אשר אין להמעיט בערכו. אם עורכים אנו, הקצינים, סיורים בשדות־הקרב, אם שומעים הרצאות מפי אנשי חוץ־לארץ שהשתתפו במלחמה, אם לומדים אנו בשקידה את עתוננו זה — הרי מטרתנו היא למלא במידת האפשר את פיגורנו באשר לנסיון־מלחמה; אם מטפחים אנו את הקליעה החוץ־שירותית, עורכים מסעות בהרים, מתאמנים במגלשים, מתעמלים ועוסקים בענפי ספורט אחרים — מוכיחים אנו בכך כי אנחנו משתדלים למלא, בשטחים אחרים, את החסר לנו אולי בשטחים מסויימים של ההכשרה הדרושה לנו; אם ביצענו מחקרים לשיפור חומושנו ואם פעלנו למען מימונו, אם תומכים אנו באמצעים למען הכוננות הכללית ולמען חיזוק השלום מבפנים — פירושו של דבר כי אדיר חפצנו, במידה שהדבר תלוי בנו, להגביר את נכונותנו החומרית; ואם, לבסוף, הנהגנו במכוון בשביל קצינינו הזוטרים ובשביל מפקדי היחידות (קרי: פלוגות) את הענף המיוחד של ספורט המגן — את מירוצי ההתמצאות הליליים — הרי היה ברצוננו לתת בזאת דחיפה להכשרת אותם מפקדים,

אשר יגיעו למגע ההדוק ביותר עם האויב, בשטח בו תתכן, כפי שראינו, השגת עדיפות ניכרת על כל אויב אפשרי. זמן הכשרתנו [1] קצר מכדי הקנות אותה היכרות עם השטח, ביום ובלילה, הנחוצה לנו כדי לבצע פעולות מלחמה מבלי להתקשות, תוך־כדי התמצאות בשטח בכל עת, ותוך כדי ניצול כל היתרונות הגלומים בו. כאן חפצים אנו להשלים את תקופת שירות־החובה הצבאי ע"י ההזדמנות שפותחים אנו בפני הקצין להשתלמות חוץ־שירותית. אם גם לא יהיה אולי בתחרות זו או אחרת יותר מאשר טיפוח הכרתנו באשר לחשיבותו של הלילה לגבינו, ואם גם לא יהיה בה אלא כדי להקנות לאנשינו את הבטחון הפנימי שאין הם „אובדים" בלילה, כי־אם, להיפך, חזקים הם בו מן הפולש הזר — הרי גם אז הגענו לידי הישג חשוב, אשר יעמוד למבחן מעשי בשעת שירות־החובה הצבאי, ויורחב ויטופח בו.

מירוצי ההתמצאות, כענף ספורט אזרחי, הגיעו לידי ההפתחות משמחת מבחינת חוג המשתתפים בהם, והם מספקים לנו דור צעיר, היודע להתגבר על מרבית הקשיים בהתמצאות בשטח, לפחות ביום. להוסיף ולטפח את יכולתם של ספורטאים צעירים אלה — אנשי ההתאמנות הטרום־צבאית והגדנ"עים, הצופים וחברי אגודות־הספורט — לכשיעלו על דרך הקצינות, ולתת בזאת דחיפה חדשה לענף מירוץ ההתמצאות האזרחי בכללו — הרי זה טעם נוסף לארגונם של מירוצי ההתמצאות הליליים שלנו. לכן קיבלנו בברכה את מפעלו של האיגוד הארצי השביצרי לתרבות־הגוף, שעה שיסד ועד־מתאם למירוצי־ההתמצאות, והבטחנו לנו בו דעה בעלת משקל ע"י קביעת חבר שלנו בועדת הספורט.

סיבה נוספת טמונה בכך, שברבות מאגודותינו נראים פרצים בפעילות החוץ־שירותית של הקצינים. חסר ענף בו יהא הקצין מסוגל, במסגרת השתלמות־ההמשך הצבאית שלו, להוכיח כי אף הוא — לא פחות מהברי איגוד המש"קים השביצרי, למשל — מוכן לוַתר על דברים שבנוחיות למען תפקיד החשוב לטובת הכלל, ולקבל על עצמו, מרצונו ובשמחה, אי־נוחיות, ואף מאמץ ויגע, וסכנות מסויימות. במלחמה מהוות כידוע פעולות הקרב אחוז קטן בלבד; ואילו עיקרה של מלחמה היא התגברות על קשיים חיצוניים ופנימיים המתייצבים בפני החייל: ויתור על מנעמי החיים האזרחיים והמשפחתיים; התגברות על הנטיה לדאוג לנוחיות העצמית; נשיאה ברעב, בצמא, בעייפות, בשרב ובקור; היאבקות בבוץ, בלכלוך, ברמשים ובחרקים; התגברות על מכאובי פחד וקֶבֶס; הצגת המשימה המשותפת מעל לאישיותך אתה; דיכוי היראה בפני סכנות בלתי נודעות ובפני המות; נכונות למידת־חברות עליונה — וסיגול הכוח הנדרש כדי לעמוד שול אבדנם — או מול היותם לבעלי מום — של מיטב הידידים ובני המשפחה. וכל זאת — מבלי שתרפה רוחך, כי אם להיפך, תתחשל חישול־יתר לקרב.

לעומת פגעים אלה, ייראו לנו אמנם המאמצים שבמירוץ התמצאות לילי כאותו משחק ילדים. אך העובדה כי משתתפי־התחרויות שלנו מקבלים אותן על־עצמם מרצון, ומוַתרים על כל המנעמים והבידוד אשר יכלו להפיק מלילה כזה שבין שבת ליום א' בשבוע[2], ומקדישים אותו לאימונים ולצבירת נסיון בהתנהגות מתאימה בלילה בתנאי מלחמה — משקל לא מועט לה. לו התפתחה מזאת תנועה כללית, המקיפה חוגים רחבים של קצינים, לו החלה כל אגודה מקומית לטפח ענף זה, כי אז אפשר שהיה צומח גורם, אשר גם בחוץ־לארץ יהיה הכרח להביאו־בחשבון ברצינות בשעת הערכת כוח־עמידתנו. אם יש מקום בו מוצדק המשפט: „השתתפות קודמת לדרגה" — זהו המקום.

אשתקד קיימנו לראשונה בקנה־מידה רחב גם מירוצי התמצאות אזוריים בלילה. שש מאגודותינו (מהן גדולות, כמו זו של ציריך והסביבה וזו של לוזאן) אימנו בהצלחה כ־180 פטרולים [3] בתחרויות אשר היו מעניינות וקשות למדי בחלקן. מיצינו את לקח כל התחרויות האלו — וכן את לקח שתי התחרויות השביצריות הארציות של אשתקד — והשנה נקיים בפעם הראשונה מטעם האיגוד מירוץ כלל־שביצרי, על שלושה „מסלולי קרב" שונים לפי שלושה סוגי (מחלקות) מתחרים. הרמה הנדרשת משתי המחלקות הראשונות שוה בערך, אך נשקוד על כך שבמחלקה הראשונה יתחרו, במידת האפשר, הפטרולים הנבחרים בלבד. ע"י זאת תשאר התחרות השניה פתוחה בהחלט, ולסיירים בעלי רמה בינונית יהיה סיכוי ממשי לתפוש מקום בראש בני־סוגם, מבלי לחשוש שמא ייחטפו זרי הדפנה מתחת לאפם ע"י האלופים בעלי השם. את המחלקה השלישית יצרנו לאותם חברים, אשר במושג „מירוץ ההתמצאות" שמים הם את הדגש על ה„התמצאות" —

1) 120 יום — הכשרת יסוד לאיש רגלים. 13—14 יום ב„קורס תחזורת" מדי שנה או שנתיים (ואח"כ ברוחים ארוכים יותר), קורס סמלי רגלים — 20 יום. קורס קציני רגלים — 90 יום.

2) בארצות אירופה, שיום א' הוא יום המנוחה בהן, מקביל הלילה הזה ללילה ע ר ב שבת אצלנו. — המער'.

3) פטרול — הכינוי המקובל לצות־מתחרים בתחרויות מעין הנ"ל.

ואילו את ה„מירוץ" מוכנים הם להניח לצעירים, או למאומנים מהם. הללו יוכלו לעבור את מסלולם בקצב מסע תקין, מבלי שיסתכנו בכך שפטרול בעל רגלים מהירות יותר ינשלם מפרי יגיע־שכלם. לגבי מחלקה זו חושב פרק הזמן בו יש לסיים את „מסע ההתמצאות הלילי" הזה ללא חומרה יתרה. רק כשחורגים מתחום־זמן זה מתחיל הפיגור להרשם לרעתם.

אנו קוראים לכל קצינינו להרשם בהמוניהם ל„מירוץ־ההתמצאות־הלילי השביצרי השלישי". המירוץ יתקיים בכל מזג־אויר שהוא ב־15 וב־16 בנובמבר.

המסלול למירוץ והמשימות שיש לבצע כבר נקבעו. המירוץ יוכל לעמוד עמידה־ראויה בצד קודמיו. כמו בהללו, כן גם בו תהא נודעת חשיבות מכרעת לעבודה המדוייקת במפה ובמצפן, הגם שאין מוצגות כאן כל משימות־הישג גדרשות־מראש. כל „התחכמויות" הוצאו מלכתחילה מכלל אפשרות. כבמלחמה עצמה, כן גם כאן מוצגות הבעיות בראש וראשונה ע"י עצם תנאי הלילה והשטח. המארגנים מקוים כי השכילו לנצל כראוי את השטח המעניין (המשתרע באזור האלפים המאלף, בין הר סנט. גוטורד לבין קיאסו שבקנטון טסין בגבול איטליה) לתכלית אימונם של רצי־התמצאות חרוצים. אכן, אין אנו סבורים כי מתפקידו של מירוץ ארצי מעין זה לשמש הזדמנות אימונים אף למתחילים „ירוקים". לשם כך קיימים המירוצים האזוריים — הגם שאין דבר זה חייב לעכב בעד „ירוקים" שכאלה מלנסות את מזלם אף במסלול הקשה.

נזכיר עוד כי שתי אגודות תקיימנה מירוצים אזוריים במחצית אוקטובר, אשר בכל אחד מהם יוכלו להשתתף כ־30 עד 40 פטרולים מבחוץ. לשתי האגודות שלוחה תודתנו על יחסן החברי!

ארגון ומבנה

מבנה חדש ליחידות רגלים?

מכיתה - ועד גדוד

(מתוך ה„ג'ורנל מכון־השירותים המלכותי המיוחד" הבריטי)

בתקופת מלחמת־העולם הראשונה היה חיל־הצבא מאורגן לפי „רביעיות". שדרת המסע היתה נערכת ברביעיות; ומספר היחידות הכלולות בעוצבה הגבוהה־מהן היה 4. מאז נשתנה המפתח ל„שלשות", כמעט לכל אורכו של סולם הפיקוד. יש לשער כי הסיבה לשינוי טמונה בכך, שהמיכון המוגבר הכביד על המפקדים לפקד על יותר משלוש יחידות או עוצבות — דבר, שנקל היה להבינו בימים בהם היה עדיין קשר האלחוט פרימיטיבי למדי. במלחמת־העולם השניה, אף שנמצא בה קשר האלחוט משופר בהרבה, שמענו בכל־זאת עדיין, בכללו־של־דבר, על הארגון ה„משולש" הקודם; והיו אף מקרים בהם ראינו מפקדה המנצחת על שתי יחידות או עוצבות בלבד. ידועה האמרה האומרת כי מפקדה אחת, אם ממונה היא על מפקדה־כפופה אחת, אין זה אלא חוסר־טעם צבאי. כותב הטורים האלה סבור כי לנוכח קשרי האלחוט המצויינים הקיימים עתה, יש להרחיב את העיקר הנ"ל, ולכלול בו אף מצבים של מפקדה הממונה על שתי מפקדות־כפופות בלבד; וכי אפילו למפקדה אחת המנצחת על שלוש מפקדות־כפופות יש לגשת בגישה חשדנית ומחמירה ביותר.

בטרם אמשיך בליבון הדברים לגופם, יש להעיר הערה לגבי כל הזעקות הנשמעות בענין „שלשות", „רביעיות" ו„חמישיות". כל הדיבור על ארגונו של צבא לפי „שלשות" ו„רביעיות" הריהו סימן למחשבה בלתי־בהירה, שיש בה כדי לסכן עניינים חיוניים; שכן צריך להיות ברור שבכל רמה ורמה חייב מספרן של היחידות או העוצבות, הנתונות לסמכותה של מפקדה אחת, להיות תלוי בתפקיד המוטל עליהן, בטיב הקשר, בארגונו של הפיקוד ובגורמים נוספים שונים.

הכיתה

ראשית כל — הכיתה: זו הקטנה שביחידות־המשנה — אותם האנשים, המהוים את חוד הלהב, שהם הם המנחיתים בפועל את האש כלפי האויב. כיום רואים אנו לפנינו כיתה המכילה מפקד ושמונה או תשעה חיילים, עם מקלע־קל אחד. מספר זה של אנשים — על שום מה? משום — יגידו אחדים — שזהו מספר אשר נוח למפקד הכיתה לפקד עליו, וזוהי חבורה קטנה אמנם, אך יש בה כבר יכולת של־ממש; וכן מתחלקת היא בנוחות לשלשות: חוליית המקלע־הקל ושתי חוליות־רובאים. אך האמנם תפגוש תכופות בקרב מפקד־כיתה המשתמש בכיתתו

בעריכה כזו, בשלוש חוליות? סבורני כי דבר נדיר הוא עד מאוד; ראשית, משום שכל מפקד־כיתה שאמנם יש בידו לנצה, תחת אש, על שלוש חוליות כאלו — עד־מהרה יעלוהו בדרגה ובמעמד, וינטוש את כיתתו; ושנית — משום שלאחר שבועות אחדים של מלחמה, אך לעתים רחו־קות יהיה בה עדיין, בכיתה, מספר מספיק של אנשים כדי היווי החוליות הללו. גנ״בריגדיר ס. ל. א. מרשל, בספרו „אנשים מול אש״, לאחר שהעביר תחת שבט־מחקר מפורט וחודר ביותר את תגובותיהם של אנשים בהיותם תחת אש במלחמת־העולם שמאחרינו, מגיע לידי המסקנה — המד־איגה למדי — כי בכל קרב היה מספרם של החיילים, מאלה שבאו במגע עם האויב, אשר בפועל ממש ירו מכלי נשקם, נמוך מאוד: מ־15 ועד 20 אחוז. ויש לשים לב לכך כי מספרים אלה מתייחסים לאנשים אשר היו ממש במגע עם האויב, ואינם כוללים את אלה שבמחלקות ובפלוגות אשר בעתודה. כן גילה הוא כי ביחידות־המשנה הקטנות, שמנו 4 או 5 אנשים כל אחת, אפשר היה לו לאחוז האנשים הפועלים־ממש נגד האויב להיות גבוה הרבה מן הנ״ל, ואף להגיע עד ל־100%; וזאת, משום שניתן היה להם להיות מושפעים ע״י העידוד והמופת של מפקדם. אחוז הבלתי־יורים מתחיל להיות גבוה ביותר שעה שהכיתה מכילה אנשים רבים יותר, מ־10 ומעלה. יש לחשוב, איפוא, שהכיתה צריכה להכיל לא יותר מאשר 5 או 6 אנשים, דהיינו — חוליית מקלע־קל וחוליה רובאית. רבים היו המקרים במלחמת־העולם שמאחרינו, בהם ירדה עצמתן של הכיתות שבפלוגתי עד ל־5 אנשים לכיתה, מבלי שהפ־דית הדבר באופן ממשי מעצמת האש הכוללת; אולם, לעומת־זאת, ניכרת מאוד היתה תוספת־המהירות בפעולה, שבאה עקב הקלות־היתרה בה יכול היה מפקד־הכיתה לקיים את שליטתו. במלחמה קורה לעתים קרובות שמפקד־מחלקה חייב להפריש חבורה בת 4 או 5 אנשים — לפטרול, למזקף, למוצב, לאבטחה־אגפית ולשאר תפקידים מעין אלה. כשהכיתות מאורגנות על יסוד של 10 אנשים לכיתה, נאלץ הוא לפצל את הכיתה כדי לעשות כן; ואילו כשהכי־תה היא בת 5 אנשים, יכול הוא להפריש לתפקיד־מיוחד יחידת־משנה שלמה, אשר מפקדה אתה; ולדבר זה — יתרונות מרובים.

במצב הגנה, וביחוד בחזית רחבה[1], לעתים קרובות יוכרח מפקד־מחלקה לפצל את כוחותיו כדי שיוכל לכסות את השטח באש. וכה רבים המקרים בהם מתברר כי אין ביכולתם של עשרה אנשים המוצבים בעמדה אחת לעשות מלאכה זאת; והכיתה הגדולה, בת העשרה, הופכת אזי במציאות לשתי כיתות בנות חמישה, עם שני מפקדיהן. כמה טוב־יותר היה זה, לו היו כיתותיך מאורגנות־מראש לקראת מצב זה החוזר ונשנה בתמידות. הכיתות הקטנות — קל יותר לסגלן אל פני הקרקע ולהסתירן בו, והן מגבירות את הסיכוי ליכולתך לכסות בפועל את השטח באש.

ואילו במצבי התקפה — הרי החבורה הקטנה, המרר־כזת־פנימה, בניצוח מפקדה, היא אשר מסוגלת להסתנן לתוך מתחמים־מוגנים של האויב ולקיים, ולשאת־לעומק, את תנופתן של ההתקפות.

הכיתה — היא היחידה שמתפקידה, בהתקפה, להגיע לידי הנחתת אש על האויב, ולידי הבסת הלז באמצעות אש זו. האש, היא הקובעת כאן — ולא האנשים, כשלעצמם. מדוע, אם־כן, נקיים חבורת קרב מסורבלת, בת עשרה אנשים, שגבוה בה אחוז הבלתי־יורים — בעוד חבורה קטנה־יותר, אשר קל יותר לשלוט עליה, עשויה להנחית אש כמעט באותה עצמה גופא — ובעוד שתי חבורות כאלו יכולות ממילא, בצירופן, להעמיד אותו מספר עצמו של אנשים כשמגיעים לכלל הסתערות? כדי שתוכל הכיתה להנחית אש זו על האויב, כמעט תמיד נאלצת אף היא בהתקפה, להמצא חשופה לאש האויב. על שום מה יש הכרח לסכן תחת אש זו עשרה אנשים, שעה שחמישה יוכלו לבצע באותה הצלחה עצמה את המלאכה הנחוצה? אלה יהוו מטרה קטנה יותר, ואבידו־תיהם תהיינה מעטות יותר. לפי המבנה הנהוג, הרי כיתה שהוצמדה בשטח פתוח ע״י אש אויבת — פירוש הדבר כי שליש מן המחלקה הוצא מכלל פעולה.

וכאן מגיע אני אל דבר הארגון אשר הנני להציע בשביל המחלקה.

המחלקה

המחלקה, בארגונה כיום, מכילה שלוש כיתות, בת 10 אנשים כל אחת. וכן יחידת־המשנה „של המפקדה״, אשר אתה כלי־המרגמה, הנשק הנגד־טנקי אשר למחלקה. סבור־רני, כי נקודת התורפה ביחידת־משנה זו, המחלקה — אשר יש לשער כי היא־היא החשובה שבכל יחידות־המשנה הלוחמות — טמונה בכך, שאין ארגונה מניח לו, למפקד, להשתמש מיטב־השימוש בשלושים וכמה האיש אשר לרשותו.

אם המחלקה בנויה משלוש יחידות־משנה — אפשר שבהיותה מתקדמת כששתים מכיתותיה נעות קדימה, תבלם האחת מן הללו, ואז לא תינתר לה אלא כיתה אחת בשביל להבטיח את התמדת ההתקפה ואת המשכה. משהוטלה כיתה זו לקרב, נמצא כי מפקד־המחלקה „ירה״ את חיצו ויש לשער כי על־מנת שניתן יהיה להתמיד בהתקפה

1) הביטוי „בחזית רחבה״ — משמעותו המעשית בכתיבה הצבאית, כרגיל, הוא: חזית הרחבה מכפי המקובל לגבי עצמת הכוחות המופעלים, שהנם מוגבלים יחסית. — המערכ׳.

דלהמשיכה, יהא ודאי צורך להביא קדימה מחלקת אחרת — דבר הכרוך באיבוד זמן חיוני.

ואילו במצבי הגנה, עומד תמיד מפקד־המחלקה, אשר לרשותו 3 כיתות בנות־עשרה, בפני הקושי של התאמת הכיתות אל פני־הקרקע, כשהוא כפוף ע"י העובדה כי לרשותו רק שלושה מקלעים־קלים; וזאת, מבלי שנזכיר אפילו את הקשיים בהם הוא נתקל שעה שרצונו ליצור „עומק" כלשהו במערכו.

הצעתי היא, כי המחלקה תהא מורכבת מ־5 כיתות, ב"א בת חמישה אנשים — דבר שלזכותו כבר טענתי לעיל — ויחידת־המשנה „של המפקדה" תשאר כמבנה כיום. ארגון זה יביא לידי היתרונות הבאים: הגמישות תעלה במידה רבה, יתאפשר היקף הרבה יותר רחב ליזמתו של מפקד המחלקה; וכן תנתן תוספת ניכרת לעצמת־האש. יתרון נוסף, שאפשר ואיננו כה בולט־לעין, מתבטא בכך שאנשי־התגבורת המצטרפים אל היחידה, עשויים להפוך במהירות רבה לחברים־חלקים יעילים שלה, אם יישלחו אל מחלקה שכיתותיה קטנות; שכן אז יהיו הם שותפים בצות־לוחם קטן, אשר עד־מהרה יכירוהו ויסתגלו אליו.

אפשר וייאמר כי אין ביכלתו של מפקד־מחלקה לפקד על חמש יחידות־משנה; אולם טענתי היא כי יכול יוכל. במצבי הגנה, הרי לא יהיה תפקידו קשה יותר מבעבר; ואילו בהתקפה — אך לעתים רחוקות יהיה עליו להתפשט לרוחב חזית בת 5 כיתות — ואין לדעת אם בכלל יקרה אי־פעם כדבר הזה; ואילו כרגיל, תמצאנה שתים או שלוש מכיתותיו בעתודה. לגבי כל צורות הלחמה יש לשער כי תפקידו של מפקד־המחלקה ייקל בגלל העובדה, שלמפקדי הכיתות תהיינה כיתות מצומצמות ומרוכזות, שאינן חורגות מתחום יכולת הפיקוד והשליטה שלהם; ואילו מפקד־המחלקה עצמו, יש לקוות שלא יצטרך אז לעסוק בהתמדה בכינוסן־מחדש, ובהנהגתן (כפי שנאלץ הוא לעשות כיום) של כיתות, אשר בשל גדלן ופיזורן חרגו משליטת מפקדיהן הן. אימונם של מפקדי־הכיתות שלו — דבר שהנו בגדר בעיה לא קטנה בצבא המושתת על שירות־חובה קצר־יחסית — יש לשער כי אף השקידה עליו, והגשמתו, ייקלו תודות לעובדה שמפקדי־כיתות אלו יפקדו על כיתות קטנות יותר.

בעיה אחת אשר לא לובנה בהצעה זו של מבנה רצוי, היא בעיית הספקתה של התחמושת, וביחוד של המחסניות למקלעי־„ברן". על בעיה זו ניתן יהיה ודאי להתגבר, במידת־מה, לכשיוכנסו לשימוש מקלעי־ה„ברן" החדשים, מן הטיפוס המוקל; ואם משקלה של התחמושת החדשה יהיה קל ממשקל זו שבעבר, לא יתוסף ודאי אלא מעט מאוד על המטען שיהיה על החיילים לשאת משתו־קמנה הכיתות הקטנות־יותר.

הפלוגה

המבנה המוצע על־ידי מאפשר חסכון בכוח־אדם בשיעור של כ־5 אנשים במחלקה. לעומת־זאת, הצעותי לגבי הפלוגה הרובאית — פירושן תוספת־מה, אמנם קלה, בכוח־האדם הכולל שלה. בימי מלחמת־העולם השניה, במסע בורמה, היתה פלוגתי במשך זמן רב מאורגנת בארבע מחלקות. ודאי שלא היתה זו אלא צורת ארגון מיוחדת, אשר נקטוה בשל טיב הארץ ותנאיה. אולם היא נתגלתה כרבת־הצלחה ביותר. ארבע מחלקות — קל למדי לפקד עליהן. הן נותנות למפקד־הפלוגה מידת גמישות רבה פי כמה, הן בהתקפה והן בהגנה; ואין הן מצריכות תוספת במצבת כוח־האדם של מפקדת הפלוגה. לעומת זאת, חמש מחלקות בפלוגה נראות לי כמרובות מדי. קיימת אמנם השקפה, שיש לה מהלכים בציבור, כי מפקד־הפלוגה יושב לו במנוחה ומנצח על הקרב באמצעות מכשירי־האלחוט שלו; אולם לאמיתו־של־דבר, מרובים הרבה יותר המקרים בהם נאלץ מפקד־הפלוגה לשהות ממש עם מחלקותיו הקדומניות, בשביל שיוכל להפעיל את פלוגתו בהישג ובתכלית מכסימליים. בתנאים מעין אלה תהיינה חמש מחלקות מרובות מכדי יכולת הפיקוד עליהן. הייתי רוצה על־כן לראות בפלוגה־רובאית ארבע מחלקות, שבכל אחת מהן חמש כיתות בנות חמישה — כשתוספת האנשים אינה אלא 16 איש בלבד בכל פלוגה.

הגדוד

מבנהו הנוכחי של גדוד־רגלים — ארבע פלוגות־רובאיות ופלוגת־סיוע אחת — נראה כי יש בו כדי לאפשר גמישות, מבלי שיהיה מסורבל מדי; וכאן אינני נוטה להציע שינויים. במהלך התרגילים התמרוניים בשנים שלאחר מלחמת־העולם, רבים היו הגדודים, שהיו בנויים על יסוד שלוש פלוגות־רובאיות, אשר נוכחו לדעת כי אין די באלה. ואילו חמש פלוגות־רובאיות, היו גורעות, לדעתי, מניידות הגדוד וממהירות פעולתו, נוסף על העובדה שקשה לפקד ולשלוט על מספר פלוגות כזה. אשר לתפיסה לפיה יהא הגדוד בנוי חמש פלוגות־רובאיות, שלכל אחת מהן יחידת־משנה־מסייעת מיוחדת משלה — ומבלי שתהיה לגדוד פלוגת־סיוע — הרי למבט ראשון אפשר ותראה כמושכת; אולם ברור כי לא תהיה זו תפיסה נכונה, מנקודת־המבט של ריכוז כלי־הנשק המסייעים — ופריסתם. הצעתי, על כן, כי גדודי־הרגלים יוסיפו להיות בנויים ארבע פלוגות־רובאיות ופלוגת־סיוע — וכי הפלוגות־הרובאיות תהיינה מאורגנות לפי המתכונת שסומנה לעיל.

מחנה־במצור במעמקי הודו־סין

רשימתו־כתבתו זו של סופר־עתונות בריטי (רול נוכס), העושה מזה שנים בדרומה של אסיה — ערכה ועניינה כיום נובעים בראש וראשונה מן העובדה כי היא נכתבה בעת המעשים עצמם, בראשיתו של חודש מרס, כחדשיים לפני לכידת המוצבים האחרונים שבמערך דיאן־ביאן־פו, כשהמצור על דיאן־ביאן־פו עמד ב„שלבו התיכון". על כן, תיאורי המצבים והעובדות שברשימה הנם בגדר עדות־בשעת־מעשה, באין בידי הכותב האפשרות לראות מראש את הבאות — אך גם באין בידיו האפשרות לתרץ בניתוחיו את התוצאות שבאו כבר לאחר כתיבתו.

ס"ו אלף גברים ונערה אחת [1] — ה„אחות רחמניה" היחידה שבחבר אנשי הרפואה והעזרה־הראשונה, המשמשים את הגייסות הנצורים — זהו ציבור „שוכני המערות" (ביחוד בשעות האור!) שנקלע למישור קט זה בטבורו של אי־שם. הם אוכלים מתחת לפני הקרקע, ישנים מתחת לפני הקרקע, ונלחמים מתוך מערכת עמדות־מגן תת־קרקעיות. מסביב להם, מן ההרים החולשים, צופים ללא־הרף על המגינים 30.000 אנשי צבא־ויאטמינח שבפיקודו של הגנ׳ גיאַפ.

מבצר דיאן־ביאן־פו זה שבהודו־סין, השוכן כ־500 ק"מ מערבית מהאנוי, הריהו המוצב־המוגן היחיד בצפונה של ויאַטנם, מחוץ לדלתת הנהר־האדום, ששרד לגייסות־האיחוד־הצרפתי — ועם זאת הוא כמעט ונטול כל חשיבות צבאית שהיא. הוא נמצא באזור מייצר־אורז היחיד כמעט שבארץ־שבטי־התאי — שאת עיקרה איבדו הצרפתים במהלך השנתיים האחרונות — ושוכן הוא משני עבריה של דרך עזת־טלטלה, המוליכה מלאַיצ׳או שבגבול חבלי צ׳ין (בקצה צפון־מזרחה של בורמה) אל לואנג־פראבאנג, בירתה של מלכות לאוס — ותו לא. אולם יותר מתריסר גדודים צרפתיים וויאטנאמיים יושבים מחופרים על פני המישור, מחכים להתקפתם, המשתהית מזה זמן, של אנשי ויאטמינח.

מצבים מעין זה חוזרים ונשנים בתמידות במלחמת הודו־סין. אנשי ויאטמינח עולים על מוצב של כוחות האיחוד־הצרפתי המוגן בעצמה מועטת. הצרפתים — בהשתמשם באמצעי־התמרון היחיד בו חולשים הם בשלמות — חיש מביאים תגבורת למוצב בדרך האויר. אנשי ויאטמינח מכנסים כוחות רבים יותר, ויש ומרכזים הם דיביזיות אחדות; ואילו הצרפתים שבים ומחישים למוצב תגבורת, עד למכסימום כושר־הקיבול שלו; עד מהרה נוצר מצב, אשר בו, מחד גיסא, מסוכן לאנשי־ויאטמינח לתקוף — ומאידך גיסא, אין ביכולת הצרפתים לסגת.

נהדר הוא הארגון הצרפתי לחיזוק מוצבים־קדמיים נצורים אלה ולהספקתם; אולם אין במעלותיו אלה כדי לכסות על קשיי המצב בדיאן־ביאן־פו. אין כאן כל אפשרות של הפתעה. הכוחות הצרפתיים המסייעים, הנתונים לתצפית מוחלטת מן הרמות החולשות שמסביב, אינם יכולים לערוך כאן פעולות הטעיה והסחה מאותו סוג אשר איפשר להם אשתקד לפנות בשלום את נאסאם (צפונית לדיאן־ביאן־פו; בארץ־שבטי תאי, מרוחקת אף היא מאוד מהנאנוי, בירת טונקין, מרכז השליטה הצרפתית). שוב נתונה היזמה בידיו של הגנרל גיאפ; כל עוד לא העתיק מכאן חלק ניכר מן הגייסות אשר אתו — אין הצרפתים יכולים להעיז ולזוז מכאן לאיזה כיוון שהוא.

הפעם מביאים גייסות ויאטמינח לשדה המערכה אף את הארטילריה שלהם — ולא את המרגמות בלבד, כפי שקורה לעתים כה קרובות. נמצאים ברשותם כ־25 הוביצרים בני 105 מ"מ (אשר מקורם באותו נשק שניתן בשעתו ע"י ארה"ב לצבא צ׳אנג־קאי־שק בסין), ומספר גדול בהרבה של תותחים־קלים יותר. הם מתקנים וסוללים כבישים סביב לדיאן־ביאן־פו, כדי שיהיה לאל־ידם לגרור את כלי הארטילריה שלהם אל עמדות־הירי הרצויות באמצעות הטרקטורים שסופקו להם ע"י סין. לפי שעה התנהלה ההפגזה הויאטמינחית רק למקוטעין, והיתה מכוונת תמיד על חלקת־ההמראה (פגז אחד נפל במרחק של כ־10 מטרים בלבד מהמטוס הארבעה־מנועי היחיד שנחת פה); אולם אם יעלה בידם להביא לכאן כמות מספיקה של תחמושת, עלולים המגינים למצוא את עצמם במצב לא נוח. מטוסים צרפתיים מאכנים, ומפציצים, מדי יום ביומו עמדות־תותחים חדשות של האויב, אלא שחיילי ויאטמינח מתחפרים ברוב מרץ, ממש כמו הצרפתים, ונראה כי הגנרל גיאפ עומד להשתהות כאן עוד זמן מה.

בעוד חדשיים ומחצה תתחיל עונת הגשמים. האדמה האדומה שבמדרונות־הגבע הקטנים תיהפך לבוץ נוזל, שדות האורז יתמלאו מים, והנהר הקטן — אשר בעיקולו מחזיק גדוד של „לגיון־הזרים" במוצב המבודד שבדרומו של העמק — יעלה על גדותיו וישתפך. החיים מתחת לפני הקרקע עתידים להיות לעסק „דביק" ומאוס למדי.

אכן, לעת עתה, הרי זה מצור „דה־לוכס". באתי לדיאן־

1) נוסח הסרט מהראשונים בהם הופיעה דיאַנה דאַרבין: „מאה גברים ונערה אחת"...

המערך־המבוצר של דיאן־ביאן־פו — בסיס גייסות־מוטסים בג׳ונגל

הבקעה־המישורית, מוקפת הגבעות (שנראות כאן בעומקו של התצלום), הנמצאת במרכזם של שטחי ג׳ונגל נרחבים, מכילה נחלים ותעלות, חלקות אורז, מטעים וקטעי צמחית־פרא. בתוך אלה נחפרו מערכות ביצורי השדה הנראות במידת־מה בתצלום על רקעו של השטח המגוון. משען חשוב לבסיס־מוגן זה שימש ש ד ה־ ה ת ע ו פ ה הנראה באמצע התצלום ואשר במהלך הקרבות על דיאן־ביאן־פו הפך הוא עצמו לשדה־התנגשות.

ביאן־פו במטוס שנשא אתו גם דגר צבאי, המביא עמו את המכתבים ה„טריים" מהבית; אני עומד לצאת את המקום באחד המטוסים הרבים המבצעים את הספקתם היומיומית של הגייסות בירקות טריים. מנות מזון שלמות לעשרה ימים, בשביל כל שוכני המבצר, מצויות כאן במלאי־תדיר; ובין השאר תמצא כאן גם שוחה נרחבת, מכוסה יריעות־אוהל, המלאה כדי־יין. במזגון המפקדה יכול אתה להתכבד בבירה קרה־כקרח, ובגבינת קאַמאַמבאַר מצויינת. בני אלג׳יר ומרוקו מקבלים את ה„קוס־קוס" שלהם, ואילו בני ויאטנם — את האורז והאטריות שלהם.

מכסימום של 120 מטוסים ליום מקיימים את הספקתה של דיאן־ביאן־פו מן האויר, שלא למנות את הטלות האס־פקה במצנחים, אשר תכופות מצניחים בהן עד 180 טון ליום (בשלושים הצנחות). המגינים הקיפו עצמם ב־2000 טון תיל דוקרני ודרשו עתה 100 טון נוספים לצורך תיול־מחדש, דבר אשר יהיה בו הכרח לרגל השינויים במערך העמדות לקראת עונת הגשמים. לכל מתחם מוגן־בידי־הגדוד כר־נחיתה משלו בשביל הליקופטרים, כדי שאפשר יהיה לספק לו אספקה, או לפַנות את פצועיו, אם יקרה ויבודד ע״י חיילי ויאטמינח.

כבכל פעם בזירת הודו־סין, כך גם כעת, הוכן הכל הכנה מושלמת לקראת המערכה — אשר מתחוללת בה בפועל לעתים כה רחוקות.

רשימות קצרות

אורחי צבא אמרקאי בקוריאה - והערכות בריטיות

זמן לא רב ביותר — עדיין לא שנה — עבר מאז נפסקו פעולות־האיבה בקוריאה, אך יתכן ויש כבר מי שרואה את הפרשה כ„מלחמה ישנה". עם זאת, נתגלו בה קוים וחזיונות־מלחמה, ונסתמנו אורחי־קרב וגישות, אשר יוסיפו להיות בדי ענין ותוקף לפחות גם בשנים הקרובות. על כן נושאי סקירתו של מסתכל רב־ידיעה בריטי, ששהה שנים בזירת חצי־האי — פאו־דונובן, המסכם כאן מקצת מ„סיכומי קוריאה" — יש לראותם עדיין כטעוני ידיעה ולימוד.

עתה, משחדלו העתונאים לחטט בעצמותיה של מלחמה שנסתיימה, בא תורם של הגנרלים. לפני חדשים מספר נסתיימה בקוריאה מלחמה אשר אין לדעת אם תתחדש. אי־שם כותבים גנרלים את דוחות הסיכום שלהם, ואחד או שנים מתברים זכרונות שקולים־היטב לשם הפצה. אולם מצויה עובדה אחת, אשר אותה אפשר שלא נלמד לעולם מזרם זה של כתיבה צבאית העומד לפרוץ בקרוב: מה, לאמיתו־של־דבר, היה טיבו של צבא ארה"ב בקוריאה? ההיטיב ללחום? בשביל לא־אמריקאים הועמה שאלה זו ע"י פולחן־גבורות בלתי נמנע המתלוה למלחמה, וכן על־ידי אותם דברים, המקשים לשפוט ללא משוא־פנים בן־ברית החזק ממך — הלוא הם נאמנות נחרצת לקיבוץ אליו אתה שייך, וכן נקיטתה של דעה קדומה פוליטית, שעה שהמדובר הוא בבעיה צבאית גרידא. משנטשת את הדעה שהסינים הנם חיילים נחותים — וכאן בקוריאה אין איש סבור כך — ומשקיבלת את העובדה כי שוים הם לכל חיל־רגלים אחר שבעולם, שופעי אמונה ושנאה, ובעלי כשרון אילתור (אימפרוביזציה) שכמותו לא גילינו מזה שנים רבות — כי אז מתחיל פעלו של צבא־ארה"ב הקטן בקוריאה להי־ראות כראוי לכבוד. העובדה שמלחמה זו נסתיימה במעין „תיקו", אין בה משום משפט שלילי לא על אומץ־לבו של החייל האמריקאי, ולא על יכולתו ללחום.

* * *

מלחמת זועה זו התנהלה במסיבות שהיו כובלות ומכ־בידות. לא זו בלבד שצבא האומות־המאוחדות נלחם כשעור־קי התחבורה שלו משתרעים מאחריו למרחק של כ־13 אלף ק"מ, בעוד שבין יריבו למנג'וריה לא הפרידו אלא כ־400 ק"מ בלבד; אלא שלרגל המגבלות המיותרות שהוטלו — וקוימו — במלחמה זו, נמנע מן האמריקאים שימוש תקין בשתי הזרועות הראשיות, שבהן לא יכול היה יריבם להתחרות אתם — בכוחות־צי ובכוחות־אויר. בסתיו 1951, כאשר מסיבות פוליטיות נעצרו כוחות האו"ם בפעם האח־רונה בקו הרוחב ה־38, החלו הצפוניים לטפח את כוחו־תיהם, עד שהגיעו ליתרון־כוח עצום ומכריע בחיל־רגלים מנוסה וחמוש־היטב. עתה היו לרשותם תותחים רבים יותר, והם פיתחו דרכים נועזות ומצליחות של אספקה לילית ואכסנה־במערות, אשר הפכו למפוקפק־במקצת את ערכן של התקפות חיל־האויר האמריקאי על קוי האספקה הצפון־קוריאניים.

על אף העובדה, שלגבי מנהיגים אמריקאיים רבים גודעה כנראה למלחמת קוריאה אותה חשיבות־רגשית עצמה אשר נודעה למלחמת־האזרחים הספרדית לגבי אינטלק־טואלים אירופיים — הרי אלה שניצחו עליה מווישינגטון, ניהלוה באורח מנסה־ונרתע שהיה משונה במקצת. כך, למשל, הם קשרו עצמם בידיהם וברגליהם בשיטה של „רוטציה" („התחלפות לפי תור") לגבי אורך השירות בקו־ריאה הנדרש מכל חייל, אשר אפשר היה לעתים לחשוב כי היא ממש תוכננה כדי להוריד את רוח היחידה ואת כושר הקרב שלה. החיילים היו חוזרים לאמריקה, בזה אחר זה, מששירתו שנה ביחידה לוחמת; וכתוצאה, היו היחי־דות נתונות במצב זרימה מתמיד. הבריטים, לעומת זאת, ביצעו את ההתחלפות לא לפי תור של פרטים, כי אם במסגרת של יחידות שלמות — ואילו הצפוניים, לא קבעו אפילו שיטת חופשות. יתר על כן: בדיביזיות האמריקאיות הוחלפו מפקדי־גדודים ומפקדי־פלוגות לעתים כה קרובות, שלעתים נדמה היה שהיתה כאן כונה לתת למספר קצינים רב ככל האפשר טעם של פיקוד־זוטר, במקום לטפח יעילות־מכסימום מידית.

* * *

ועוד: בשנותיה האחרונות, היתה מלחמת־קוריאה סטטית, ממש כאותה חזית־נהר־סומה שבצפון צרפת באמצע שנות מלחמת־העולם הראשונה. היא הפכה להיות למלחמה הזרה לגמרי בצורתה לטמפרמנט האמריקאי ולמסורת האמ־ריקאית — מלחמת הגנה פסיבית, שלא נועדה אלא להחזיק

בשטח החיוני במינימום של אבידות. התוצאה היתה — אכזבה ודכדוך ניכרים למדי בקרב קצינים בכירים. הסגולות המיוחדות־להם של אנשי מלחמה אמריקאיים, שנראו באי־רופה במלחמת־העולם השניה — כאילו נתכסו עפר. יזמתם של מפקדים זוטרים — דומה היה כי כמעט ובמתכון נשלל ממנה כל עידוד, ואותו יצר מושרש להיות עושה ופועל — אשר הוא, בניגוד לחוקים המקובלים, דרבן והזניק את פטון על פני מרחבה של צרפת — נמצא עתה כאן מביא קצינים בכירים לידי גזילה ממש של תפקידי המפקדים הזוטרים מבעליהם. הוא הביא לידי פיקוח הדוק, ומופרז, על כל תקרית טקטית — ולידי שליטה בלתי־רגילה ע"י מטה מנופח, שמעולם לא השלים עם כך שלא ייעשה דבר, שעה שלא היה מצוי דבר לעשותו. אכן, בקורת מעין זו — ספק אם עלולה היא לחול גם על איזו שהיא מלחמה בעתיד. הרי ביסודה היתה זו מלחמה אקזוטית ובלתי טבעית. הדגם הקבוע שלה הפך לבסוף פשוט עד מאוד. כוחות חיל־הרגלים שמשני הצדדים ישבו על יושבם, התותחנים שמזה ומזה ירו בכל יום אל חיל־הרגלים שממול — וחיל־הרגלים צריך היה לשאת בכך. חיל־הרגלים ערך בלילה פטרולים, משום הטעמים המקובלים; רק לקראת הסיום החלו הסינים עורכים התקפות, במגמה „לגדוע" עמדות אמריקאיות שנמצאו מזדקרות קדימה ומגולות לפגיעה. ולבסוף — מטעמים פוליטיים — ניסו הם לתקוע טריז בקו־החזית, במקום בו הוחזק ע"י 3 דיביזיות דרום קוריאניות. לקראת הסוף, לא היה ספק בענין עליונותה של תותחנות כוחות האו"מ, הגם שהסינים היו מסוגלים לארגן מסכי אש מדר־ייקים בעלי מימדים כאלה, שקול ההתפוצצויות הבודדות היה מטשטש בתוך שאגת־האש הכללית. הארטילריה של כוחות האו"מ, פירושה היה — פרט לסוללותיהם של כוחות הקהיליה הבריטית — ארטילריה אמריקאית.

חימושו של חיל־הרגלים האמריקאי, ודאי שהנו הטוב ביותר שבעולם; ואילו עתה דומה כי אין עוד ספק בכך, שלאמריקאים גם המכלול הנאה שבעולם של כלי ארטילרית שדה. כלים אלה נפלאים בפשטותם. ההוביצר בן 8 האינטש האמריקאי הנו בודאי המכשיר המדויק ביותר שבנמצא להטלת ירי־תותח; ולגבי כלי היריה בן 240 המ"מ, הוכח כי נגד עמדות מבוצרות הנו תכליתי יותר מהתקפת האויר. תותחני הקהיליה־הבריטית שבקוריאה קנו שם לעצמם דרך־ארץ כנה בפני כושרם המקצועי של אנשי חיל־התותחנים האמריקאי, שעליהם צריכים היו להשען לעתים כה קרובות.

* * *

אמנם נכון הדבר, שהבריטים יכולים היו, כרגיל, להפ־עיל את כליהם ביתר מהירות. הם שמו סייגים מעטים יותר בפני קצינים־התצפית־הקדמיים הצעירים שלהם, שמלאכתם היא להזמין מתן־אש. וכן השתמשו הבריטים באלחוט במקום בו הקפידו האמריקאים על שימוש בטלפון קוי. הפיקוד הגבוה במלחמת־קוריאה הנו עדיין נושא למחלוקת. אולם תוך כדי מתיחת בקורת על הגנרלים־הפוליטיים של אמריקה, כוונה כמות מפתיעה של זדון אף כלפי פעלם של החיילים האמריקאים עצמם. אך מקצתה של בקורת זו מבוסס היה על הערכה שקולה ומדוייקת.

אורחי־הפעולה האמריקאיים — רב היה השוני שבי־ניהם לבין אלה של הבריטים. לחיילים האמריקאים סוג אחר של אומץ־לב: יותר רוגז ויותר אינדיבידואלי. הקצי־נים האמריקאים, ביחסם אל מלאכתם, רואים בה — יותר מאשר הבריטים — את משלח־ידם. התוצאה הנה צבא מסוג שונה מאוד, אשר כיום הנו אולי שונה עוד יותר מן הצבא הבריטי, כפי שהיה במלחמת־העולם השניה.

בעולם החמוש

תכונה־צבאית־ושכרה

להלן מספר קטעים ממאמר רב־ענין של קול׳ פ. מ. גאלוא („בחיפושי נוסחה צבאית מתאימה לצבאות אירופה"), אשר, בשל הענין המיוחד שבו, נתפרסם בשלהי 1953 בשני כלי־מבטא צרפתיים צבאיים — תחילה ב„כוחות האויר הצרפתיים", ולאחר מכן גם ב„השקפת־האינפורמציה הצבאית". במסגרתו־הכוללת עוסק המאמר בבעיות „חלוקת התפקידים" הפנימית, בתחום ההזדיינות ובנין הכוחות־הלוחמים, בין חברות „האמנה־האטלנטית". אולם תוך כדי כך עומד הוא על כמה חזיונות, אשר נודע להם ענין צבאי־כללי. המעניין אותנו, בראש וראשונה, הוא דבר התיקרותם המתמדת של כלי־המלחמה למיניהם, ושל חימוש האומה בכללו, אשר יש בו כדי להבליט הבלטת־יתר את שוני האפשרויות, הידוע מאז, בין מעצמות גדולות — שהן גם מדינות תעשיה מפותחות — לבין כל השאר. צד זה שבמאמר הוא עיקר עניינם של הקטעים המובאים כאן.

עצומה הוא המהפכה הטכנית התעשיתית אשר נתרחשה במשך 30 השנים האחרונות. האנשים, הם בלבד בעצם לא השתנו תוך כדי התפתחות מזורזת זו — ובכך טמון עיקר הקושי. אין הם רוצים להודות במסקנות המשתמעות מתמורה זו; כי רך הוא כר ההרגל, ונוחה היא הפניה אל קוים־מנחים ששורשם בתולדות־העבר.

לא עברו אלא 30 שנה מאז היה הציוד הצבאי — וניתן לאמר זאת אפילו לגבי כלל אזנם של הצבאות ואבי־זריהם — פשוט למדי עדיין. מספר חדשי הדרכה היו עשויים ללמד את סודותיו. מספר שהיות לא־ארוכות במר־כזי ההשתלמות היו מספיקות למתן הידיעה־הטכנית הנדר־שת בדרכו־המקצועית של קצין. מעטים היו המקצועות מחייבי־המומחיות, וכל אחד מהם לא מנה אלא מומחים מעטים יחסית. בערב מלחמת־העולם השניה עוד רבים היו אנשי־הסגל אשר, כאשר הוטלה עליהם משימת היווי „מסגרת־סגל" ליחידות, ניגשו אליה באותו אורח עצמו כפי שנהגו אבותיהם ב־1914; רצוננו לאמר, כשאתם מטען דומה מאוד לשל הללו. צרפת היתה יונקת את כוחה מסגולות־היסוד הצבאיות, אשר ערכן נתאשר פעמים אין־ספור במשברי־העבר. גם אם נסתמנה כבר באחדים מן הדרגים הנישאים ביותר של סולם־הסמכויות שבאומה ה„זניקה אל על" הטכנית־מדעית, הרי טרם נמצא המשכה בשלבים נמוכים יותר.

כיום רואים אנו כי מזה כתריסר שנים פנו עקומות־המחירים (ועקומת טיבו המורכב, הגובר והולך, של הציוד) — אשר כבר לפני־כן היתה להן נטיה לעליה תלולה למדי — בחריפות יתרה כלפי מעלה, כשהן הופכות על־פיה את קערת מושגי החדישות הצבאית, שכבר שולם בעדה מחיר כה יקר בשלבה הראשון של מלחמת־העולם השניה.

בנסותו לבטא את אופיה של תמורה זו ע"י נוסחה־מסכמת, אמר האדמירל קַסטֶכּס[1] כי קרנה של „האס־טרטגיה של ריכוז־אמצעי־הקרב" עלתה עתה על קרנה של האסטרטגיה האחרת, האסטרטגיה פשוטה־כמשמעה, שעיקרה רעיון ותמרון. האסטרטג לא איבד אמנם את תפקידו. עדיין יש ביכולתו לתקן מצב חמור; אולם, בכללו של דבר, הגורם „אמצעים" הוא שהפך להיות מכריע. כל זמן שההפרש בין „צרכים" ל„אמצעים" אינו חורג מתחום מצומצם — עשויה גאונותו של אסטרטג להחזיר את שיווי־המשקל. אולם, משעבר תחום מסויים, אל מעבר ל„גרעון" ידוע — נפלה ההכרעה. כל חשבון־

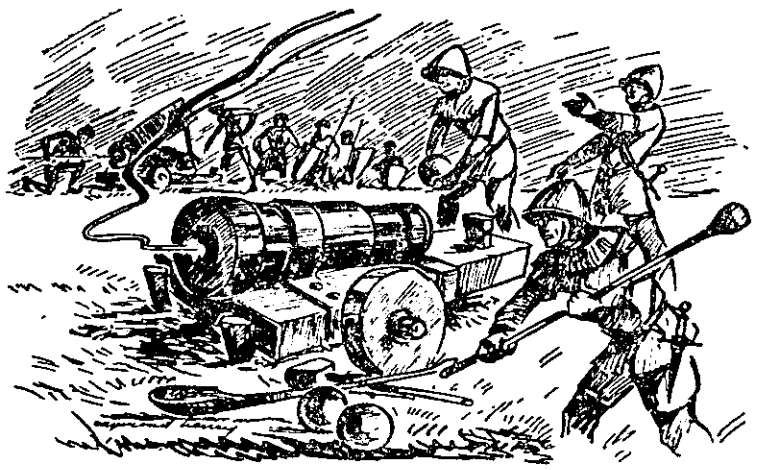

על סף ה„עת החדשה" חרג הנשק החדש, הארטילריה — ולו בדמות „הבומברדה" הפרימיטיבית — מתחום־יכולתם הכספי והטכני של נסיכים ורוזנים פיאודלים. היא העניקה יתרון כוח לשלטון המרכזי במדינות גדולות.

1) סופר צרפתי ידוע בשאלות מלחמה וכוחות־מזויינים.

בטחון המתבסס יותר על הרעיון מאשר על האמצעים יהפוך לאשליה. בין שהמדובר הוא בפתיחת „החזית השניה" באירופה — אשר תוכננה בשעתה במדוקדק משך שנתיים ימים, ונתבססה על עצמת הייצור של ארה"ב — או בכניעתה של יפן — על המאמצים שנתבצעו לפני־כן במעבדות ובמפעלי החרושת של אוק־רידג' שבאמריקה — הרי המושג „אמצעים" לבש את משמעותו השלמה מאז שלבה המאוחר של מלחה"ע השניה. ברור־וגלוי לכל, כי כיום אין זה עוד לפי יכולתה של כל אומה לרכז את האמצעים הנדרשים לצורך ניהול פעולות־מלחמה בתוך התנגשות שתהפוך לכללית. נתהוה סולם־מעמד חדש — אם לא לגבי אמנות ניהול המלחמה, הרי לפחות לגבי היכולת לריכוז אמצעיה. אומות ידועות יש עדיין ביכולתן להעניק לעצמן את מלוא אזנה של עצמה־צבאית בת זמננו. ואילו האחרות אין עוד בידיהן אלא להחזיק באחדים ממכשיריה בלבד, לאחר שמשאביהן הכלכליים, המדעיים והתעשיתיים אינם עוד לפי קנה־המידה של חימוש־דהאידנא.

תמורה זו בסולם־מעמדן של האפשרויות הצבאיות אשר לאומות, וירידתן של אחדות מהן בשלבי הסולם — אשר לאמיתו של דבר היתה מצויה כבר לפני פרוץ מלחמת־העולם השניה — לא תמיד נתפסה ע"י המעוניינים על כל משמעותה ומסקנותיה. רק משום שבשנות 18־1914 יכלה צרפת לספק את המאמץ־העיקרי של בעלות־הברית, ומשום שעלה בידי מאמץ זה לבלום את היריב ולהכריעו, תוך כדי עזרה של תוספת־כוח מצומצמת־יחסית מבחוץ — נתרחש מה שנתרחש כעבור 25 שנה, כשלא ניתן היה עוד לצרף מחדש את התנאים שהיו קיימים בעבר. שכר יקר שולם בעד האשליה. כבר אז נכשלה השיטה של ברית־צבאית ושיטת החיבור הפשוט של כוחות־מזויינים של המדינות זה אל זה — וזאת הן בהכנתו של התמרון־

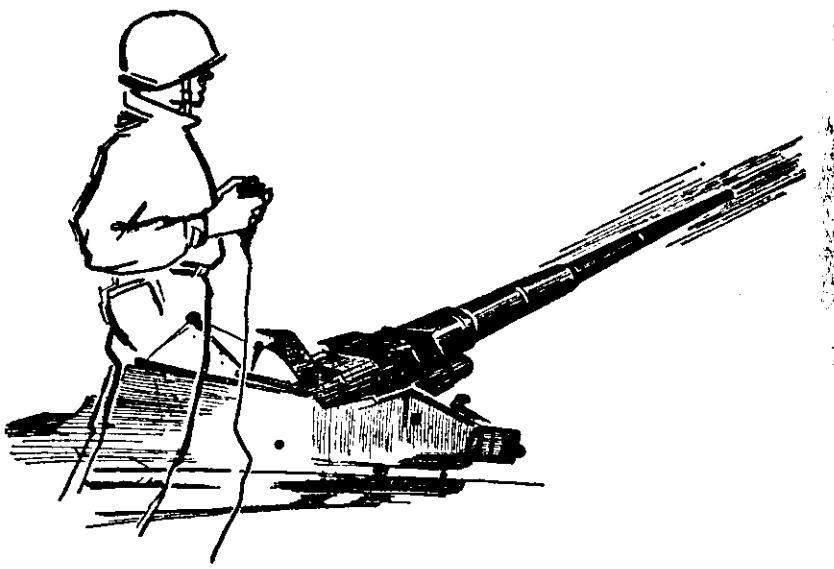

על סף ה„תור־האטומי" מתחיל חורג הנשק החדש — ולו בצורתה המסורבלת לע"ע של ה„תותח האטומי" — מתחום יכולתם של רוב המדינות; והדבר מעניק יתרון־כוח רב למעצמות־רבתי מעטות.

הגדול המשותף, הן בהשגה המונחת ביסודו והן בביצועו. משום שלא העריכו אז כראוי את טוחה של „האסטרטגיה של האמצעים" וכן משום שהשגמתה נתפצלה מדי במקביל לפסיפס־שטחיהן של מדינות בעלות־הברית — לא הספיקה זו לרכז אלא אמצעים מעטים מדי ומאוחר מדי. אל לנו לשגות בנקודה זו. אם נשוה את המאמץ הצרפתי מבחינת המימון, למידת־עושרה של הארץ, היה בכל זאת בעל מימד ניכר למדי. מאז 1936 — אמנם, בפיגור של שנתיים לעומת גרמניה — הוקדש שליש מן העול הכספי אשר על האומה להגנה־הלאומית. מסוף 1936 ועד 1939 הוקצר (לפי ערכם כיום) 1500 מיליון לי"ש לייצור חימושם של צבא־היבשה, של חיל־האויר, ומעל לכל — של צי־המלחמה. עובדה היא כי לא הביאו בחשבון את נתוני המצב הבין־לאומי; ובחלוקת ההקצבות נעשה הכל כאילו נתעתדה צרפת להיות בעלת־בריתה של מעצמה יבשתית, ויריבתן של אומות ימיות. באותן שלוש השנים הוקצר כ־700 מיליון לי"ש (שוב — לפי ערכן כיום) לייצור האוירי והצייי; וסכום העולה במקצת על הנ"ל — לחימוש היבשתי. ידועות תוצאותיו של אותו מאמץ, אשר היה אמנם גדול למדי ביחס למשאביה של האומה, אך עם זאת בלתי־מספיק ביותר לעומת אותו חלק מהכנסותיה אשר הקדישה גרמניה להזדיינותה. ערב המלחמה העריך היטלר ב־95 מיליארד רייכסמרקים (לפי ערכן בשנת 1939 — דהיינו, כ־10.000 מיליון לי"ש ב־1953), את הסכומים שהוצאו ב־39—1933 לבנייתו־מחדש של צבא־פלישה גרמני: — דהיינו, למעלה מכפליים מכלל ההקצבות להגנה־הלאומית הצרפתית בתקופת השנים 39—1919. כל המנתח את התקציבים־הצבאיים הצרפתיים מאז פרוץ מלחמת קוריאה, והסוקר זאת קוי־המדיניות של ההזדיינות מאז, נוכח כי הצגת ההקצבות הצבאיות מול כלל תקציב המדינה מגלה שהיחס עתה הוא כאותו יחס שהיה לפני מלחמת 1939 (30%, בערך, החל מ־1936). אולם מחירה של המלחמה בהודו־סין מפחית את הסכום המוקצה להגנת המטרופולין — או, ביתר דיוק, להפעלת תרומתה הצבאית של צרפת לקראת אפשרות של התמודדות כללית יותר. הרי שנמצא, כי לעומת המציאות מלפני ט"ו שנה לא נשתנו ההקצבות להגנה־לאומית אלא במעט. אכן, מידת פחיתותם היחסית איננה דומה כלל למידת גידול המחירים של ציוד וחימוש, אשר תקציבים אלה חייבים לכסותם.

כיום, ניתן להעריך את מחירה של טונה אחת ממשקלו של טנק באלפיים לי"ש, והוא הדין לגבי אניות מלחמה. צוללת בת 1000 טון מחירה רשום בלמעלה מ־2 מיליון לי"ש ונושאת־מטוסים בעלת נפח מצומצם — אשר אך בקושי תוכל לשמש סיפון המראה למטוסי־סילון מסוג המצניעים־בדרישותיהם לגבי יחידת השטח־הנושא שלהם — מחירה עולה על 20 מיליון. ידוע הוא כי „משטחה־

שטה" אמריקאית, מאלו בנות ה־65 אלף טון[2], מחירה קרוב ל־80 מיליון לי"ש. בתחום ה ת ע ו פ ה עלו המחירים במהירות רבה עוד יותר. בתחילת מלחמת־העולם השניה לא עלה מטוס־קרב אלא במקצת פחות ממיליון פראנק — לפי שער 1939. יורשו של הנ"ל, המשמש כיום, נמכר במחיר 90 מיליון פרנק, לפי שער 1953. דהיינו, המחיר לטונה הוא כ־12 אלף לי"ש, או, במילים אחרות, מחיר השוה למחירה של טונה כסף־צרוף. מטוסים מסויימים שנפחם בטונות גדול יותר, והם מיוצרים במספרים מצומצמים בלבד, מחירם לכל טונה עוד עולה בהרבה על הנ"ל. המפציץ האמריקאי B 36 שמשקלו 140 טונות (ונבנו מסוג זה כ־300 מטוס), הגיע אל המחיר הממוצע של 1.200.000 לי"ש, בעוד שהמפציץ הכבד־מאוד של לפני 10 שנים בלבד לא עלה אלא 130 אלף לי"ש (לפי ערכם כיום). הזינוק הזה אל־על של מחירי הציוד הצבאי מסתמן כמעט באותה הבהירות עצמה בשנים שבין 52—1945. והרי ציונים אחדים: טנק בינוני — 14 אלף לי"ש ב־1945, ו־45 אלף כיום; תותח (טנקי או נגד־טנקי) בן 90 מ"מ — 12 אלף לי"ש אז, ו־25 אלף ב־1952; טרקטור בן 2,5 טון — 900 לירות ב־1945, ואלפיים כיום; ספינת משחית — 2,5 מיליון אז, ו־14 מיליון כיום.

טיסתו של מפציץ B 36 במשך שעה עולה למשלם־המסים האמריקאי ב־550 לי"ש. כל המראה של מפציץ בינוני B 47 פירושה הוצאת 15 אלף לי"ש על רקטות המופעלות כמסייעות להמראתו. אל המכונה הצבאית העצומה ויקרת המחיר הזאת נלוות מעמסות ענקיות של ייצור והחזקה. אשר לייצור, הריהו מצריך תעשיה בעלת מערכת מכשירים שהנה מורכבת פי־כמה — בעיקרה — מזו שבעבר. אם ב־1945 היה מקובל כי פועל מקצועי מייצר, בממוצע, ב־500 ק"ג של משקל־מטוס בשנה, הרי ב־1951 י ר ד מספר זה עד ל מ ט ה מ־100 ק"ג בממוצע־השנתי. ואשר לשכבת המומחים העליונה שבעולם זה של טכניקה אירו־נאוטית, שהתקדמה, בהכרח, יותר מכל שאר ענפי חימוש — זהיא מגלמת בעת ובעונה אחת את הישגיו ה ק י צ ו נ י י ם של מאמץ ההזדיינות העולמי, ומהוה, כשלעצמה, ש ל י ש בהיקפו הכולל — ב־1918 היוו 2000 אנשי מדע מהנדסים את כלל „טרסטי־המוחות" (של המדינות הלוחמות); ואילו כיום מתבטא המספר המקביל לגבי ארה"ב בלבד ב־150 א ל ף א י ש. תוך 10 שנים עלו ההוצאות למערכת הקרקע (תעופה, איתות, ראדאר וכיו"ב) של כוח־אוירי פי מאה; מחירי המטוסים עלו, בממוצע, פי 6 עד 8; ההוצאות לצות העובדים — פי 4 לפחות. ושמא נפנה מבטנו לקראת העתיד? מומחה גרמני נודע חישב את

2) נושאות המטוסים הענקיות מן הטיפוס „פורסטול". — ה מ ע ר'.

ההוצאות שתדרשנה לפיתוחם התקין של הכוחות־האויריים של המחר, והוא הגיע לידי הנחה כי אירופה, כפי שהנה כיום, בטרם תגיע לארגונה הכולל תזקק ל־130 שנה בערך כדי לכסות את מימונו של מאמץ כזה; ואילו לאמריקה הצפונית היו מספיקות 8—10 שנים בשביל למלא אותה משימה עצמה[3].

בשנת 1949, שתקציבה־הצבאי 500 מיליון לי"ש לפי השער של אותה שנה, יכלה צרפת לתמוה, על שום מה אין ביכולתה להקים כוח־מזויין אשר יהלום את מידת צרכיה או שאיפותיה. אולם משנחסיר מ־500 מיליון אלה את המחיר בו היה עולה אז מסע־המלחמה בהודו־סין, את תשלומי המשכורות, את ההקצבות להדרכה ולניהול־שגרתי, את ההשקעות הדלות־למדי לתכלית הקמת מלאי של חימוש ודלק — כי אז לא נשארו אלא 50 מיליון בלבד לצרכי הייצור־הצבאי. סכום זה, משנתחלק בין צי־המלחמה, צבא־היבשה וחיל־האויר, היה בו כדי לשלם בעד ח מ י ש י ת הציוד הנחוץ לדיביזיות־רגלים, בעד המטוסים בשביל כנף אחת של חיל־האויר ובעד שתי ספינות קטנות בשביל צי־המלחמה. בתחומן של הקצבות כאלו לא ניתן היה להביא בהשבון לא את הגדלת הכוחות, לא את ציודם ההדרגי בנשק ובאביזרים חדישים, ואפילו לא את החזקתם.

זו היתה התפתחות הדברים אשר כתוצאה ממנה הגיעו, אמנם, ב־49—1948 תקציבי ההגנה־הלאומית של המדינות אשר חתמו אח"כ על האמנה־האטלנטית, בסיכומן הכולל, עד אל למעלה מ־5.600 מליון דולר, והם היוו, בממוצע, 4,5—5 אחוז מההכנסה־הלאומית הממוצעת — וכ־25—22 אחוז של תקציב המדינה — של ארצותיהם. אכן, לפי חלוקה לראש־תושב, לא היתה זו אלא הוצאה ממוצעת של 15—12 דולר לשנה לכל איש.

אולם, על אף גדלה היחסי של המעמסה שהוטלה על תקציבי המדינות, נתגלו תוצאותיהם של מאמצים אלה כקרובות למדי אל נקודת האפס. וערב חתימתה של אותה אמנה כמעט ולא היו להן, למדינות החברות, אמצעים צבאיים כלשהם, אם נתעלם מנשק־האפחדה האטומי. הצי האנגלו־סכסי, מורשת מלחמת־העולם השניה, היה „משומר בנפטליק" בבתי־הקברות שלו שבנמלים; היו מחזיקים, בדוחק, בכ־15 דיביזיות, שמצבותיהן לא הושלמו, ובסך הכולל, לא היו בנמצא אפילו 5000 מטוסי מלחמה שיהיה ביכולתם לטוס. אכן, מאז גדלו, ובמידה מאוד ניכרת, הוצאותיהן הצבאיות של מדינות אלו.

3) מתוך הערכת ההכנסה־הלאומית לכל תושב (באוכלוסיה בת 170 מיליון) ב־1355 דולר לגבי כלל אמריקה־הצפונית, בצירוף אוקיאניה; וב־285 דולר לגבי המכלול אירופה־ואפריקה (שאוכלוסיתו 490 מיליון).

מפאת סיבות בלתי־תלויות בנו נתאחרה הופעת הגליון.
ועם נותני־המודעות ליום־העצמאות הסליחה.
„מערכות" – מח' המודעות

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה

לחג העצמאות

מפעלי „חן"
בישראל בע"מ
(מפעלים לייצור חמרי נפץ)

ת־א, ערב יום העצמאות תשי"ד

גלובוס החדש

יותר חזק
יותר חסכוני
יותר נוח

במחיר הישן!

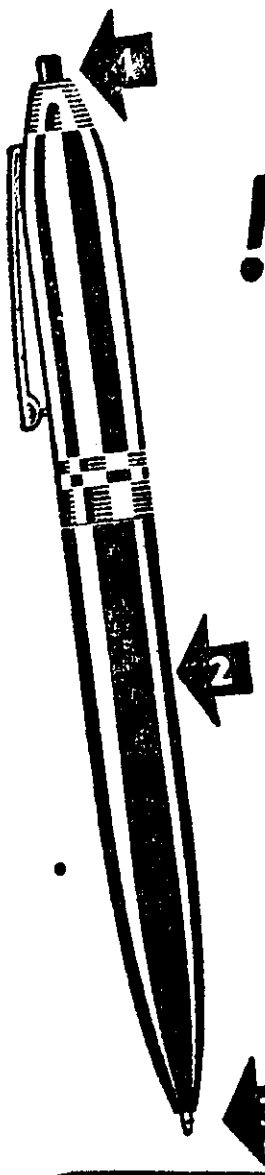

1 ינתר חזק–ראש מנחושת במקום מפלסטיק.

2 יותר חסכוני – רפיל ארוך מכיל יותר דיו.

3 יותר נוח – כתיבה רהוטה ונעימה הודות לכדור החדש עם 6 אפיקים.

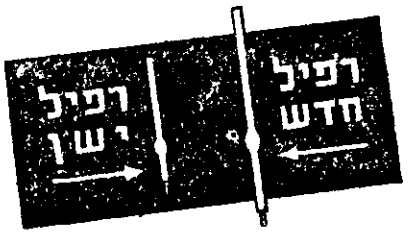

לבחירתך – דיו הפלא DW2 ב 4 צבעים
שחור כחול אדום ירוק
עם גלוטס – 2.500 ל"י מחיר הרפיל – 550 פרוטות.

נסה ותהנה!

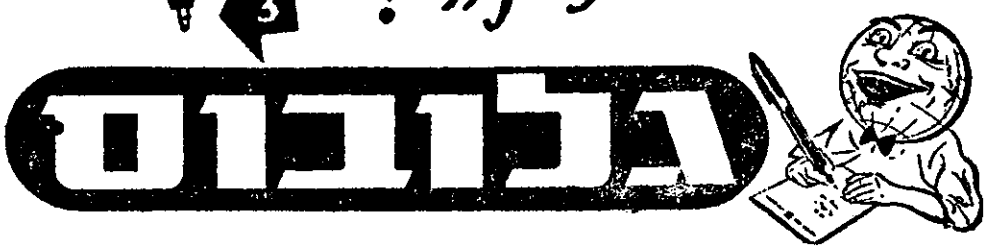

לצבא הגנה לישראל

שא ברכה ליום העצמאות

ערב יום העצמאות תשי"ד

ד. לאוטמן

לצבא הגנה לישראל

כובש עצמאות ישראל ומגינה

לחיילים ולקצינים

העומדים על משמר המולדת

ביום העצמאות הששי

שלוחה ברכתם הנאמנה של חיפה,
אזרחי העיר ונבחריה.

אבא חושי
ראש העיריה

לצבא הגנה לישראל
ולחיל הים הישראלי

שאו ברכה ביום תקומת ישראל

„המגפר" בע"מ

חיפה, ערב יום העצמאות תש"ד

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה

ליום העצמאות

„ברע" בע"מ

חשי"ד, ת"א.

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה

שאו ברכה ליום העצמאות

„שכון" בע"מ

(חברה לשכון עובדים)

תל־אביב, רחוב מונטיפיורי

ת"א, תשי"ד

לצבא הגנה לישראל

שא

ברכה

לחג

העצמאות

סולל־בונה.

חיפה. ערב יום העצמאות תשי"ד

לצבא הגנה לישראל

שאברכה

ליום העצמאות

„אבן וסיד" בע"מ

חיפה, תש"יד

לממשלת ישראל
ולצבא הגנה לישראל

שאו ברכה ליום העצמאות

«ISAR»
ISRAEL - ARGENTINE CORPORATION L.T.D.
"ARPALSA" ARGENTINO-PALESTINESE S.A.

«ישאר»
חברה ישראל — ארגנטינה בע"מ
כתבת למברקים: ארפלסא תל־אביב

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה ליום העצמאות

"להב" בע"מ
חברה לנשק ותחמושת
תל־אביב, רח' הגרא 1

ת־א. תשי"ד

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה

שאו ברכה לחג תקומת מדינת ישראל

ל. גליקמן בע"מ
תל־אביב — ירושלים — חיפה

ערב יום העצמאות תשי"ד

לצבא הגנה לישראל
ולחיל הים הישראלי

שאו ברכה לחג תקומת מדינת ישראל

"נוד"
בית-חרשת לגפרורים
מפרץ חיפה

ערב יום העצמאות תשי"ד.

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה לחג העצמאות

„לוד" בי"ח לסיגריות בע"מ
(מיסוד קצינים משוחררים וותיקי ההגנה)

ערב יום העצמאות תשי"ד

„כתר"

בית־חרושת ארצישראלי לשמן בע"מ

★

חיפה: תבת דאר 1845 • טלפון 7179

אליעזר סקר בע"מ

חמרי בנין והספקה טכנית
ציוד להשקאה והספקת מים

עסד בשנת 1918

חיפה
רחוב המלכים 33
טלפון 4428/9

טבריה
רחוב הגליל
טלפון 28

רחובות
רחוב הרצל
טלפון 261

„מסד"

חברה הדדית להלואות וחסכונות בע"מ
(נוסדה ע"י הסתדרות המורים העברים בא"י)

ירושלים
רח' דוד ילין 5

תל־אביב

חיפה
רחוב הרצליה 38

«ברלוי», מפלי אבן וסיד בע"מ

תל־אביב, רח' החשמל 12

ת. ד. 1100, טלפון 5684

סיד רגבים ▪ אבקת סיד ▪ סיד לחקלאות ▪
חצץ מכל הגדלים ▪ אבן לכבישים

מחסני וולוולסקי בע"מ

חמרי בנין

תל־אביב רחוב עליה

סרן

חום הפלא האיתן

מיוצר ע"י

החברה המאוחדת
לסרן פלסטיקה בע"מ
רחובות

מטרן

מוצרי פלסטיקה בע"מ
יצרנים, יצואנים ומשווקים של מוצרי־סרן.

בדים איתנים וסטגניים
ארוגים מחומי סרן עבור
רשתות לחלונות, רפוד מכוניות, רהיטי חוץ, רפוד רהיטים, כסוי מושבים, סוככים, מזודות, ארנקים, מברשות וגם עבור חבלים וצרכים תעשיתיים

משרדים: תל־אביב, רחוב הרכבת 12 - מל. 5853. - מבדקים: ספל.ק.1

«גפים»

תעשית אבדים מלאכותיים
ומרכז התקנה והתאמה

מפרץ חיפה
חצר וולקן

★

תעשית נעלים אורטופדיות
רחוב 302 מס 7
יפו

★

מכשירים אורטופדיים
יפו וצריפין

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שא ברכה ליום העצמאות

שפירו-טירלר בע"מ, מהנדסים

קוראי „מערכות"!
החוזר למנויים, ניתן בסוף חוברת זו

החברה הארץ־ישראלית לקופסאות פח

בערבון מוגבל

משרד: תל־אביב • רחוב החשמל 33 • טלפונים: 67327-8

בית חרושת: פתח־תקוה, כביש תל־אביב • טלפון 597-8

„עשת" בע"מ

מפעלים מכניים

תקון, חדוש וייצור חלקי מכוניות וטרקטורים

תל־אביב, רחוב מזרחי 26

טלפון 66669

לצבא הגנה לישראל

ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה ליום העצמאות

רוטשטין דוד קבלן כללי

רמת־גן, שדרת הטיס 3

לצבא הגנה לישראל

שא ברכה

חיים ירושלמי בע"מ

תל־אביב
ערב יום העצמאות תשי"ד

לצבא הגנה לישראל

שא ברכה ליום העצמאות

בנק א"י לתעשיה בע"מ

תל־אביב — ירושלים — חיפה

ערב יום העצמאות תשי"ד

לצ. ה. ל.

שא ברכה ליום העצמאות

טרייביטש בע"מ

אספקת בשר, נקניק
ודגים להתישבות העובדת

תל־אביב, רחוב הרצל 100, טלפון 66550

לצבא הגנה לישראל
ולחיל הים הישראלי

ברכה

„וולטה" בע"מ

ערב יום העצמאות תשי"ד
חיפה

לצ. ה. ל.
על כל חילותיו

שאו ברכה

„צירוך" בע"מ
החברה הלאומית לביטוח

ערב יום העצמאות תשי"ד.
תל־אביב

לצבא הגנה לישראל
ולותיקי ההגנה העברית

שאו ברכה ליום העצמאות

„אסקר" בע"מ

חרושת
צבעים

חיפה, ערב יום העצמאות תשי"ד

דוד וורצל ושות'
מגרסה ויבואנים למספוא

★

תל־אביב
ת. ד. 1414
הסחנה: דרך פתח־תקוה 72 / טלפון 4342

החברה הארצישראלית המרכזית למסחר והשקעות בע"מ

גוסדה ע"י

החברה המאוחדת לצנורות ולמסחר ותעשיה בע"מ

מחסני ברזל בע"מ מחסני עצים בע"מ

מפיצים כלליים של

תוצרת מפעלי מלט פורטלנד א"י „נשר" בע"מ

ובתי יציקה „וולקן" בע"מ

ברזלית מפעלי מתכת בע"מ

תל־אביב — תבת דאר 56 מכרקים: ברזלית, תל־אביב

משרד למכירות: תל־אביב — רחוב רמח"ל 1 — טלפון 3015

משרד וביהח"ר: פתח־תקוה — טלפון: פתח־תקוה 245

יצרנים של

חוט ברזל מתוח / חוט ברזל מיושר / חוט ברזל מלובן

חוט ברזל מגולבן / חוט להלחמה אוטוגנית / חוט לכריכה

מסמרים לבנין / מסמרים מיוחדים / מסמרות / חוט דוקר / רקמת פלדה

ל צ.ה.ל.

על כל שרותיו

ש א ו

ברכה

לחג תקומת ישראל

„עמידר" בע"מ

החברה הלאומית לשכון עולים

ערב יום העצמאות תשי"ד

לצבא הגנה לישראל

שא ברכת

הסתדרות הציונים הכלליים

מפלגת המרכז בישראל

ליום עצמאותנו

לצ. ה. ל.

ולוחיקי
ההגנה
העברית

שא ברכה

החברה הא״י.
למרקטורים וציוד בע״מ

ערב יום העצמאות תשי״ד, ת״א.

לצ. ה. ל.

הגבירו
חיל!

ים – סוף

חברה לתעשיה בערבון מוגבל

לצ. ה. ל.

שא ברכה

מ. קרסו ובניו בע״מ

ערב יום העצמאות תשי״ד ת״א.

חרות והעצמאות שלוחה

למגיני המדינה וריבונותה

•

— מגויסי ועתודות צבא הגנה לישראל
— חלוצי הכפר והספר הערוכים בהגנה המרחבית
— ישובי הקבוץ המאוחד בכללם.

מזכירות הקבוץ המאוחד

ערב יום העצמאות תש״ד

•

לחיל הים
ולכל העומדים על משמר הים

•

שלוחה ברכתנו ליום העצמאות

תשי״ד

•

צים חברת השיט הישראלי בע״מ
סוכנים כלליים
שהם שרותי הים בע״מ

לצבא הגנה לישראל

שא ברכה ליום העצמאות

בשרות היצוא הישראלי

1896

עונה בעקבות עונה

מאז משלוח המטען הראשון של פרי הדר בשנת 1896 שיצא מיפו לאנגליה משרתים בנאמנות וברצי־פות את הפרדסנות הישר־אלית קוי הקונפרנס הבריטי

פרינץ ליין • אלרמן ליין • פפייני ליין • מוס הוצ'יסון ליין

המשכללים משנה לשנה את שרותם ע"י הכנסת אניות חדישות ומהירות יותר לקוי ההובלה של היצוא והיבוא בין נמלי בריטניה — אנטורפן וישראל

1954

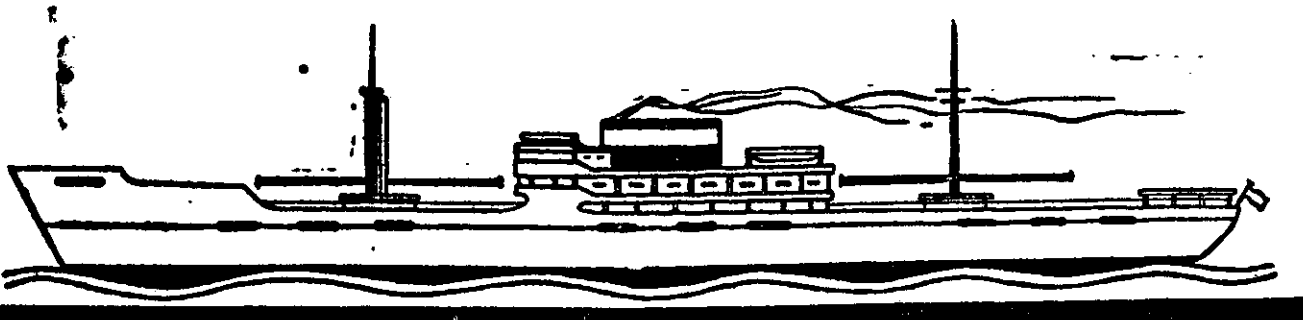

קוי הקונפרנס הבריטי

אל: מחלקת ההפצה
הוצאת „מערכות"
נחלת בנימין 57,
תל־אביב.

מאת: .....
(מספר אישי) (דרגה) (שם משפחה ופרטי)

כתובת/דאר צבאי מס': .....

הריני מזמין בזה את ספרי הוצאתכם הרשומים להלן:

	(שם הספר)	(מחיר הספר)
1.	.....	.....
2.	.....	.....
3.	.....	.....
4.	.....	.....
5.	.....	.....
6.	.....	.....
7.	.....	.....
8.	.....	.....

תאריך .....

.....
(חתימת המזמין)

אל: מת"ש.
מאת: .....

אני החתום מטה, נותן בזה הוראה בלתי חוזרת למת"ש, לנכות ממשכורתי סך ..... ל"י, בשעורים של —.1 ל"י לחודש בהתאם לפקודת מטכל מס' 12/17, ולהעביר סכומים אלה לזכות מערכת „מערכות".
הנני מסכים, שבמקרה ואפרוש מן השרות לפני השלמת הניכויים עד לסך של ..... ל"י, ינוכה העודף ממשכורתי האחרונה או מכל סכום אחר שיגיע לי ממנהל התשלומים בעת פרישתי מן השרות.
המחאה זו היא החלטית ובלתי־חוזרת. הואיל והיא נוגעת בזכויות צד שלישי.

.....
(חתימה)

.....
(תאריך)

.....
(מס' אישי) (דרגה) (שם משפחה) (שם פרטי)

(נא לרשום את הפרטים האישיים בכתב ברור)

שלח טופס זה ל„מערכות". ההמחאה למת"ש לשימוש חיילים בשירות קבע!

חוזר מס' 3 — ל„מנויי מערכות" (רשימת ספרי החודש) ניתן מעברו השני של עמוד זה.

נזר ושלח!

נזר ושלח!

ספרים חדשים שהופיעו ונמצאים למכירה במחלקת ההפצה

„המפציצים המריאו עם שחר"
מאת: ב. ליי ו.ס. ברטלט

תאור חייה ופעולתה של יחידת מפציצים בבריטניה בימי מלחמת העולם ה־2.

המחיר: 1.800 ל"י
למנויים: 1.400 ל"י

„הספינה שנצחה"
מאת: ב. חבס

פרשת אנית־המעפילים „יציאת אירופה תש"ז".

(מהדורה שניה)

המחיר: 2.400 ל"י
למנויים: 1.800 ל"י

„צבא צללים"
מאת יוסף קסל

מעלילות מחתרת המקי נגד שלטון הכיבוש הגרמני בצרפת בימי מלחה"ע השניה.

המחיר: 1.400 ל"י
למנויים: 1.000 ל"י

„האניה"
מאת: ס. ס. פורסטר

סיפור מלחמתה של סיירת בים־התיכון בליווי שיירה למלטה.

המחיר: 1.800 ל"י
למנויים 1.300 ל"י

„פשיטת וינגייט"
מאת: צ' ג. רולו

(מהדורה שלישית מורחבת)

המחיר: 2.000 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

עומד להופיע:

„כל מקום"
פנקס כיס לידיעת הארץ

(מהדורה שניה)

המחיר: 2.100 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

„מנהל צבאי והגנה לאומית"
מאת: קולונל ג' ר. בישליין
דברי מבוא: אלוף/מ י. מילביצקי
המחיר: 2.600 ל"י
למנויים: 1.900 ל"י

„מסיפורי חוקר ותיק"
מאת: ס. ארקדי

דברי מבוא: אלוף/מ ב. גיבלי

המחיר: 1.200 ל"י
למנויים: 0.900 ל"י

„מסעי המלחמה בא"י"
(מהדורה שניה, מתוקנת)

מאת: פילד־מרשל א. פ. ויול
דברי מבוא: רב־אלוף י. דורי
המחיר: 2.500 ל"י
למנויים: 1.500 ל"י

ספרים הניתנים לרכישה בהנחה לאנשי־צבא ומנויי „מערכות"

„בימי רומא וביזנטיון"
מאת: מ. אבי־יונה

ההיסטוריה המדינית של יהודי ארץ ישראל ממרד בר־כוכבא ועד ראשית הכבוש הערבי.

המחיר: 3.200 ל"י
למנויים: 2.500 ל"י

„מלחמת בר־כוכבא"
מאת: ש. ייבין

המחיר: 3.800 ל"י
למנויים: 3.100 ל"י

„הטור השביעי"
מאת: נתן אלתרמן
המחיר למנויים: 3.000 ל"י

„ספר הנגב"
מאת: אפרים ומנחם תלמי

ליקוטי ספרות ושירה על הנגב, בעבר הרחוק ובימינו אלה.

המחיר: 5.900 ל"י
למנויים: 4.750 ל"י

„הליגה הערבית"
מאת: אשר גורן

תולדותיה ופעולותיה מאז הוסדה

המחיר: 3.750 ל"י
למנויים: 3.000 ל"י

„בחייהם"
מאת: אנדה עמיר (פינקרפלד)

כליל דמויות ממלחמת השחרור

המחיר: 1.950 ל"י
למנויים: 1.550 ל"י

„השלטון במדינת ישראל"
מאת: ד"ר פרוידנהיים

המחיר: 1.9500 ל"י
למנויים: 1.600 ל"י

„הירדן"
מאת: נלסון גליק

המחיר 2.500: ל"י
למנויים: 2.000 ל"י

„התרבות הפיניקית"
מאת: פר' קונטנו

המחיר: 5.500 ל"י
למנויים: 4.400 ל"י

„מסע שחרור אירופה"
מאת צ. ד. אייזנהואר

המחיר: 4.200 ל"י
למנויים: 3.250 ל"י

מלא טופס ההזמנה המצ"ב ושלח אותו ל„מערכות — מחלקת ההפצה, ת. ד. 168, ת"א מסור אותו לסוכנינו המבקרים במחנך, בצרוף התמורה במזומנים או בהמחאה.
את הספרים נמציא לכתובתך באמצעות הדואר.

החתמת מנויים ל„מערכות", „צקלון" ו„מערכות־ים" נמשכת!

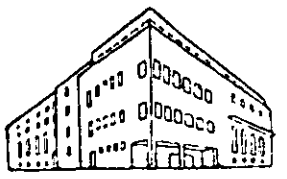

הבנק בלשון המספרים

46

סניפים לשרות הצבור

51

שנות פעולה בנקאית

77.000.000 ל"י *)

הלואות

115.000.000 ל"י *)

פקדונות

*) לפי המאזן חשבתי ל-31 בדצמבר 1953

בנק לאומי לישראל בע"מ

3 לוח
קרן בנימין
שטן צבא קבע 599
אבו-כביר תל-אביב.

צבי סבירסקי

חברה
קבלנית
לבנין

מברך את
צבא הגנה לישראל ואת ותיקי ההגנה
ליום העצמאות השני

רמת-גן
רחוב ארלוזורוב 6 פנת המעגל